

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

INTEGRARE
PRIN CERCETARE ȘI INOVARE

7-8 noiembrie 2019

Rezumate ale comunicărilor

Științe juridice și economice

Chișinău – 2019

Universitatea de Stat din Moldova

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ**

**INTEGRARE
PRIN CERCETARE ȘI INOVARE**

7-8 noiembrie 2019

Rezumate ale comunicărilor

Științe juridice și economice

**CEP USM
Chișinău – 2019**

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”

Comitetul de organizare:

Gheorghe Ciocanu	Rector USM, dr. hab., prof.univ.
Florentin Paladi	Prorector pentru activitatea științifică, dr. hab., prof.univ.
Constantin Marin	Președinte al Consiliului științific al USM, dr. hab., prof. univ.
Leonid Gorceac	Secretar științific, Institutul de Cercetare și Inovare, dr., conf. univ.
Galina Rusu	Decan al Facultății de Matematică și Informatică, dr., conf.univ.
Mihai Leșanu	Decan al Facultății de Biologie și Pedologie, dr., conf. univ.
Viorica Gladchi	Decan al Facultății de Chimie și Tehnologie Chimică, dr., conf. univ.
Sergiu Brînză	Decan al Facultății de Drept, dr. hab., prof. univ.
Sergiu Matveev	Decan al Facultății de Istorie și Filosofie, dr., conf. univ.
Georgeta Stepanov	Decan al Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării, dr. hab., conf. univ.
Viorica Lifari	Decan al Facultății de Limbi și Literaturi Străine, dr., conf. univ.
Adriana Cazacu	Decan al Facultății de Litere, dr., conf. univ.
Vladimir Guțu	Decan al Facultății de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, dr.hab., prof.univ.
Alexandru Solcan	Decan al Facultății de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, dr., conf. univ.
Galina Ulian	Decan al Facultății de Științe Economice, dr. hab., prof. univ.
Tatiana Bulimaga	Șef secție, responsabil de ediție, responsabil Secțiunea științe ale naturii și exacte
Marianna Savva	Specialist principal, responsabil Secțiunea științe sociale și Secțiunea științe juridice și economice
Violeta Macovei	Specialist principal, responsabil Secțiunea științe umanistice
Viorel Dușciac	Școala doctorală de științe fizice și ingineresti
Vasile Guțanu	Școala doctorală de științe chimice
Maria Gonța	Școala doctorală de științe biologice și geonomice
Aurel Zanoci	Școala doctorală de istorie, arheologie și filosofie
Iraida Condrea	Școala doctorală de studii lingvistice și literare
Comelia Cincilei	Școala doctorală studii de lingvistică romano-germanică și literatură universală și comparată
Mariana Doga- Mîrzac	Școala doctorală de științe economice
Svetlana Slusarenco	Școala doctorală de științe juridice
Victor Saca	Școala doctorală de științe sociale
Svetlana Tolstaia	Școala doctorală de psihologie și științe ale educației

**Responsabilitatea asupra conținutului rezumatelor
revine în exclusivitate autorilor**

DREPT INTERNAȚIONAL

PRACTICI COMERCIALE NELOIALE ALE ÎNTREPRINDERILOR DE PE PIAȚA INTERNĂ FAȚĂ DE CONSUMATORI

Lilia GRIBINCEA

Reglementarea-cadru în domeniu o constituie Directiva 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a Directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului [1], precum și Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului [2].

Directiva 2005/29/CE definește în art.2 lit. d) *practici ale întreprinderilor față de consumatori* ca fiind orice acțiune, omisiune, comportament, demers sau comunicare comercială, inclusiv publicitatea și comercializarea, efectuată de un comerciant, în directă legătură cu promovarea, vânzarea sau furnizarea unui produs către consumatori, iar prin produs se înțelege orice bunuri sau servicii, inclusiv bunuri imobile, drepturi și obligații. Sunt considerate neloiale acele practici care contravin cerințelor diligenței profesionale și denaturează sau poate denatura semnificativ comportamentul economic cu privire la un produs al consumatorului mediu al unui grup în cazul în care o practică comercială este orientată către un grup particular de consumatori. Practicile comerciale neloiale sunt interzise. Practicile comerciale neloiale sunt clasificate în *înșelătoare* și *agresive*.

Practicile comerciale înșelătoare conțin informații false care induc sau pot induce în eroare consumatorul mediu, chiar dacă informația este corectă în fapt, cu privire la unul sau mai multe dintre următoarele

elemente și, în oricare dintre situații, determină sau poate determina o decizie comercială pe care consumatorul nu ar fi luat-o în altă situație [3]:

- existența sau natura produsului;
- principalele caracteristici ale produsului;
- amploarea implicării comerciantului, motivația practicii comerciale și natura procesului de vânzare, orice afirmație sau simbol care sugerează sponsorizarea sau sprijinul direct sau indirect acordat comerciantului sau produsului;
- prețul sau modalitatea de calcul a prețului sau existența unui avantaj specific în ceea ce privește prețul;
- necesitatea unui serviciu, a unei piese, înlocuiri sau reparații;
- natura, calitățile și drepturile comerciantului sau ale reprezentantului său;
- drepturile consumatorilor, inclusiv dreptul de înlocuire sau de rambursare;
- orice activitate de comercializare a unui produs, inclusiv publicitatea comparativă, care creează confuzie cu produse, mărci comerciale, denumiri comerciale sau alte semne distinctive ale unui concurent.

O practică comercială se consideră înșelătoare în cazul în care, analizând faptele și ținând seama de toate caracteristicile și circumstanțele, precum și de limitele proprii mediului de comunicare utilizat, omite o informație semnificativă de care consumatorul mediu are nevoie în contextul respectiv pentru a lua o decizie comercială în cunoștință de cauză și care, în consecință, determină sau poate determina consumatorul mediu să ia o decizie comercială pe care nu ar fi luat-o în alte împrejurări.

Directiva 2005/29/CE consideră [4] că o practică comercială este agresivă în cazul în care, analizând faptele și ținând seama de toate caracteristicile și circumstanțele, modifică sau poate modifica în mod semnificativ, prin hărțuire, constrângere, inclusiv prin forță fizică sau printr-o influență nejustificată, libertatea de alegere sau conduită a consumatorului mediu și, prin aceasta, îl determină sau îl poate determina să ia o decizie comercială pe care nu ar fi luat-o în altă situație.

Pentru determinarea faptului dacă o practică comercială folosește hărțuirea, constrângerea, inclusiv forța fizică sau influența nejustificată, se va ține seama de următoarele aspecte:

- momentul, locul, natura și persistența ei;
- folosirea de limbaj și comportament amenințator sau nejustificat;
- exploatarea de către comerciant, în cunoștință de cauză, a oricărui eveniment nefast sau a oricărei situații deosebit de grave care afectează modul de a judeca al consumatorilor, pentru a influența decizia consumatorului cu privire la produs;
- orice bariere necontractuale, oneroase sau disproporționate, impuse de comerciant în cazul în care un consumator dorește să-și exercite drepturile contractuale, inclusiv dreptul de a rezilia un contract sau de a se îndrepta spre un alt produs sau comerciant;
- orice amenințare de intentare a unei acțiuni care nu este posibilă din punct de vedere legal.

Directiva 2005/29/CE stabilește o listă a practicilor comerciale considerate neloiale în orice situație. *Inter alia* menționăm cu titlu de exemplu:

- Afirmația comerciantului privind semnarea unui cod de conduită pe care în fapt nu l-a semnat.
- Afirmația comerciantului fără temei real că un cod de conduită este autorizat de un organism public sau de alt tip.
- Propunerea de cumpărare a produselor la un preț declarat, fără a se menționa că există motive rezonabile pentru care comerciantul poate considera că nu va putea furniza, el însuși sau prin intermediul unui alt comerciant, produsele respective sau produse echivalente la prețul declarat pentru o anumită perioadă și în cantități rezonabile ținând seama de produsul respectiv, de amploarea publicității și de prețul declarat (publicitate-capcană).
- Declarația falsă că un produs va fi disponibil doar pentru un interval de timp foarte scurt sau doar în condiții speciale pentru un interval de timp foarte scurt, pentru a determina decizia imediată a consumatorilor și pentru a-i priva de timpul de gândire necesar și de posibilitatea de a face o alegere în cunoștință de cauză.

➤ Afirmația în cadrul unei practici comerciale privind organizarea unui concurs sau posibilitatea câștigării unui premiu, fără a acorda premiile specificate sau echivalentul acestora.

➤ Prezentarea drepturilor de care consumatorii beneficiază prin lege ca și caracteristică distinctivă a ofertei comerciantului.

➤ Includerea în materialul promoțional a unei facturi sau a unui document similar de plată, astfel încât consumatorul are impresia greșită că a comandat deja produsul comercializat.

➤ Promovarea deliberată a unui produs similar cu produsul unui alt producător, astfel încât consumatorul să creadă că produsul promovat provine de la același producător.

Referințe:

1. Publicată în JO L 149, 11.6.2005, pp. 22-39. [Accesat 12.09.2019]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=15682-82069542&uri=CELEX:32005L0029>
2. Publicată în JO L 304, 22.11.2011, p.64. [Accesat 12.09.2019]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02011L0083-20180701&qid=1568281374279&from=RO>
3. Directiva 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a Directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului, art.6
4. Art.8; art.9.

**ROLUL CONSILIULUI DE SECURITATE AL ONU
ÎN MENȚINEREA PĂCII ȘI SECURITĂȚII
INTERNAȚIONALE ÎN CONDIȚIILE NOILOR PROVOCĂRI
ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN**

Valentin ROȘCA

În contextul adoptării Cartei Organizației Națiunilor Unite (ONU) la 26 iunie 1945 și crearea ONU, s-a ajuns la un numitor comun că această organizație va fi unica ce va avea autoritatea de a folosi forța în cadrul relațiilor internaționale în limitele stabilite de Cartă, fapt evidențiat în preambulul Cartei ONU [1]. De asemenea, acest scop este prevăzut de art. 1 alin. (1) Carta ONU care prevede că unul din scopurile ONU este: „...**să mențină pacea și securitatea internațională...**” [1]. Termenul de „pace“ este folosit în Carta ONU în moduri diferite, fără să fie explicat în mod clar în vreun articol separat. Sensul pe care Națiunile Unite l-au dat păcii este însă cu mult mai extins, acesta creând o arie semantică mai largă și formulând pacea în sensul unui sistem global și dinamic, care garantează dreptatea socială, respectarea și impunerea drepturilor omului și a raporturilor de bună vecinătate în toate țările [2].

Principala responsabilitate pentru menținerea păcii și securității internaționale este atribuită de către Carta ONU Consiliului de Securitate [3, p.54]. Potrivit art.24 Carta ONU, Consiliul de Securitate deține „răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale”. În baza Capitolului VII din Carta ONU, Consiliului de Securitate este împuternicit de a constata „existența unei amenințări împotriva păcii, a unei încălcări a păcii sau a unui act de agresiune”. În scopul realizării acestor sarcini, la dispoziția Consiliului de Securitate au fost puse o serie de mijloace graduale, în raport cu gravitatea diferendului pe care îl are de soluționat [4]. În conformitate cu prevederile art. 26 Carta ONU statele membre ale ONU sunt obligate să accepte și să execute deciziile Consiliului de Securitate [1, art.26]. În acest sens, rezultă că în privința menținerii păcii și securității omenirii, ONU, prin intermediul CS, poate lua decizii care sunt **obligatorii** pentru toți membrii [5, p. 13].

Motivul oferirii unui astfel de spectru larg de împuterniciri Consiliului de Securitate, dintre toate organele ONU, reiese din următoarele considerente: acest organ este cel mai eficace grație competenței sale un număr restrâns de membri; este organizat să funcționeze permanent; în adoptarea hotărârilor sale încredințează o răspundere mai mare puterilor mari, membre permanente ale Consiliului [6]. Caracterul primordial al Consiliului de Securitate în tot sistemul ONU, în ce privește reglementarea diferendelor internaționale, în special, acelea care pun în pericol pacea și securitatea internațională, poate fi evidențiat din însuși actul constitutiv al ONU – Carta ONU [1, art. 11-12].

În lumea contemporană, și anume, una multipolară, societatea internațională devine martor al unui fapt deja constatat și cu părere de rău, unul dezolant pentru aceasta. ONU, unica organizație cu caracter universal din lume, devine practic inactivă în ce privește menținerea păcii universale și contracararea acțiunilor contrare prevederilor Cartei ONU.

Analizând prerogativele Consiliului de Securitate în domeniul menținerii păcii și securității internaționale, totul pare perfect. Fără doar și poate, sistemul de securitate colectivă stabilit de ONU prin intermediul Consiliului de Securitate este unul perfect – pe hârtie. Însă în practică imperfecțiunea acestuia deja a ieșit la iveală în timpul primelor aplicări ale dreptului de veto de către membrii permanenți ai Consiliului de Securitate.

Întru exercitarea funcțiilor sale în domeniul păcii și securității internaționale, Consiliul de Securitate acționează în temeiul prevederilor mai multor capitole ale Cartei ONU [7, p.194]. Cu toate acestea, mecanismul formal stabilit de Cap. VII din Carta ONU prin care Consiliul de Securitate urma să păstreze acea consecutivitate „perfectă” acțiunilor prestabilite a eșuat.

În primul rând, acesta nu a rezistat presiunilor și condițiilor din timpul Războiului rece. În al doilea rând, un factor important care și-a pus amprenta pe Consiliul de Securitate din momentul creării ONU a fost *dreptul de veto* pe care îl dețin membrii permanenți ai CS – SUA, Marea Britanie, URSS/Federația Rusă, Franța și China. Dreptul de veto tot timpul a fost acea „artilerie grea” folosită de către Marile

Puteri în cadrul Consiliului de Securitate. Această situație s-a conturat în timpul Războiului rece. Pe parcursul perioadei 1945-1985 dreptul la veto a fost folosit de 279 de ori. Această statistică, de asemenea, este „impregnată” cu exemple de conflicte care are la bază disensiuni ideologice care erau prezente în acea perioadă. Sfârșitul Războiului rece a adus un declin brusc în ceea ce privește folosirea dreptului de veto și o creștere impunătoare a activității Consiliului de Securitate. În 1990 SUA a folosit dreptul de veto doar în două situații – *primo*, în cazul rezoluției privind intervenția acesteia în Panama în 1989 și *secundo*, în cazul rezoluției privind crearea unei Comisii asupra activităților Israelului în teritoriile ocupate [8, p. 255]. Abia în 1993 dreptul de veto a fost folosit de către Federația Rusă în ce privește finanțarea forțelor de menținere a păcii în Cipru. Ulterior, SUA a folosit dreptul de veto din nou pentru a-și proteja aliatul fidel din Orientul Apropiat – Israelul – de la condamnare pentru încălcarea dreptului internațional umanitar în teritoriile ocupate. În 2003 SUA prin votul său de veto a respins o rezoluție prin care se declara ilegalitatea construirii de către Israel a unui zid pe teritoriile ocupate [9].

Conferind asemenea competențe largi Consiliului de Securitate în menținerea păcii și securității internaționale, se precizează, totodată, că niciuna din reglementările sale nu va aduce atingere dreptului inerent de autoapărare individuală sau colectivă în cazul în care se produce un atac armat împotriva unui membru al ONU, până când Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale [10, p. 75]. Consiliul de Securitate al ONU concentrează în sine funcția de răspundere pentru menținerea păcii, tot lui aparținându-i și rolul de bază în soluționarea controverselor din domeniu [11, p. 208].

Acest gen de probleme practice au fost însoțite în cadrul Consiliului de Securitate de probleme privind aplicabilitatea și interpretarea prevederilor Cartei ONU, în special a Capitolului VII. Aceasta se referă la faptul cum Consiliul de Securitate folosea capitolul VII în cadrul rezoluțiilor sale care se refereau nemijlocit la situații care puneau în pericol pacea și securitatea internațională. Datorită aspectului obligatoriu al rezoluțiilor CS în temeiul Cap. VII,

se conturează regula de bază referitor la identificarea elementelor constitutive ale unei situații specifice și stabilirea „periculozității” unui anumit eveniment care necesită implicarea ONU. Cu părere de rău, identificarea caracterului de „periculozitate” într-o anumită situație de criză din orice regiune a globului depinde de consensul membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate.

Apare întrebarea – în baza căror argumente Consiliul de Securitate trebuie sau are posibilitatea de a lua decizia pentru aplicarea forței în conformitate cu prevederile cap. VII din Carta ONU?

Dacă se lucrează cu o anumită normă sau o totalitate de norme, în cazul de față Carta ONU, înseamnă că aplicarea acestora trebuie realizată în baza unor dovezi elocvente și plauzibile care se vor încadra perfect în limitele aplicabilității acestor norme. Din start, se evidențiază o poziție prestabilită în cadrul Consiliului de Securitate de a învinovăți sau de a declara pe cineva vinovat de comiterea unor crime internaționale sau punerea în pericol a păcii și securității internaționale, fără a avea la dispoziție măcar un raport prealabil privind situația în regiune. Astfel, din cauza ambiguității prevederilor Cartei ONU, orice stat are riscul de a fi declarat drept pericol pentru securitatea internațională în cazul în care nu „împărtășește” viziunile sau politica unei superputeri membre a CS.

Din păcate, ambiguitatea prevederilor Cartei ONU este folosită de către statele membre deja de jumătate de secol. Acestea nu trebuie să devină o practică permanentă, care în mod normal este contrar tuturor scopurilor și principiilor dreptului internațional. Carta ONU a fost adoptată în contextul în care „popoarele erau hotărâte să izbăvească generațiile viitoare de flagelul războiului...” și nicidecum în scopul de a fi folosită de fiecare stat în parte în scopurile sale, ci în scopul întregii comunități internaționale.

Referințe:

1. Carta ONU. [on-line]: <http://www.un.org/en/documents/charter/preamble.-shtml> (vizitat 9 septembrie 2019).
2. ROȘCA, V. Eficiența ONU în respectarea păcii și securității internaționale prin prisma art. 2 (4) din Carta ONU. În: *Materialele Conferinței științifice cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a a USM*

- „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”. Chișinău 21-22 septembrie 2011, p. 49.
3. ЕФИМОВ, Г.К. *Устав ООН – инструмент мира*. Москва: Наука, 1986, с. 54.
 4. RĂDIUCĂ, S. *Folosirea forței și amenințării cu forța. Derogări de la principiile Cartei ONU*. [on-line]: <http://www.arduph.ro/domenii/conducere-ostilitatilor/folosirea-forței-si-a-amenințării-cu-forța-derogari-de-la-principiile-cartei-onu/>. (vizitat 27 august 2019).
 5. *ООН и поддержание международного мира*. Под ред. Р.М. ТИМЕРБАЕВА. Москва: Международное отношения, 1973, с. 13.
 6. TOMA, D. *Rolul Consiliului de Securitate în menținerea păcii și securității internaționale*. [on-line]: <http://www.arduph.ro/domenii/jurisdictie-penala-internationala/rolul-consiliului-de-securitate-in-mentinerea-pacii-si-securitatii-internationale/>. (vizitat 27 august 2019).
 7. GAMURARI, Vitalie. ONU și securitatea internațională la 60 de ani de la adoptarea cartei ONU. În: *Analele Științifice ale USM, seria „Științe socioumanistice”*, 2006, vol. I, p. 194.
 8. GRAY, Christine. *International Law and the Use of Force*. Oxford: University Press, Third Edition, 2008.
 9. UN Press Release SC/7896, 14 October 2003. [on-line]: <https://www.un.org/press/en/2003/sc7896.doc.htm>. (vizitat 3 septembrie 2019).
 10. АЛЕКСАНДРОВА, Э.С. *ООН. Объединенные действия по поддержанию мира*. Москва: Международные отношения, 1978.
 11. BALAN, O. *Drept internațional umanitar*. Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2003.

DREPTURILE STATULUI PERMANENT NEUTRU

Olga DORUL

În prim-plan trebuie menționate drepturile statului neutru permanent, ce decurg din calitatea sa de subiect de drept internațional public, cum sunt: dreptul la independență, suveranitate și integritate teritorială, pe care și le asigură utilizând mijloacele apropiate, toate acestea fiind în conformitate cu principiile aplicate de către societatea internațională. Impunerea respectării inviolabilității presupune opunerea la orice acțiuni cu caracter armat pe teritoriul statului neutru [1, p. 59]. În

vederea realizării acestor obiective, statul neutru permanent trebuie să dispună de o armată pentru a-și apăra independența și neutralitatea. Armata trebuie să fie nenumeroasă, bine instruită și bine înarmată [2, p. 8]. Deseori statele neutre posedă un efectiv armat suficient pentru asigurarea respectării ceremonialului în vederea întâlnirii invitaților de onoare, trupe interne pentru paza instituțiilor penitenciare și pentru acordarea ajutorului populației civile în caz de calamități naturale. Aceasta este o regulă nouă, iscată din practica internațională a statelor din zilele noastre. Pe când în trecut, interpretarea corectă și loială a neutralității obliga statul să-și dezvolte fără restricții și limitări înarmarea, pentru a combate primii agresiunea [3, p. 41].

Statul permanent neutru exercită drepturile ce decurg din personalitatea sa internațională (dreptul de a fi parte la tratate, de a participa la conferințe internaționale). Statul neutru permanent poate să încheie tratate care reglementează interesele economice și materiale, cum ar fi tratatele comerciale, de navigație, de comunicații, de extrădare etc., însă cu rezerva să nu-și lege destinul cu un alt stat de natură să creeze cu el o anumită solidaritate sau să opereze o fuziune de instituții. Chiar în tratatele comerciale el trebuie să fie atent să nu accepte obligații incompatibile cu obligațiile sale pe timp de război [4, p. 699-700].

Statul neutru are dreptul să-și protejeze resortisanții pe teritoriul statelor beligerante. Resortisanții statelor neutre se află sub protecția consulilor lor. Ei nu vor putea fi obligați la oarricare obligații civile sau militare față de statele beligerante [1, p. 59].

Statul neutru are dreptul la respectarea bunurilor sale. În principiu, toate bunurile aparținând resortisanților statelor neutre nu pot fi sechestrate, înstrăinate fără consimțământul interesatului. Statul beligerant, dacă invocă cazul de forță majoră, trebuie să acorde resortisantului neutru o indemnizație egală cu valoarea reală și nu cu cea fixată de registrele naționale [1, p. 59-60].

Statul permanent neutru va susține activ eforturile comunității internaționale în sfera dezarmării, consolidării încrederii și cooperării interstatuale [5, p. 53]. Fundamentul acestui drept, ce poate fi interpretat de asemenea ca o obligație, constă în faptul că astăzi se poate susține că nu există stat care nu va avea de suferit în urma unui

conflict armat internațional. În acest sens, statele neutre au dreptul de a participa la activitățile organizațiilor internaționale în vederea asigurării securității colective ale statelor. Prin urmare, statul neutru permanent va avea dreptul să facă parte din alianțele *defensive*, când acesta este atacat [4, p. 699]. Participarea statului neutru la asemenea alianțe, în anumite condiții, poate deveni o formă a garanției securității sale și a inviolabilității teritoriale. Totodată, statul neutru permanent nu va avea dreptul de a fi membru al organizațiilor internaționale ale căror scopuri și principii contravin statutului său [6, p. 72].

Dreptul la autoapărare (individuală și colectivă) împotriva unui atac armat îndreptat contra suveranității și integrității teritoriale a statului constituie un drept recunoscut din toate timpurile, totodată, anume această prerogativă a statului neutru permanent a suscitât cele mai multe dezbateri atât în doctrină, cât și în politică.

În prezent, angajamentul de nebeligeranță, precum și utilizarea forței armate doar în scopuri de apărare, care le implică statutul de neutralitate este în deplină concordanță cu principiile aplicate de către comunitatea internațională.

Astăzi Carta Organizației Națiunilor Unite în articolul 51 proclamă că autoapărarea individuală sau colectivă constituie un drept de care se bucură statele. Recunoscând acest drept, Carta stabilește condițiile, limitele lui de exercitare. Această dispoziție a Cartei, departe de a fi depășită, își păstrează o importanță și o actualitate dintre cele mai mari, contribuind efectiv la asigurarea scopurilor menținerii păcii și securității internaționale, la însăși interzicerea forței. În opinia autorului român V.Duculescu, dacă nu s-ar recunoaște statelor, inclusiv celor neutre, posibilitatea de a-și exercita dreptul de autoapărare individuală sau colectivă până la intervenția comunității internaționale, ele ar fi practic expuse, fără apărare, atacurilor armate din partea eventualului agresor și lăsate la discreția acestuia, în așteptarea unei rezolvări politice a conflictului, care uneori poate întârzia [7, p. 465].

Statul neutru are dreptul să ia parte la operațiunile de menținere a păcii realizate sub egida organizațiilor internaționale. Deși acest drept nu-și găsește consfințire într-un tratat internațional, practica

demonstrează că statele neutre participă activ la acest gen de operațiuni. În acest sens, putem aduce exemplul Elveției, care se angajează activ în operațiunile de menținere a păcii. În anul 1995 Consiliul federal al Elveției a acceptat ca trupele și materialul destinat garantării respectării acordurilor de la Dayton în Bosnia și Herțegovina să tranziteze teritoriul și spațiul aerian elvețiene, deoarece Consiliul de Securitate a ONU a autorizat expres această operație. Aceste exemple evocă faptul că neutralitatea nu este doar un instrument defensiv, statul neutru utilizându-l de asemenea în beneficiul păcii, dreptului și cooperării internaționale. Prin urmare, practicile realizate de Elveția în perioada anilor '90 în materia neutralității și concluziile formulate constituie o bază solidă care permite o realizare eficientă a statutului de neutralitate [8].

Totodată, dreptul enunțat mai sus, în anumite circumstanțe poate fi privit și ca obligație, dacă, spre exemplu, ONU invită un stat neutru să trimită contingente militare sau sanitare într-o zonă afectată de un conflict armat, statul neutru nu poate refuza această solicitare [9, p. 41].

Un alt drept specific este *dreptul de condamnare a acțiunilor agresorului (de exprimare a reproșurilor, dezaprobării [10, p.12]) și de compătimire a victimei agresiunii [11, p.581]*. Considerăm că, pornind anume de la conținutul acestui drept, autorul sovietic Ganiuşkin califică drept o obligație a statului neutru permanent pe timp de război – adoptarea neutralității diferențiate [6, p. 72].

Strâns legată de subiectul în cauză este problema libertății presei, astfel, presa nu poate fi impusă la anumite restricții, deși în Elveția pe perioada războiului din 1945 ea a fost invitată la anumite rezerve, atunci când au început să devină cunoscute consecințele persecuțiilor evreilor de către naziști. La fel, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, Elveția și Suedia n-au avut decât să accepte cerințele Germaniei referitor la „completa neutralitate” și au întreprins măsuri de limitare a libertății presei: adoptarea legilor de limitare a libertății presei pe timp de război, reacționarea prin mijloace legale contra ziarelor de defăimare, destituirea, precum și arestarea jurnaliștilor care îl atacau verbal pe Hitler [12, p. 45].

Referințe:

1. BACOT, B. *Des neutralités durables: origine, domaine et efficacité*. Paris: Librairie du Recueil Sirey, 1943.
2. BURIAN, AL. Schimbările geopolitice din lumea contemporană și problemele statalității moldovenești în contextul proceselor de integrare europeană. În: *Revista Națională de Drept*, 2005, nr. 1, p. 8.
3. REGNAUT, H. *Des effets de la neutralité perpetuelle en temps de paix*/Thèse pour le doctorat soutenue mardi le 14 juin 1898. Paris: V. GIARD & E. BRIERE, 1898.
4. FAUCHILLE, P. *Traité de droit international public*. Tome I-er; Paris: Rousseau & C-ie, 1922.
5. ИГНАТЕНКО, Г., ТИУНОВ, О. *Международное право*. Москва: Норма, 2000.
6. TAKACS, L., NICIU, M. I. *Drept internațional public*. București: Editura Didactică și PEDAGOGICĂ, 1976.
7. DUCULESCU, V. *Instituții de drept public și relații internaționale în dezvoltare*. București: Lumina Lex, 2002.
8. *Raportul Consiliului federal al Elveției asupra practicii neutralității*, 2000. [Accesat 14.09.2019] Disponibil: https://www.eda.admin.ch/dam/eda/fr/documents/aussenpolitik/voelkerrecht/rapport-sur-la-pratique-neutralite-cours-conflit-kosovo-2000_FR.pdf
9. WAGNER, F. S. *Toward a New Central Europe*. A symposium on the problems of the Danubian nations. Florida: Danubian Press, Inc., Astor Park, 1970.
10. BIRR, G. *Fortune et Infortune de la neutralité*/Thèse pour le doctorat soutenue le 28 mars 1939. Paris: Imprimerie les presses modernes, 1939.
11. БЕКЯШЕВ, К.А. *Международное публичное право*. Учебник. Москва: Проспект, 2000.
12. KARSH, E. *Neutrality and small states*. London, New York: Routledge, 1990.

**INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORK
ON TRANSBOUNDARY USE OF RIVERS AND
COOPERATION ON ADAPTATION TO CLIMATE CHANGE**

Natalia ZAMFIR

Recently have we can see a renewed and growing interest in hydropower in transboundary rivers, but there are many environmental risks attached to hydropower development and moreover, existing interstate cooperative arrangements in this context are often weak. The international and regional practice proved that efficient river basins agreements river basins are heavily reliant on ‘out of basin’ principles for water sharing. In the absence of effective governance of dams, hydropower has been and will continue to fuel the potential for water to become a source of serious conflict between countries.

Access to safe water and sanitation was a priority issue in the UN’s Millennium Development Goals and the 2002 World Summit on Sustainable Development. Reports for the Second International Conference on Water and Climate (France, October 2017) and water scarcity already affects almost every continent and more than 40 percent of the people on our planet.

By 2025, 1.8 billion people will be living in countries or regions with absolute water scarcity, and two-thirds of the world’s population could be living under water stressed conditions of all biomes, freshwater ecosystems are the most threatened, and 1/5 of freshwater fish species are in rapid decline [1].

The first international law started to regulate inter-State activities other than navigation. The UN Convention on the Law of the Non-navigational Uses of International Watercourses, covers all uses other than navigation was adopted on May 1997. This Convention is not ratified by the Moldova, but it based on state practice and on agreements concerning individual river basins or regional watercourses, becoming a customary law which according to the art.38(1) of the Statute of international Court of Justice shall apply in international disputes.

As a guiding instrument for treaties at the regional and basin levels, providing comprehensive codifications of general, universal norms, such as that states are to use an international watercourse in a way that is “equitable and reasonable” in relation to other states sharing the watercourse (Article 5) and take all “appropriate measures” to prevent causing “significant harm” to co-riparian states (Article 7) [2].

The principle of “equitable and reasonable” in sharing the watercourse requires a case-by-case assessment, mutual exchange of data and information on a basin, as well as consultations and cooperation with the obligation of prevention, control and reduction of transboundary impact. In this context the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo Convention) 1997 (status in force: Moldova 1997) and the Protocol on Strategic Environmental Assessment (2010) (status in force: Moldova 2018) Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters (1998) (status in force: Moldova 1999) Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents 1992 (status in force: Moldova 1994) have strengthening transboundary water cooperation [3].

The protection of Transboundary Rivers and lakes is addressed in a much more extensive manner by the UNECE Helsinki Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes was adopted in March 1992 and entered into force on the 6 October 1996 (status in force: Moldova 1994). An interesting element is that the Convention being a regional instrument, by the amendment from 2003 [4], which aims at extending the Convention’s geographic scope, the aspiration towards more universality was achieved.

The convention as legal instrument promotes the equitable utilization and environmental protection of international watercourses, catalyzing regional approach of equitable utilization and sustainable development around the world.

This approach is also found in the two additional protocols of the Helsinki Convention which were adopted; the Protocol on Water and

Health to the 1992 Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes, from 17 June 1999, and the Protocol on Civil Liability and Compensation for Damage Caused by the Transboundary Effects of Industrial Accidents on Transboundary Waters, from 21 May 2003.

The international legal framework in sharing the watercourse includes the precautionary principle, which implies taking action even before adverse impacts are fully proven scientifically.

Climate change is a major challenge for water management and turn affect aquatic ecosystems. United Nations Framework Convention on Climate Change was adopted on June 1992 and entered into force on December 1992 (status in force: Moldova 1995), does not specifically aim to enable transboundary climate change adaptation through the sustainable and cooperative management of international watercourses, but convention facilitates transboundary cooperation on adaptation to climate change through its provisions and mechanisms for institutional cooperation. The influence on climate change impact should be considered when applying tools such as the strategic environmental assessment and the environmental impact assessment.

The Espoo Convention may provide a framework for ensuring that activities proposed within the framework of a country's adaptation strategies do not cause significant adverse transboundary impacts in neighboring countries. Its Protocol on Strategic Environmental Assessment introduces climate change considerations into the development of plans and programmes.

Moldova have signed and ratified the Paris Agreement, which imposes a number of new international legal obligations on the parties [5]. One of the Paris Agreement's requirements is to prepare and implement a low carbon development strategy until 2050. Agreement specifies that each of its parties is to define and communicate a national target relating to the global response to climate change.

More attention should be paid to adaptation to the effects of climate change, especially important for Moldova in this regard is the relationship between water resources management and climate

change: the probability of a future lack in potable water resulting from climate change needs to be taken into account, and a policy and legislation support developed to address these adverse effects.

The state programme should have two subprogrammes (environment and climate action). It also introduces integrated projects, which operate on a large scale, starting at regional or multi-city level. These aim to implement environmental and climate change policy by applying plans and strategies based on international standards and integrating these policies further into other policy areas.

The main problem of the Republic of Moldova in the field of water management is the fact that despite substantial decrease over the past 25 years of independence of the population, industrial production, water abstraction and discharges, the water quality shows no improvement. At the same time, water stakeholders keep explaining the fresh water quality deterioration by reduction of water availability and consider water scarcity as the main problems of Moldova. It proves that promotion of Integrated water resources management (IWRM) and rethinking of water security (is still far from understanding and implementation in Moldova, despite the successful legal approval of European approaches to IWRM and environmental.

It is necessary to further strengthen the regional co-operation in transboundary river basin management on the administrative level. It focuses on river basin management plans as best models for a single system of water management instead of according to administrative or political boundaries.

References:

1. Everything you need to know about the UN Watercourses Convention. Flavia Loures Dr. Alistair Rieu-Clarke Marie-Laure Vercambre Lesha Witmer, January 2015. [Accessed 18.08.2019] available at: <https://www.gcint.org/wp-content/uploads/2015/09/UNWC.pdf>
2. UN Convention on the Law of the Non-navigational Uses of International Watercourses, New York, 21 May 1997, available at: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-12&chapter=27&clang=_en
3. Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context) September 1997; Convention on Access to Information, Public

Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, June 1998; Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents, March 1992, available at: https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=27&subid=A&clang=_en

4. UNECE Water Convention, available at: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=_en
5. Paris Agreement of the Convention on Climate Change, New York, May 1992 available at: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-d&chapter=27&clang=_en

PRINCIPIUL IMPRESCRIPTIBILITĂȚII RĂSPUNDERII PENTRU COMITEREA DE CRIME INTERNAȚIONALE

Oleg BURLACU

Este singurul principiu care se bucură de o consacrare convențională distinctă, fiind adoptată în anu 1968, sub auspiciile ONU, Convenția cu privire la inaplicabilitatea prescripției crimelor de război și crimelor împotriva umanității (adoptată prin rezoluția Adunării Generale a ONU 2391(XXIII) din 26.11.1968).

Principiul imprescriptibilității crimelor internaționale a fost consfințit prin mai multe instrumente internaționale:

- Declarația cu privire la atrocități, Moscova, din 1943;
- Acordurile de la Ialta, din 1945;
- Acordurile de la Potsdam, din 1945;
- Acordul privind urmărirea și pedepsirea marilor criminali de război ai Puterilor europene ale Axei, Londra, 1945;
- Legea nr. 10 a Comisiei aliate de Control, din 1945;
- Statutul Tribunalului Internațional Penal de la Nürnberg.

Potrivit art. 1 al Convenției ONU, cu privire la inaplicabilitatea prescripției crimelor de război și crimelor împotriva umanității, din 1968, nu se aplică niciun tip de prescripție, indiferent de data săvârșirii, următoarelor crime:

i) crimelor de război – astfel cum au fost stabilite în Statutul Tribunalului Internațional Penal de la Nürnberg din 8 august 1945 și confirmate prin Rezoluțiile 3/I și 95/I ale Adunării Generale a ONU din 13 februarie 1946 și 11 decembrie 1946, cu deosebire „infracțiunile grave” enumerate în Convențiile de la Geneva din 12 august 1949, pentru protecția victimelor războiului;

ii) crimelor împotriva umanității, comise fie în război, fie în timp de pace, definite în același Statut și confirmate prin aceleași Rezoluții ale Adunării Generale a ONU;

iii) agresiune, actele inumane decurgând din politica de apartheid, precum și crima de genocid, așa cum este definită în Convenția din 09 decembrie 1948, pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, chiar dacă aceste acte nu constituie o violare a dreptului intern al țării în care au fost comise.

Statele părți la această convenție s-au obligat să aplice prevederile acesteia în mod independent, indiferent de reglementările interne, de unde și rezultă importanța deosebită a Convenției. Convenția nu face distincție între tipurile prescripției, operând în ceea ce privește „orice tip de prescripție”, astfel încât să nu se poată eluda dispozițiile sale prin reglementări interne. De asemenea, Convenția instituie în sarcina statelor obligații bine determinate, în sensul de a adopta toate măsurile necesare, de orice fel, pentru înlăturarea prescripțiilor ori pentru a facilita extrădarea celor acuzați de comiterea crimeor internaționale.

În același sens, s-a adoptat și Convenția europeană din 1974, privind inaplicabilitatea prescripției în cazul crimelor împotriva umanității și crimelor de război, adoptată în cadrul Consiliului Europei, la Strasbourg la data de 25 ianuarie 1974, în vigoare din 27 iunie 2003. Domeniul de aplicare al Convenției Europene din 1974 este parțial diferit de cel al Convenției ONU din 1968, referindu-se la „crimele împotriva umanității prevăzute în Convenția privind prevenirea și pedepsirea crimei de genocid din 1948”; „violările unor prevederi ale celor patru Convenții de la Geneva din 1949” și „orice alte violări comparabile ale legilor războiului, în vigoare la data intrării în vigoare a acestei convenții și a cutumelor de purtare a războiului existente la acea dată, care nu sunt prevăzute în Convențiile

de la Geneva menționate”, atunci când respectivele violări sunt considerate ca având un caracter deosebit de grav; precum și „orice alte violări ale unei reguli sau cutume de drept internațional care se naște ulterior sau pe care un stat contractat și-o face opozabilă prin modalitățile specifice prevăzute în convenție și având o natură comparabilă cu cea a crimelor prevăzute mai sus”.

Succesul celor două Convenții este unul limitat, în condițiile în care un număr mic de state au aderat la acestea.

Statutul CPI consacră în mod expres în art. 29 principiul imprescriptibilității crimelor internaționale, statuând că „crimele ce țin de competența Curții nu se prescriu”.

Importanța acestui principiu este de necontestat, în condițiile în care are în vedere crimele internaționale, a căror sancționare este dată de gravitatea lor, precum și de importanța valorilor ce se dorește a fi protejată.

Referințe:

1. Declarația cu privire la atrocități, Moscova, din 1943.
2. Acordurile de la Ialta, din 1945.
3. Acordurile de la Potsdam, din 1945.
4. Acordul privind urmărirea și pedepsirea marilor criminali de război ai Puterilor europene ale Axei, Londra, 1945.
5. Legea nr. 10 a Comisiei aliate de Control, din 1945.
6. Statutul Tribunalului Internațional Penal de la Nürnberg.

**DEFINIREA GRUPULUI PROTEJAT ÎN SENSUL
CONVENȚIEI PRIVIND PREVENIREA
ȘI REPRIMAREA CRIMEI DE GENOCID
(Aspecte definitorii)**

Radu FOLTEA

În termenii Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, genocidul se referă la oricare dintre actele *infra*, comise cu intenția de a distruge, în totalitate sau numai în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, cum ar fi: omorârea membrilor unui grup; atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a membrilor unui grup;

supunerea intenționată a grupului la condiții de existență care antrenează distrugerea fizică totală sau parțială; măsuri care vizează scăderea natalității în sânul grupului; transferarea forțată a copiilor dintr-un grup într-altul (art. 2) [1].

În termenii prevederilor normative în vigoare (aici ne referim și la dispoziția art. 6 al Statutului Curții Penale Internaționale, 1998) sunt protejate doar grupurile identificate ca fiind „naționale”, „etnice”, „rasiale” sau „religioase”. Această listă este una exhaustivă, creatorii Convenției privind prevenirea și reprimarea crimei de genocid intenționat au restrâns limitele aplicării art. 2 al Convenției la protecția acestor patru grupuri pornind de la observațiile efectuate din care rezulta că în trecut anume aceste grupuri erau persecutate în repetate rânduri, precum și datorită faptului că au o componentă omogenă, calitate de membru „involuntară” și perpetuitate. O caracteristică comună a tuturor grupurilor protejate este faptul că calitatea de membru al grupului fiind, de regulă, determinată de naștere și după natura sa este stabilă și permanentă.

E imposibil să fie realizată o distincție netă între grupuri, deoarece percepțiile sociale au un impact considerabil asupra componentei grupurilor. În așa mod, grupul asupra căruia este săvârșit atacul poate prezenta caracteristici a mai multor grupuri [2, p. 352].

Există două modalități de abordare a comunităților de oameni în calitate de grup național, etnic, rasial sau religios: în sens obiectiv și cel subiectiv.

În aspect subiectiv, grupul se prezintă ca o categorie incertă, vagă, presupunând că indivizii înșiși se identifică ca aparținând un grup anume, fie indivizii din afara grupului îi includ sau exclud din acesta. Conceptul general al grupului protejat nu include neapărat sentimentul apartenenței reciproce, precum și nici necesitatea ca grupul protejat să fie o minoritate într-un stat. Determinarea apartenenței la un grup se poate dovedi a fi mult mai complicată decât pare [3].

În aspect obiectiv, grupul se identifică prin obiceiuri comune, limbă, religie sau anumite trăsături fizice cum sunt: culoarea pielii, constituția corpului. De asemenea, este posibil de a examina trăsăturile grupului și din punct de vedere subiectiv, considerând din

procesele de formare a apartenenței sociale, cu alte cuvinte, autoperceperea grupului sau perceperea sa de către alții în calitate de grup național, etnic, rasial sau religios. În hotărârile tribunalelor internaționale sunt reflectate ambele abordări [2, p. 353].

În prima sa hotărâre privind crima de genocid, în cauza Akayesu, Tribunalul pentru Rwanda a ales abordarea obiectivă. În această hotărâre, Tribunalul a ajuns la concluzia că tutsi nu prezentau un grup în sensul definirii crimei de genocid. Potrivit textului hotărârii, tutsi și hutu erau percepute de către populația Rwandei în calitate de diverse grupuri etnice, dar fundamentarea obiectivă a acestui fapt era dificilă. În special, tutsi și hutu vorbesc aceeași limbă, au aceeași religie și un patrimoniu cultural comun [4]. Prin urmare, diferențierea în „tutsi” și „hutu” în cea mai mică măsură este rezultatul aplicării criteriilor obiective decât rezultatul procesului de formare a apartenenței sociale. Tribunalul a recunoscut importanța procesului de formare a apartenenței sociale, dar nu a considerat-o hotărâtoare întru formarea grupului. În final, Tribunalul a răspândit definiția genocidului asupra oricăror „grupuri stabile”, inclusiv celor care n-au fost direct determinate în definiție, acest rezultat urmează a fi considerat incompatibil cu principiul *nullum crimen sine lege*, care de asemenea se aplică în dreptul internațional [2, p. 353-354].

Adoptând hotărârea în cauza Kayushema și Ruzindana [5], Tribunalul pentru Rwanda nu a abordat noțiunea de grup exclusiv în sens obiectiv, declarând că procesele de formare a apartenenței sociale sunt relevante scopurilor determinării concepției grupului etnic de rând cu caracteristicile obiective: „grup etnic este grupul ai cărui membri posedă aceeași limbă și cultură; fie grupul care se autoidentifică; fie grupul care se identifică în așa mod de către alții, inclusiv subiecții crimelor (identificarea de către alții)”.

Tribunalul pentru fosta Iugoslavie a calificat grupul în calitate de construcție socială, prin urmare, trăsăturile sale urmează să fie determinate cu luarea în considerare a contextului socioistoric. Perceperea unei comunități de oameni în calitate de anumit grup are o importanță hotărâtoare, deoarece un astfel de grup nu poate fi definit din punct de vedere științific. Prin urmare, întru clasificarea grupului în

calitate de grup etnic, național, rasial sau religios, cea mai mare importanță o au caracteristicile pe care subiecții crimelor își fundamentează percepțiile. Totodată, nu se permite atribuirea trăsăturilor caracteristicilor grupurilor respective în temeiul exclusiv al criteriilor subiective [2, p. 354].

Totodată, în teoria dreptului internațional penal se constată că astăzi termenul „genocid” este interpretat restrictiv, creând astfel probleme în atragerea la răspundere internațională penală pentru săvârșirea unei asemenea crime internaționale. Astfel, aceasta n-a permis atragerea la răspundere internațională penală a generalului A. Pinochet. Se consideră că asemenea abordare îngustă nu răspunde la noile provocări existente în societatea internațională. În opinia unor autori, în lumea contemporană poate fi deja identificat „genocidul politic”, când este persecutat un grup care promovează o anumită politică sau ideologie, asemenea cazuri pot fi observate în statele cu regim totalitar [6, p. 143].

Referințe:

1. Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 260A (III) din 09 decembrie 1948. Intrată în vigoare la 12 ianuarie 1951. Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 707 din 10 septembrie 1991. Publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 6 din 30 octombrie 1991.
2. ВЕРЛЕ, Г. *Принципы международного уголовного права*. Одесса, Москва: Феникс, ТрансЛит, 2011.
3. MATSUMOTO, S.D. Les éléments constitutifs et les difficultés d'imputation du crime de génocide dans la jurisprudence. Le génocide dans la jurisprudence nationale et internationale. In: *Colloque annuel du R.F.D.I.*, 2008.
4. Hotărârea Camerei de Apel a Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda în cauza J.-P. Akayesu. [Accesat 10.09.2019]. Disponibil: https://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-96-4/appeals-chamber-judgements/en/010601_0.pdf
5. Hotărârea Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda în cauza C. Kayushema și O. Ruzindana [Accesat 10.09.2019]. Disponibil: <https://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-95-1/trial-judgements/en/990521.pdf>

6. РУСАНОВ, Г. Преступление геноцида как международное преступление: анализ corpus delicti. В: *Журнал российского права*. 2016, № 7.

**STANDARDE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIA
INDEPENDENȚEI JUDECĂTORILOR
(Abordări definitorii)**

Carolina CAPAȚÎNA

Independența judiciară presupune că justiția trebuie să fie liberă de orice influențe ale guvernului, parlamentului sau ale altor interese private. Independența justiției este o cerință de bază a statului de drept, care derivă de la principiul separației puterilor în stat. Această cerință impune, atât independența structurală a sistemului de justiție, cât și independența individuală a judecătorilor. Fără independența judecătorilor, nu se poate vorbi de o activitate autentică de înfăptuire a justiției, iar realizarea principiului independenței judecătorului se asigură prin procedura de înfăptuire a justiției, precum și prin modul de numire, suspendare, demisie și eliberare din funcție a judecătorului.

Independența magistratului este premisa statului de drept și garanția fundamentală a unei corecte judecăți. Aceasta presupune că nimeni nu poate interveni în deciziile și modul de gândire al judecătorului. În Republica Moldova, potrivit art. 116 alin. (1) din Constituție, „Judecătorii instanțelor judecătorești sînt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii” [1].

Pentru ca judecătorii să asigure supremația legii, ei au nevoie de un statut și de garanții speciale: independență și imparțialitate. Există un adevărat *Corpus Iuris judiciar internațional*, ce reflectă preocuparea diverselor organisme internaționale mondiale, regionale, cu caracter guvernamental și neguvernamental, vizând consolidarea rolului judecătorului. Printre acestea se enumeră: Declarația Universală a Drepturilor Omului (ONU, Paris, 1948); și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (ONU, 1966), Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Consiliul Europei, Roma, 1950), Principiile de bază ale independenței justiției (Adunarea Generală a

ONU, 1985), Cartea Europeană privind statutul judecătorilor (Consiliul Europei, Strasbourg, 1998); Carta UE privind Drepturile fundamentale (Consiliul european, Nisa, 2000), Carta Europeană a Judecătorilor (Asociația Europeană a Magistraților, 1987); Statutul Universal al Judecătorilor (Uniunea internațională a magistraților, 1999), Principiile de la Bangalore asupra deontologiei judiciare (UNODC, Grupul judiciar pentru întărirea integrității, 2001) ș.a.

Judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate. Justiția ca sistem, dar și judecătorii individual, trebuie să fie capabili să-și exercite atribuțiile, fără a fi influențați de puterea legislativă, puterea executivă, ori de diverse grupuri de interese și persoane. În aplicarea legii, independența judecătorilor exclude noțiunea de subordonare și ierarhie. Principiile internaționale, statuează în mod explicit că, judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate și să acționeze fără restricții și fără a fi obiectul unor influențe, incitări, presiuni, amenințări sau intervenții ilegale, directe sau indirecte, indiferent din partea cui vin. Judecătorul, în calitate de deținător al puterii judecătorești, trebuie să poată să-și exercite funcția în deplină independență în raport cu toate constrângerile, forțele de natură economică, socială și politică și chiar în raport cu alți judecători. De aceea, independența judecătorilor nu este un beneficiu adus judecătorilor, ci al cetățenilor, iar Statutul Universal al Judecătorilor debutează cu reglementarea independenței nu ca un drept, ci ca o obligație (art. 1 alin. (1)). Scopul pentru care judecătorii trebuie să fie independenți, este realizarea unei justiții imparțiale. Cu privire la răspunderea civilă și penală, art. 10 din Statutul Universal al Judecătorilor, prevede, „Când aceasta este admisă, acțiunea civilă îndreptată împotriva unui judecător, precum și aceea în materie penală, inclusiv arestarea, trebuie efectuate în condiții ce nu pot avea drept obiect exercitarea unei influențe asupra activității judiciare a acestuia”.

Aplicarea sancțiunilor nu trebuie să aducă atingere independenței justiției. Judecătorii sunt cei care interpretează legea, ei nu pot face obiectul unor proceduri disciplinare în baza simplei exercitări a funcțiilor judecătorești, cu excepția cazurilor în care este dovedit comportamentul nedemn al judecătorului. Erorile judiciare necesită a

fi rezolvate pe calea apelului, în spiritul respectării jurisdicției și a procedurii, interpretând, aplicând legea sau evaluând probele. Celelalte erori judiciare, care nu pot fi îndreptate prin acest mod, trebuie să conducă cel mult, la o acțiune a părții nemulțumite împotriva statului [2].

Pe plan internațional, problema independenței justiției a fost examinată de ONU încă din deceniul 9 al sec. XX. Astfel, în anul 1980, la Geneva a fost examinat „Studiul independenței și imparțialității puterii judiciare, judecătorilor și asesorilor și independența avocaților”, studiu realizat de L.M. SINGHVI, care deținea funcția de președinte al Baroului de pe lângă Curtea Supremă din India [3].

O justiție puternică influențează, determină și menține o stare economică sănătoasă, o societate în care ordinea socială se manifestă pe deplin. Când din anumite motive funcția și rolul puterii judecătorești sunt diminuate, statul pierde calitatea de stat de drept cu toate consecințele și implicațiile socioeconomice ce decurg din aceasta.

Independența judecătorească este o condiție obligatorie pentru existența statului de drept și garanția fundamentală a unui proces echitabil. Judecătorii „au sarcina deciziei finale asupra vieții, libertăților, drepturilor, obligațiilor și proprietății cetățenilor” (expunerea principiilor fundamentale ale Națiunilor Unite, preluate în Declarația de la Beijing; și art. 5 și 6 ale Convenției europene privind drepturile omului). Independența acestora nu este o prerogativă sau un privilegiu în propriul lor interes, ci în interesul statului de drept și al celor care caută și doresc înfăptuirea justiției.

Această independență trebuie să existe în raport cu societatea în general și cu părțile din orice litigiu asupra căruia judecătorii trebuie să se pronunțe. Puterea judecătorească este unul dintre cei trei piloni fundamentali, egali ca importanță, ai statului democratic modern. Ea are un rol și funcții importante în relația cu ceilalți doi piloni. Ea are grijă ca guvernele și administrațiile să poată fi trase la răspundere pentru acțiunile lor și, în ceea ce privește puterea legislativă, are sarcina de a se asigura că legile adoptate sunt aplicate și, într-o mai mică sau mai mare măsură, de a se asigura că acestea sunt în conformitate cu Constituția sau cu orice altă legislație superioară

(precum cea a Uniunii Europene). Pentru a-și putea îndeplini îndatoririle pe care le are în aceste domenii, puterea judecătorească trebuie să fie independentă față de aceste autorități, fapt care implică libertate față de relațiile inadecvate și de influența exercitată de aceste autorități. Astfel, independența servește ca o garanție a imparțialității. Acest lucru are, în special, implicații asupra a aproape tuturor aspectelor legate de cariera unui judecător: de la pregătire la numire până la promovare și sancționare disciplinară [4].

Independența judecătorească trebuie să fie garantată de standarde naționale până la cel mai înalt nivel posibil. În consecință, statele trebuie să includă conceptul de „independență judecătorească”, fie în Constituție, fie printre principiile fundamentale recunoscute de statele care nu au o Constituție scrisă, dar în care respectul pentru independența judecătorească este garantat de o cultură și tradiție îndelungate. Acest lucru scoate în evidență importanța fundamentală a independenței, prin recunoașterea poziției speciale pe care o au jurisdicțiile de drept anglo-saxon (îndeosebi în Anglia și Scoția) cu o lungă tradiție de independență, însă fără niciun fel de legi scrise.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994 [Accesat: 21.07.2019], Disponibil: http://constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/constitutia_ro_22.05.17_ro.pdf
2. LAZĂR, C. *Independența judecătorilor este un beneficiu al cetățenilor*, [Accesat: 23.07.2019], Disponibil: <https://www.timpul.md/articol/puncte-de-vedere-independenta-judecatorilor-este-un-beneficiu-al-cetatenilor-20420.html>
3. *Garantiile juridice acordate principiului independenței judecătorilor în legislația română în vigoare*. Autori: Vasile-Sorin Curpăn, Cosmin-Ștefan Burleanu, pagini: 55, [Accesat: 25.07.2019], Disponibil: <http://sorincurpan.ro/carti/garantiile-juridice-acordate-principiului-independentei-judecatorilor-in-legislatia-romaniei-in-vigoare.pdf>
4. *Independența și imparțialitatea magistratului. Legislație, doctrină, jurisprudență*, judecător, doctorant Ana Cristina LABUS, membru al Consiliului Superior al Magistraturii din România, 2009, procuror, doctor Tamara MANEA, inspector – Inspecția Judiciară, 11.01.2009.

ROLUL TRIBUNALULUI MILITAR INTERNAȚIONAL DE LA NÜRNBERG ÎN CODIFICAREA CRIMEI DE GENOCID

Corina ȘIMAN

Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg a fost înființat în baza Acordului privind urmărirea și pedepsirea marilor criminali de război ai Puterilor europene ale Axei din 08 august 1945, încheiat la Londra de către Guvernul provizoriu al Republicii Franceze, guvernele Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Statelor Unite ale Americii și al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, acestea „acționând în interesele tuturor Națiunilor Unite”, după cum a fost consemnat în preambul. Fundamentul Acordului îl constituie Declarația de la Moscova cu privire la atrocitățile germane în Europa ocupată din 30 octombrie 1943, ce stabilea că ofițerii și soldații germani, precum și membrii partidului nazist care erau responsabili de atrocități și crime, ori care au participat în mod benevol la comiterea lor, urmau să fie trimiși în țările în care faptele lor abominabile au fost săvârșite, pentru ca să fie judecați și pedepsiți în conformitate cu legile acelor țări; pe când marii criminali, ale căror crime erau fără localizare geografică exactă, trebuiau să fie pedepsiți printr-o decizie comună a guvernelor Aliatilor.

Statutul Tribunalului de la Nürnberg este anexat la Acordul de la Londra și reprezintă o parte integrantă a celui din urmă, conținând norme cu privire la constituirea, jurisdicția și funcțiile acestei instanțe. Referindu-ne în mod particular la competența *ratione materiae* a Tribunalului, subliniem că acesta era împuternicit să judece crimele împotriva păcii, crimele de război și crimele împotriva umanității.

În literatura de specialitate a fost evidențiat că „primul document oficial în care se incriminează genocidul este Statutul Tribunalului Militar de la Nürnberg, care încadrează în categoria crimelor contra umanității persecuțiile pe motive politice, rasiale sau religioase, fapte de natura genocidului, fără a se menționa în mod expres că acestea ar constitui crime de genocid” [1, p.514]. Deci, însăși noțiunea de „genocid” nu a fost inclusă în textul art. 6 lit. (c) din Statut, care

conturează crimele împotriva umanității. Este notabil că „la o etapă incipientă, în timpul negocierilor referitoare la Statut, delegația americană a sugerat extinderea jurisdicției Tribunalului asupra crimei de „genocid”, ori distrugerii minorităților rasiale și a populației subjugate, dar această infracțiune nu a fost niciodată inclusă în textul final convenit de Puterile Aliate și nu a fost discutată la etapele finale de elaborare a documentului” [2, p.61].

Totuși, acuzarea nu a ezitat să utilizeze termenul de „genocid” atunci când și-a formulat poziția în fața Tribunalului de la Nürnberg. Potrivit rechizitoriului, prezentat la 18 octombrie 1945, acuzații au comis „genocid intenționat și sistematic, adică exterminarea grupurilor rasiale și naționale, împotriva populațiilor civile din teritorii ocupate determinate, cu scopul de a distruge anumite rase și clase de oameni și grupuri naționale, rasiale sau religioase, în special evrei, polonezi și romi” [3, p.43-44]. Comisia pentru crime de război a Națiunilor Unite a notat, mai târziu, că prin includerea acestei învinuiri particulare acuzarea a încercat să introducă și să stabilească un nou tip de crimă internațională [4, p.43].

În hotărârea pronunțată de către Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg la 30 septembrie și 01 octombrie 1946 nu este deloc menționat conceptul de „genocid”. Însă hotărârea „descria în mare măsură ceea ce constituia de fapt crima de genocid” [4, p.44]. Ulterior, Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda a apreciat că crimele cercetate de către Tribunalul de la Nürnberg, respectiv holocaustul evreilor și „soluția finală”, erau foarte caracteristice genocidului, dar ele nu au putut fi definite astfel, deoarece crima de genocid nu a fost definită decât mai târziu [5, §14].

Există opinia potrivit căreia „faptul că genocidul nu a fost una dintre crimele cercetate la Nürnberg ar fi putut să îndemne statele să stabilească interzicerea lui printr-un tratat internațional la doar doi ani de la procesul de la Nürnberg” [2, p.61]. În acest sens, doctrinarul român Eugen E. Popescu reliefează că procesele de la Nürnberg au servit la elaborarea unor instrumente internaționale de drept, printre care se regăsește și Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid din 1948 [6, p.180].

La 11 decembrie 1946 Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat Rezoluția 96(I), prin care a afirmat că genocidul constituie o crimă conform dreptului internațional, a invitat statele membre să legifereze întru prevenirea și pedepsirea acesteia, a recomandat cooperarea internațională pentru facilitarea prevenirii și pedepsirii neîntârziate a crimei de genocid și a solicitat ca Consiliul Economic și Social să întreprindă studiile necesare, întru elaborarea unui proiect de tratat asupra crimei date, care să fie prezentat la următoarea sesiune ordinară a Adunării Generale.

Prin urmare, la 09 decembrie 1948 Adunarea Generală a adoptat Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, oferind o legitimitate certă acestei noțiuni în drept internațional. Mai mult decât atât, în virtutea articolului 5 părțile contractante și-au asumat angajamentul de a întreprinde măsurile legislative necesare pentru a implementa prevederile Convenției și, în mod particular, de a prevedea pedepse eficace pentru persoanele culpabile de comiterea unei asemenea crime. În acest context, „a fost sugerat că articolul 5 este superfluu, deoarece obligația de a adopta legislație rezultă în mod implicit din Convenție” [4, p.403]. Considerăm că această normă convențională nu este de prisos, accentuând dezideratul de a combate un fenomen dezastruos prin orice modalitate licită, inclusiv prin incriminarea genocidului în cadrul sistemului de drept național. Bunăoară, Republica Moldova este parte la Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid și, respectiv, Codul penal din 18 aprilie 2002 prevede această infracțiune la articolul 135. Cercetătorul Ben Saul a remarcat că „de-a lungul timpului multe state au adoptat legislație pentru a implementa cerința fundamentală de a criminaliza genocidul” [7, p.83].

Așadar, activitatea Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg a reflectat necesitatea de a incrimina la nivel internațional o faptă precum genocidul, impulsionând codificarea acestei crime internaționale și, în cele din urmă, ducând la dezaprobarea ei juridică, inclusiv la nivel național, prin intermediul legislației penale interne. Conștientizarea oportunității de a criminaliza în mod oficial o astfel de

atrocitate a avut loc, într-o mare măsură, în contextul procesului de la Nürnberg, acesta reprezentând un merit al Tribunalului.

Referințe:

1. BURIAN, A., BALAN, O., SUCEVEANU, N. ș.a. *Drept internațional public*. Ediția a IV-a (revăzută și adăugită). Chișinău: S.n., 2012. 636 p.
2. AKSENOVA, M. The Role of International Criminal Tribunals in Shaping the Historical Accounts of Genocide. In: *Law and Memory. Towards Legal Governance of History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, pp. 48-69.
3. Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal. Nuremberg 14 November 1945 – 1 October 1946. Vol. I. Nuremberg, 1947. 367 p.
4. SCHABAS, W.A. *Genocide in International Law. The Crime of Crimes*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 741 p.
5. Cauza Procurorul c. Jean Kambanda (nr. ICTR 97-23-S), hotărârea și sentința din 4 septembrie 1998, publicată pe <https://unictr.irmct.org/sites/-unictr.org/files/case-documents/ict-97-23/trial-judgements/en/-980904.pdf> (vizitat la 30 august 2019).
6. POPESCU, E.E. *Drept internațional umanitar. Dreptul conflictelor armate. Dreptul războiului*. București: Universul Juridic, 2011. 263 p.
7. SAUL, B. The Implementation of the Genocide Convention at the National Level. In: *The UN Genocide Convention: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2009, pp. 58-86.

**NORME CONFLICTUALE PRIVIND VALORILE
MOBILIARE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT**

Serghei RUSU

Valorile mobiliare reprezintă instrumentul privilegiat al capitalismului liberal, întrucât, alegând societatea în care are încredere să investească, investorul determină el însuși sectorul economic în legătură cu care consideră că trebuie să se dezvolte.

În momentul actual, în legislația Republicii Moldova nu există o definiție legală a termenului de *valori mobiliare*, or, la 11.07.2012 prin Legea Parlamentului nr.171, MO 193-197/14.09.2012 a fost abrogată Legea cu privire la piața valorilor mobiliare nr.199 din

18.11.1998, lege care la art.3 prevedea noțiunea de „valoare mobilă” care reprezintă un titlu financiar ce confirmă drepturile patrimoniale sau nepatrimoniale ale unei persoane în raport cu altă persoană, drepturi ce nu pot fi realizate sau transmise, fără prezentarea acestui titlu financiar, fără înscrierea respectivă în Registrul deținătorilor de valori mobiliare nominative ori în documentele de evidență ale deținătorului nominal al acestor valori mobiliare.

Cadrul legal al tranzacțiilor cu valori mobiliare și reglementarea acestora este acoperită de Legea nr.171 din 11.07.2012 privind piața de capital, precum și Hotărârea Comisiei Naționale a Pieței Financiare nr. 14/5 din 31.03.2016 referitor la aprobarea Regulamentului privind circulația valorilor mobiliare pe piața de capital, Legea nr.234 din 03.10.2016 cu privire la Depozitarul central unic al valorilor mobiliare; Hotărârea BNM nr.158 din 11.07.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului privind supravegherea Depozitarului central unic al valorilor mobiliare; Hotărârea CNPF nr. 12/4 din 10.03.2015 cu privire la unele măsuri provizorii pe piața de capital; Legea cu privire la Societățile pe Acțiuni și, nu în ultimul rând, Codul civil.

Orice bun material, dotat cu o valoare estimabilă în bani, se încadrează obligatoriu în una din următoarele două categorii:

- bunuri imobiliare, la care se raportează terenurile, porțiunile de subsol, obiectele acvatice separate, plantațiile prinse de rădăcini, clădirile, construcțiile și orice alte lucrări legate solid de pământ, precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial, este încorporat durabil în acestea, adică bunurile a căror deplasare nu este posibilă fără a se cauza prejudicii considerabile destinației lor, în sensul prevăzut la art. 459 alin.(2) Cod civil al RM;

- titluri de valoare sunt considerate, conform art. 459 alin.(5) Cod civil al RM, bunurile mobiliare, deoarece se caracterizează prin mobilitatea lor, dată de trecerea fizică de la un proprietar la altul [1, p. 30].

În literatura de specialitate, este apreciat greșit faptul că noțiunile de „valori mobiliare”, „titluri de valoare” și „hârtii de valoare” sunt sinonime, afirmație greșită desigur, or, prin natura juridică a lor titlurile de valoare și hârtiile de valoare sunt diferite, presupun un regim juridic diferit.

În urma modificărilor operate la Codul civil prin Legea nr.133 din 15.11.2018, a fost introdus un articol nou – 480 potrivit alin.(1) al căruia titlul de valoare este instrumentul care încorporează unul sau mai multe drepturi în așa fel încât după emiterea instrumentului dreptul sau drepturile, nu pot fi exercitate sau cesionate (negociate) fără acel instrument [2, p.30].

Totodată, potrivit alin. (2) al aceluiași articol, constituie titluri de valoare:

- a) titlurile de credit, precum cambia (biletul la ordin și trata) și cecul;
- b) valorile mobiliare, precum acțiunea și obligațiunea;
- c) titlurile reprezentative ale bunurilor, precum scrisoarea de trăsură, conosamentul și recipisa de magazinaj;
- d) alte instrumente care, în condițiile legii, întrunesc cerințele alin.(1).

Astfel, pornind de la cele expuse mai sus, stabilim că relația dintre titlurile de valoare și valorile mobiliare este una de gen – specie, unde titlurile de valoare reprezintă genul întrunind în sinea sa inclusiv valorile mobiliare, care la rândul lor pot fi: acțiunea și obligațiunea, precum și alte instrumente financiare, respectiv nu avem temeii de a afirma că aceste noțiuni ar fi sinonime.

Normele conflictuale privind valorile mobiliare se conțin în art.2607 Cod civil, care în esență reprezintă o excepție de la aplicarea *lex rei sitae* în dreptul internațional privat statuat la art.2599 Cod civil.

Astfel, potrivit art. 2607 alin.(1) Cod civil, emiterea titlurilor de valoare este supusă legii aplicabile statutului juridic al persoanei juridice emitente.

Potrivit art.2594 alin.(1) Cod civil, legea națională a persoanei juridice este legea statului pe al cărui teritoriu persoana este constituită, în acest mod, emiterea titlurilor de valoare va fi reglementată de legea națională a persoanei juridice emitente.

Alin. (2) art.2607 Cod civil prevede că condițiile și efectele transmiterii valorilor mobiliare în formă materializată sunt supuse:

- a) legii locului de plată a titlului la ordin;
- b) legii locului unde se află titlul la purtător în momentul transmiterii;

c) legii aplicabile statutului juridic al persoanei juridice emitente a titlului nominativ.

În partea ce se referă la valorile mobiliare în formă de înscriere în cont, acestea sunt guvernate de legea țării în care se află registrul sau contul în care sunt operate înscrierile privind valorile mobiliare (alin.(3) art.2607 Cod civil).

Menționăm că în legislația Republicii Moldova, legea face distincție între emiterea titlurilor de valoare care va fi supusă legii naționale a persoanei juridice, iar în privința valorilor mobiliare care au dreptul de emisiune, sau altfel spus sunt în formă materializată, legislația națională prevede că, condițiile și efectele sunt supuse diferitelor legislații în funcție de tipul valorii mobiliare.

Din cele expuse mai sus, apreciem că un aspect important în reglementarea normelor conflictuale privind determinarea legii aplicabile valorilor mobiliare urmează să înceapă încă de la calificarea care trebuie să o facă instanța de judecată în privința tipului de valoare mobilă, calificare care, în virtutea prevederilor art.2577 alin.(1) Cod civil se va efectua potrivit *lex fori*, în aceeași ordine de idei, dacă spre exemplu în fața instanței din Republica Moldova este invocată o valoare mobilă, un conosament, spre exemplu, care nu este cunoscut legislației Republicii Moldova, calificarea acestuia ca fiind titlu de valoare se va efectua potrivit dreptului străin (*lex cause*).

Astfel, dacă un conosament a fost emis în Republica Moldova, iar marfa în baza acestuia a fost livrată în Franța, atunci forma conosamentului îi va fi aplicabilă legislația Republicii Moldova.

În același timp, obligațiilor ce derivă din conosament, cum ar fi obligația de a preda marfa titularului conosamentului vor fi aplicabile prevederile legii naționale a persoanei juridice care a emis conosamentul, care în speță la fel este persoană juridică din Republica Moldova.

Într-o altă ordine de idei, exercitarea drepturilor care derivă din conosament, spre exemplu la locul de destinație, în speță în Franța, va fi supus *lex loci actus*, după cum reiese și din prevederile art.2607 alin.(2) lit.a) Cod civil.

În urma abordării prezentei teme, se impune necesar a trage următoarele concluzii:

1. Legislația Republicii Moldova nu delimitează clar valorile mobiliare și nu prevede un cadru legal general aplicabil acestora, fapt care duce la dificultatea aprecierii legii aplicabile atât la tranzacțiile cu valori mobiliare pe plan intern, cât și sub aspectul dreptului internațional privat.

2. Apreciem critic rigiditatea modului de determinare a legii aplicabile asupra transmiterii valorilor mobiliare la purtător or, din reglementarea existentă se trage concluzia că sub aspectul legislației Republicii Moldova transmiterea valorilor mobiliare la purtător este mai degrabă o excepție decât o regulă a economiilor de piață.

Totodată, la capitolul recomandări considerăm necesar completarea Legii cu privire la piața de capital cu o definiție a valorilor mobiliare și operarea unei distincții între acestea sub aspectul modului de reglementare.

Referințe:

1. GHILIC-MICU, B. *Bursa de valori*. București: Editura Economică, 1997.
2. CUZNEȚOV, A. Tranzacțiile societății pe acțiuni cu propriile valori mobiliare În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2014, nr.3, p.30.
3. Legea nr.171 din 11.07.2012 privind piața de capital.
4. Hotărârea Comisiei Naționale a Pieței Financiare nr.14/5 din 31.03.2016 referitor la aprobarea Regulamentului privind circulația valorilor mobiliare pe piața de capital.
5. Legea nr.234 din 03.10.2016 cu privire la Depozitarul central unic al valorilor mobiliare.
6. Hotărârea BNM nr.158 din 11.07.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului privind supravegherea Depozitarului central unic al valorilor mobiliare.
7. Hotărârea CNPF nr. 12/4 din 10.03.2015 cu privire la unele măsuri provizorii pe piața de capital.

**O NOUĂ METODĂ DE REPATRIERE A CAPITALULUI –
REDOMICILIEREA PERSOANEI JURIDICE
(Cazul Federației Ruse)**

Dumtiru MELNIC

Legislatorul rus a aprobat în anul 2018 un set de legi care reglementează în mod separat jurisdicțiile a două insule din Federația Rusă, calificate drept „offshore rusesce”. Elementul principal al legislației aprobate este că permite schimbarea naționalității persoanelor juridice cu capital rus din jurisdicțiile străine prin intermediul redomicilierii (repatrierea capitalului) [1].

Insulele Russky (Ținutul Primorye) și Oktyabrsky (Regiunea Kaliningrad) au obținut un nou statut de regiune administrativă specială cu regim juridic separat (RAS), neconfundabil cu sistemul de organizare și operare al regiunilor administrative speciale în Republica Populară Chineză și, în special, în relațiile acestora cu regiunea administrativă specială Hong Kong [2].¹

Delimitarea unor sectoare din regimul juridic comun, încadrate în zone speciale, nu este o inovație pentru legislația Federației Ruse. În anii '90 ai sec. XX au fost formate primele zone economice libere în Kaliningrad și Magadan, precum și Centrul internațional de business „Ingușetia”, care au fost suplinite, succesiv, cu Crimeea și Sevastopol după intrarea acestora în componența Federației Ruse. Prin dezvoltarea legislației investiționale, au apărut și zone economice speciale care vizau patru ramuri ale economiei: cea industrială (de producere), cea turistic-recreațională, cea tehnico-inovatoare și porturile. Următoarele încercări de a stabili un regim special pentru activitatea antreprenorială s-au soldat cu crearea Centrului Inovațional „Skolkovo”, care dispune de un regim funcțional mai avansat. Centrul Inovațional se remarcă prin implementarea unor activități medicale și

¹Cu toate că regiunea Hong Kong este parte inalienabilă a Chinei, gradul ei de autonomie și de autogovernare este prevăzut într-o legislație aparte, bazată pe *common law* și *rules of equity*. Aceasta presupune o jurisdicție separată de China, excluzând sistemul socialist și politica chineză.

educaționale speciale pe teritoriul său. În scurt timp, au apărut alte idei de dezvoltare a unor regiuni particulare și au apărut zone de dezvoltare teritorială dotate cu asistență guvernamentală pentru rezidenți.

În vederea elaborării unor noi instrumente juridice, legislatorul rus a luat ca bază regimurile speciale care și-au demonstrat eficiența și funcționalitatea, „portul liber” și „teritoriile avansate în dezvoltarea socioeconomică” și a dezvoltat „o regiune administrativă specială”.

Misiunea „regiunii administrative speciale” este de a forma un mediu atractiv atât pentru investitorii străini, cât și pentru cei naționali. Totuși, Legea federală cu privire la companiile internaționale (Федеральный закон от 03.08.2018 № 290-ФЗ „О международных компаниях”) prevede, în art. 2 pct. 1), ca sediul companiilor internaționale să se regăsească doar în regiunile administrative speciale, acestea având calitatea de persoană juridică străină înregistrată [3].

Organul federal al puterii executive în regiunile administrative speciale își exercită activitatea și implementează legislația Federației Ruse prin intermediul unei societăți pe acțiuni, denumită „Companie de administrare”, ale cărei acțiuni sunt proprietatea exclusivă a statului Federația Rusă.

Printre principalele atribuții ale acestei companii de administrare sunt elaborarea politicilor locale și reglementarea normativ-juridică a teritoriului pentru asigurarea unei bune funcționări a regimului administrativ special. În cazul insulelor Russky (Ținutul Primorye) și Oktyabrsky (Regiunea Kaliningrad), acest rol revine unor instituții deja create pentru exercitarea rolului de companie de administrare în Districtul Federal Orientul Îndepărtat (*Дальневосточный федеральный округ*) [4].

Pentru a beneficia de indulgențe fiscale în regiunile administrative speciale, persoanele juridice internaționale trebuie să obțină statutul suplimentar de holding internațional. Statutul putea fi căpătat numai în cazul fondării și înregistrării persoanei juridice până la data de 01 ianuarie 2018.

Statutul de „companie internațională” îl poate deține persoana juridică străină care a fost înregistrată (fondată) într-o țară membru, un observator al Grupului de Acțiune Financiară sau un membru al Comitetului Selectat de Experți pentru Evaluarea Măsurilor de Combatere a Spălării Banilor, care își exercită activitatea pe teritoriile mai multor state, inclusiv în Federația Rusă, și care a investit în Federația Rusă nu mai puțin de 50 mil. de ruble într-o perioadă de șase luni.

Denumirea companiei internaționale trebuie să includă noul său statut și forma organizatorico-juridică. Acestea pot fi următoarele: *international limited liability company* (în cazul societății cu răspunderea limitată), *international joint-stock company* (în cazul societății pe acțiuni) sau *international public joint-stock company* (în cazul societății publice pe acțiuni).

În momentul în care persoana juridică străină înaintează pe adresa Companiei de administrare din regiunea administrativă specială un demers de schimbare a naționalității, anexând actele necesare, compania este acceptată și înregistrată în Registrul de stat al persoanelor juridice din Federația Rusă, iar legea personală a acestei persoane juridice devine legea Federației Ruse. În același timp, fondatorii (acționarii) își păstrează toate drepturile și, evident, obligațiile pe care le-au avut până la schimbarea naționalității persoanei juridice. Persoana juridică își continuă activitatea în regim obișnuit (nu încetează relațiile de muncă, relațiile contractuale etc.), legea neprevăzând obligativitatea schimbării sediului persoanei juridice anume în regiunea administrativă specială. Înregistrarea persoanei juridice are următoarele consecințe: compania internațională se consideră fondată din data fondării în străinătate conform legii sale personale (anterioare); persoana juridică are drepturi și obligații pe care le-a avut și până la înregistrarea în jurisdicția Federației Ruse; persoana juridică devine pasibilă de răspundere civilă și penală în locul persoanei juridice străine; nu apar relații de succesiune între compania internațională și persoana juridică străină; nu există un motiv de suspendare a termenelor de prescripție; nu există un motiv de executare prealabilă a obligațiilor.

Persoana juridică străină se exclude din Registrul persoanelor juridice din țara în care își avea legea personală într-o perioadă de șase luni din momentul în care este inclusă în Registrul de stat al Federației Ruse conform procedurii de redomiciliere, dacă un termen mai lung nu este stabilit de legislația țării în care își avea legea personală persoana juridică [5].

Statutul persoanei juridice redomiciliate poate înceta prin două forme: odată cu schimbarea legii personale sau fără schimbarea legii personale.

Pierderea statutului de „companie internațională” fără schimbarea legii personale poate avea loc forțat sau benevol. Compania de administrare execută, cel puțin, o dată pe an verificări privind respectarea cerințelor înaintate „companiilor internaționale” care activează pe teritoriul regimului administrativ special. Pierderea statutului forțat nu poate avea loc dacă au fost respectate toate cerințele într-o perioadă mai mare de trei ani consecutiv. Retragerea acestui statut benevol se poate produce în următoarele cazuri: la decizia fondatorilor, odată cu reorganizarea persoanei juridice (într-un teritoriu diferit de regiunea administrativă specială). Pierderea statutului fără schimbarea legii personale nu stinge drepturile și obligațiile persoanei juridice, activitatea acesteia continuând în conformitate cu legislația rusă.

Pierderea statutului odată cu schimbarea legii personale poate avea loc în urma redomicilierii companiei internaționale doar cu acordul prealabil al Guvernului Federației Ruse, care are dreptul să schimbe legea personală prin înregistrarea în Registrul persoanelor juridice străine, în cazul în care legislația țării permite aceasta.

În baza celor expuse mai sus, putem concluziona că noile reglementări reprezintă un prim pas economic avantajos spre schimbarea naționalității persoanei juridice și spre liberalizarea pieței de capital prin introducerea posibilității de redomiciliere din Federația Rusă către alte jurisdicții și viceversa. Datorită eficienței juridice și unei proceduri simple de executare, această experiență poate fi preluată drept model pentru Republica Moldova, care se confruntă cu problema repatrierii capitalului din jurisdicțiile *offshore*.

Referințe:

1. <http://tass.ru/ekonomika/5360825>. [Accesat 25.05.2019]
2. The basic law of the Hong Kong special administrative region of the people's Republic of China Disponibil: https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/basiclaw_full_text_en.pdf. [Accesat 15.06.2019]
3. Федеральный закон от 03.08.2018 № 290-ФЗ „О международных компаниях”.
4. Федеральный закон от 03.08.2018 № 291-ФЗ, „О специальных административных районах на территориях Калининградской области и Приморского края”.
5. Федеральный закон от 8 августа 2001 года № 129-ФЗ „О государственной регистрации юридических лиц и индивидуальных предпринимателей”.

**КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К ПРАВОВОМУ
ОБЕСПЕЧЕНИЮ ДОСТУПА К ГЕНЕТИЧЕСКИМ
РЕСУРСАМ НА ОСНОВЕ НАГОЙСКОГО ПРОТОКОЛА**

Елена ЛАЕВСКАЯ,

Белорусский государственный университет, г. Минск, Беларусь

Совместное использование на справедливой и равной основе выгод от применения генетических ресурсов является одной из трех основных целей Конвенции ООН о биологическом разнообразии (далее – КБР), для достижения которой в 2010 году Конференцией Сторон КБР в Нагое, Япония было принято международное соглашение – Нагойский протокол регулирования доступа к генетическим ресурсам и совместного использования на справедливой и равной основе выгод от их применения (далее – НП). НП устанавливает базовые положения для формирования правового механизма, обеспечивающего доступ к генетическим ресурсам и совместное использование выгод (далее – ДГРСИВ) на основе признания суверенных прав государств на принадлежащие им генетические ресурсы.

КБР и НП определяет генетические ресурсы как генетический материал (растительного, животного, микробного или иного

происхождения, содержащий функциональные единицы наследственности, за исключением генетического материала человека), представляющий фактическую или потенциальную ценность, полученный от диких, одомашненных или культивируемых видов как в естественных условиях обитания (*in situ*), так и в условиях, специально созданных человеком (например, ботанических садах, генетических банках, семенных фондах и коллекциях культур микроорганизмов и т.п.) (*ex situ*). Механизм ДГРСИВ, предусмотренный НП, охватывает специфическую сферу «использования генетических ресурсов»: проведение исследований и разработок генетического и (или) биотехнологического состава генетических ресурсов, в том числе путем применения биотехнологии и получения выгод (денежных и не денежных, примерный перечень которых закреплен в Приложении НП) как от первичного использования, так и от последующего использования и коммерциализации.

Важнейшим принципом, лежащим в основе механизма ДГРСИВ, является принцип «совместного использования выгод», который означает, что выгоды от генетических ресурсов, а также от последующей их коммерциализации должны совместно использоваться Стороной, предоставляющей ресурсы, и другими заинтересованными в получении ресурсов и выгод от них лицами на «взаимосогласованных условиях» (далее – ВСУ) на основе «предварительного обоснованного согласия» (далее – ПОС), выдаваемого Стороной, предоставляющей генетические ресурсы. Сторона в соответствии с положениями национального права должна обеспечить, чтобы доступ к генетическим ресурсам осуществлялся с ПОС, ВСУ и при участии «коренных и местных общин, когда они обладают установленным правом предоставлять доступ к таким ресурсам». Сторона, предоставляющая генетические ресурсы на основе ПОС, должна принять меры, связанные с выдачей в момент доступа к ресурсам специального документа (международно признанного сертификата) в качестве доказательства ПОС и заключения ВСУ и уведомить об этом Механизм посредничества для регулирования ДГРСИВ, учрежденный

НП. В целях обеспечения ДГРСИВ в НП закрепляется необходимость создания в стране институциональной структуры (Национального координационного центра, компетентных органов, контрольных пунктов), органы которой отвечают за предоставление ДГРСИВ, а также за консультирование по вопросам соответствующих действующих процедур.

Анализ НП показывает, что с одной стороны, международное соглашение содержит определенные требования к Сторонам относительно формирования ДГРСИВ, выражающиеся в обязанностях формировании институциональной структуры, обеспечения связи с Механизмом посредничества для регулирования ДГРСИВ, а с другой стороны, НП использует элементы гибкости, выражающиеся в словах «... если эта Сторона не решит иначе.» (например, в ст. ст.5, 6 и др.), что позволяет Сторонам определить темпы и содержание законодательных изменений с учетом национальных особенностей, а именно: устанавливать правила ПОС и ВСУ во всех случаях использования любых видов генетических ресурсов; применять эти правила лишь для отдельных видов генетических ресурсов или отдельных видов их использования; не устанавливать правила ПОС, вместе с тем, определять правила об уведомлении осуществленного доступа к ресурсам в Механизм посредничества для регулирования ДГРСИВ, учрежденный НП.

Проведенный автором правовой анализ законодательства Сторон НП позволяет сделать вывод о том, что государства значительное внимание уделяют обеспечению ДГРСИВ применительно к генетическим ресурсам дикой природы, а также ресурсам, источником которых являются коллекции и подобные им объекты. Соответственно во многих случаях нормы, обеспечивающие ДГРСИВ, закрепляются в законах об охране окружающей среды, о биоразнообразии и т.п. Так, на основе принятого в ЕС акта – Regulation (EU) № 511/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on Compliance Measures for Users from the Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization in the Union государства ЕС внесли

изменения в свое законодательство. В Германии был принят Act Implementing the Obligations under the Nagoya Protocol and Transposing Regulation (EU) No. 511/2014; в Болгарии соответствующие положения закреплены в Biological Diversity Act; в Хорватии – в Nature Protection Act и т.д. Правовые новации, прежде всего, касались публично-правовой сферы и установления императивных требований (компетенции государственных органов в части ПОС, организации учета коллекций, контроля, установления санкций за соответствующие нарушения).

С другой стороны, имплементация положений НП в части ДГРСИВ требует от государств совершенствования правового регулирования частных отношений. Прежде всего это касается определения правовых рамок ВСУ, внесения изменений и дополнений в патентное законодательство. Так, на основе НП можно сделать вывод, что по правовой природе ВСУ представляет собой письменное соглашение (договор), содержащее ряд существенных условий, в частности, условия о совместном использовании выгод, в том числе в отношении прав интеллектуальной собственности; условия последующего использования третьей стороной, условие об изменении намерений и т.д. Кроме того, в контексте определения правового режима совместного использования выгод от применения генетических ресурсов важным представляется совершенствование патентного законодательства, обеспечивающего раскрытие информации о происхождении генетических ресурсов в заявках на получение патентов на изобретения. Так, в пункте 27 Директивы ЕС 98/44 от 6 июля 1998 г. о правовой охране биотехнологических изобретений закреплено, что в том случае, если изобретение основано на биологическом материале растительного или животного происхождения, или если в нем используется такой материал, заявка на патент должна включать информацию о географическом происхождении такого материала, если оно известно, без ущерба для обработки патентных заявок или действительности прав, вытекающие из предоставленных патентов.

Подобные положения были отражены в соответствующих нормативных актах государств ЕС.

Таким образом, эффективная имплементация положений НП о ДГРСИВ с учетом элементов гибкости международного соглашения предполагает совершенствование на основе комплексного подхода не только административного, экологического законодательства, но и законодательства гражданского, касающегося, в частности, заключения ПОС, его содержания и формы, а также раскрытия информации о происхождении генетических ресурсов в заявках на получение патентов на продукты, основанные на таких ресурсах.

DREPT PUBLIC

PRINCIPIUL ECHILIBRULUI BUGETAR: ÎNTRE NECESITATE ȘI POSIBILITATE

Oleg TELEVCA

Reprezentanții de seamă ai *finanțelor clasice* înfățișează bugetul de stat ca un document, o listă, un tablou care cuprinde veniturile și cheltuielile publice, evaluate și comparate în vederea balansării lor la nivelul fiecărui an. În teoria clasică a finanțelor, echilibrul anual al bugetului era considerat drept „principiul de aur al gestiunii bugetare” și se referea nu numai la întocmirea unor bugete balansate, ci și la păstrarea echilibrului în perioada de execuție bugetară.

Prin definiție deci se consacră ideea echilibrării veniturilor și cheltuielilor bugetare, consacrată în timp ca unul dintre principiile tradiționale de drept bugetar. O astfel de echilibrare presupune întocmirea și aprobarea bugetului echilibrat, cât și încheierea acestuia cu egalitate între venituri și cheltuieli, deci cu sold zero. Este vorba despre acoperirea tuturor cheltuielilor pe seama veniturilor ordinare sau obișnuite ale bugetului. Dar, apelându-se la venituri extraordinare, orice buget poate fi echilibrat.

O astfel de balansare a veniturilor și cheltuielilor bugetare era considerată de școala clasică drept cheia de boltă a finanțelor publice și o dovadă a stării de sănătate a economiei și a finanțelor publice. Era firesc deci ca deficitul bugetar să fie considerat un dublu pericol: pericolul frecvent al inflației prin „manipularea monetară”, adică prin aruncarea de bani în circulație pentru acoperirea unor cheltuieli neproductive, fără ca pe piață să existe mărfuri și servicii suplimentare, pentru ca ei să poată fi resorbiți din circulație și pericolul, mult mai grav, dar mult mai rar, al instabilității statului care, angajându-se să cheltuiască mai mulți bani decât poate mobiliza în mod obișnuit, nu mai poate face față obligațiilor de plată asumate, apărând starea de bancrută. Aceste pericole se leagă de soluțiile obișnuite de acoperire a deficitului: emisiunea bănească fără acoperire, prin apelul la „rotativă”, și îndatorarea statului prin contractarea de împrumuturi, care duce la creșterea cheltuielilor viitoare cu serviciul

datoriei publice, adică la un nou deficit viitor. Așa stând lucrurile, apăsarea la fel de firesc ca, pe plan teoretic, principiul echilibrării bugetului să fie dogmatizat și chiar sacralizat, iar din punct de vedere practic să existe preocuparea ca deficitul să fie evitat. Astfel se explică faptul că în perioada capitalismului liberal o serie de țări au reușit să aibă bugete echilibrate, iar acolo unde au apărut deficite acestea nu erau cronice și nici periculoase prin proporțiile, cauzele și efectele lor. În schimb, în perioada neocapitalismului și mai ales după marea criză din anii '30, deficitele bugetare se repetă an de an și tind să se generalizeze [1, p.223-224].

O chestiune care se referă la executarea bugetului este cea a regulării excedentelor sau deficitelor pe care poate să le prezinte un buget la încheierea lui. De exemplu, țara vecină, România a trecut mult timp printr-o serie continuă de deficite, fie din cauza că veniturile nu erau bine evaluate, fie din cauza că prin deschidere de credite suplimentare și extraordinare să zdruncine echilibrul bugetar, care era aparent la votarea bugetelor. Această situație a fost caracteristică pentru statul vecin la începutul sec. XX [4, p.389]. Pentru excluderea deficitului bugetar, prin modificarea legii contabilității, făcută în 1903 a fost regulat chestiunea excedentelor și deficitelor în așa mod, încât să poată fi prevenite până la un punct oarecare deficitele care s-ar putea ivi, în urma unor ani cu excedente.

Deficitul bugetar devine astfel un lucru obișnuit, o caracteristică a *finanțelor publice moderne*, iar echilibrul bugetar nu mai este de multă vreme considerat o expresie a stării de sănătate a economiei și finanțelor publice și o premisă a echilibrului general economic.

Dimpotrivă, politicile bugetare de intervenție a statului prin facilități fiscale, subvenții, investiții publice, protecția socială, toate cu efecte asupra reducerii veniturilor și creșterii cheltuielilor, au devenit practici obișnuite, fiind folosite pe scară largă pentru asigurarea dezvoltării economice în condiții de stabilitate și echilibru.

Noile realități din economie obligă doctrina financiară modernă să reabiliteze deficitul și să recomande renunțarea la cerința tradițională a echilibrării an de an a veniturilor și cheltuielilor bugetului ordinar. Mai mult chiar, ideea și soluția deficitului sunt agreate nu numai

pentru echilibrarea în execuție a bugetului, prin apelul la venituri extraordinare, ci și pentru întocmirea și aprobarea din start a unor bugete deficitare.

Traducerea în practică a acestui fenomen, la etapa actuală, este realizată în mod diferit în statele europene. Astfel, în România, prin Legea nr.500/2002 privind finanțele publice nu mai este reiterată stipulația privind obligația respectării principiului echilibrării bugetului. Neînscierea în Legea privind finanțele publice a principiului echilibrării bugetare alături de celelalte principii, nu înseamnă că nu i s-a acordat importanța cuvenită, dimpotrivă legiuitorul român, a preferat să lase în competența Parlamentului aprobarea anuală a veniturilor și cheltuielilor bugetare starea de echilibru sau dezechilibru a fiecărui buget care se aprobă prin lege, precum și nivelul eventualului deficit și surse de finanțare a acestuia în fiecare an. Totuși, legea conține unele prevederi referitoare la echilibrul bugetar. Astfel se precizează că „în timpul dezbaterilor nu pot fi aprobate amendamente la legile bugetare anuale care determină majorarea deficitului bugetar” [1, p.230] etc.

Dimpotrivă, acest principiu este declarat absolut necesar în legislația Federației Ruse. Așa, în strategia securității naționale a Federației Ruse, confirmată prin Ucazul Președintelui Federației Ruse din 31 decembrie 2015 nr.683, nebalansarea sistemului bugetar național, pentru prima dată, este prezentată în calitate de principalul pericol al securității naționale. Principiul balansării a veniturilor și cheltuielilor bugetare este actual pentru toate statele, care au bugete (dezvoltate și în curs de dezvoltare) [2, p.243].

În ceea ce privește statele europene, principalul document ce conține norme financiare și stabilește principiile bugetului Uniunii Europene și modalitatea de alocare a bugetului UE este Regulamentul (UE, Euratom) nr.966/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2012 privind normele financiare aplicabile bugetului general al Uniunii și de abrogare a Regulamentului (CE, Euratom) nr.1605/2002 al Consiliului. Art.6 intitulat „Respectarea principiilor bugetare” spune: întocmirea și execuția bugetului respectă principiile unității, exactității bugetare, anualității, echilibrului, unității

de cont, universalității, specificității, bunei gestiuni financiare, care necesită un control intern eficace și eficient și al transparenței, în conformitate cu prezentul Regulament. Aceste principii relevă și obiectivele Uniunii cu privire la politica bugetară. Toate cheltuielile și câștigurile trebuie incluse într-un plan de buget unic, să fie monitorizate în fiecare an, câștigurile trebuie să fie cel puțin egale cu cheltuielile, planul de buget să fie unul general, vast și să aibă în vedere cât mai multe aspecte și pentru fiecare cheltuială trebuie să existe un obiectiv specific [4].

Referitor la Republica Moldova, după obținerea independenței, actele normative care au reglementat și reglementează problematica supusă dezbaterii sunt următoarele:

1) Legea nr.847 din 24.05.1996 privind sistemul bugetar și procesul bugetar, republicată în MO din 2005. Inițial, acest act normativ nu a reglementat norme speciale cu privire la principii bugetare. Art.11 al acelei legi prevedea balanța bugetului, menționând că egalitatea dintre venituri și cheltuieli reprezintă echilibrul bugetului. Dacă veniturile depășesc cheltuielile, rezultă excedent bugetar, iar dacă cheltuielile depășesc veniturile, rezultă deficit bugetar. Ulterior, la data de 01.01.2010, a fost introdus Titlul I¹ (Principii bugetare) în care a fost prevăzut și principiul echilibrului bugetar.

2) Legea nr.181 din 25.07.2014 a finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale în capitolul II intitulat „Principii, Reguli și Responsabilități” în art.9 reglementează principiul balansării. Orice buget trebuie să fie balansat. Cheltuielile bugetare trebuie să fie egale cu veniturile plus sursele de finanțare. La fel în art.3 (noțiuni de bază) sunt expuse următoarele enunțări: sold bugetar – diferența dintre veniturile și cheltuielile bugetului. Soldul negativ al bugetului reprezintă deficit, soldul pozitiv – excedent, iar soldul zero reprezintă echilibrul bugetar.

Concluzionând asupra reglementărilor normative, referitor la principiul echilibrului bugetar putem afirma următoarele:

1) Este bine-venit faptul că echilibrul bugetar este reglementat prin prevederi legale.

2) După noi, titlul acestuia ar trebui să fie „echilibrul bugetar” și nu

„balansarea bugetară”, varianta tradusă din limba rusă, mai mult că înseși prin normele acestei legi, deseori se utilizează sintagma „echilibrul bugetar”.

3) Prezentarea practică a acestui principiu în țara noastră la etapa actuală lasă de dorit. Astfel, din momentul de când Republica Moldova își are propriul buget, în toți acești ani, autoritățile publice responsabile au elaborat și executat bugetul de stat cu deficit bugetar. A existat o singură excepție, atunci când pe timpul guvernării comuniste a fost elaborat și adoptat bugetul de stat cu excedent bugetar în sumă de 400 mil. În realitate, în procesul executării bugetului pe parcursul anului, s-a adevărit acel deficit bugetar caracteristic anilor precedenți. Dacă la început deficitul bugetar reprezenta o sumă moderată, astăzi situația se prezintă alarmantă. Astfel bugetul pentru anul 2017 a fost adoptat cu un deficit în mărime de 4.155,6 mil., bugetul pentru anul 2018 – 5.062.500,0 mii lei, bugetul pentru anul 2019 – 5.538,7 mil.

În opinia noastră, acest fenomen prezintă un pericol vădit pentru țara RM, ceea ce impune elaborarea de diferite pârghii pentru depășirea situației create. Legiuitorul nostru, pentru remedierea fenomenului, a stabilit prin reglementări legale, care ar fi soluția de egalare a veniturilor cu cheltuielile. În art.30 al Legii nr.181 se arată că sursele de finanțare se formează din: operațiuni cu instrumente ale datoriei, operațiuni aferente vânzării și privatizării patrimoniului public, operațiuni cu soldurile în conturile bugetului, alte operațiuni cu activele financiare și cu datoriile bugetului.

Referințe:

1. GEORGESCU, M.A. *Administrarea finanțelor publice și a bugetului*. București: PRO UNIVERSITARIA, 2009.
2. *Бюджетное право*. Под ред. И.А. ЦИНДЕЛИАНИ. Москва: Проспект, 2018.
3. ȘAGUNA, D.D., RADU, D.I., RADU, M.E. *Drept financiar-fiscal. Legislația Uniunii Europene*. București: C.H. Beck, 2017.
4. ASLAN, Th. C. *Tratat de finanțe*. București: Tipografiile Române-unite, 1925.

**DEFICIENȚE JURIDICE ÎN UTILIZAREA
APELOR TRANSFRONTALIERE
(Cauza bazinului râului Nistru)**

Pavel ZAMFIR

Conceptul dezvoltării durabile, principiile căruia sunt implementate tot mai insistent de umanitate, devine treptat o realitate. Astfel, orice activitate economică, cât de profitabilă și necesară ar părea, nu poate fi realizată, fără a ține cont de drepturile și interesele de mediu ale oamenilor, de necesitatea păstrării, protejării și restabilirii elementelor naturii și asigurării securității ecologice a societății [1].

Însă, în pofida acestui fapt, tendința unor state de a promova proiecte și programe cu caracter economic, în special, în domeniul energiei, pune în pericol nu numai ecosistemele, propria securitate ecologică, dar și interesele de mediu și securitatea statelor vecine. Pericolul acestor activități este cu atât mai mare, cu cât la elaborarea proiectelor și programelor nu se ține cont de capacitățile ecosistemelor, perioadele rezonabile de regenerare a biodiversității, precum și de prevederile legale naționale și internaționale în materia de protecție a mediului. Or, ignorarea acestor cerințe este provocată și de factorul politic, tendința de „eliminare” a dependenței energetice de alte state și, nu în ultimul rând, de goana după profit a agenților economici privați, care administrează (sau/și proiectează, edifică, pun în funcțiune și exploatează) stații hidroenergetice.

În context, ne vom referi la situația creată în cadrul bazinului râului Nistru (ca arteră acvatică principală și sursă de aprovizionare cu apă pentru Republica Moldova) [2], ca rezultat al implementării de către autoritățile statului vecin – Ucraina – a proiectelor de fortificare a sistemului hidroenergetic.

Generalizând, constatăm că Ucraina va continua să promoveze politica sa în domeniul hidroenergeticii, prin extinderea (upgrade-ului) HPC și construirea încă a 6 HPP în amonte [3], fără a ține cont de interesele ecologice ale Republicii Moldova (inclusiv, în domeniul aprovizionării cu apă potabilă), capacitățile ecosistemului râului

Nistru și bazinului Mării Negre, ignorând nu numai prevederile propriei legislații de mediu, dar și angajamentele asumate prin semnarea convențiilor internaționale, tratatelor (acordurilor) bilaterale și cel de aderare la UE.

Prin urmare, la implementarea proiectelor de dezvoltare energetică și de exploatare a sistemelor actuale, se impune stringenta necesitate de a determina Ucraina la respectarea nu numai a intereselor Republicii Moldova, ca stat vecin și transfrontalier, dar și a angajamentelor asumate de autoritățile ucrainene pe plan internațional în ceea ce privește gestionarea și protecția cursurilor de apă.

Pentru a atinge acest obiectiv, este necesar a scoate în evidență instrumentarul internațional, care poate impune autoritățile statului ucrainean la respectarea propriilor prevederi legale în materie, dar și a legislației naționale, aplicabile raporturilor transfrontaliere.

În acest sens, pentru a se opune politicii agresive a autorităților ucrainene în domeniul vizat, în cadrul negocierilor cu statul vecin, Republica Moldova urmează să se axeze pe prevederile și instrumentele legale, cuprinse în convențiile și tratatele internaționale și bilaterale, în special:

a) Convenția ONU privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale din 17 martie 1992, care definește apele transfrontaliere, impactul transfrontalier, părți riverane și impune un șir de obligațiuni privind protecția și utilizarea acestei categorii de ape.

b) Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în zonele transfrontaliere din 25 februarie 1991 (Convenția Espoo), care obligă Partea de origine (în speță Ucraina) să ia măsurile necesare legale, administrative sau de altă natură.

c) Protocolul privind evaluarea strategică de mediu la Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului în context transfrontalier (Kiev la 21 mai 2003), obligă Ucraina la aplicarea procedurii de evaluare strategică de mediu pentru planurile și programele susceptibile de a avea efecte semnificative asupra mediului, elaborate pentru *energie, gospodărirea apelor*, care necesită o evaluare a impactului asupra mediului conform legislației naționale.

d) Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu din 25 iunie 1998 (Convenția de la Aarhus).

e) Acordul de Asociere Ucraina – UE, Acordul de Asociere Republica Moldova – UE și Directivele europene relevante.

Odată cu semnarea Acordului de Asociere cu UE, Ucraina și-a sumat obligațiunea de armonizare a legislației interne (inclusiv cea de mediu) cu cea europeană. Astfel, Anexa XXX a Acordului reglementează procedura armonizare a legislației Ucrainei cu legislația și politica UE în domeniul protecției mediului. Aceasta include 29 de directive și regulamente care trebuie implementate în Ucraina pe liniile stabilite de la 2 la 8 ani de la intrarea în vigoare a acordului.

f) Acordul privind colaborarea în domeniul protecției și dezvoltării durabile a bazinului râului Nistru [4].

Concluzii:

- Convențiile internaționale în materie conțin multiple obligațiuni, instituite pentru Părți, inclusiv (Ucraina), care sunt destul de explicite, clare și real de respectat. Respectiv, urmează ca Partea moldovenească să accesteze asupra acestor obligațiuni în cadrul negocierilor și să insiste asupra respectării lor din partea Ucrainei.

- Ignorarea de către Ucraina a prevederilor convențiilor (sau/și într-o ipoteză, cauzarea de daune mediului, patrimoniului, drepturilor și intereselor R.Moldova) va antrena Republica Moldova într-o cursă îndelungată de soluționare a litigiului sau diferendului. Acest scenariu este unul nedorit, respectiv este necesar a fi evitat.

- Având la dispoziție instrumentarul oferit de convențiile enunțate mai sus, Republica Moldova (**ca parte afectată**) poate iniția discuții în vederea obținerii informației despre **activitățile propuse, susceptibile să producă un impact transfrontalieră negativ semnificativ** și, ca urmare, acestea vor fi tratate ca și cum ar fi înscrise în listă. Aceasta ar însemna că, deși construcția/reconstrucția/extinderea hidrocentralelor nu este prevăzută expres în Convenția Espoo și, respectiv, față de aceste proiecte nu este aplicabilă procedura de evaluare, sub rezerva pct. 5) art. 2, Republica Moldova poate insista asupra aplicării prevederilor Convenției și față de astfel de proiecte.

- Republica Moldova trebuie să facă uz de oportunitățile prevăzute la Anexa VI din Convenția Espoo (**Elemente ale cooperării bilaterale și multilaterale**), care oferă Părților dreptul să stabilească, dacă este posibil, aranjamente instituționale sau să extindă domeniul de cuprindere a celor existente în cadrul acordurilor bilaterale și multilaterale și să insiste în așa mod asupra procedurii de evaluare a impactului asupra mediului în context tranfrontalier a proiectelor de **extindere a HPC și a construcției a șase HPP în amonte**.

- În perspectivă, la elaborarea proiectelor instalării celor trei turbine pentru finalizarea Centralei de acumulare prin pompaj, urmează ca Republica Moldova să insiste față de Partea de origine (Ucraina) la respectarea procedurilor prescrise de Convenția Espoo și Protocol.

- Republica Moldova trebuie să valorifice potențialul Convenției de la Aarhus, care acordă drepturile publicului și impune părților și autorităților publice obligații privind asigurarea accesului la informație și la participare decizional, inclusiv ce ține de gestionarea cursurilor de apă (Conform Anexei I: **Baraje sau alte instalații proiectate pentru reținerea sau acumularea permanentă a apei**, acolo unde cantitatea nouă sau suplimentarea de apă reținută ori acumulată depășește 10 mil. mf.).

- Accentuarea asupra obligațiilor Ucrainei, care rezultă din Acordul de Asociere cu UE, inclusiv cea de armonizare a legislației cu legislația și politica UE în domeniul protecției mediului.

Referințe:

1. Summitul ONU privind Dezvoltarea Durabilă, desfășurat în perioada 25-27 septembrie la New York, a agreat 17 obiective, care au trasat direcția de dezvoltare globală pentru următorii 15 ani. Pe <https://www.md.undp.org/>.
2. A se vedea pentru detalii: Planul de gestionare a districtului bazinului hidrografic Nistru, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 814 din 17.10.2017, publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 371-382 din 27.10.2017.
3. https://ro.wikipedia.org/wiki/Centrala_hidroelectric%C4%83_de_la_Nov_odnistrovsk
4. Aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 42 din 15.01.2013. Publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 15-17 din 22.01.2013.

**ROLUL INSTITUȚIEI PROCURATURII ÎN
IMPLEMENTAREA REFORMEI JUDECĂTOREȘTI ÎN
BASARABIA ÎN A II-a JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-lea**

Oxana CHISARI-LUNGU

În momentul înfăptuirii reformei judecătorești atât în Basarabia, cât și pe întreg teritoriul Imperiului Rus procuratura nu era o instituție nouă, ea a fost înființată în 1722. În pofida acestui fapt, autorii reformei judecătorești au încercat să demonstreze necesitatea reformării acestei instituții, evidențiind faptul că odată cu modificarea sistemului judecătoresc și toate celelalte instituții care contribuiau la înfăptuirea justiției necesitau o ajustare la principiile de bază ale reformei. Primii pași în acest domeniu au constat în sporirea atribuțiilor procuraturii.

După înfăptuirea reformei în fruntea procuraturii se afla ministrul Justiției care avea calitatea de Procuror General, după care urma ober-procurorul, procurorii și ajutorii de procurori. Pe lângă Senat activa ober-procurorul și ajutorii lui, iar pe lângă Tribunal și Curtea de Apel activa câte un procuror și câțiva tovarăși ai procurorului, ceea ce însemna atât ajutori de procurori, cât și procurori adjuncți. În continuare îi vom numi procurori adjuncți, căci ei puteau înlocui procurorul. Toți adjuncții aveau aceeași situație funcțională și materială și se deosebeau doar prin repartizarea dosarelor în funcție de teritoriu. Un procuror adjunct activa în permanență pe lângă instanța de judecată, iar ceilalți puteau fi invitați la necesitate. Acest fapt a fost confirmat prin Circulara Ministerului Justiției din 14 august 1879. În momentul înființării Tribunalului Chișinău în statele de personal au fost prevăzute: un procuror și 8 procurori adjuncți (Tab.) [1]. Observăm că remunerarea procurorului era la nivelul remunerării președinților adjuncți ai Tribunalului – 3500 ruble, iar a procurorilor adjuncți – ceva mai joasă decât a judecătorilor (membrii Tribunalului) – 2000 ruble față de 2.200 de ruble.

Dacă pe lângă instanțele de judecată generale erau prevăzute funcții de procuror, atunci pe lângă cele locale nu existau procurori

care să activeze doar în interesele acesteia. În caz de apariție a necesității participării procurorului în cadrul procesului judecat de o instanță locală (de obicei, a Congresului județean al judecătorilor de pace) era invitat la ședință un procuror adjunct.

Odată cu înfăptuirea antireformei, numărul colaboratorilor procuraturii crește. La sfârșitul anului 1913 se înregistrează în Imperiul Rus: 3 ober-procurori; 26 ajutoari de ober-procuror; 14 procurori ai Curților de Apel; 67 de ajutoari de procurori ai Curții de Apel; 109 procurori ai Tribunalelor; 951 ajutoari de procurori ai Tribunalelor.

Ierarhizarea strictă a procurorilor era reglementată de art.129 al Regulamentului privind organizarea instituțiilor judecătorești care prevedea că procurorii adjuncți sunt în subordinea procurorilor și ober-procurorilor, pe lângă care funcționează. Procurorii Tribunalelor sunt în subordinea procurorilor Curților de Apel, iar aceștia din urmă – în subordinea nemijlocită a Ministrului Justiției.

Ierarhizarea colaboratorilor procuraturii, independența lor față de alte organe de stat, a dus la consolidarea statutului special al procuraturii în cadrul organelor de Stat. Principiul unicității procuraturii a fost demonstrat la fel și de prevederile art. 131 al Regulamentului privind organizarea instituțiilor judecătorești, care prin modificările din 1872 prevedea că activitatea procurorilor din cadrul Tribunalului Chișinău atât la libera convingere, cât și la ordinul ministrului Justiției pot să transmită oricare din atribuțiile sale referitoare la un caz special unuia dintre subalternii săi [2, p.1].

Reforma judecătorească a stabilit următoarele funcții ale procurorilor:

- 1) să supravegheze aplicarea corectă a legii;
- 2) să ceară instanței de judecată corectarea greșelilor și înlăturarea încălcărilor legii depistate în cadrul procesului de judecată;
- 3) să transmită instanței de judecată încheierile prealabile în cazurile prevăzute de Regulamentul de procedură penală și Regulamentul de procedură civilă.

Numărul restrâns de atribuții puse pe seama procurorilor a fost condiționat de faptul că statul urmărea scopul ca procuratura să dețină în special funcția de învinuire în proces [3, p. 174].

**Conferința științifică națională cu participare internațională
„Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 7-8 noiembrie 2019**

Pe parcursul examinării unei cauze civile sau penale, dacă procurorul depista o lacună în legislație, atunci indiferent de hotărârea instanței era obligat să anunțe procurorul Curții de Apel, iar cel din urmă deja hotăra asupra depunerii unui demers pe numele ministrului Justiției. Aceste reglementări nu au avut ca scop majorarea numărului de persoane cu inițiativă legislativă, ci întărirea subordonării stricte în cadrul procuraturii.

Tabelul Nr. 1

Statele provizorii de plată pentru organele judecătorești ale regiunii Basarabia,

Tribunalul Chișinău (rangul doi)

Nr/r	Denumirea funcției	Nr. persoane	Suma pentru o persoană (ruble)	Suma totală (ruble)
1	Președinte	1	4.500	4.500
2	Adjuncții președintelui	2	3.500	7.000
3	Membri	9	2.200	19.800
4	Secretari	3	1.200	3.600
5	Secretari adjuncți	7	600	4.200
6	Executori judiciari	10	600	6.000
7	Pentru funcționarii cancelariei și birotică			10.000
8.	Procuror	1	3.500	3.500
9.	Procurori adjuncți	8	2.000	16.000
10.	Judecători de instrucție	16	1.500	24.000
11.	Secretar	1	1.000	1.000
12.	Pentru cancelarie			2.000
13.	Notar superior	1	2.200	2.200
14.	Birotică, pază etc.			3.000
15.	Total			106.800
16.	Suplimentar pentru cheltuieli de cancelarie a judecătorilor de instrucție	16	500	8.000
17.	Cheltuieli de cancelarie a procurorilor adjuncți	8	500	4.000
18.	Total			118.800

Sursa: Opinia Consiliului de Stat, aprobată prin decret al țarului din 8 aprilie 1869- PIC3 nr. 46950.

La 19 iunie 1875 Ministerul Justiției a emis o Circulară adresată procurorilor din cadrul Curților de Apel. Conținutul acestui act se referea la aplicarea prevederilor Regulamentului din 1864 referitor la

cumularea funcției de procuror cu funcția de președinte sau vicepreședinte al Comitetului de tutelă al penitenciarelor, doar în cazul procurorilor Curților de Apel și procurorilor Tribunalelor. În urma consultărilor Ministrului Justiției cu Ministrul Afacerilor Interne s-a dispus aplicarea acestor prevederi doar asupra procurorilor de pe lângă Curțile de Apel [4, p. 1].

Scopul procuraturii, în calitate de pilon al statului, era supravegherea aplicării normelor legale în vederea împiedicării oricăror încercări de a folosi instituțiile democratice noi formate în scopuri revoluționare. Deși în urma reformei s-au creat astfel de instituții, cum ar fi jurații, a fost recunoscut principiul publicității, statul încerca totuși să împiedice dezvoltarea acestora.

Pe de o parte, se încerca a demonstra că în baza reformei lărgirea atribuțiilor procurorului ar fi însemnat ameliorarea sistemului de justiție. Totuși, analizând aceste atribuții, concluzionăm că anume lărgirea atribuțiilor procuraturii duceau la împiedicarea dezvoltării reformei.

Referințe:

1. Полное собрание законов Российской Империи, № 46950.
2. Бессарабские областные ведомости, № 24, 25 марта 1872г. 1 с.
3. ВИЛЕНСКИЙ, В. В. *Судебная реформа и контрреформа в России*. Саратов, 1969. 400 с.
4. Бессарабские губернские ведомости. № 57, 19 июля 1875 г. 1 с.

RAPORTURILE PARLAMENTULUI CU GUVERNUL

Victor MOCANU

Conform art.96 din Constituția Republicii Moldova, Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice. În exercitarea atribuțiilor, Guvernul se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament. Articolul 66 lit.d) din Constituție prevede că Parlamentul aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului. Astfel, Guvernul este parte integrantă a puterii executive, iar asigurarea politicii interne și externe a statului are loc prin organizarea executării

legilor, deoarece art.66 lit.d) din Constituție prevede că Parlamentul aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului [5, p.45].

În ce privește Guvernul, Parlamentul Republicii Moldova dispune de importante mecanisme de influență asupra activității lui.

Organizarea și funcționarea Guvernului se stabilește prin lege organică adoptată de către Parlament conform art.72 alin.(3) lit.d) din Constituție.

Guvernul are dreptul de inițiativă legislativă (art. 73 al Constituției) și dreptul de a iniția revizuirea Constituției (art. 114 al Constituției).

Nicio propunere legislativă, niciun amendament nu pot fi adoptate de Parlament fără a fi acceptate de Guvern, dacă acestea atrag majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau împrumuturilor, majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare (art. 131 alin. (4) al Constituției).

Parlamentul, în temeiul art.98 din Constituție, acordă votul de încredere asupra Programului de activitate a Guvernului și a întregii liste a Guvernului.

Conform art.104 din Constituție, Guvernul este responsabil în fața Parlamentului și prezintă informațiile și documentele cerute de acesta, de comisiile lui și de deputați. Informarea Parlamentului cuprinde o serie de procedee prin care se aduc la cunoștința Parlamentului datele și informațiile necesare realizării funcțiilor acestuia [6, p.89]. Articolul 2 alin.(6) din Legea nr.436/2017 cu privire la Guvern stabilește că membrii Guvernului poartă răspundere pentru domeniile de activitate de care sunt responsabili și pentru activitatea Guvernului în ansamblu. Fiind responsabil în fața Parlamentului, Guvernul, cel puțin o dată pe an, prezintă acestuia o dare de seamă despre activitatea sa.

Membrii Guvernului, conform art.104 alin.(2) din Constituție, au acces la lucrările Parlamentului, iar în cazul în care li se solicită prezența, participarea lor este obligatorie. Conform art.43 alin.(1) și (2) din Legea nr.436/2017 membrii Guvernului sunt în drept să participe la ședințele Parlamentului și ale comisiilor parlamentare și să-și exprime opiniile pe marginea subiectelor examinate. La decizia Parlamentului sau la cererea Președintelui Parlamentului, participarea membrilor Guvernului la lucrările Parlamentului este obligatorie.

Conform art. 105 alin.(1) din Constituție, Guvernul și fiecare dintre membrii săi sunt obligați să răspundă la întrebările sau la interpelările formulate de deputați referitor la activitatea Guvernului și a organelor din subordinea lui în modul stabilit. Articolul 43 alin.(3) și (4) din Legea nr.436/2017 prevede că, la ședința Parlamentului consacrată interpelărilor, prezența membrilor Guvernului cărora le sunt adresate interpelări este obligatorie. Modul de adresare a întrebărilor și de înaintare a interpelărilor este reglementat de Regulamentul Parlamentului [4].

Parlamentul este singurul loc unde membrii Guvernului sunt obligați, în sensul juridic al termenului, să se explice, răspunzând criticilor, or, controlul parlamentar prin întrebări și interpelări nu e un mijloc de a subordona Guvernul Parlamentului, ci numai de a asigura ca în activitatea sa Guvernul să-și îndeplinească mandatul primit la învestitură, în condiții de legalitate și cu onestitate.

Articolul 105 alin.(2) din Constituție acordă dreptul Parlamentului de a adopta o moțiune prin care să-și exprime poziția față de obiectul interpelării. Moțiunea este hotărârea unei adunări, aprobată prin vot, prin care aceasta își exprimă atitudinea, doleanțele sau revendicările în anumite probleme majore. Conform art.112-115 din Regulamentul Parlamentului [4] printr-o moțiune simplă se exprimă poziția Parlamentului într-o anumită problemă de politică internă sau externă ori, după caz, într-o problemă ce a făcut obiectul unei interpelări. Moțiunea simplă poate fi inițiată de cel puțin 15 deputați și se adoptă cu votul majorității deputaților prezenți.

Conform art.106 din Constituție, Parlamentul, la propunerea a cel puțin o pătrime din deputați, își poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorității deputaților. Inițiativa de exprimare a neîncrederii se examinează după 3 zile de la data prezentării în Parlament. Cea mai severă sancțiune care poate fi aplicată în urma controlului exercitat îl constituie moțiunea de cenzură, care exprimă poziția Parlamentului într-o anumită problemă de politica internă sau externă [5, p.53].

Mandatul de încredere, singurul pe temeiul căruia Guvernul poate funcționa în mod normal, constituie esența raporturilor dintre Parlament și Guvern, din care rezultă autonomia acestora, ca expresie a

principiului separației și echilibrului dintre puterea legislativă și cea executivă, în îndeplinirea rolului constituțional ce le revin, precum și a funcțiilor lor specifice [2, p.207]. Astfel, Guvernul poartă răspundere politică solidară numai în fața Parlamentului. Această răspundere politică solidară constă în acordarea neîncrederii Guvernului și demiterea acestuia. Fiecare membru a Guvernului răspunde politic solidar cu ceilalți membri pentru activitatea sau actele juridice. Conform prevederilor legislației, membrii Guvernului poartă răspundere pentru sferele de activitate și au fost încredințate în conformitate cu legislația, adică se poate vorbi de răspunderea juridică personală a unui membru al Guvernului față de Guvern.

Răspunderea politică a Guvernului se bazează pe solidaritatea echipei guvernamentale. Acesta, din punct de vedere politic, răspunde solidar pentru faptele și actele sale. Ca atare, numai Parlamentul poate sancționa erorile politice ale Guvernului, prin aprobarea unei moțiuni de cenzură, care duce la demiterea Guvernului. Promovarea moțiunii de cenzură are în vedere întreaga echipă ministerială, pornindu-se de la premisa potrivit căreia Guvernul este un organ colegial, căruia i se acordă un vot global de încredere [6, p.103]. Astfel, răspunderea politică a Guvernului în raporturile sale cu Parlamentul se materializează în retragerea încrederii acordate, prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, ceea ce echivalează cu demiterea Guvernului.

În art. 106¹ din Constituție este prevăzută posibilitatea angajării din propria inițiativă a răspunderii Guvernului în fața Parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege. Guvernul în asemenea cazuri este demis dacă moțiunea de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, declarației de politică generală sau proiectului de lege a fost votată, adică a fost exprimat votul de neîncredere Guvernului. În caz contrar, proiectul de lege prezentat se consideră adoptat, iar programul sau declarația de politică generală devine obligatorie pentru Guvern.

Regulamentul Parlamentului în art.119 stabilește mecanismul angajării răspunderii Guvernului. Angajarea răspunderii politice în fața Parlamentului se declară prin hotărâre a Guvernului, care se prezintă în aceeași zi Parlamentului, cu anexarea textului programului, al

declarației de politică generală sau al proiectului de lege. Dacă, în decursul a 72 de ore din momentul angajării răspunderii de către Guvern, cel puțin 1/4 din numărul deputaților aleși nu depun o moțiune de cenzură Guvernului sau dacă moțiunea de cenzură depusă este respinsă, programul, declarația de politică generală sau proiectul de lege se consideră adoptate și devin executorii pentru Guvern. Legile adoptate ca rezultat al angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului intră în vigoare la data publicării.

Adoptarea ordonanțelor de către Guvern se referă la instituția delegării legislative, prevăzut în art.106² al Constituției. În vederea realizării programului de activitate al Guvernului, Parlamentul poate adopta, la propunerea acestuia, o lege specială de abilitare (împuternicire) a Guvernului pentru a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice. Legea specială de abilitare prevede, în mod obligatoriu domeniul și perioada concretă în limitele căreia Guvernul poate adopta ordonanțe.

Legile de abilitare pot fi de două categorii: (a) legile de abilitare a Guvernului care prevăd aprobarea proiectului ordonanței de către Parlament; (b) legile de abilitare a Guvernului care nu prevăd aprobarea ordonanței Guvernului de către Parlament.

Ordonanțele intră în vigoare la data publicării, fără a fi promulgate.

În cazul în care prin legea de abilitare se cere aprobarea ordonanțelor de către Parlament, Guvernul, concomitent cu proiectul ordonanței, examinează și proiectul legii privind aprobarea ordonanței și îl prezintă Parlamentului spre adoptare în termenul stabilit de legea de abilitare. În cazul în care Parlamentul respinge proiectul legii privind aprobarea ordonanței, aceasta își pierde efectele juridice de la data intrării în vigoare a legii de respingere.

Ordonanțele sunt acte juridice cu caracter normativ adoptate într-o anumită perioadă de timp de către Guvern, care au putere de lege ordinară, adică nu pot fi adoptate ordonanțe ale Guvernului în domeniile atribuite legilor organice. Ordonanțele se abrogă, se suspendă sau se modifică de Guvern prin adoptarea de ordonanțe în limitele termenului de abilitare.

După expirarea termenului stabilit pentru emiterea ordonanțelor, acestea pot fi abrogate, suspendate sau modificate numai prin lege.

Ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de Prim-ministru și se contrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare în modul stabilit pentru actele oficiale. Conform art. 102 alin. (4) al Constituției Republicii Moldova nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau ordonanței.

Parlamentul Republicii Moldova în perioada anilor 2000-2003 la solicitarea Guvernului a adoptat patru legi de abilitare a Guvernului de a emite ordonanțe. Guvernul a adoptat 2 ordonanțe, care ulterior au fost abrogate de Parlament.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78/140 din 29.03.2016.
2. CONSTANTINESCU, M., IORGOVAN, A., MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Constituția României. Comentarii și explicații*. București: All Beck, 2004. 376 p.
3. Legea nr.136 din 07.07.2017 cu privire la Guvern. În: *Monitorul Oficial*, nr.252/412 din 19.07.2017.
4. Legea nr.797-XIII din 02.04.1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului. Republicată În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.50/237 din 07.04.2007.
5. POPA, V. *Autoritățile publice ale Republicii Moldova. Compendium privind structura, organizarea și funcționarea lor*. Chișinău: TISH, 2004. 256 p.
6. VIDA, I. *Puterea executivă și administrația publică*. București: Monitorul Oficial, 1994. 224 p.

ASPECTE PRIVIND TRATAMENTUL LIBERTĂȚII DE CONȘTIINȚĂ ÎN LEGISLAȚIA SUA

Alina IORDACHESCU

Pentru început, vom încerca să dăm o definiție clară a ceea ce reprezintă de fapt termenul de „conștiință”, definit de filosofii contemporani. În același timp, am putea spune că este imposibil să se stabilească o definiție singulară și cuprinzătoare a conștiinței. Într-un

mod simplist, conștiința persoanei este judecata acelei persoane cu privire la calitatea morală a propriului său comportament [1, p. 920].

Într-o scrisoare din partea lui George Washington către Quakers, l-a îndrumat pe acesta să ia în considerare „*scrupulele conștiințioase ale tuturor oamenilor, care ar trebui tratate cu mare delicatețe și sensibilitate*”. Astfel s-a dorit ca legea americană să fie mereu acceptată, și să fie percepută ca un model în ceea ce privește respectarea drepturilor și intereselor esențiale ale națiunilor.

Instanțele americane au menționat de multă vreme „*tradiția fericită*” a acestei țări de a „*evita ciocnirile inutile cu dictatele conștiinței*” [2], fie prin scutiri legislative, sau prin neaplicarea selectivă a dreptului libertății de conștiință. Din acest punct de vedere, considerăm că tradiția americană în ceea ce privește libertatea de conștiință precede mecanismele altor state, și poate fi considerată un model de acțiune în cadrul societăților multinaționale și multiconfesionale.

Din păcate, tradiția europeană, bazată, în mod special, pe dictatele morale ale creștinismului se bazează pe un alt tip de argumentare decât cea existent pe continentul american. Această argumentare necesită analiză cu atenție, deoarece credințele confesionale europene (creștin ortodoxe, catolice, protestante etc.), în special, în Europa de Est și Balcani sunt strâns legate de modul în care s-au constituit aceste state, din punctul de vedere al înțelegerii formării statului de tip național. Prin urmare, comunitățile confesionale, au determinat, în mare parte apariția unor state pe harta Europei și a lumii, fapt ce nu permite o interpretare egală a mecanismelor asigurării libertății de conștiință în sensul celei din SUA.

De la acordarea protecției constituționale pentru libertățile personale la impunerea unei cerințe de consimțământ informat în contexte legale, societatea americană a recunoscut de multă vreme valoarea autonomiei și a libertății în luarea deciziilor personale și, respectiv, a asigurării libertății de conștiință. Prin urmare, conștiința poate juca un rol în multe contexte juridice care nu au fost identificate în mod tradițional ca fiind bazate pe conștiință, incluzând, printre altele, neascultarea civilă, evaziunea fiscală, discriminarea, neglijența medicală și chiar terorismul.

Trebuie să remarcăm că latura religioasă a libertății de conștiință ocupă un loc primordial, dar alături de considerentele religioase își fac loc și celelalte aspecte laice ce constituie parte a libertății de conștiință.

După cum am relatat mai sus, conștiința cuprinde credințele religioase și cele seculare. Adică, persoanele ale căror convingeri sunt religioase în natură – pot fi capabili să ridice o cerere constituțională pentru libertatea religioasă. Cu toate acestea, în timp ce Constituția americană prevede o protecție explicită a subcategoriei revendicărilor religioase ale conștiinței, ea nu face acest lucru pentru pretențiile de conștiință ca fiind o chestiune generală a conștiinței.

Revendicările pentru scutiri religioase de la legi cu aplicabilitate generală sunt aduse ca pretenții constituționale la libertatea religioasă în temeiul legii. În 1990, Curtea Supremă a schimbat dramatic cursul, considerând că reclamanții nu au drept constituțional de la scutiri pur religioase de legi neutre de aplicabilitate generală [3, p. 83]. Cu alte cuvinte, în timp ce credințele religioase primesc protecție specială în temeiul primului amendament, aceste protecții nu includ un drept constituțional. Un reclamant care solicită o scutire de la o lege general aplicabilă din motive de conștiință, de obicei, nu are dreptul constituțional la o astfel de scutire, indiferent dacă convingerea lui conștiințioasă este religioasă sau laică. Dacă reclamantul speră să reușească, el trebuie să-și construiască argumentele în domeniul subconstituțional – adică trebuie să facă apel la drepturi legislative sau de drept comun, mai degrabă decât la cele constituționale [4, p. 2].

În baza amendamentului Weldon din 2004 [5], multe state din SUA au adoptat o legislație care protejează medicii și farmaciștii de discriminare la locul de muncă, de disciplină profesională sau de răspundere improprie ca rezultat al refuzului lor de a participa la avort sau la alte proceduri de sănătate a reproducerii.

Atunci când vorbim de mecanismele de asigurare a libertății de conștiință în SUA, nu putem exclude revendicările făcute de către militari. Anii 60-70 au cunoscut o amploare deosebită în SUA, în ceea ce privește atitudinea societății civile față de angajamentele militare ale SUA pe plan internațional. Cu toate acestea, intersecția dintre

libertatea de conștiință și lege în contextul militar are anumite particularități. Începând cu primele zile ale republicii americane, pacifiștii și alte categorii sociale au căutat și adesea au primit scutiri de la serviciul militar pe baza argumentului libertății de conștiință [6, p. 31].

Însă, problemele obiecțiilor pe segmentul militar au devenit mai puțin frecvente, deoarece SUA în 1973 a trecut la politica de voluntariat, astfel doar cei care în mod voluntar doresc să fie instruiți militar sau să participe la operațiuni militare erau înrolați în serviciu.

Există și alte revendicări specifice pentru SUA, în ceea ce privește asigurarea libertății de conștiință. Astfel, există cazuri care vizează domeniile dreptului proprietății, dreptului penal, dreptului fiscal, dreptului de nediscriminare și dreptului familiei.

Teoreticienii de drept constituțional din SUA oferă o varietate de justificări pentru a face distincția dintre pretențiile conștiinței care beneficiază de protecție în dreptul american și cele care nu beneficiază. Într-adevăr, fiecare teorie poate fi rezonabilă și apărută atunci când este aplicată în cazuri individuale. Cu toate acestea, niciuna dintre aceste justificări nu este suficient de generalizabilă pentru a oferi o descriere satisfăcătoare a procesului de tratare a libertății conștiinței ca un întreg. În consecință, atunci când problemele juridice sunt în joc, înclinația noastră este de a identifica standarde și teste specifice pe care judecătorii le pot aplica într-o mare varietate de cazuri. Având în vedere faptul că majoritatea cazurilor în care se face apel la conștiință sunt supuse unor presiuni politice semnificative, poate că este o nebunie să se aștepte sau să se ceară o coerență doctrinară în acest sens [7, p. 7].

Ar putea într-adevăr să fie oarecum naiv să sperăm că legislatorii și judecătorii, care rezolvă cererile legate de asigurarea dreptului la libertatea de conștiință, fac acest lucru conștient, pe baza unei teorii juridice coerente care se aliază cu legea comună. Cu toate acestea, nu este deloc nerezonabil să cerem să se aspire la acest lucru. Nu există o explicație neutră din punctul de vedere al conținutului pentru care legea americană tratează pretențiile conștiinței așa cum o face. S-ar putea concluziona că, atunci când factorii de decizie judecătorești evaluează pretențiile libertății conștiinței, ei o fac pe baza unor

principii mai simple decât judecățile privind meritele credințelor conștiințioase ale reclamantului.

Referințe:

1. Constituția Statelor Unite ale Americii, adoptată la 17.09.1787, în vigoare din 04.03.1789, [Accesat: 20.08.2019] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/constitutia-s-u-a.pdf>
2. KOLBER, A. J. *Alternative Burdens on Freedom of Conscience*, 47 SAN DIEGO L. REV. 919, 2010, [Accesat: 20.08.2019] Disponibil: <https://digital.sandiego.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2686&context=sdlr>
3. *Gillette v. United States*, 401 U.S. 437, 445 (1971), [Accesat: 20.08.2019] Disponibil: <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/401/437.html>
4. MIQUE, C., CHAMIE, M. *Locke's political liberty: readings and misreadings, Chapter: Liberty and toleration: Locke, Voltaire and 'laïcité à la française'*, Publisher: Voltaire Foundation, [Accesat: 20.08.2019] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/234154471_Liberty_and_toleration_Locke_Voltaire_and_laicite_a_la_francaise
5. PREIS, J.F. *Constitutional Enforcement by Proxy*, 95 VA. L. REV. 1663, 1668 (2009) [Accesat: 20.08.2019] Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1361831
6. BANKS, A.M. *Conscience Clauses Not Just About Abortion Anymore*, USA TODAY ONLINE (Oct. 24, 2009), [Accesat: 20.08.2019] Disponibil: https://usatoday30.usatoday.com/news/religion/2009-10-24-conscience-doctors_N.htm
7. FREY, W.H. *The millennial generation: A demographic bridge to America's diverse future*, [Accesat: 20.08.2019] Disponibil: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/01/2018-jan_brookings-metro_millennials-a-demographic-bridge-to-americas-diverse-future.pdf
8. KOPPELMAN, A. *How Shall I Praise Thee? Brian Leiter on Respect for Religion*, 47 SAN DIEGO L. REV. 961, 970 (2010), [Accesat: 20.08.2019] Disponibil: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1027&context=facultyworkingpapers>

**VERIFICAREA SESIZĂRII ȘI CERCETAREA
DISCIPLINARĂ ÎN CONTEXTUL RĂSPUNDERII
DISCIPLINARE A JUDECĂTORILOR**

Natalia CRECIUN

Context. Prezenta comunicare este axată pe cercetarea subiectului privind examinarea de către Inspekția Judiciară a sesizărilor privind abaterile disciplinare comise de judecători, în contextul modificărilor [1] intervenite în Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor [2, art. 18-25] și al noului Regulament privind organizarea, competența și modul de funcționare a Inspekției Judiciare [3].

Reglementări normativ-juridice pertinente. Inspekția Judiciară este organul specializat din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii, care examinează sesizările privind abaterile disciplinare comise de judecători [4, art.7 alin. (1) lit. d) și art. 7¹ alin (6) lit. b¹)]. Odată repartizată inspectorului judiciar, sesizarea va fi examinată în două etape: 1) va fi supusă unei verificări preventive; 2) va fi efectuată cercetarea disciplinară propriu-zisă. Verificarea sesizării reprezintă etapa în cadrul căreia se stabilesc faptele imputate judecătorului și consecințele acestora, circumstanțele în care au fost comise, precum și orice alte date concludente din care să se poată stabili existența sau inexistența elementelor abaterii disciplinare. Dacă nu se întrunesc elementele constitutive ale abaterii disciplinare sau faptele invocate în sesizare nu se confirmă prin probele administrate în procesul verificării prealabile, inspectorul judiciar căruia i-a fost repartizată sesizarea, printr-o decizie motivată, respinge sesizarea ca fiind neîntemeiată. Decizia poate fi contestată de autorul sesizării în completul de examinare a contestațiilor al Colegiului Disciplinar. În cazul în care inspectorul judiciar constată existența elementelor constitutive ale abaterilor disciplinare, acesta dispune pornirea procedurii disciplinare și începerea cercetării disciplinare. După finalizarea cercetării disciplinare, în cazul constatării existenței elementelor constitutive ale abaterii disciplinare, inspectorul judiciar întocmește un Raport, care, împreună cu dosarul cauzei disciplinare,

se prezintă Colegiului Disciplinar pentru examinare. În cazul în care nu se constată existența elementelor constitutive ale abaterii disciplinare, inspectorul judiciar întocmește o Decizie motivată de respingere a sesizării, care poate fi contestată de autorul sesizării în completul de examinare a contestațiilor al Colegiului Disciplinar [5, art. 21 alin. (2); art. 23 alin. (1), (1¹), (1²), art. 26 alin. (1)].

Aspecte lacunare. Deși cadrul normativ-juridic național face referire la examinarea sesizărilor de către Inspekția Judiciară prin prisma a două etape consecutive, acestea nu sunt clar delimitate: este definită doar etapa verificării prealabile a sesizării, fără a fi explicată esența cercetării disciplinare; nu este clarificat statutul funcțional al inspectorului judiciar în cadrul fiecărei etape; nu este explicat rolul judecătorului vizat în sesizare la fiecare dintre cele două etape.

Recomandări. În cazul în care procedura disciplinară în privința judecătorilor la nivelul Inspekției Judiciare este divizată în două etape, acestea trebuie distinse cu precizie.

Raționament. Orice element al procedurii disciplinare în privința judecătorilor trebuie să corespundă criteriilor de claritate, normele juridice pertinente fiind de strictă interpretare.

Propuneri. În opinia noastră, esența verificării prealabile a sesizării nu este reflectată corespunzător în normele juridice citate. *Verificarea prealabilă* ar trebui interpretată drept etapa premergătoare cercetării disciplinare propriu-zise, care are drept obiectiv stabilirea faptului existenței în conduita magistratului a indicilor unei abateri disciplinare. În acest scop, inspectorul judiciar ar trebui să beneficieze de mai multe drepturi: de a solicita concretizări persoanei care a depus sesizarea; de a cerceta înscrisuri (dosare, registre, arhive), baze de date deținute de instanțe sau de alte instituții, persoane fizice sau juridice; de a obține informații de la președintele instanței în care activează judecătorul vizat în sesizare sau de la alți colegi judecători; de a solicita explicații de la personalul respectivei instanțe; de a solicita explicații de la judecătorul vizat.

Cercetarea disciplinară, la rândul său, ar trebui să constituie miezul procedurii disciplinare la nivelul Inspekției Judiciare, fiind etapa în cadrul căreia se stabilesc faptele imputate judecătorului și

consecințele acestora, circumstanțele în care au fost comise, precum și orice alte date concludente din care să se poată stabili existența sau inexistența elementelor abaterii disciplinare. La această fază, inspectorul judiciar ar trebui să desfășoare activitate complexă de verificare și administrare de probe care ar fi în măsură să dovedească atât vinovăția, cât și nevinovăția judecătorului. Audierea judecătorului ar trebui să fie obligatorie, acestuia fiindu-i garantat dreptul la apărare efectivă în fața organului cu competențe disciplinare din sistemul de autoadministrare judecătorească. Este esențial ca judecătorii să răspundă pentru greșelile lor în fața unui sistem de supervizare, care să aibă grijă că drepturile și obligațiile sunt respectate [6].

Termenul exercitării cercetării disciplinare trebuie să fie mai mare, comparativ cu cel al verificării prealabile a sesizării, datorită complexității sporite a acestei etape.

Delimitarea cu precizie a fazelor menționate ar transparentiza procedura disciplinară în privința judecătorilor la nivelul Inspecției Judiciare și ar eficientiza activitatea inspectorilor judiciari.

Chestiune controversată. Bănuim că modificările legislative privind divizarea în două etape distincte a procedurii disciplinare în privința judecătorilor a fost inspirată din modelul sistemului juridic al României [7, art. 44, 45 și art. 10-37]. Însă, la nivel național, s-a produs o transcriere eronată a reglementărilor normativ-juridice din România, normele juridice pertinente fiind neclare, inconsecvente și neajustate la organizarea instituțională a autoadministrării judecătorești a Republicii Moldova. Sintetizăm lipsa de claritate în delimitarea propriu-zisă a fazelor, lipsa de consecvență – în imposibilitatea detectării momentului exact în care se termină verificarea prealabilă și începe cercetarea disciplinară (întocmirea unui proces-verbal ar putea fi procedeu legal de a pune capăt primei etape obligatorii privind procedura disciplinară a unui magistrat [8, p.22]). Faptul neajustării noilor modificări la realitatea juridică națională constă în faptul că în Republica Moldova, spre deosebire de România, pe lângă Inspecția Judiciară și Consiliul Superior al Magistraturii, există Colegiul Disciplinar – organ independent, care examinează cauzele disciplinare în privința judecătorilor [9, art. 8 alin. (1)]. În situația creată în

prezent, probabil, ar trebui revizuit rolul Inspecției Judiciare și al Colegiului Disciplinar în procedura disciplinară în privința judecătorilor, fie în sensul diminuării atribuțiilor Inspecției Judiciare, fie în sensul excluderii Colegiului Disciplinar (și, implicit, a completelor de examinare a contestațiilor) din veriga organelor cu atribuții disciplinare. Necesitatea simplificării procedurii disciplinare a mai fost semnalată de practicieni în domeniul dreptului [10, p.31].

Concluzie. Modificările legislative privind instituția răspunderii disciplinare a judecătorilor la nivelul Inspecției Judiciare, din cauza impreciziei și inconsecvenței, sunt în măsură a afecta calitatea lucrărilor de inspecție judiciară și transparența procesului de exercitare a acțiunii disciplinare: legislația lacunară este un impediment substanțial în calea responsabilizării judecătorilor și transparentizării procedurilor disciplinare prin mijloace de autoadministrare judecătorească și prejudiciază inevitabil calitatea și eficiența activității Inspecției Judiciare. Cadrul normativ-juridic pertinent ar trebui revăzut, în sensul concretizării și ajustării la organizarea instituțională a Republicii Moldova.

Referințe:

1. Legea pentru modificarea Legii nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, nr. 136 din 19.07.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14.09.2018, nr. 347-357.
2. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, nr. 178 din 25.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 15.08.2014, nr. 238-246.
3. Regulamentul privind organizarea, competența și modul de funcționare a Inspecției Judiciare. Aprobata prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii, nr. 506/24 din 13.11.2018. În vigoare din 18.02.2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 18.01.2019, nr. 13-21.
4. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, nr. 947 din 19.07.1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.01.2013, nr. 15-17.
5. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, nr. 178 din 25.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 15.08.2014, nr. 238-246. Pct. 10.20, 10.21, 10.28, 10.29 ale Regulamentului privind organizarea, competența și modul de funcționare a Inspecției Judiciare. Aprobata prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii, nr. 506/24

- din 13.11.2018. În vigoare din 18.02.2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 18.01.2019, nr. 13-21.
6. Memorandum explanatoriu, Paragraf 8 al Recomandării nr. 94 (12) a Comitetului de Miniștri către statele membre privind independența, eficiența și rolul judecătorilor, adoptată de Comitetul de Miniștri la 13.10.1994 la cea de-a 516-a întâlnire a secretarilor de stat. [Accesat 12.09.2019] Disponibil: old.csm1909.ro/csm/linkuri/03_05_2006_41-93_ro.doc.
 7. Legea privind Consiliul Superior al Magistraturii nr. 317 din 01.07.2004. Republicată. În: *Monitorul Oficial al României*, 01.09.2012, nr. 628. [Accesat 12.09.2019] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/Detalii-Document/64942>.
- Regulamentul privind normele pentru efectuarea lucrărilor de inspecție de către Inspecția Judiciară 15.11.2012. Aprobata prin Hotărârea CSM nr. 1027/2012. În: *Monitorul Oficial al României*, 29.11.2012, nr. 802. [Accesat 12.09.2019] Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/gmztgmrug4/-regulamentul-privind-normele-pentru-efectuarea-lucrarilor-de-inspectie-de-catre-inspectia-judiciara-din-15112012>
8. GÂRBULEȚ, I. Procedura sancționării disciplinare a magistraților. I. Etapa verificărilor prealabile. În: *Revista Universul Juridic*, nr. 2, 2017, pp.5-33; [Accesat 12.09.2019] Disponibil: https://www.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2017/03/01_Revista_Universul_Juridic_nr_02-2017_PAGINAT_BT_I_Garbulet.pdf
 9. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 15.08.2014, nr. 238-246;
 10. DANILEȚ, C., KOETZ, A., GRAUR, I. *Analiza funcțională a Consiliului Superior al Magistraturii*, Chișinău, 2014, p.31. [Accesat 12.09.2019] Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul-justitiei/proiecte_asist_tehnica_nr1/Analiza_functionala_a_CSM.pdf

ROLUL SOCIETĂȚII CIVILE ÎN VALORIFICAREA REFORMEI JUSTIȚIEI

Cristina JOSANU

De la declararea independenței Republicii Moldova până în prezent, au fost depuse eforturi considerabile în vederea realizării reformelor democratice, în general, și a reformelor în domeniul justiției, în special [1]. Primul pas l-a constituit adoptarea, la 29 iulie 1994, a Constituției Republicii Moldova [2], care a stabilit principiile de bază ale funcționării justiției. Reforma judiciară și de drept a fost lansată nemijlocit în urma adoptării Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova [3], care avea drept scop crearea cadrului legislativ și instituțional necesar pentru constituirea statului bazat pe drept și consolidarea economiei independente. Concepția evoca necesitatea existenței unei autorități judecătorești independente și a unui mecanism eficient de protejare a drepturilor omului.

Necesitatea stringentă a reformelor democratice a catalizat și procesul de creație legislativă pe segmentul „funcționarea sistemului judecătoresc”. În consecință, Parlamentul a adoptat, la sfârșitul anului 1996, cele mai importante legi cu privire la organizarea judecătorească și statutul judecătorului, având loc, totodată, reformarea instanțelor judecătorești, ce au trecut de la sistemul cu două jurisdicții la sistemul cu patru jurisdicții, constituit din Curtea Supremă de Justiție, Curtea de Apel, tribunalele și judecătoriile la care se alătură instanțele judecătorești specializate: judecătoriile economice și judecătoria militară.

Obținerea calității de stat membru al Consiliului Europei în 1995 și tendința de integrare europeană au constituit noi imbolduri pentru continuarea reformei justiției. Unul dintre angajamentele asumate de Republica Moldova față de structurile europene a fost dezvoltarea și implementarea unor standarde noi în domeniul justiției, asigurarea independenței și eficienței acesteia, iar acțiunile ulterioare întreprinse de autorități au fost orientate spre atingerea acestor obiective. Astfel, reforma de drept a continuat cu adoptarea și punerea în aplicare, în

2002-2003, a Codului civil, Codului de procedură civilă, Codului penal și Codului de procedură penală.

Deși au fost înregistrate tendințe pozitive în reformarea sistemului judiciar din Republica Moldova, un număr important de angajamente, în special în ceea ce privește independența și eficiența sistemului judiciar, nu au fost realizate într-o manieră satisfăcătoare, fiind necesare în continuare intervenții și reforme. Astfel, Guvernul Republicii Moldova, la sfârșitul anului 2011, în vederea edificării unui sector al justiției accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii și respectarea drepturilor omului, a adoptat Strategia de Reformare a Sectorului Justiției [4]. Acest document ambițios stabilea șapte direcții de bază – sistemul judecătoresc, justiția penală, accesul la justiție și executarea justiției, consolidarea integrității actorilor din sectorul justiției și promovarea măsurilor anticorupție și standardelor etice profesionale, contribuirea justiției la creșterea economică, respectarea drepturilor omului în sectorul justiției și asigurarea unui sector al justiției bine coordonat, bine administrat și responsabil.

Pentru majoritatea cetățenilor Republicii Moldova, aparent, reforma justiției a început anume cu această strategie, dar, din cele relatate mai sus, observăm că au fost foarte multe încercări de reformare a justiției și până în 2011. Cea din urmă este mai cunoscută grație eforturilor de asistență din partea Uniunii Europene, în contextul Acordului de Asociere, pentru că a fost prezentată pe larg publicului și a avut un plan de acțiuni foarte concret.

Societatea civilă frecvent a dat o apreciere critică eforturilor depuse de către autoritățile din Republica Moldova privind reforma justiției, acestea fiind considerate sporadice, lipsite de finalitate și neavând la bază o concepție sau o strategie bine conturată. Însă, la moment, Republica Moldova se află la etapa în care cursul de dezvoltare a acesteia depinde foarte mult de capacitatea și disponibilitatea societății civile. Încercările modeste de întâlniri publice, dezbateri și alte forme de consultare, efectuate fără tehnici riguroase și eficiente, au generat nemulțumiri, neîncredere și frustrări

de ambele părți. O astfel de abordare a dus la formarea unui sistem de comunicare între stat și societatea civilă defectuos, instabil, costisitor, precum și greu de aplicat și însușit [5].

Executivul și legislativul de la Chișinău, alături de reforma justiției, au promovat unele măsuri care să sprijine activismul societății civile. Relevantă în acest sens este Legea nr. 205 din 25 septembrie 2012 privind aprobarea strategiei de dezvoltare a societății civile [6]. Obiectivele urmărite de această lege au fost:

1. *Consolidarea cadrului de participare a societății civile la elaborarea și monitorizarea implementării politicilor publice.* Implementarea acestui obiectiv presupune dezvoltarea mecanismului instituțional de colaborare între instituțiile statului și societatea civilă în procesul de elaborare, monitorizare și evaluare a politicilor publice; consolidarea capacităților de participare a autorităților publice și organizațiilor societății civile în procesul de elaborare și monitorizare a implementării politicilor publice; îmbunătățirea cadrului legal în domeniul transparenței decizionale.

2. *Promovarea și consolidarea durabilității financiare a societății civile.* Prin acest obiectiv se urmărește ca instituțiile statului să consolideze accesul și participarea societății civile la implementarea politicilor de stat prin intermediul contractării sociale, ajustării mecanismului de contractare directă a serviciilor și lucrărilor publice de către organizațiile societății civile, consolidării capacităților și promovării bunelor practici în domeniul contractării sociale. Totodată, se urmărește asigurarea accesului organizațiilor nonguvernamentale la fondurile și programele de finanțare publică, modificarea politicii bugetar-fiscale pentru programele de interes public ș.a.

3. *Dezvoltarea spiritului civic activ și de voluntariat.* Acest obiectiv presupune continuarea eforturilor de stimulare a voluntariatului prin intermediul dezvoltării principalelor structuri naționale de voluntariat și creării unor infrastructuri funcționale; promovarea educației civice și a educației nonformale care este esențială pentru dezvoltarea unei societăți active, capabilă să se asocieze pentru promovarea interesului public.

Aceasta a reprezentat un exercițiu important pentru societatea civilă, contribuind la o mai bună cunoaștere a preocupărilor sectorului neguvernamental, în mediul politic, dar și în rândul publicului larg. Obiectivele generale ale societății civile față de sistemul judiciar sunt: procese echitabile; îmbunătățiri privind independența justiției și a integrității sistemului judiciar; celeritatea proceselor; transparența, etica, diminuarea suspiciunilor de corupție în sistemul judiciar; sancționarea celor care se fac vinovați de abateri disciplinare; coerența întregului sistem judiciar. Rolul societății civile în domeniile menționate constă anume în implicarea conștiință și profesionistă, apolitică și deseori altruistă, bazată pe principii de voluntariat, implicare orientată spre fortificarea valorilor unei societăți democratice [7, p. 83].

Societatea civilă, fiind compusă din diferite grupuri, organizații și asociații, reprezintă un spectru larg de puncte de vedere și interese, aduce opiniile și experiențele diferitelor categorii de persoane la cunoștința instituțiilor publice pentru a îmbunătăți deciziile adoptate de acestea [8, p. 421]. Societatea civilă este importantă într-un stat democratic pentru a asigura protejarea interesului public în deciziile politice și economice, care, deseori, sunt influențate de interesele promovate de unii politicieni sau oameni de afaceri. De aceea, pe bună dreptate, se subliniază că societatea civilă acționează ca un mecanism regulator pentru societățile democratice.

Societatea civilă necesită o implicare mai insistentă și constructivă în procesul de reformă a justiției naționale. Complexitatea și profunzimea reformei menționate impun cerințe calitative față de reprezentanții societății civile încadrați în monitorizarea proceselor de reformă și în autoadministrarea cotidiană a justiției. O prioritate a societății civile nu este reforma justiției ca atare, dar este comunicarea constructivă cu autoritățile statului în limitele acestei reforme și depolitizarea la maxim posibil a acesteia. Negarea aspectelor pozitive ale procesului de reformă în domeniul justiției naționale nu valorifică potențialul teoretico-practic al societății civile în domeniu. Numai o colaborare constructivă, în cadrul căreia societatea civilă apare drept intermediar și mediator între putere și societate, va genera rezultate

pozitive în domeniul reformei justiției. Evident, abordarea constructivă și flexibilă a problematicii din procesul reformei vizate se prezumă a fi reciprocă, or necesitatea colaborării trebuie conștientizată atât de către puterea de stat, cât și de către societatea civilă.

Referințe:

1. Raport al Guvernului Republicii Moldova privind implementarea planului de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană (februarie 2005-August 2006) [Http://Www.Mfa.Gov.Md/Img/Docs/Raport_Parmue_Ro.-Pdf](http://www.mfa.gov.md/img/docs/Raport_Parmue_Ro.-Pdf)
2. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. Publicat: 12.08.1994 în *Monitorul Oficial*, nr. 1. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
3. Hotărârea nr. 152 din 21 iunie 1994 privind aprobarea Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova. Publicat: 30.06.1994 în *Monitorul Oficial*, nr. 006.
4. Legea nr. 231 din 25 noiembrie 2011 privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016. Publicat: 06.01.2012 în *Monitorul Oficial*, nr. 1-6 art. 6.
5. Rapoarte generale privind implementarea SRSJ <http://www.justice.gov.md/tabview.php?l=ro&id=1872&idc=489>.
6. Legea nr. 205 din 28.09.2012 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012-2015 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei.
7. NEGRU, A. *Riscurile la care poate fi expusă societatea civilă în condițiile realității informaționale contemporane*. Chișinău, 2018. p. 83.
8. RUSU, D. *Societatea civilă ca formă specifică de organizare a relațiilor sociale*. Chișinău, 2018.

UNELE OPINII DEFINITORII PRIVIND NATURA JURIDICĂ A CURȚII CONSTITUȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Valeriu ZUBCO

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Pornind de la titlul articolului, vom analiza una din problemele de actualitate majoră în doctrina și justiția constituțională națională, cum ar fi natura juridică a Curții Constituționale a Republicii Moldova, reglementată fundamental în Titlul V al Constituției Republicii

Moldova din 29 iulie 1994, care prin structura, împuternicirile și funcționarea sa, Curtea Constituțională valorifică atât tradițiile juridice ale țării, cât și experiența în domeniu a unor state europene, precum Austria, România, Franța, Germania, Italia, Spania și Portugalia. La drept vorbind, Curtea Constituțională a Republicii Moldova se înscrie în „modelul european”, și anum, astfel sunt explicate și înțelese împuternicirile sale în exercitarea controlului de constituționalitate.

Chiar și cei ce critică unele soluții ale Curții Constituționale dau dovada interesului aparte pe care o asemenea instituție îl reprezintă și, într-o interpretare de bună-credință, dovada dorinței lor ca acest organism să-și execute cu toată responsabilitatea misiunea sa constituțională. Stabilind natura juridică a Curții Constituționale, rezolvăm astfel nu numai o problemă științifică, ci și răspundem la multiplele speculații pe această temă.

În această ordine de idei, H.Kelsen scria că organul legislativ se consideră în realitate un creator liber al dreptului, și nu un organ de aplicare a dreptului prevăzut prin Constituție; teoretic, el trebuie restrâns într-o formă mai concisă. Aceasta pentru că nu putem conta ca regulamentul să realizeze prin el însuși subordinea sa față de Constituție. Este nevoie de un organ diferit de Parlament, independent de acesta și, în consecință, de toate celelalte autorități statale, care să poată dispune anularea actelor neconstituționale — este vorba de o jurisdicție sau de Tribunalul Constituțional [1, p.59].

Problema naturii juridice a Curții Constituționale din Republica Moldova se pune în termeni relativ asemănători cu cei din doctrina occidentală, fiindcă ea are sarcini similare cu ale celorlalte curți și tribunale constituționale din Europa.

Diversitatea reglementărilor din constituții a dat naștere, după cum și era de așteptat, la o diversitate de opinii privind natura juridică a Curții Constituționale. Unii teoreticieni susțin că aceasta este un organ politic, alții dovedesc că este un organ jurisdicțional sau un organ mixt. Mai mult decât atât, situează Curtea Constituțională în afara puterilor de stat, ca organ independent față de toate celelalte autorități statale, având ca menire anularea actelor neconstituționale.

H. Kelsen, cel care a fundamentat necesitatea creării unei Curții Constituționale, o consideră în cele din urmă drept un organ *sui generis* [2, p.323].

Pornind de la complexitatea acestei autorități și din dificultatea aprecierii exacte a naturii sale juridice, părerile exprimate au fost nu doar variate, dar uneori și confuze.

Sintetizând doctrina europeană actuală cu privire la locul Curții (Tribunalului, Consiliului) Constituționale, cunoscutul constituționalist francez Thierry S. Renoux scria că, în modelul concentrat de control al constituționalității legilor de tip european, Curtea Constituțională se situează în afara celor trei puteri constituite tradițional (executivă, legislativă, judiciară) și chiar deasupra lor. Acesta este răspunsul dat de doctrina italiană, spaniolă, belgiană și franceză. Ea pornește de la ideea după care, pentru a putea controla activitatea unui organ, cum este, de exemplu, Parlamentul sau Guvernul, e necesar ca cel ce controlează să se situeze la un nivel superior celui al organului controlat, adică *super partes*. Această concepție a unor curți constituționale în afara celor trei puteri constituționale clasice își are un puternic sprijin atât în jurisprudența constituțională, cât și în redactarea constituțiilor europene [3, p.893].

Constituția Republicii Moldova prevede în mod expres, prin art. 6, separația puterilor și reglementează prin dispozițiile sale puterile clasice ale statului, astfel Curtea Constituțională nu face parte nici din autoritatea legislativă, nici din puterea executivă și nici din autoritatea judecătorească.

În planul stabilirii naturii juridice a Curții Constituționale, persistă opinia că ea, Curtea, este o **autoritate publică politico-jurisdicțională**, dar conformându-ne cerințelor privind publicarea rezumatului, impuse de organizatori, în continuare ne vom referi doar la caracterul politic al Curții Constituționale a Republicii Moldova.

Caracterul politic al Curții Constituționale rezultă, în primul rând, din modul de desemnare a judecătorilor, deoarece la desemnarea lor sunt implicate autoritățile politice Parlamentul și Guvernul, precum reprezentantul autorității judecătorești Consiliul Superior al Magistraturii. Doi judecători sunt numiți de către Parlament, doi de

Guvern, și doi de Consiliul Superior al Magistraturii, potrivit art. 136 alin. (2) din Constituție.

Este indiscutabil faptul că judecătorii Curții Constituționale trebuie să fie desemnați de autoritățile politice nu în baza criteriilor politice, deși dețin un drept discreționar la numirea judecătorilor, deoarece legea nu prevede organizarea a unor concursuri sau comisii publice de selectare a judecătorilor, totuși judecătorii sunt desemnați de Parlament și Guvern după criteriile politice.

O altă particularitate ce confirmă caracterul politic al Curții Constituționale este înnoirea ei, periodic și parțial, prin adoptarea componenței acesteia în funcție de schimbările produse în structura autorităților politice, care au dreptul să procedeze la desemnarea judecătorilor Curții [4, p.384].

În afară de aceasta, Curtea Constituțională dispune de unele atribuții care se disting în mod deosebit prin conținutul lor politic; drept exemplu poate servi confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane, confirmarea rezultatelor alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului, suspendarea din funcție a Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova. Toate acestea dovedesc încă o dată caracterul politic al Curții Constituționale.

În cadrul controlului de constituționalitate, raportul stabilit între lege și Constituție nu este pur și simplu o relație între două texte juridice ce se află într-o contradicție reală, ci și un raport cu caracter politic, deoarece legea, pe de o parte, constituie expresia voinței politice a Parlamentului, iar legea fundamentală, pe de altă parte, constituie și un act politic [4, p.385].

Atunci când Curtea Constituțională exercită controlul constituționalității Regulamentului Parlamentului, în statele cu parlament unicameral, și a regulamentelor, în statele cu parlamente bicamerale, ea constrânge autoritățile politice în limitele comportării constituționale, astfel suntem în prezența unei alte trăsături a caracterului politic al Curții.

Caracterul politic este atribuit Curții Constituționale și în cazurile când este exercitat controlul constituționalității legilor *a priori*, înainte

de promulgarea lor, deoarece decizia Curții intervine în cursul desfășurării procesului legislativ. Caracterul politic al Curții nu e negat nici prin exercitarea controlului pe calea excepției de neconstituționalitate, mai ales atunci când excepția este admisă [6, p.27].

Pornind de la particularitățile atribuite Curții Constituționale, putem afirma cu certitudine că, pe lângă caracterul public și jurisdicțional, Curtea Constituțională a Republicii Moldova poartă și un caracter politic.

Referințe:

1. ZUBCO, V. *Curtea Constituțională – unica autoritate publică politico-jurisdicțională*. Chișinău, 2000. 247 p.
2. VRABIE, V. *Organizarea politico-etatică a României*. Iași, 1995. 552 p.
3. RENOUX, Th. *Le Conseil Constitutionnel et le pouvoir judiciaire en France et dans le modèle européen de contrôle de constitutionnalité des lois. De la diversité des institutions à l'unité de droit*. In: *Revue internationale de droit comparé*. Paris, 1994, no.3, pp.879-895.
4. DELEANU, I. *Justiția constituțională*. București: Lumina Lex, 1995. 447 p.
5. Ibidem.
6. MURARU, I., CONSTATINESCU, M. *Studii constituționale*. București, 1995. 207 p.

**DREPTUL DE PETIȚIONARE ȘI LIBERUL
ACCES LA INFORMAȚII DE INTERES PUBLIC**

Aurel Octavian PASAT

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu”

Legea conferă administrației o sumă de puteri, mai mult sau mai puțin întinse. Autoritățile administrative dețin puterea lor de la lege, legea le fixează competența și le stabilește atribuțiile, însă ele nu trebuie să depășească aceste atribuții, fiind obligatoriu ca acestea să se mențină în domeniul în care au fost recunoscute. Atunci când autoritățile administrației publice recurg la proceduri ce exced competențele legale acționează *ultra vires*, își depășesc atribuțiile. Prin tema abordată, dorim să evidențiem încă o dată că în contextul unei dezvoltări durabile a societății, fiecare cetățean este un utilizator de informații în sens larg, de experiențe și cunoștințe prezentate corespunzător. Nevoia de informație există la toate nivelurile, de la factorii de decizie de la nivel național și internațional, la nivelul fiecărui individ. Scopul lucrării se distinge din faptul că liberul acces la informații nu este o favoare acordată cetățeanului, este un drept al acestuia. Acest drept este consfințit prin Declarația Universală a Drepturilor Omului [1], potrivit căreia art. 19 statuează că: orice persoană are dreptul la libertatea opiniei și a expresiei; acest drept include libertatea de a susține opinii fără nicio interferență și de a căuta, primi și răspândi informații și idei prin orice mijloace, indiferent de frontiere.

Carta europeană a autonomiei locale [2], adoptată la Strasbourg la 15 octombrie 1985 și ratificată de România în 1997 prin Legea nr. 199 din 17 noiembrie 1997[3], consfințește pentru prima dată *Principiul consultării* în art. 3, care face referire la faptul că drepturile ce revin autorităților administrației publice locale nu pot limita exercitarea principiului consultării cetățenilor.

Încă din forma inițială a Constituției României, adoptată în anul 1991, art. 31, „Dreptul la informație”, se referă în mod expres la obligativitatea autorităților publice de a furniza informații de interes

public. Din *Legea 544/2001, privind liberul acces la informațiile de interes public* [4], adoptată zece ani mai târziu, rezidă că „accesul liber și neîngrădit al persoanei la orice informații de interes public, definite astfel prin prezenta lege; constituie unul din principiile fundamentale ale relațiilor dintre persoane și autoritățile publice, în conformitate cu Constituția României și cu documentele internaționale ratificate de Parlamentul României”. Această lege, precum și normele de aplicare sunt produsul unei negocieri sociale, al unei dezbateri publice la care au participat oameni politici, jurnaliști și reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale, fapt ce a reliefat cât de eficientă este implicarea societății civile în elaborarea de reglementări utile întregii societăți. Accesul liber și neîngrădit al oricărei persoane din România la informațiile de interes public, definite prin *Legea nr. 544*, trebuie să constituie baza relațiilor dintre persoane și autoritățile publice.

Aplicarea Legii nr. 544/2001 se face cu respectarea următoarelor principii:

- a) principiul transparenței;
- b) principiul aplicării unitare;
- c) principiul autonomiei.

Europa reunită dorește să aprofundeze caracterul democratic și transparent al vieții sale. Așadar, postura participativă la viața socială a cetățeanului este legată obligatoriu de principiul transparenței, iar cea mai importantă cale de a conferi viabilitate acestor principii este chiar instituirea obligativității motivării actelor autorităților publice [5, p. 144].

Pentru a reliefa unul dintre principiile prezentate anterior, facem referire la recursul [6] declarat de numitul A.M., având ca obiect obligarea pârâtului, în speță Guvernul României, de a-i comunica data certă la care soluțiile justiției vor deveni coerente, raționale și previzibile, precum și obligarea acestuia de a plăti 2 mil. lei pe zi întârziere pentru comunicarea informației de interes public solicitată, întemeiat pe art. 2 lit. b) din *Legea 544/2001*.

Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția de Contencios Administrativ și Fiscal a respins recursul reclamantului, întrucât informația solicitată de reclamant nu este o „informație de interes public”, în sensul strict dat de art. 2 lit. b) din *Legea nr. 544/2001*,

deoarece nu privește „activitățile” autorității chemate în judecată și nici nu „rezultă din activitățile” acestea.

Conform art. 102 alin. (1) din Constituție, Guvernul, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament, asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice. Iar potrivit art. 108 din Constituție, Guvernul adoptă hotărâri care se emit pentru organizarea executării legilor.

Astfel cum rezultă din art. 1 alin. (4) din Constituție, Statul în România se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească.

Așa fiind, în mod corect, instanța de fond a stabilit că obligația pe care reclamantul o invocă privitor la Guvern, nu există, întrucât acesta nu are dreptul și cu atât mai puțin, obligația de a controla activitatea justiției.

În fond, ceea ce solicită reclamantul, nu este o „informație”, nici chiar în sensul comun al termenului. Prin cerere, el interpelează Guvernul pe calea unei acțiuni judiciare, referitoare la activitatea justiției, ca „serviciu public”. Pur retorică, întrebarea sa este doar un pretext ca reclamantul însuși să formuleze o critică a sistemului judiciar.

Chiar dacă Legea nr. 544/2001 a fost adoptată la 10 ani după ce a fost consacrat dreptul la informație prin Constituția din 1991, dispozițiile legii au un rol pozitiv, întrucât reglementează dreptul persoanelor la informațiile de interes public. Accesul liber la informații dă dreptul cetățenilor să-și formeze o viziune privitoare la autoritățile care îi reprezintă. Acest aspect contribuie la transparența instituțiilor, a gestionării banului public și responsabilizarea funcționarilor publici, iar această mare realizare servește evoluției României, pentru a deveni un stat democratic.

Referințe:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948 [Accesat 07.08.2019], Disponibil: http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Declaratia_Universala_a_Drepturilor_Omului.pdf;
2. Carta europeană a autonomiei locale adoptată la Strasbourg la 15 octombrie 1985 [Accesat 07.08.2019], Disponibil: <http://www.monitoruljuridic.ro/act/carta-europeana-din-15-octombrie-1985-a-autonomiei->

[locale-adoptata-la-strasbourg-emitent-act-international-publicat-n-62504.html](http://www.just.ro/legislatie/publicat-n-62504.html);

3. Legea nr. 199 din 17 noiembrie 1997, pentru ratificarea Cartei europene a autonomiei locale, adoptată la Strasbourg la 15 octombrie 1985, [Accesat 08.08.2019], Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument-Afis/12032>;
4. Legea 544/2001, privind liberul acces la informațiile de interes public, [Accesat 08.08.2019], Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/Detalii-Dokument/31413>;
5. LAZĂR, R.A. *Legalitatea actelor administrative. Drept românesc și drept comparat*, București: All Beck, 2004. 285 p.
6. Decizia 1309 din 18 aprilie 2006, Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția de Contencios Administrativ și Fiscal, [Accesat 10.08.2019], Disponibil: <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery=%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=33472>.

TRATAMENTUL LIBERTĂȚII DE CONȘTIINȚĂ ÎN LEGISLAȚIA UNOR STATE DIN UNIUNEA EUROPEANĂ

Teodor CĂRNAȚ, Alina IORDACHEȘCU

În Europa nu există un model pentru relațiile dintre stat și comunitățile religioase; dimpotrivă, Europa are o mare varietate de modele constituționale care reglementează astfel de relații (Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României [GC], § 138) [1, p. 36].

Sistemele actuale pot fi împărțite în trei categorii:

- a) existența unei Biserici de stat;
- b) separarea completă dintre stat și toate organizațiile religioase; și
- c) relații de tip concordat (acesta din urmă este modelul predominant în țările europene).

Curtea a recunoscut că toate cele trei tipuri de sisteme sunt, ca atare, compatibile cu articolul 9 al Convenției și că nu este locul ei de a impune unui stat pârât o formă particulară de cooperare cu diferitele comunități religioase (İzzettin Doğan și alții împotriva Turciei [GC], § 183) [2, p.7].

Unele state europene au o biserică de stat (sau Biserică oficială) înzestrată cu un statut constituțional special. Un astfel de sistem nu este în sine contrar art.9 al Convenției; de fapt, a fost deja în vigoare în statele menționate mai sus, la elaborarea Convenției, iar aceste state au devenit părți la ea.

În plus, Curtea a hotărât că obligația statului de neutralitate în materie religioasă nu poate fi concepută ca fiind de natură să diminueze rolul unei credințe sau al unei Biserici cu care populația unei anumite țări a fost asociată din punct de vedere istoric și cultural (membrii Gldani Congregația Martorilor lui Iehova și alții contra Georgiei, § 132) [3, p. 1-3].

Într-adevăr, în unele țări, independența și unitatea Bisericii majoritare dominante din punct de vedere istoric sunt aspecte de cea mai mare importanță pentru societate în general (Arhiepiscopia Ortodoxă din Ohrid, Arhiepiscopia Ohrid din Patriarhia Pécs) împotriva fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, § 118) [4, p.8].

Personalitatea juridică a unei astfel de Biserici poate fi recunoscută prin lege (Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare (Metropolitan Inokentiy) și alții contra Bulgariei, § 157) [5]. În orice caz, decizia de a perpetua sau nu o tradiție cade, în principiu, în marja de apreciere a statului pârât. În plus, Curtea trebuie să țină seama de marea diversitate în Europa în rândul statelor sale componente, în special, în sfera dezvoltării culturale și istorice. Cu toate acestea, referirea la o tradiție nu poate scuti un stat contractant de obligația sa de a respecta drepturile și libertățile consacrate în Convenție și în protocoalele sale (Lautsi și alții împotriva Italiei [GC], § 68) [6]. Dacă un sistem de biserică de stat trebuie să îndeplinească cerințele art. 9, trebuie să includă garanții specifice pentru libertatea religioasă a individului. În special, nimeni nu poate fi obligat să intre sau să nu aibă voie să părăsească o biserică de stat (*Ásatrúarfélagið v. Islanda (dec.)*, § 27; a se vedea și *Darby vs Suedia*, raportul Comisiei, § 45) [7].

În alte state, modelul constituțional se bazează pe principiul secularismului, care implică o separare totală a comunităților de stat și a tuturor comunităților religioase. Curtea a declarat că un astfel de model este, de asemenea, compatibil cu valorile care stau la baza

convenției (*Dogru vs Franța*, § 72) [8]. Principiile secularismului și neutralității exprimă una dintre regulile care guvernează relațiile statului cu organele religioase, o regulă care implică imparțialitatea față de toate credințele religioase pe baza respectului pentru pluralism și diversitate (*Ebrahimian vs Franța*, § 67) [9].

În cele din urmă, statele a căror model constituțional permit acest lucru pot încheia un acord de cooperare cu o anumită Biserică (sau mai multe Biserici), care să prevadă un statut special (fiscal sau de altă natură) pentru aceștia, cu condiția să existe o justificare obiectivă și rezonabilă a diferenței tratamentului și, că alte acorduri similare pot fi încheiate și de alte Biserici care doresc să o facă.

De asemenea, statul poate face ca o organizație religioasă să facă obiectul unui regim special diferit de celălalt prin scutirea de la înregistrarea sau declarația obligatorie și recunoașterea personalității sale juridice (*Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare (Metropolitan Inokentiy) și alții c. Bulgariei*) [10, p. 10].

Cu toate acestea, dacă un stat stabilește un cadru de conferire a personalității juridice grupurilor religioase, împreună cu un statut specific, toate grupurile religioase care doresc acest lucru trebuie să aibă o șansă echitabilă de a aplica acest statut, iar criteriile stabilite trebuie aplicate într-o manieră nediscriminatorie (*İzzettin Doğan și alții c. Turciei* [GC], § 175) [2, p. 8].

Statul poate, de asemenea, delega sarcini și funcții publice specifice unei sau mai multor organizații religioase, prin care delegarea unor astfel de sarcini și funcții și modul de finanțare a acestora sunt chestiuni pentru marja de apreciere a statului.

În cele din urmă, trebuie amintit că, în această zonă dificilă de stabilire a relațiilor dintre religii și stat, cel din urmă beneficiază în principiu de o largă marjă de apreciere (*Cha'are Shalom Ve Tsedek c. Franței*) [11]. Cu toate acestea, marjă dată nu este infinită, iar Curtea observă uneori că Statul reclamat a depășit-o în alegerea formelor de cooperare cu diferitele credințe (*İzzettin Doğan vs Turciei* [GC]) [2].

În conformitate cu standardele internaționale, libertatea religioasă presupune libertatea de a-și manifesta religia nu numai în sine, ci și în comunitate cu ceilalți, în public și în cercul celor cărora le este

împărtășită credința. Cu alte cuvinte, fie singur, fie în comun cu ceilalți, în mod public sau privat, toată lumea este liberă să-și manifeste credința, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor; cu respectarea măsurilor necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor și a libertăților altora. Valorile universale în domeniul drepturilor omului sunt recunoscute pe deplin și de Republica Moldova. Având în vedere că statul nostru este membru ONU, membru al Consiliului Europei, ralierea la standardele enunțate *supra* constituie o obligație a Republicii Moldova.

Referințe:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 16.12.1948, [Accesat 05.08.2019] Disponibil: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
2. MURDOCH, J. *Protecting the right to freedom of thought, conscience and religion under the European Convention on Human Rights*, Council of Europe Strasbourg, 2012 [Accesat 05.08.2019] Disponibil: <https://rm.coe.int/16806f14e0>
3. Fișă Tematică – Libertatea de religie, [Accesat 05.08.2019] Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Freedom_religion_ROM.pdf
4. 97 de membri ai Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alți patru împotriva Georgiei – 71156/01 Hotărârea din 3.05.2007 (Secția a II-a), Notă de informare privind jurisprudența Curții nr. 97, Mai 2007, [Accesat 05.08.2019] Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/97-membri-%C3%AEmpotriva-Georgiei-rez..pdf>
5. STĂNCIULESCU, M. *Politică externă și diplomație în Acordul de la Ohrid* [Accesat 05.08.2019] Disponibil: https://www.academia.edu/6589315/Politic%C4%83_extern%C4%83_%C5%9Fi_diploma%C5%A3ie_%C3%AE_n_Tratatul_de_la_Ohrid
6. Case of holy synod of the bulgarian orthodox church (Metropolitan Inokentiy) and others v. Bulgaria, Strasbourg 22 January 2009 [Accesat 06.08.2019] Disponibil: <http://hrlibrary.umn.edu/research/bulgaria/HOLY%20SYNOD%20OF%20THE%20BULGARIAN%20ORTHODOX%20CHURCH%20AND%20OTHERS.pdf>
7. Notă de informare privind jurisprudența Curții nr. 124 Noiembrie 2009 Lautsi și alții împotriva Italiei – 30814/06 Hotărârea din 3.11.2009 [Secția a III-a], [Accesat 06.08.2019] Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Lautsi-%C8%99.-a.-%C3%AEmpotriva-Italiei-rez.pdf>

8. Dogru vs France [Accesat 06.08.2019] Disponibil: https://www.law.cornell.edu/women-and-justice/resource/dogru_v_france
9. Financiación de las confesiones religiosas, Asunto Alujer Fernández y Caballero García contra España, [Accesat 07.08.2019] Disponibil: http://ocw.uc3m.es/derecho-ecclesiastico-del-estado/derecho-y-religion-en-europa/sentencias-1/financiacion-de-las-confesiones-religiosas/Alujer_Fernandez_y_Caballero_Garcia_contra_Espana.pdf
10. ECtHR / Application no. 64846/11 / Ebrahimian v. France [Accesat 07.08.2019] Disponibil: <https://fra.europa.eu/en/databases/anti-muslim-hatred/node/1661>
11. Cauza Sindicatul Păstorul cel Bun contra României, din 31 ianuarie 2012 [Accesat 07.08.2019] Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Sindicatul-Pastorul-cel-Bun-impotriva-Romaniei.pdf>
12. Cauza Cha'are Shalom Ve Tsedek contra Franței [Accesat 07.08.2019] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22-003-68470-68938%22%5D%7D>

DREPT PROCEDURAL

ETAPELE ELABORĂRII POZIȚIEI APĂRĂRII ÎN CAUZA PENALĂ

Tatiana VIZDOAGĂ

Formularea poziției în cauza penală reprezintă una dintre cele mai importante și complicate sarcini ale asistenței juridice, a cărei reușită în mare măsură depinde de capacitatea avocatului-apărător de a aprecia just probatoriul la care a avut acces din momentul admiterii în cauză, dar și de versiunea pe care i-a relatat-o justițiabilul.

În esență, poziția părții în cauză, este viziunea cu privire la circumstanțele de fapt, bazată pe norme juridice și interpretări care urmează a fi prezentată și susținută în fața procurorului și a instanței de judecată și care privește modul de rezolvare a cauzei și soluția adoptată. În plan tehnic, poziția în cauză se compune din: versiunea circumstanțelor, interpretarea lor și argumentarea juridică.

Pentru apărător procesul de elaborare a poziției începe din momentul primei întrevederi cu bănuitul, învinutul sau inculpatul.

Dacă celelalte activități ale asistenței juridice sunt bazate pe principiul colaborării eficiente între avocat și client, atunci formularea și prezentarea poziției apărării, denumită și versiunea apărării, este determinată de cunoștințele și abilitățile pur profesionale (juridice) ale apărătorului. Prin urmare, autorul poziției apărării în cauză va fi întotdeauna avocatul. Cu această ocazie, se vor respecta prevederile art. 68 alin.(5) Cod proced.pen. potrivit cărora, apărătorul nu este în drept, fără consimțământul persoanei pe care o apără, să efectueze următoarele acțiuni: să o declare vinovată de săvârșirea infracțiunii; să declare împăcarea persoanei pe care o apără cu partea oponentă; să recunoască acțiunea civilă; să retragă plângerile persoanei pe care o apără; să-și retragă apelul sau recursul împotriva sentinței de condamnare. Cu referire la elaborarea poziției apărării în cauză, distingem următoarele etape:

I. Concretizarea problemei juridice a clientului și determinarea scopurilor acestuia

Respectiva etapă demarează odată cu prima întrevvedere a avocatului cu clientul. Reușita primei etape va depinde de abilitățile comunicative ale avocatului și fără îndoială de capacitatea de stabili contactul psihologic cu persoana interviueată. Este important să reținem că interesele clientului pot fi diferite, iar uneori chiar contrarii și se pot modifica grație derulării ulterioare a acțiunilor în cauza penală (punerea sub învinuire, modificarea și completarea acuzării, aplicarea măsurilor preventive, transmiterea cauzei în instanță etc). De altfel se pot schimba esențial lucrurile chiar și în cadrul unei ședințe de judecată în funcție de poziția părții adverse.

De aceea este indicat ca înainte de a începe elaborarea propriu-zisă a poziției clientului, să se clarifice și să se concretizeze încă o dată interesul urmărit.

II. Analiza probelor la care a avut acces apărătorul și a surselor care ulterior pot furniza probe în apărare

Această etapă se suprapune cu cercetarea materialelor cauzei, în esență întrunește analiza și sistematizarea probatoriului.

Analizând probele administrate în cauză de către organul de urmărire penală, după caz de instanța de judecată la cererea părților, sarcina apărătorului este de a clarifica care sunt probele cunoscute și de a stabili lista altor surse de probă favorabile apărării. Acest lucru este necesar atât pentru a formula o versiune, cât mai apropiată de circumstanțele de fapt, dar și de a retușa versinea acuzatului. Nu mai puțin este importantă cunoașterea probatoriului prin care se confirmă și se infirmă poziția acuzatului. În acest sens, avocatul va pune în aplicare mecanismul reglementat la art. 94 Cod proced. pen. referitor la datele neadmise ca probe.

Excluderea probelor constă în fundamentarea tezei precum că unele probe prezentate sau invocate de partea acuzării nu sunt pertinente și admisibile. Astfel, rezultatul excluderii probelor este recunoașterea inadmisibilității lor, fapt care poate aduce fisuri ori chiar poate răsturna poziția părții acuzării. Este nu mai puțin important să fie stabilite contradicțiile în conținutul probelor în acuzare, apărătorul trebuie cu maximă atenție să studieze conținutul proceselor-verbale în care a fost fixat mijlocul respectiv de probă, să se atragă atenția asupra

respectării cerințelor legale referitoare la respectarea condițiilor speciale privitoare la autorizarea și legalizarea probelor etc. Interpretarea ulterioară a acestor probe nu trebuie neapărat să fortifice poziția proprie a avocatului – este suficient pentru a le exclude din formula poziției acuzării. Acestea fiind realizate, apărătorul va putea să determine cercul probelor care vor fi utilizate pentru dovedirea circumstanțelor de fapt ale poziției formulate; stabilirea consecutivității prezentării probelor; determinarea procedeelelor care vor asigura interpretarea favorabilă apărării a întregului material probator, la care a avut acces, inclusiv a probelor prin care făptuitorul este demascat; identificarea modalităților de utilizare a probelor prezentate sau utilizarea „lipsei” unor probe; identificarea unor eventuale probe care ar servi poziției apărării; stabilirea modalităților de obținere a probelor noi.

III. Stabilirea cadrului legal și analiza efectelor lui

La determinarea cadrului de incriminare, se va acorda atenție aparte încadrării juridice a faptei, delimitării faptei incriminate de alte infracțiuni conexe, se va răspunde la întrebarea dacă sunt întrunite sau nu semnele obligatorii ale elementelor infracțiunii ș.a.

Pentru conturarea poziției apărării, este importantă cunoașterea jurisprudenței CtEDO, a hotărârilor Curții Constituționale a Republicii Moldova, a jurisprudenței instanțelor de judecată naționale, dar și a doctrinei de specialitate.

Apărătorul întotdeauna va identifica poziția cea mai favorabilă clientului.

IV. Argumentarea juridică

Din momentul sistematizării probelor și conturării poziției apărării, apare necesitatea întemeierii de drept, astfel încât versiunea formulată să devină nu numai verosimilă, dar și convingătoare. Prin urmare, optând pentru cea mai favorabilă poziție a acuzatului, apărătorul va trebui să identifice nu doar cadrul de reglementare, dar și să o transpună pe planul faptei celui acuzat. Grație acestui exercițiu, este posibilă coroborarea poziției apărării cu versiunea acuzării, în măsura accesului la materialele cauzei.

Se va avea în vedere că poziția apărării, de regulă, comportă modificări și corectări, determinate de evoluția urmăririi penale, de

circumstanțele dovedite prin probele administrate, dar și de probele propuse ori invocate de apărător.

V. Formularea versiunii, interpretarea circumstanțelor

După argumentarea juridică, poziția apărării trebuie redată în formă scrisă ori verbală pentru a fi coordonată cu justițiabilul. Doar astfel apărătorul va avea dreptul să o promoveze în fața organului care desfășoară procesul penal. Poziția formulată are efect până când nu a fost prezentată organului de urmărire penală, procurorului ori instanței de judecată.

VI. Realizarea poziției apărării

Realizarea poziției apărării se va declanșa din momentul prezentării și se va încheia odată cu susținerea pledoariei. Fără îndoială, poziția apărării trebuie formulată și realizată, astfel încât să fie flexibilă, asigurând posibilitatea avocatului de a o modifica și completa în funcție de interesele clientului, venindu-se cu noi probe, interpretări și argumente. Astfel, în vederea elaborării unei poziții convingătoare și viabile, avocatul trebuie să asambleze circumstanțele propriu-zise ale cauzei într-o versiune a celor întâmplare, punând într-o nouă lumină probele administrate în cauza penală, pentru a justifica interesele clientului.

VALOAREA PROBANTĂ ȘI APRECIEREA DECLARAȚIILOR MARTORULUI ÎN PROCESUL PENAL

Sergiu PETRUȘCA

Potrivit art. 101 alin. (5) Cod de procedură penală, hotărârea de condamnare nu se poate întemeia, în măsură determinantă, pe declarațiile martorului protejat sau pe probele obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații. Conform prevederilor art. 136 alin. (8) Cod de procedură penală, investigatorul sub acoperire poate fi audiat ca martor în cadrul procesului penal. Pentru motive întemeiate, investigatorul sub acoperire poate fi audiat în condițiile Legii cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal.

Este de menționat că admisibilitatea declarațiilor martorilor protejați a fost preluată de prevederile Codului de procedură penală din jurisprudența Curții Europene. Prin martori protejați instanța europeană are în vedere persoanele care au fost audiate cu protejarea identității sau prin includerea în programe speciale de protecție și care au dat declarații cu privire la faptele de care este acuzată o persoană și a căror identitate nu este cunoscută apărării [1, p. 48].

În noțiunea de „martor protejat” Curtea Europeană include și agenții infiltrați, care sunt reprezentanți ai organelor de anchetă care, prin activitatea desfășurată sub protecția anonimatului, contribuie la administrarea probelor. Potrivit prevederilor art. 136 alin. (4) Cod de procedură penală investigatorii sub acoperire sunt angajați, special desemnați în acest scop, din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului de Informații și Securitate, Centrului Național Anticorupție, Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției sau sunt persoane antrenate pentru efectuarea unei măsuri speciale de investigații concrete. Curtea Europeană [2, § 76-79] a notat că folosirea declarațiilor martorilor protejați pentru a dispune condamnarea unei persoane nu este, în sine, incompatibilă cu prevederile Convenției europene. Dacă se menține anonimatul martorului acuzării, apărarea va fi confruntată cu dificultăți deosebite.

Curtea Europeană recunoaște că, în aceste cazuri, § 1 și § 3 lit. d) ale art. 6 din Convenția europeană cer ca dezavantajul cu care se confruntă apărarea să fie în mod suficient echilibrat prin procedura urmată de autoritățile judiciare. Probele obținute de la martori în condițiile în care drepturile apărării au putut fi asigurate la nivelul cerut de Convenția europeană trebuie analizate cu extremă atenție, iar *condamnarea unui acuzat nu trebuie să se bazeze în exclusivitate sau într-o măsură determinantă pe mărturia anonimă*. Curtea Europeană a subliniat, de asemenea, că, atunci când martorul nu este adus în fața instanței, art. 6 § 3 lit. d) impune asigurarea contraexaminării acestuia de către apărare, numai dacă mărturia acestuia joacă un rol determinant la condamnare.

Prin urmare, în cazul martorilor protejați „obișnuiți” [3, p. 59-63], trebuie respectat principiul egalității armelor, astfel încât procedura în

ansamblu să îmbrace un caracter echitabil, în raporturile dintre acuzare apărare [4, p. 472]. Nu declarațiile acestora aduc, în sine atingere dreptului la proces echitabil, ci utilizarea lor: în esență, o asemenea declarație nu poate constitui proba principală și determinanță în baza căreia se stabilește vinovăția unei persoane [5, p.328].

În toate cazurile, apărarea trebuie să aibă posibilitate adecvată satisfăcătoare de a contesta aceste declarații, în măsura păstrării confidențialității acestui martor. Art. 101 alin. (5) Cod de procedură penală se situează în standardul impus de jurisprudența europeană, stabilind că *regula exclusiv sau determinant* trebuie aplicată în privința declarațiilor investigatorului, ale colaboratorilor ori ale martorilor protejați în considerarea restrângerii inerente a dreptului la apărare care nu poate contesta credibilitatea „martorilor anonimi”. Practic, art. 101 alin. (5) Cod de procedură penală și jurisprudența CtEDO instituie un mecanism compensatoriu al restrângerii inerente a dreptului la apărare, chiar și în situația în care probele au fost legal și loial administrate cu respectarea tuturor exigențelor dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6 din Convenția europeană, prevăzând imposibilitatea folosirii cu caracter determinant sau exclusiv a declarațiilor investigatorului, ale colaboratorilor ori ale martorilor protejați pentru a se dispune o soluție de condamnare.

Este de remarcat totodată că modalități speciale de audiere a martorului includ prevederile legale de audiere a părții vătămate prin art. 60 alin. (5) Cod de procedură penală.

Se atestă astfel că declarațiile martorilor, persoanei vătămate care au beneficiat de măsuri de protecție, au valoare probantă condiționată numai dacă măsurile de protecție au avut caracter procedural, deoarece numai prin acestea se realizează o restrângere a dreptului la apărare prin limitarea posibilității contestării credibilității persoanei audiate. În ipoteza în care persoanele audiate au beneficiat numai de măsuri de protecție extraprocedurale (spre exemplu, supravegherea sau paza locuinței, acordarea unei locuințe provizorii, însoțirea sau asigurarea protecției pe parcursul deplasărilor) sau de unele măsuri de protecție procedurale, dar care nu aduc o restrângere a dreptului la apărare (de pildă, reaudierea de aceeași persoană, audierea în prezența

unui psiholog sau declararea ședinței nepublice), apreciem că declarația poate avea caracter determinant, dacă inculpatul a avut o ocazie adecvată de a o contesta sau de a-și exercita drepturile prevăzute de art. 6 paragr. 3 din Convenția europeană [6, p.328].

O altă ipoteză sensibilă de apreciere a probei cu martorul ar fi declarațiile condamnatului participant al infracțiunii, audiat într-un alt proces, în calitate de martor. În conformitate cu prevederile art. 90 alin. (2) pct. 8) Cod de procedură penală, *nu poate fi citată și audiată în calitate de martor, persoana față de care există anumite probe că a săvârșit infracțiunea ce se investighează*. Prin Decizia Curții Constituționale nr. 14 din 29.01.2019 privind excepția de neconstituționalitate a art. 90 alin. (3) pct. 8) Cod de procedură penală *interdicția audierii în calitate de martor a unei persoane acuzate că ar fi comis o infracțiune*, la bază au stat circumstanțele de fapt prin care un participant al infracțiunii care a recunoscut vinovăția și a fost condamnat nu poate fi audiat în calitate de martor în privința celorlalți inculpați. Curtea a notat că rațiunea interdicției criticate constă în asigurarea efectivă a garanțiilor de care beneficiază persoana în privința căreia organul de urmărire penală deține anumite probe că ar fi comis o infracțiune, *i.e.* dreptul de a fi asistat de un apărător, dreptul de a nu se autoincrimina și dreptul la tăcere.

În acest sens, persoanele avute în vedere de art. 90 alin. (3) pct. 8) Cod de procedură penală – persoanele „acuzate de comiterea unei infracțiuni”, în sensul art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului – trebuie să fie informate despre drepturile lor. În ipoteza în care organul de urmărire penală nu ar deține probe că o anumită persoană ar fi comis infracțiunea investigată și ar cita-o în calitate de martor în contextul anchetei desfășurate, iar persoana în discuție ar da declarații care ar contribui la propria acuzare, atunci organul de urmărire penală trebuie să oprească audierea acesteia și să o notifice despre drepturile sale procedurale (în acest sens, a se vedea punctul 21 din Preambulul Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013). În caz contrar, este posibil să se constate o încălcare a art. 6 din Convenția Europeană (a se vedea *Ibrahim și alții vs Regatul Unit* [MC], 13 septembrie 2016, § 301-311).

Astfel, Curtea a constatat că persoana condamnată în urma examinării cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală nu cade sub incidența art. 90 alin. (3) pct. 8) Cod de procedură penală, fapt care conduce la concluzia că prevederile contestate nu sunt aplicabile în cauza în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate. Totodată, Curtea a făcut referire la Decizia sa nr. 40 din 8 mai 2018, prin care s-a menționat că declarațiile acestor persoane nu pot avea o valoare probantă prestabilită, ele trebuind apreciate în coroborare cu alte probe. Totodată, în Decizia nr. 78 din 09 iulie 2018, Curtea a subliniat că, în situația în care în cauza penală disjunctă vor fi citate pentru a depune declarații persoanele care au fost judecate în procedura simplificată, instanța de judecată are obligația să respecte prezumția de nevinovăție și să pronunțe o sentință de condamnare numai în situația în care vinovăția este stabilită dincolo de orice îndoială rezonabilă [7, p.6].

Prin urmare și în acest caz se atestă că declarațiile martorului au putere probantă atâta timp cât prezumția de nevinovăție a fost răsturnată într-un proces contradictoriu, cu respectarea drepturilor de echitate a părților.

Astfel, standardul **dincolo de orice îndoială rezonabilă** trebuie raportat la ansamblul probelor administrate în cauză, nu la fiecare probă în parte. Proximitatea trebuie să rezulte din evaluarea ansamblului materialului probator administrat în cauză cu respectarea exigențelor de legalitate și loialitate ale procedurii. Acest standard este complementar celui care garantează prezumția de nevinovăție, potrivit căruia orice dubiu se acordă în favoarea acuzatului (*in dubiu pro reo*), se află în strânsă legătură cu principiul aflării adevărului și urmărește reducerea riscurilor producerii unor erori judiciare.

Referințe:

1. GUERIN, M. Le témoignage anonymes au regard de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme. In: *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, 2002, nr. 16.
2. Hotărârea CtEDO cauza *Krasniki c. Republicii Cehe*, din 28 februarie 2006.
3. *Op.cit.*
4. RENUCCI, Jean-François. *Traité de Droit Européenne des droits de l'homme*. Editura Lextenso, 2012.

5. UDROIU, M. *Procedura penală. Partea generală*. Ediția a 5-a. București: C.H. Beck, 2018.
6. *Ibidem*.
7. Decizia nr. 14 din 29.01.2019 a Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a articolului 90 alin. (3) pct. 8) Cod de procedură penală.

LIBERA APRECIERE A PROBELOR: ÎNTRE LEGALITATE ȘI PROPRIA CONVINGERE A JUDECĂTORULUI

Lilia LUPAȘCO, Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani

Independența sistemului judiciar în ansamblul său garantează și independența individuală a judecătorilor. Independența judiciară nu este o prerogativă sau un privilegiu acordat în interesul propriu al judecătorului, ci este un principiu fundamental, un element esențial al oricărui stat democratic, o condiție prealabilă a statului de drept și garanția fundamentală a unui proces echitabil.

„Intima convingere a judecătorului” este un concept care necesită o studiere profundă, pornind de la posibilitatea interpretării extensive a acestuia. Conștiința juridică este factorul principal pe care intima convingere se formează, respectiv fiind luată o decizie corectă.

Deși există un anumit element de discreție la interpretarea legilor, stabilirea faptelor și aprecierea probelor, „intima convingere a judecătorului” urmează să opereze în limita cadrului legal. Or, „intima convingere a judecătorului” în luarea unei decizii nu are sensul unei simple opinii subiective a judecătorului, ci acela al certitudinii dobândite de acesta în mod obiectiv, pe bază de probe indubitabile.

De-a lungul timpului, odată cu modificările operate în legislație, a avut de suferit și sensul conceputului de „intima convingere a judecătorului”.

Aceasta este explicația prin care Curtea Constituțională a României a format două opinii diametral opuse cu referire la acest subiect.

Prin Decizia nr.171 din 23 mai 2001, Curtea a declarat ca fiind neconstituțională prevederea art. 63 alin. (2) Cod de procedură penală (redacția Legii 1963), prin care se stabilea posibilitatea organului de

urmărire penală ori a instanței de judecată să aprecieze fiecare probă potrivit „intimei convingeri” și conducându-se după „conștiința” lor. S-a constatat că această dispoziție contravine prevederilor art. 123 alin. (2) din Constituție, potrivit cărora „*Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii*”.

Or, prin reglementarea cenzurată, legislația la acel moment permitea judecătorului să se conducă după „conștiința” sa care spre deosebire de „convingere” presupune un sentiment intuitiv pe care ființa umană îl are despre propria existență, deci o cunoaștere reflexivă vizavi de situațiile și lucrurile din jurul său.

O altă accepțiune a aceluiași concept, organul constituțional a prezentat-o prin Decizia nr.778 din 17.11.2015 prin care a fost supus controlului de constituționalitate cuprinsul dispozițiilor art.100 alin. (2) teza finală și art. 103 alin. (2) teza a doua din Codul de procedură penală a noțiunii de „convingerea” instanței. Curtea Constituțională a României a statuat că „convingerea” magistratului reprezintă acea stare a unei persoane răspunzătoare de aplicarea legii, bazată pe buna-credință, care este împăcată cu propria conștiință morală care a îndrumat-o în aflarea adevărului prin utilizarea tuturor mijloacelor legale, respectiv a probelor. Convingerea ce stă la baza hotărârilor pe care un judecător le pronunță are drept fundament o conștiință juridică ce se formează numai după epuizarea duelului judiciar.

S-a constatat că pentru a ajunge la o anumită convingere, judecătorul va face o analiză logică, științifică și riguroasă a faptelor relevante, cu respectarea principiilor legale referitoare la loialitatea administrării probelor și a aprecierii lor ca un tot unitar. Așa fiind, câtă vreme convingerea magistratului respectă principiul constituțional al independenței judecătorului, care se supune numai legii, atunci ea nu poate fi privită ca un impediment în înlăptuirea actului de justiție, ci, dimpotrivă, ca o garanție a lui.

De altfel, obiect al excepției de neconstituționalitate au constituit și sintagmele „*și propriei convingeri*” din art. 26 alin. (2), „*judecătorul și persoana care efectuează urmărirea penală apreciază probele în conformitate cu propria lor convingere*” din art. 27 alin. (1) și „*reprezentantul organului de urmărire penală sau judecătorul apreciază*

probele conform propriei convingeri” din art. 101 alin. (2) Cod de procedură penală al Republicii Moldova.

Problema dată a fost tratată și de Curtea Constituțională a Republicii Moldova în Hotărârea nr. 18 din 22.05.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor stipulări din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului) (Sesizarea 27g/2017-03-13), prin prisma principiilor independenței și imparțialității judecătorului. Curtea a reținut că *libera apreciere a probelor* este strâns legată de regula cercetării sub toate aspectele, complet și obiectiv, a circumstanțelor cauzei și probelor. Astfel, Curtea a menționat că dispozițiile potrivit cărora probele sunt supuse liberei aprecieri a judecătorului urmează a fi interpretate în sensul în care propria sa convingere este formată în urma cercetării tuturor probelor administrate.

A mai reliefat Curtea că noțiunea de „proprie convingere”, care este utilizată în textele de lege criticate, nu are sensul de opinie subiectivă, ci acela al certitudinii dobândite de judecător în urma examinării tuturor probelor în ansamblu, sub toate aspectele, în mod obiectiv și călăuzindu-se de lege. La fel, Organul constituțional a ajuns la concluzia că aprecierea probelor după propria convingere nu trebuie confundată cu aprecierea după impresie, care este produsul unor percepții emoționale. Totodată, în pct.70 al hotărârii în cauză, Curtea a evidențiat că *Libera apreciere a probelor* nu înseamnă arbitrarium, ci libertatea de a aprecia probele în mod rezonabil și imparțial, iar rezultatele aprecierii probelor sunt expuse de instanța de judecată în acte procedurale, care trebuie să fie motivate în mod obiectiv și sub toate aspectele potrivit legii. Motivarea se exprimă prin faptul că la admiterea unor probe și la respingerea altora judecătorul este obligat să indice motivele unei asemenea soluții. Reținând aceste argumente, Curtea Constituțională a respins excepția de neconstituționalitate ridicată și a declarat constituționale prevederile Codului de procedură penală analizate. Cu referire la garanțiile unui proces echitabil, Curtea Europeană a stabilit că imparțialitatea judecătorului se apreciază atât conform unei abordări subiective, care ia în considerare *convingerile personale* sau interesele judecătorului într-o cauză, cât și conform unui test obiectiv, care stabilește dacă judecătorul a oferit garanții

suficiente pentru a exclude vreo îndoială motivată din acest punct de vedere (*Hotărârea Demicoli vs Malta din 27 august 1991*). Totodată, *imparțialitatea subiectivă* este prezumată până la proba contrară, în schimb, aprecierea obiectivă a imparțialității constă în analiza dacă anumite împrejurări care pot fi verificate dau naștere unor suspiciuni de lipsă de imparțialitate.

În coroborare cu conceptul examinat este și conceptul de „imunitate a judecătorului”, care este definit ca un element constituțional indispensabil care garantează lipsa răspunderii juridice pentru *opinia* exprimată într-un proces judiciar sau pentru decizia adoptată în cadrul activității de judecător (cu excepția celor ilegale). În pct.57 al Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 Cod penal (răspunderea penală a judecătorilor) (sesizarea nr.155g/2016) se reține că, potrivit standardelor internaționale, imunitatea, de regulă, se acordă judecătorilor pentru asigurarea exercitării atribuțiilor de serviciu.

Independența judiciară nu este o prerogativă sau un privilegiu acordat în interesul propriu al judecătorului, ci este un principiu fundamental, un element esențial al oricărui stat democratic, o condiție prealabilă a statului de drept și garanția fundamentală a unui proces echitabil. Atât standardele internaționale, cât și legislația națională în vigoare asigură protecția poziției juridice a judecătorilor.

Cu alte cuvinte, la nivel legislativ este asigurată libertatea și imparțialitatea judecătorului în proces de adoptare a deciziilor, judecătorul fiind în drept să interpreteze și să aprecieze cauza în funcție de convingerile personale și de legislația în vigoare. Astfel, potrivit Recomandării CM/Rec(2010)12, „*nu poate fi antrenată răspunderea penală a judecătorului pentru modul de interpretare a legii, aprecierea faptelor sau evaluare a probelor, cu excepția cazurilor de re-credință (pct.68); judecătorii nu trebuie să fie responsabili personal în cazul în care decizia lor este infirmată sau modificată într-o cale de atac*”. În final, exprimăm opinia că judecătorii trebuie să beneficieze de libertatea neîngrădită de a soluționa în mod imparțial cauzele, în conformitate cu legea și cu *propria apreciere a faptelor*. Or, alegerea judecătorului va depinde atât de circumstanțele cauzei, cât și de intima sa convingere, precum și de poziția sa juridică.

Referințe:

1. BOTNARENCO, D. Răspunderea penală pentru pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii (art.307 CP RM). În: *Studia Universitatis Moldaviae*, nr.3(123), 2019. pp.138-145. Disponibil: <http://oaji.net/articles/2019/2053-1558446896.pdf>.
2. Decizia nr. 71 din 23 mai 2001 a Curții Constituționale a României privind excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 63 alin. (2), art. 192 alin. (2), art. 346 alin. (2) și art. 392 alin. (4) Cod de procedură penală; Disponibil: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=28682.
3. Decizia nr. 778/2015 a Curții Constituționale a României referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 100 alin. (2) teza finală și art. 103 alin. (1) teza a doua și alin. (2) teza a doua Cod de procedură penală, Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/heztgmbzhe/-decizia-nr-778-2015-referitoare-la-respingerea-excepției-de-neconstituționalitate-a-dispozițiilor-art-100-alin-2-teza-finala-si-art-103-alin-1-teza-a-doua-si-alin-2-teza-a-doua-din-codul-de-procedura->.
4. Hotărârea nr. 18 din 22.05.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului) (Sesizarea 27g/2017-03-13), Disponibil: <http://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h18220517ro224cc.pdf>.

TITLUL EXECUTORIU ÎN FORMAT ELECTRONIC – UN PRIM PAS SPRE DIGITALIZAREA EXECUTĂRII SILITE

Igor COBAN, Radu COTOROBAI

Conținutul propriu-zis. Scopul activității judiciare nu se poate limita doar la obținerea unei hotărâri judecătorești favorabile. Simpla recunoaștere a dreptului sau obligarea debitorului de a restabili dreptul încălcat ori contestat nu este, de multe ori, suficientă.

Executarea silită reprezintă una din instituțiile fundamentale ale dreptului procesual civil și o componentă importantă a justiției într-un stat de drept. Încrederea publicului în actul de justiție depinde într-o măsură importantă și de eficacitatea mecanismelor de executare silită, fiind absolut necesar ca o hotărâre judecătorească obținută în urma unui demers judiciar, de multe ori, de durată și costisitor, să aibă o

finalitate practică concretă, astfel încât justițiabilul să conștientizeze beneficiile rezultate din obținerea unui rezultat pozitiv în cadrul procesului.

În caz contrar, în lipsa unor mijloace procedurale coerente, clare, suple și rapide care să garanteze ducerea la îndeplinire efectivă a titlului executoriu, partea ar fi în imposibilitate de a se bucura de câștigarea procesului, titlul executoriu conferind, astfel, creditorului doar un drept teoretic și iluzoriu [1, p. 11].

Importanța executării silite rezidă și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului [2, p. 17-36]. Astfel, s-a apreciat de către instanța europeană că dreptul la un proces echitabil [3, p. 256] nu acoperă procedura numai până la pronunțarea hotărârii, ci până la executarea acesteia, iar statul are obligația de „a se plia” unei hotărâri judecătorești pronunțate contra sa [4, § 43], considerând că executarea silită face parte integrantă din noțiunea de proces, în sensul art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

De asemenea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că dreptul de acces la justiție ar fi iluzoriu și lipsit de eficiență practică dacă ordinea juridică internă a statului, care respectă preeminența dreptului, ar permite ca o hotărâre judecătorească sau un alt înscris ce constituie titlu/document executoriu să rămână neexecutată în detrimentul unei părți. Statul, în calitate de depozitar al forței publice, este chemat să manifeste un comportament vigilent și să-l asiste pe creditor în executarea hotărârii care îi este favorabilă.

Așadar, dreptul la executarea unei hotărâri judecătorești este unul dintre aspectele dreptului de acces la justiție și reclamă, prin natura sa, o reglementare din partea statului [5, p. 135]. În doctrina europeană se afirmă că dreptul executării silite a devenit, în principal pentru dreptul european și apoi în dreptul constituțional, a treia mare garanție la un proces echitabil.

Astfel, putem constata cu ușurință că unul dintre aspectele principiului accesului liber la justiție presupune asigurarea posibilității executării efective a hotărârilor judecătorești, fapt ce constituie scopul primar al procesului civil. Curtea Europeană a Drepturilor Omului menționează, în acest sens, obligația pozitivă a statului de a organiza

un sistem de punere în executare a hotărârilor judecătorești care să fie eficient din punct de vedere normativ și jurisprudențial, sistem care trebuie pus în aplicare fără întârziere [6, § 84].

De menționat în acest sens, este faptul că, odată cu adoptarea Legii nr. 17 din 05.04.2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, cunoscută și sub genericul – *Simplificarea codului de procedură civilă*, o atenție deosebită a fost acordată creării unei sinergii între sistemul e-Dosar sau sistemul judiciar informațional (S.I.J.) pilotat de Ministerul Justiției al Republicii Moldova, și cadrul legal de referință, care să asigure funcționalitatea sistemului respectiv, scopul modificărilor date **fiind digitalizarea procedurilor judiciare civile**.

Astfel, deși prin modificările operate prin legea menționată se asigură funcționalitatea sistemului judiciar informațional, cu alte cuvinte, asigură digitalizarea procedurilor judiciare civile la faza judiciară, totuși nu putem vorbi despre o digitalizare completă a procedurilor judiciare civile, atâta timp cât neglijăm în acest sens, faza executării silită, mai ales, în condițiile în care după cum am arătat *supra*, aceasta este o componentă inerentă și intrinsecă a procesului civil, și a conceptului de drept la un proces echitabil, cel puțin la fel de importantă ca faza judiciară. Așadar, având în vedere că digitalizarea procedurii de executare silită presupune un sistem complex de acțiuni și componente destul de complicat și voluminos, ținând cont de faptul că eliberarea titlului executoriu este premisa declanșării procedurii de executare silită, în lucrarea de față ne vom referi doar asupra elementelor definitorii în ceea ce privește particularitățile eliberării titlului executoriu în format electronic de către instanța de judecată.

Dar, nu înainte de a preciza că, prin sintagma „titlu executoriu” în prezenta lucrare se au în vedere documentele executorii eliberate de instanța de judecată (art. 11 lit. a) CE), în condițiile legii (art. 14 CE) la cererea creditorului, după rămânerea definitivă a hotărârii, sau în cazurile expres prevăzute de art. 256 CPC și/sau art. 15 CE.

Astfel, un prim pas în atingerea acestui deziderat este faptul că, potrivit părții a II-a a **Planului de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022** [7], crearea unui sistem al justiției independent, eficient, transparent și accesibil este determinată și de

facilitarea accesului la justiție, prin asigurarea accesului la justiție în mod egal pentru toți, iar în partea ce ține de asigurarea accesului la justiție prin crearea dosarului electronic, este prevăzută inclusiv revizuirea/modificarea Codului de executare. Mai mult ca atât, potrivit pct. 3 sub-pct. 1) lit. m) din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Sistemului informațional judiciar [8], una dintre funcțiile Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD) – aplicație unică de documentare automatizată, evidență și control al activității de gestionare electronică a dosarelor și altor materiale procesuale emise de instanțele de judecată – este *evidența automatizată și remiterea spre executare a titlurilor executorii*.

Concluzii și recomandări. Considerăm însă că pentru a face posibilă emiterea/eliberarea titlurilor executorii în formă electronică, cadrul normativ la care am făcut referință este insuficient în acest sens, fără a opera modificările de rigoare la Codul de executare al Republicii Moldova (CE). Sau, actualmente, pornind de la prevederile art. 14 alin. (2) CE, potrivit căruia, titlul executoriu, eliberat în temeiul unei hotărâri judecătorești, **se semnează de către judecător și grefier și se certifică cu ștampila instanței de judecată**, deducem că unica modalitate de eliberare a acestuia este forma scrisă pe suport de hârtie.

Prin urmare, considerăm ca fiind oportună completarea articolului respectiv, cu două alineate noi, astfel încât, potrivit primului alineat, să se prevadă: *„La cerere, sau, în cazurile în care Codul de procedură civilă prevede depunerea cererilor de chemare în judecată în formă electronică ca o condiție de formă obligatorie, titlurile executorii se vor elibera în formă electronică cu semnătura electronică avansată calificată a judecătorului conexasă la sistemul informațional judiciar (SIJ) sau la programul integrat de gestionare a dosarelor (PIGD)”*, iar, potrivit celui de-al doilea alineat: *„Condiția eliberării titlului executoriu în formă electronică este obligatorie în cazurile titlurilor executorii care potrivit legii se expediază spre executare silită ex-officio de instanța de judecată”*.

Considerăm că modificările respective se pliază conceptului și dezideratului de digitalizare a procedurilor judiciare civile, cu toate avantajele evidențiate, și sunt în măsură să asigure o continuitate a

digitalizării acestora și la faza executării silite, sau, după cum am mai menționat, emiterea/eliberarea titlului executoriu este o premisă a declanșării executării silite.

Referințe:

1. GÂRBULEȚ, I., OPRINA, E. *Tratat teoretic și practic de executare silită*. București: Universul Juridic, 2013. 750 p.
2. VOICU, M. Procedura executării silite în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului – CEDO. În: *RRDJ*, 2012, nr. 5/2012, pp. 17-36.
3. BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Vol. I. Drepturi și libertăți. București: Ed. All Beck, 2004. 680 p.
4. CtEDO, *Hornsby c. Greciei*, hotărârea din 19 martie 1997, § 43.
5. SELEGEAN, M. *Dreptul la un proces echitabil. Articolul 6 din Convenția europeană a drepturilor omului*. București: I.N.M., 2005. 250 p.
6. CtEDO, *Fuklev v. Ucraina*, hotărârea din 7 iunie 2005, § 84.
7. Adoptat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24.05.2018, Publicat: 10.08.2018. În: *Monitorul Oficial*, nr. 295-308, art. 457.
8. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 794 din 01.08.2018. Publicat: 24.08.2018. În: *Monitorul Oficial*, nr. 321-332, art. 857. Data intrării în vigoare: 24.08.2018.

SUSPENDAREA ACTULUI ADMINISTRATIV

Veaceslav BOTNARI

La 01.04.2019 a intrat în vigoare Codul administrativ – un act normativ absolut nou – cu o serie de noutăți legislative. În pofida faptului că a fost pe larg discutat în cercurile de specialitate încă înainte de publicare, chiar și după mai bine de jumătate de an, mai stârnește multe întrebări în rândurile celor care îl aplică.

Este evident că acest rezumat nu poate elucida nici pe de parte toate momentele ce merită atenție din noul Cod administrativ, însă vom încerca să expunem un scurt rezumat despre reglementările ce oferă dreptul și posibilitatea de a suspenda actul administrativ pe parcursul contestării lui, atât în instanța de judecată, cât și în cadrul procedurii prealabile. Astfel, din conținutul prevederilor art. 171 alin. (4) Cod administrativ, reținem că actul administrativ individual este executoriu din momentul survenirii obligativității lui, dacă nu a fost suspendat

prin decizia autorității publice sau a instanței de judecată. Deci, observăm o primă diferență față de situația anterioară, când executarea actului putea fi dispusă doar de către instanța de judecată.

În virtutea noilor prevederi și autoritățile publice pot suspenda actul administrativ în condițiile prevăzute de Codul administrativ.

Conform art.172 alin.(1) Cod administrativ, autoritatea publică ce a fost sesizată cu cererea prealabilă poate să decidă suspendarea actului contestat atât la cerere cât și din oficiu.

La această etapă, lucrurile au o conotație firească, și corespund unor așteptări rezonabile ale participanților la aceste raporturi, actul administrativ fiind pasibil de suspendare: 1. de către instanța de judecată, așa cum a fost anterior, precum și 2. de către autoritatea publică emitentă care, conform principiului cine poate mai mult poate și mai puțin, având dreptul de a-și anula propriul act, va putea și să îl suspende. Mai mult ca atât, suspendarea intervine printr-o manifestare de voință exteriorizată ce poate fi comunicată oricărei persoane interesate. Prezintă un interes special cea de-a doua propoziție a art. 171 alin.(4) Cod administrativ, care prevede că: *„Dacă se depune o cerere de suspendare a executării actului administrativ individual, acesta poate fi executat doar după soluționarea cererii respective”*.

În alte cuvinte, depunerea cererii de suspendare generează automat suspendarea actului administrativ individual până când se decide asupra cererii de suspendare. Conform art.172 alin.(3) Cod administrativ, decizia cu privire la suspendarea actului se ia în termen de 5 zile lucrătoare, dacă altfel nu prevede legea. Cu toate acestea, în măsura în care autoritatea ce urmează să decidă asupra suspendării încalcă acest termen, actul nu va putea fi executat, chiar dacă a expirat termenul prevăzut de lege, or, executarea în continuare a actului este condiționată nu de termenul acordat prin lege autorității pentru soluționarea cererii de suspendare, ci prin însăși soluționarea acestei cereri.

O posibilitate distinctă de suspendare a actului administrativ individual este prevăzută la art.171 alin.(5) Cod administrativ care prevede că *„În cazurile stabilite de lege, suspendarea executării actului administrativ individual survine prin depunerea unei cereri prealabile sau acțiuni în judecată prin care se contestă actul administrativ*

individual". Conform normei precitate, atunci când o normă legală prevede actul administrativ se suspendă prin simpla contestare a acestuia cu cerere prealabilă, fie cu acțiune în instanță.

Spre deosebire de alin.(4) din art.171 Cod administrativ unde suspendarea nu survine prin simpla contestare a actului administrativ individual, ci poate fi dispusă doar la cererea expresă a suspendării de către o persoană interesată.

Motivele pentru care poate fi admisă suspendarea actului administrativ sunt expuse în art.172 alin.(2) Cod administrativ, fiind aplicabile atât pentru autoritatea publică, cât și pentru instanța de judecată, și sunt: a) existența unor suspiciuni serioase și rezonabile privind legalitatea actului administrativ individual defavorabil; b) existența pericolului iminent de producere a unor prejudicii ireparabile prin executarea în continuare a actului administrativ individual defavorabil. În opinia noastră, criteriul de la lit. a) vine în disonanță cu interpretarea promovată cu insistență în recomandările formulate cu diverse ocazii de Curtea Supremă de Justiție, precum că la examinarea cererii de asigurare a acțiunii instanța de judecată nu trebuie sub nicio formă să abordeze fondul cauzei. De cealaltă parte, suntem de părerea că procesul intelectual al unui arbitru fie că este instanța de judecată, fie că autoritatea publică, atunci când examinează o cerere de suspendare a actului administrativ în contextul unei contestații depuse împotriva acestui act, inevitabil va include și reflexii cel puțin sumare asupra legalității în fond a actului și, bineînțeles, concluziile lăuntrice cu privire la fondul pretențiilor vor determina într-o anumită măsură admiterea sau respingerea solicitării de suspendare.

Din acest motiv, considerăm că un asemenea criteriu este unul firesc și care nu poate să dăuneze procesului de verificare a legalității unui act administrativ, or independent de textul normativ sau recomandările de interpretare a acestuia, abordarea sumară a temeiniciei unei contestații este un proces natural și firesc pentru persoana care are în față o asemenea sarcină.

Mai mult ca atât, suspendarea unui act administrativ ce se solicită a fi anulat întotdeauna se va suprapune cu fondul cauzei, or efectele de facto ale suspendării sunt similare cu cele ale anulării actului, și anume, imposibilitatea executării lui.

Suspendarea executării actului administrativ de către instanța de judecată are loc doar la cerere.

Spre deosebire de măsurile de asigurare aplicate conform Codului de procedură civilă, potențialul reclamant poate să depună o cerere de suspendare și înainte de depunerea cererii de chemare în judecată, dacă cererea sa de suspendare a fost respinsă de autoritatea publică sau dacă ea nu s-a expus în termenul prevăzut de lege – adică 5 zile lucrătoare. În cazul în care autoritatea a respins cererea de suspendare a actului administrativ, în mod evident persoana este interesată să continue cu demersul său în instanța de judecată. Alta este, în opinia noastră, situația când autoritatea publică nu s-a expus în termenul prevăzut de lege. Or, așa cum am constatat mai sus, actul administrativ nu poate fi executat atât timp cât autoritatea publică nu s-a expus asupra cererii de suspendare a actului administrativ, și atunci, de facto, actul administrativ este suspendat fără a fi nevoie de eforturi suplimentare din partea celui interesat.

În contrast cu prevederile Codului de procedură civilă, instanța de judecată la examinarea cererii de suspendare a actului administrativ nu are un termen expres de examinare a cererii respective, fiind limitată doar de principiul celerității. La fel, conform art.214 alin.(4) Cod administrativ, instanța poate decide asupra cererii atât în absența părților, cât și după o examinare în ședință publică cu citarea părților interesate. O noutate constatăm și în faptul că instanța de contencios administrativ poate limita în timp suspendarea actului administrativ, poate condiționa suspendarea actului de anumite condiții sau dacă acesta a fost total sau parțial executat în momentul dispunerii suspendării, instanța poate dispune întoarcerea executării lui așa cum prevede art.214 alin.(5) și (6) Cod administrativ. Asemenea prerogative nu existau până la intrarea în vigoare a Codului administrativ, dar care, în opinia noastră, sunt bine-venite or, oferă o flexibilitate sporită instanței pentru a nu interveni inutil în activitatea organelor administrative, iar pe de altă parte, oferă instrumente eficiente pentru a interveni prompt, atunci când activitatea administrativă încalcă drepturile persoanelor. O altă noutate ce merită a fi menționată este posibilitatea instanței de a emite Ordonanțe provizorii, atunci când

cererea privind aplicarea unor măsuri de asigurare a acțiunii nu corespunde criteriilor de la alin.(1)-(2) art. 214 Cod administrativ.

Totuși, trebuie să remarcăm că alin.(2) art.214 Cod administrativ este într-o altă formulare expus și în alin.(2) art.215 din același Cod.

Deci, distincțiile pot viza caracterul actului administrativ, acesta fiind unul normativ și nu unul individual, sau pot viza solicitarea justițiabilului în aplicarea unei alte măsuri de asigurare decât suspendarea actului administrativ. În acest caz, instanța de judecată este în drept să emită o ordonanță provizorie prin care să decidă asupra unei asemenea solicitări. În urma acestei scurte analize a prevederilor ce vizează suspendarea actelor administrative, constatăm existența mai multor pârghii pe care le au atât autoritățile și persoanele ce se consideră lezate prin acte administrative, cât și instanța de judecată pentru a nu admite survenirea unor consecințe negative prin executarea unor acte administrative ilegale, iar aplicarea conformă a prevederilor menționate va depinde, în opinia noastră, mai curând de buna-credință și simțul realității decât de profesionalismul în ramura administrativă respectivă sau calificarea juridică.

Referințe:

1. Codul administrativ al Republicii Moldova.
2. Legea contenciosului administrativ.
3. Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.32 din 24.10.2003.
4. Recomandarea CSJ nr.5 din 01.11.2012

VALORIFICAREA DECĂDERII ÎN PROCESUL CIVIL

Tatiana CRUGLIȚCHI

Universitatea de Stat „Al. Russo” din Bălți

Principalul mijloc de valorificare a decăderii îl constituie excepția de tardivitate a actului procedural. Partea împotriva căreia este făcut actul de procedură sau, în cazul decăderilor absolute, și celelalte părți și participanți la proces sau instanța din oficiu vor putea invoca că un act de procedură a fost efectuat de către adversar sau de instanță, ori de către auxiliarii acesteia, după expirarea termenului prevăzut de lege

pentru îndeplinirea lui. Această excepție va trebui pusă în discuția părților, după care instanța va urma să decidă, dacă termenul, fiind depășit, va opera decăderea și, în consecință, actul tardiv va fi nul ori valabil. Când decăderea nu a fost invocată în fața primei instanțe sau în fața instanței în care s-a produs expirarea termenului de procedură imperativ, se pune întrebarea de a ști ce mijloace procesuale mai există pentru invocarea decăderii? Considerăm că, prin asemănare cu nulitățile relative, și în cazul decăderilor relative poate exista un caz, când ele să prezinte interes pentru rezolvarea problemei invocării lor prin mijlocirea căilor de atac. Avem în vedere situația când excepția de tardivitate a unui act procedural a fost ridicată, dar a fost respinsă greșit de prima instanță. În acest caz, pe calea apelului se va putea reitera invocarea decăderii relative și nulitatea actului tardiv, căci apelul împotriva hotărârii este considerat ca îndreptat și împotriva tuturor încheierilor din dosar. Aceeași va fi soluția dacă actul de procedură tardiv a fost efectuat în cursul instanței de apel, iar excepția de tardivitate ridicată a fost respinsă. Soluția instanței de apel va putea fi criticată pe calea de atac a recursului, căci recursul îndreptat împotriva hotărârii este considerat îndreptat și împotriva tuturor încheierilor pronunțate în dosar de instanța de apel [1, p. 248].

Cât privește însă decăderile absolute, ele vor putea fi invocate pe calea apelului și recursului. Aceasta înseamnă că, asemănător nulităților absolute, decăderile absolute vor trece în hotărârea judecătorească și că ele vor putea fi invocate prin căile de atac de reformare împotriva hotărârii judecătorești.

Decăderea determină stingerea tuturor posibilităților de punere în valoare a dreptului neexercitat în termenul legal [4, p. 135]. Prima precizare ce se impune în această privință constă în faptul că decăderea stinge un drept procedural. Prin urmare, prin decădere nu se pierde dreptul subiectiv dedus în fața instanței, ci dreptul procesual care, potrivit legii, trebuie exercitat înăuntrul unui anumit termen, cu consecința că actul tardiv va fi nul, adică lipsit de efectele în vederea cărora el a fost efectuat. În acest context, precizarea se impune spre a determina întinderea efectelor pe care le produce decăderea.

În literatura de specialitate [1, p. 243] a fost promovată și opinia potrivit căreia, uneori, ca o consecință a pierderii dreptului procesual, partea își va pierde indirect dreptul la acțiune în sens material.

Astfel, dacă reclamantul căruia i-a fost respinsă cererea de chemare în judecată la prima instanță nu va introduce apel în termenul prevăzut de lege, el va pierde dreptul procesual de a exercita această cale de atac, iar indirect prin definitivarea hotărârii primei instanțe, însuși dreptul la acțiune în sens material, adică unul din mijloacele de valorificare a dreptului subiectiv. Dreptul la acțiune în sens procesual nu se stinge însă niciodată, căci o atare prerogativă decurge din dreptul de petiționare. O excepție de la această regulă a fost instituită prin modificările Codului de procedură civilă aduse prin Legea nr.17 din 05.04.2018 în vigoare din 01.06.2018. Art. 186¹ CPC RM prevede că partea în proces, persoana în a cărei favoare a curs prescripția, creditorul persoanei sau oricare altă persoană care are interes legitim poate invoca în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri excepția de tardivitate și solicita instanței repunerea în termen [3, p. 628].

Decăderea ca sancțiune procedurală se răsfrânge uneori și asupra actelor întocmite în cursul judecății [2, p.164]. În primul rând, decăderea determină ineficiența actului de procedură îndeplinit după expirarea termenului legal. În al doilea rând, decăderea se poate răsfrânge și asupra actelor de procedură subsecvente actului tardiv, fiind lovite de o nulitate derivată în măsura în care ele se întemeiau pe actul tardiv. Un efect asemănător se produce doar în măsura în care actele ulterioare nu pot avea o existență de sine stătătoare.

În ceea ce privește actele anterioare actului tardiv, în principiu, valabilitatea acestora nu va fi afectată de tardivitatea unui act de procedură ulterior. Pentru a împiedica în anumite cazuri, prevăzute, ca să se producă efectele decăderii, legiuitorul nostru a reglementat instituția repunerii în termen. Astfel, potrivit art. 116 alin. (1) CPC RM, persoanele care, din motive întemeiate, au omis termenul de împlinire a unui act de procedură, pot fi repuse în termen de către instanță.

Din textul menționat se desprinde concluzia potrivit căreia beneficiul repunerii în termen poate fi acordat doar dacă persoana s-a aflat într-o situație obiectivă. Cererea se va examina în ședință de judecată,

instanța putând să ajungă fie la soluția admiterii, fie la cea a respingerii cererii. Încheierea judecătorească prin care este respinsă cererea poate fi atacată cu recurs, iar încheierea prin care s-a făcut repunerea în termen nu se supune recursului. Repunerea în termen are ca efect redobândirea dreptului procedural *ex tunc* în toată plenitudinea sa. După o prezentare a decăderilor absolute, ne vom referi și la decăderile relative. Termenele fixate de lege pentru a stabili limitele de timp în care trebuie să efectueze acte de procedură, judecătorii sau auxiliarii justiției, sunt denumite termene relative. Sunt deci, considerate relative, termenele a căror nerespectare nu influențează hotărâtor desfășurarea normală a procesului civil și, prin urmare, actele de procedură săvârșite cu nerespectarea lor vor fi valabile.

Așa de exemplu, legea procesuală obligă instanța să pronunțe hotărârea imediat după dezbaterea pricinii, iar în cazurile prevăzute de lege va întocmi hotărârea integrală în termen de 30 de zile de la data solicitării, atacării sau pronunțării dispozitivului hotărârii, după caz (alin. (6) art. 236 CPC RM); sau obligă pe expert să depună raportul de expertiză cu cel puțin 5 zile înainte de data judecării pricinii (alin. (2) art. 158 CPC RM). Nerespectarea termenelor legale relative nu va antrena sancțiunea decăderii, sancțiunile aplicabile fiind cele disciplinare.

Pe lângă termenele stabilite de lege, mai există și termene judecătorești, fixate de instanță în cursul judecării procesului, cum ar fi: termenele de înfățișare, termene pentru depunerea unor acte sau pentru efectuarea unor cercetări.

Este neîndoielnic că, întrucât legea stabilește că judecătorii sunt îndreptățiți să acorde termene, ea va trebui să asigure și respectarea lor, căci fără prevederea unor sancțiuni menite să garanteze respectarea lor, ele nu ar avea niciun sens.

Sancțiunea nerespectării termenelor judecătorești constă în puterea pe care o au judecătorii de a nu mai acorda un nou termen, sancțiune suficientă, căci, sub raportul efectelor produse, respingerea acordării unui nou termen echivalează cu pronunțarea unei decăderi, judecătorii neputând însă să se angajeze înainte de expirarea termenului că nu-l vor prelungi sau că vor aplica o altă sancțiune.

Trebuie menționat faptul că uneori legea limitează expres aprecierea judecătorului, stabilind ea însăși sancțiunea. Așa de exemplu, potrivit art. 206 alin. (5) CPC RM, la solicitarea întemeiată a participantului la proces, instanța poate amâna o singură dată judecarea pricinii din cauza neprezentării motivate a reprezentantului acestuia. Rezultă deci, din redactarea acestui articol, că acordarea amânării pentru lipsă de apărare este lăsată la aprecierea instanței, care va ține seama de temeinicia motivelor invocate de parte.

Referințe:

1. FLORESCU, D.C. *Sancțiunile procedurale civile*. București: Paideia, 2005.
2. LEȘ, I. *Sancțiunile procedurale în materie civilă*. București: Lumina Lex, 1997.
3. PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova*. Chișinău: Cartea Juridică, 2019
4. ЮДИН, А.В. *Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве*. СПб.: Изд. Юридического факультета гос. ун-та, 2015.

**PARTICULARITĂȚILE MĂSURILOR OPERATIVE:
INVESTIGAȚIA SUB ACOPERIRE ȘI ÎNCADRAREA
CONTROLATĂ ÎN GRUPUL SAU ORGANIZAȚIA
CRIMINALĂ**

Dumitru ROMAN

Investigația sub acoperire. Legiuitorul n-a definit expres conceptul măsurii *investigația sub acoperire*, dar s-a limitat la anumite particularități referitoare la această măsură și la subiectul ce o realizează – investigatorul sub acoperire. Astfel, scopul acestei măsuri este specificat în art.136 alin.(1) C.proc.pen., și anume: investigația sub acoperire se autorizează pe perioada necesară pentru a descoperi faptul existenței infracțiunii. Iar potrivit art.136 alin.(5) C.proc.pen., investigatorul sub acoperire culege date și informații, pe care le pune, în totalitate, la dispoziția procurorului care a autorizat măsura specială de investigații.

Măsura *investigația sub acoperire, stricto sensu*, presupune adunarea de date și informații cu privire la săvârșirea unei infracțiuni de o persoană cu o altă identitate decât cea reală (investigator sub acoperire). Conform Legii nr.45-XIII din 12.04.1994 *privind activitatea operativă de investigații* (abrogată prin Legea nr.59 din 29.03.2012 *privind activitatea specială de investigații*), era prevăzută o măsură similară – **infiltrarea operativă în organizațiile criminale a colaboratorilor titulari din subdiviziunile operative și a persoanelor care colaborează în mod confidențial cu organele care exercită activitate operativă de investigații, utilizând acte de identitate și alte documente de acoperire**. Măsura (infiltrarea operativă în organizațiile criminale) reprezintă introducerea unui colaborator titular sau a unei persoane care colaborează în mod confidențial cu organele investigativ-operative în mediul infracțional (grup, organizație criminală) sau la obiective (întreprinderi, organizații, instituții), în scopul colectării informațiilor despre persoane, fapte și împrejurării de interes operativ și al îndeplinirii altor misiuni operative, în vederea realizării sarcinilor activității operative de investigații. Infiltrarea operativă posedă un caracter complex, având forma unei operațiuni speciale, ce include măsuri organizaționale, tactice, tehnice, materiale, de investigație operativă, de securitate etc., precum și de perfectare a actelor de identitate necesare și a altor documente de acoperire. Operațiunea specială de infiltrare operativă se realizează pe etape, fiind precedată de desfășurarea altor măsuri operative de investigații, precum **chestionarea, culegerea de informații, urmărirea, experimentul operativ** și, după caz, alte măsuri necesare infiltrării operative [1].

Tot în literatura de specialitate autohtonă se menționează particularitatea distinctă a acestei măsuri – **infiltrarea conspirată** [2]. În același sens s-a menționat și în doctrina de specialitate rusă, **infiltrarea operativă** reprezintă o măsură operativă de investigație ce constă în pătrunderea conspirată (în baza unei legende) a ofițerului operativ sau a confidentului în mediul criminal sau în alte obiecte, cu scopul de a obține informația tăinuită ce prezintă interes operativ, de a o documenta, precum și de a influența anumite persoane la luarea deciziilor [3]. Infiltrarea operativă urmează a fi considerată nu doar în

sens îngust, ca „un proces de infiltrare, penetrare, în scopul adunării informației, dar și ca rezultat intermediar sau finit în următoarele feluri: fortificarea poziției în obiectivul de interes operativ; accesul la informația ce prezintă interes operativ; crearea circumstanțelor ce contribuie la obținerea informației de către persoanele infiltrate; efectuarea măsurilor de căutare și cercetare; identificarea persoanelor și a faptelor ce prezintă interes operativ; stabilirea contactului (relațiilor de încredere) cu anumite persoane identificate; culegerea informației operative; etc” [4].

Infiltrarea operativă poate fi realizată prin următoarele două modalități: 1) **introducerea confidentului** (ofițerului operativ sau a colaboratorului) în obiectivul de interes operativ sau în mediul apropiat acestuia; 2) **racolarea agentului** dintre membrii obiectivului de interes operativ [5]. *Recrutarea (racolarea) agentului.*

Etapele recrutării: 1) studierea clandestină a persoanei; 2) verificarea informației colectate; 3) identificarea sau crearea unei baze de recrutare sau găsirea unei modalități de consolidare a acestei baze; 4) stabilirea relațiilor confidentiale; 5) implicarea treptată într-o cooperare secretă sau, după evaluare și verificare, propunerea directă de recrutare și începerea pregătirii recrutului [6]. În acest sens, sunt aplicate anumite modalități de racolare, în dependență de caz. Aici modalitățile de racolare reprezintă „totalitatea mijloacelor de influență fizică sau morală asupra unei persoane, pentru a o implica într-o cooperare secretă în rolul unui agent. Există trei metode de a exercita presiuni asupra unei persoane: metoda **convingerii**, metoda **sugestiei**, metoda **constrângerii**” [7]. Sub aspectul tehnicilor folosite, conceptul de *investigație sub acoperire* reprezintă o combinație între tehnicile sub acoperire, tehnicile informative și tehnicile de identificare, fiind o măsură specială (operațiune) complexă și având la bază mai multe metode. *Ad litteram*, investigația sub acoperire poate fi definită drept o activitate complexă de culegere a datelor și informațiilor de către un subiect cu o altă identitate decât cea reală, care se infiltrează în mediul interesat, fie își cifrează scopul când intră în contact cu anumite persoane, pentru a stabili indicii unei infracțiuni. Infiltrarea, numită în literatura de specialitate română – **penetrare informativă**, reprezintă

„introducerea dirijată de către lucrătorul serviciului de informația sursei umane în locul, mediul sau pe lângă persoana de unde trebuie obținute informații importante” [8].

În materia securității naționale, tehnicile și metodele de infiltrare a surselor de informații umane sunt apanajul exclusiv al organelor de stat din domeniul securității naționale, supuse regulilor interne, din care secretizarea este cea mai importantă. În asemenea activități sunt utilizate legende, combinații imformativ-operative, dezinformări, care constau dintr-un ansamblu de măsuri ce se întreprind pentru disimularea sau secretezarea unor acțiuni, derutarea unor persoane, prevenirea unor evenimente negative cu implicații în clarificarea unor cazuri, precum și manipularea suspectilor, pentru a-i determina să facă greșeli prin care să se demaște [9]. O altă trăsătură specifică măsurii analizate, ce rezultă din termenul *sub acoperire*, este desfășurarea activității sub o altă identitate decât cea reală, așa cum a fost definit în legislația și doctrina română. Investigatorul sub acoperire a fost definit în doctrina penală drept o persoană ce acționează sub o altă identitate decât ce reală, care cercetează minuțios și sistematic, în scopul descoperirii datelor privind existența unei infracțiuni sau pregătirea comiterii acesteia, precum și a persoanelor care au săvârșit-o sau urmează să o săvârșească [10]. Însă cifrarea identității persoanei ce acționează sub acoperire nu este obligatorie în toate cazurile de infiltrare.

În special, în practica Republicii Moldova, în funcție de circumstanțele obiectului de infiltrare și personalitatea subiectului ce urmează a fi infiltrat, este oportună infiltrarea sub nume real, cifrându-se doar scopul introducerii funcționarului în instituție, organizație sau alt mediu. În literatura de specialitate au fost menționate alte trei caracteristici esențiale ale operațiunii *sub acoperire*: **secretul** (agentul disimulează calitatea sa de polițist sau de terță persoană care lucrează pentru poliție); **violența** (agentul construiește un scenariu, pentru a câștiga încrederea unei persoane, în vederea constatării unei infracțiuni sau colectării de informații referitoare la o infracțiune); **interacțiunea** [11]. În doctrina occidentală s-a expus următoarea opinie: „Munca sub acoperire poate implica una sau mai multe dintre următoarele forme de colaborare: informatori, care sunt de obicei suspecti

care și-au „întors pe dos jacheta” și care comunică informații în schimbul concesiilor pentru acuzații sau sentințe; angajați plătiți, care sunt inițiați (insideri) ce primesc bani în schimbul unei informații; sau agenți sub acoperire, care sunt ofițeri de poliție care încearcă să se infiltreze în organizații criminale sau să obțină informații despre activitățile lor [12]. În cadrul măsurii analizate se aplică, de regulă, **metoda legendării**. Legenda, în materia siguranței statului, a fost definită drept „scenariu fictiv, transmis de ofițer unui civil, cu scopul de a conspira acțiuni sau persoane care acționau sub acoperire.

De regulă, legenda era pregătită ca variantă de retragere, în cazul eșuării unei tentative de recrutare și se consemna în raportul cu propunerea de includere a persoanei în rețeaua informativă” [13].

Măsura *investigația sub acoperire* propriu-zisă presupune colectarea de date și informații prin acțiuni care, în esență, sunt alte măsuri speciale de investigații, precum: **chestionarea; culegerea informației despre persoane și fapte; identificarea persoanei; urmărirea vizuală; colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată; cercetarea obiectelor și documentelor; achiziția de control; supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea; interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor;** etc. *Tipurile investigației sub acoperire*. În doctrina americană sunt menționate patru categorii ale investigației sub acoperire: operațiuni sub acoperire de scurtă durată, operațiuni sub acoperire de durată medie, operațiuni de lungă durată și operațiuni sub acoperire profundă (*deep undercover*) [14].

Etapetele investigației sub acoperire. Investigația sub acoperire, fiind o măsură specială complexă, presupune realizarea următoarelor etape: **pregătirea, infiltrarea, investigația propriu-zisă, încetarea investigației și/sau retragerea agentului sub acoperire.**

Disponerea măsurii și folosirea datelor obținute în cadrul investigației sub acoperire. Măsura investigației sub acoperire poate fi dispusă de procuror atât în cadrul procesului penal (urmăririi penale), cât și în afara acestuia (art.18 alin.(3) din Legea nr.59 din 29.03.2012 *privind activitatea specială de investigații*). Măsura în discuție, dispusă și realizată în afara procesului penal, are ca scop culegerea informației

necesare pentru începerea urmăririi penale (**investigație sub acoperire extraprocesuală**). Datele obținute prin măsura specială extraprocesuală nu pot fi folosite în calitate de probe la adoptarea unei sentințe, aceste date pot avea doar caracter informativ. Măsura dispusă în cadrul urmăririi penale este un **procedeu probatoriu**, iar rezultatele obținute pot fi folosite în calitate de **probe** în procesul penal.

Condiții juridice privind activitatea investigatorului sub acoperire. Potrivit art.136 alin.(6) C.proc.pen., investigatorului sub acoperire i se interzice să provoace comiterea de infracțiuni.

Încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală. Potrivit art.13 din Legea nr.50 din 22.03.2012 *privind prevenirea și combaterea criminalității organizate*, încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală constă în introducerea, în condițiile prevăzute de lege, a colaboratorilor din subdiviziunile specializate în prevenirea și combaterea crimei organizate sau, după caz, a altor persoane în grupul sau organizația criminală, cu scopul de a influența membrii grupului sau ai organizației criminale să renunțe la activitatea criminală organizată sau la comiterea anumitor infracțiuni, de a racola informatori din cadrul grupului sau organizației criminale, de a deteriora structura grupului sau a organizației criminale, de a redirecționa activitatea criminală a grupului sau a organizației criminale, de a dezinforma pe membrii grupului sau ai organizației criminale, precum și de a acumula informații despre componența și structura grupului sau a organizației criminale, despre intențiile criminale și crimele comise anterior de grupul sau organizația criminală. Încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală se efectuează în temeiul unei decizii a conducătorului autorității abilitate în prevenirea și combaterea crimei organizate.

Măsura de combatere a crimei organizate *încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală* se deosebește de măsura specială *investigația sub acoperire*, prevăzută la art.30 din Legea nr.59 din 29.03.2012 *privind activitatea specială de investigații*, prin obiectivul penetrării (infiltrării) operative, scopul urmărit și acțiunile agentului infiltrat în mediul criminal, inclusiv prin acțiunile de dezinformare, ce pot avea caracter provocator, fapt interzis de lege în cadrul măsurii

investigația sub acoperire. Drept obiective ale infiltrării operative în cazul măsurii de combatere *încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală* pot fi numai grupurile, organizațiile (asociațiile) criminale, în ipoteza prevederilor art.46-47 Cod penal al Republicii Moldova, iar în cazul investigației sub acoperire, obiective pot fi: întreprinderi, organizații și instituții afectate de infracțiuni, indiferent de forma juridico-organizatorică și de tipul de proprietate; persoane private, mediul de afaceri, grupuri financiare etc. [15].

Referințe:

1. DIDĂC, V., CĂPĂȚICI, M., CUȘNIR, V., MORARU, V. *Tactica criminalistică. Activitatea operativă de investigații (pentru uzul audiențelor)*. Suport de curs. Chișinău: Elan Poligraf S.R.L., 2009, p. 228.
2. MÎRZAC, V., GLAVAN, B. *Utilizarea mijloacelor tehnice în activitatea specială de investigații*. Chișinău: S.n., 2014, pp.34-35.
3. КУШНИР, И.В. *Оперативно-розыскная деятельность*. Disponibil: <http://be5.biz/pravo/o001/toc.htm>
4. *Теория оперативно-розыскной деятельности*: Учебник / Под. ред. К.К. ГОРЯИНОВА, В.С. ОБЧИНСКОГО, Г.К. СИНИЛОВА. Москва: ИНФРА-М, 2007, с.360.
5. ШУМИЛОВ, А.Ю. *Оперативно-розыскная деятельность: вопросы и ответы*. Книга II: *Оперативно-розыскные мероприятия и меры*: Учебно-практическое пособие. 3-е изд., пересмотр. и испр. Москва: Издательский дом Шумиловой И.И., 2008, с.88.
6. BOTNARU, T., GANENCO, A. *Istoria serviciilor secrete*. Breviar. Chișinău: Museum, 2004, p.207.
7. *Ibidem*, p.212.
8. CRISTESCU, D.I. *Investigarea criminalistică a infracțiunilor contra securității naționale și de terorism*. Timișoara: Solness, 2004, pp.175-176.
9. *Ibidem*, p.176.
10. VOICA, D. *Investigatorul sub acoperire, o nouă instituție a dreptului procesual penal roman*. În: *Dreptul* 2004, nr.5, p.8.
11. OLTEANU, G.I., IACOB, A., GORUNESCU, M. DRAGOMIRESCU. În: *Metodologie Criminalistică: Structurile infracționale și activitățile ilicite desfășurate de către acestea*, București: AIT Laboratories S.R.L., 20-08, p.243. Disponibil: https://books.google.md/books?id=PtxcI5XfxloC-&pg=PA244&lpg=PA244&dq=investigatia+sub+acoperire&source=bl&ots=_8OThmQUrs&sig=26TA0tbP7-NBC6e4d0ePf16Ayz8&hl=ro&sa=--

- X&redir_esc=y#v=onepage&q=investigatia%20sub%20acoperire&f=false
12. GABOR, Th. *Évaluation de l'efficacité des stratégies de lutte contre le crime organisé: analyse documentaire*, Département de criminologie Université d'Ottawa, p.52. Disponibil: https://www.justice.gc.ca/fra/pr-rp/sjc-csj/sjp-jsp/rr05_5/rr05_5.pdf.
 13. Dicționar. *Index de termeni și abrevieri cu utilizare frecventă în documentele Securității*. Disponibil: <http://www.cnsas.ro/documente/arhiva/Dictionar%20termeni.pdf>.
 14. FITZGERALD, D.G. *Informants. Cooperating Witnesses and Undercover Investigations. A Practical Guide to La., Policy and Procedure*. Ediția a II-a. CRC Press, Boca Raton, FL. S.U.A., 2015., p. 371-372. Apud: Suian M. *Unele aspecte privind folosirea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor*. Disponibil: <http://www.revista.penalmente.ro/wp-content/uploads/2016/12/Penalmente-relevant-nr.-2-2016-2.pdf>
 15. *Tactica criminalistică. Activitatea operativă de investigații (pentru uzul audiențelor)/V. Didăc, M.Căpățici, V.Cușnir, V.Moraru*. (Institutul Național al Justiției. Seria: Suporturi de curs, 10), p.228.

EXCEPȚIA DE ILEGALITATE ÎN LUMINA PREVEDERILOR CODULUI ADMINISTRATIV

Dumitru DUMITRAȘCU
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

La examinarea și soluționarea cauzelor civile instanțele judecătorești se călăuzesc de legislația Republicii Moldova. Pentru soluționarea unor cauze civile, instanța judecătorească poate aplica prevederile actului administrativ cu caracter normativ. În doctrina de specialitate s-a susținut că „actele administrative normative prezintă un grad mare de generalitate, întrucât acestea conțin reguli generale de conduită, impersonale și de aplicabilitate repetată la un număr nedeterminat de subiecți de drept” [5, p.134]. În acest caz, actul administrativ normativ, după forța juridică, se aseamănă cu legea, aceste acte dau naștere, modifică sau sting anumite drepturi și obligații. „Ambele fiind acte juridice, de unde și trăsăturile comune în ceea ce

privește manifestarea unilaterală de voință și obligativitatea de executare asigurată prin forța coercitivă a statului” [1, p. 5].

Principala deosebire între legea și actul administrativ normativ constă în sfera de acțiune, „sfera de răspândire a actului administrativ normativ este mai restrânsă, referindu-se la o singură problemă sau la un grup de probleme determinate” [4, p. 231].

În cadrul soluționării cauzelor civile, dacă una dintre părți consideră că o lege, ce urmează a fi aplicată la speță, este în contradicție cu Constituția, poate ridica excepția de neconstituționalitate în vederea verificării constituționalității prevederilor legale. Sub imperiul vechilor reglementări, în cadrul procesului civil dacă una dintre părți considera că actul administrativ normativ, ce urmează a fi aplicat la soluționarea cauzei, este ilegal, avea la îndemână insuși excepția de ilegalitate. În conformitate cu prevederile art. 13 din Legea nr. 793 din 10.02.2000 contenciosului administrativ [7], abrogată din 01.04.2019 prin Codul nr. 116 din 19.07.2018 administrativ al Republicii Moldova:

Articolul 13. Excepția de ilegalitate

(1) Legalitatea unui act administrativ cu caracter normativ, emis de o autoritate publică, poate fi cercetată oricând în cadrul unui proces într-o pricină de drept comun, pe cale de excepție, din oficiu sau la cererea părții interesate.

(2) Încheierea prin care se ridică excepția de ilegalitate în fața instanței de contencios administrativ se întocmește în condițiile Codului de procedură civilă.

(3) În cazul în care instanța constată că de actul administrativ depinde soluționarea litigiului în fond, ea sesizează, prin încheiere motivată, instanța de contencios administrativ competentă și suspendă cauza.

(4) Instanța de contencios administrativ examinează excepția de ilegalitate în termen de 10 zile, pronunțând hotărârea corespunzătoare în numele legii.

(5) Hotărârea instanței de contencios administrativ poate fi atacată cu recurs în termen de 5 zile.

(6) Recursul declarat împotriva hotărârii pronunțate asupra excepției de ilegalitate se judecă în termen de 10 zile.

(7) După examinarea excepției de ilegalitate, instanța de contencios administrativ restituie dosarul cu hotărârea sa irevocabilă instanței care a ridicat excepția de ilegalitate.

(8) Actele administrative sau unele prevederi ale acestora declarate ilegale își pierd puterea juridică la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de contencios administrativ și nu pot fi aplicate pe viitor.

(9) Consecințele juridice ale actului administrativ cu caracter normativ declarat ilegal sînt înlăturate de către organul de autoritate care l-a adoptat sau l-a emis.

În literatura juridică, excepția de ilegalitate este definită ca „o apărare a unei părți dintr-un proces de orice natură (civil, comercial, contencios administrativ) pe care aceasta înțelege să o invoce cu privire la un act administrativ incident în speță, instanța urmând a cenzura legalitatea actului administrativ, în sensul observării conformității sau neconformității acestuia cu normele legale” [5, p. 11]. De asemenea, s-a considerat că excepția de ilegalitate este „un mijloc de apărare prin care, în cadrul unui proces pus în curgere pentru alte temeuri decât nevalabilitatea actului de drept administrativ, una dintre părți amenințată să i se aplice un asemenea act ilegal, se apără invocând acest viciu și cere ca actul să nu fie luat în considerare la soluționarea speței” [6, p. 260]. Prin intermediul excepției de ilegalitate, partea interesată putea să obțină înlăturarea actului administrativ normativ ilegal defavorabil de la aplicare în soluționarea cauzei civile. Sub imperiul vechilor reglementări, excepția de ilegalitate avea un caracter de ordine publică, putea fi invocată de orice parte interesată, inclusiv de către instanța din oficiu. Din momentul ridicării excepției de ilegalitate și transmiterii ei spre soluționare instanței de contencios administrativ competente, examinarea cauzei se suspenda până la devinirea irevocabilă a hotărârii instanței de contencios administrativ.

După acest moment, era reluată examinarea cauzei suspendate.

Actualmente, excepția de ilegalitate nu este reglementată de legislația în vigoare, astfel în urma adoptării Codului administrativ nr. 116 din 19.07.2018 [3] începând cu data de 01.04.2019, când a intrat în vi-

goare Codul administrativ, a fost abrogată Legea contenciosului administrativ nr. 793/2000. Prin urmare, în cadrul examinării unei cauze civile nu mai este posibilă invocarea excepției de ilegalitate.

Astfel, dacă o parte din proces consideră că este ilegal actul administrativ normativ care urmează a fi aplicat la soluționarea cauzei civile, trebuie să sesizeze instanța de contencios administrativ cu acțiune de control normativ (conform art. 206 alin. (1) lit. e) Cod administrativ, prin acțiunea de control normativ se urmărește anularea în tot sau în parte a unui act administrativ normativ).

În acest caz, în cadrul acțiunii inițiale instanța de judecată va putea suspenda procesul, conform art. 261 h) CPC, până în momentul când hotărârea instanței de contencios administrativ va deveni definitivă.

Or, potrivit art. 228 alin. (2) Cod administrativ, actul administrativ normativ anulat în tot sau în parte de către instanța de judecată nu produce efecte juridice din momentul în care hotărârea instanței de judecată devine definitivă. Însă, remarcăm faptul că instanța de judecată nu va fi obligată să suspende procesul inițial, ci va avea dreptul de a suspenda procesul pornind de la circumstanțele cauzei.

Din acest punct de vedere, există probabilitatea ca la soluționarea cauzei civile să fie aplicat un act administrativ normativ ilegal.

Pe de altă parte, suspendarea cauzei inițiale va duce la tergiversarea procesului, legislația în vigoare nu stabilește limitele temporare de examinare și soluționare a acțiunilor de control normativ, spre deosebire de vechea reglementare, unde era prevăzut că excepția de ilegalitate se examinează în termen de 10 zile. Având în vizor din cele arătate, considerăm necesar de a reintroduce instituția excepției de ilegalitate în legislația Republicii Moldova. Din punctul nostru de vedere, dacă o parte din proces crede că actul administrativ normativ este ilegal, va putea ridica excepția de ilegalitate.

Instanța în fața căreia se invocă excepția de ilegalitate va verifica dacă prevederile actului administrativ normativ urmează a fi aplicate la soluționarea cauzei de pe rol și va sesiza instanța de contencios administrativ competentă. Ridicarea excepției de ilegalitate se va dispune printr-o încheiere care nu se supune niciunei căi de atac și care nu afectează examinarea în continuare a cauzei, însă până la pronunța-

rea instanței de contencios administrativ asupra excepției de ilegalitate se vor amâna pledoariile.

Referințe:

1. BELECCIU, Ș., COJOCARU, I. *Deosebiri conceptuale între actul administrativ și alte categorii de acte juridice*. În: *Legea și viața*, nr. 3/2015.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 285-294 din 03.08.2018.
3. Codului administrativ nr. 116 din 19.07.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 309-320 din 17.08.2018.
4. CREANGĂ, I. *Curs de drept administrative. Vol. I*. Chișinău: Epigraf, 2003.
5. DORNEAN PĂUNESCU, R.L. *Excepția de nelegalitate*. București: Universul Juridic, 2017.
6. DRĂGANU, T. *Actele de drept administrativ*. București: Ed. Științifică, 1959.
7. Legea nr. 793 din 10.02.2000 contenciosului administrativ. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. ed. specială din 03.10.2006.

**ABORDĂRI TEORETICE ALE CONCEPTULUI
INTERACȚIUNII ÎN CADRUL
CERCETĂRII CAUZELOR PENALE**

Armen OGANESEAN

Actualmente, putem cu certitudine afirma că instituția interacțiunii reprezintă un subiect al unor studii aprofundate efectuate de specialiștii în domeniu. Datorită materialelor științifice cercetare, am putut percepe premisele existente ce țin de necesitatea și oportunitatea implementării interacțiunii în cadrul investigării infracțiunilor, ne-am format o viziune clară asupra naturii juridice și istoriografiei formării acestui concept din sfera tacticii criminalistice. În plan național, o contribuție substanțială la perceperea conceptului interacțiunii în cadrul cercetării infracțiunilor a fost adusă de dr. hab. M. Gheorghită, prin publicarea monografiei *Criminalistica*, editată în țara noastră în anul 1995. O semnificație științifico-practică remarcabilă reținută în această sursă este argumentarea esenței conceptului interacțiunii ca instituție distinctă a tacticii criminalistice în cadrul procesului penal.

În această lucrare, interacțiunea a fost definită ca o activitate bazată pe lege ori acte normative departamentale, coordonată prin scopul, locul și timpul efectuării acțiunilor organelor speciale de investigații, administrativ independente unele de altele, precum și ale reprezentanților altor organizații, întreprinderi, care se exprimă în îmbinarea rațională a mijloacelor și metodelor ce pot servi scontării unui rezultat comun, îndeplinirii sarcinii de depistare, curmare și descoperire a infracțiunii [1, p.112]. Concluziile științifice ale autorilor A. Belkin și N. Iablokov au fost reiterate la crearea ipotezei noastre privitor la locul și rolul interacțiunii în sistemul științei criminalistice și altor științe în raport cu legislația națională a Republicii Moldova.

Analizând subiectul interacțiunii interdepartamentale a organelor care desfășoară activitatea specială de investigație ca un element fundamental al teoriei activității speciale de investigații, autorii K. Goreaynova, G. Ovcinski reiterează că, în sens larg, aceasta presupune existența contactelor și lucrul bine coordonat ale diferitelor instituții în domeniul combaterii criminalității care presupune: activitatea comună privind elaborarea strategiilor de contracarare a manifestărilor infracționale; ședințele comune la diferite niveluri, îndreptate spre creșterea informării reciproce pe cale operativă; includerea colaboratorilor mai multor subdiviziuni în activitățile privind verificarea și prelucrarea operativă; desfășurarea operațiunilor tactice; schimbul reciproc permanent de experiență, studierea practicii serviciilor speciale și organelor poliției criminale ale altor state; elaborarea în comun a combinațiilor tactice, ținând cont de dimensiunile, structurile și relațiile existente în lumea crimei organizate. În sens restrâns, aceasta poate fi definită ca relațiile ofițerilor de investigații din diferite subdiviziuni, care apar în legătură cu măsurile speciale concrete la diferite etape, începând cu primirea și aprecierea informației până la planificarea asigurării materiale, tehnico-operative a realizării datelor obținute – interacțiunea tactico-operativă [2, p.155].

Susținem opinia autorului K. Galahov potrivit căreia, un loc deosebit ocupă interacțiunea ofițerului de investigații cu ofițerul de urmărire penală în cadrul realizării materialelor speciale și de investigații din dosarele speciale, activitatea care solicită coordonarea acțiunilor de

anchetă în vederea stabilirii în termene prompte a persoanelor vinovate și tragerea lor la răspundere [3, p.109].

Autorul N. Iablokov sistematizând esența conceptului interacțiunii, evidențiază următoarele principale forme ale acestei activități: schimbul reciproc de informație dintre subiecții interacțiunii, care reprezintă interesul procesual și operativ; compunerea în comun a planurilor acțiunilor de urmărire penală sau a activități speciale de investigații, controlul realizării planurilor comune, fiind pus în sarcina ofițerului de urmărire penală; asistența acordată ofițerului de urmărire penală în cadrul efectuării acțiunilor de urmărire penală și a operațiunilor tactice; executarea strictă și completă a indicațiilor scrise ale ofițerului de urmărire penală, efectuarea în mod particular a acțiunilor de urmărire penală concrete; analiza comună, aprecierea rezultatelor acțiunilor de urmărire penală și activităților speciale de investigații pe marginea infracțiunii investigate și adoptarea deciziilor comune în urma analizei efectuate [4, p.39].

Analizând situația în domeniul cercetării doctrinare a subiectului în cauză, concluzionăm că, în general, interacțiunea capătă două forme: procesual penală și tactico-organizatorică, denumită în unele surse bibliografice și ca formă administrativă. La rândul său, fiecare formă a interacțiunii presupune mai multe modalități tipice de executare a acesteia.

Importanța cercetării practicii interacțiunii și aplicării acesteia în cadrul procesului penal a fost abordată și de autorul L. Plesneva. Într-o serie de articole științifice dedicate „*interacțiunii organului de urmărire penală cu organul de investigații*” autorul a menționat importanța grupului de urmărire penală ca forma interacțiunii la cercetarea infracțiunilor [5].

Relevarea experienței altor state pe care am reținut-o în doctrina română a facilitat demersul nostru științific în identificarea naturii juridice a interacțiunii în cercetarea infracțiunilor. Totodată, importanța pentru tematica investigației noastre prezintă acele materiale științifice care au avut în vizor interacțiunea organului de urmărire penală cu organele de investigații, centrele de expertize judiciare în cadrul desfășurării urmăririi penale și judecării cauzei.

Respectând principiile de bază ale interacțiunii în cadrul procesului penal, subiecții procesuali contribuie la realizarea obligației statului de a garanta dreptul persoanei vătămate prin activitatea criminală și a întregii societăți, că circumstanțele faptei comise vor fi constatate complet, iar persoana vinovată va fi trasă la răspundere.

Necesitatea respectării obligației de a curma existența situației generatoare de prejudicii, de a repara consecințele negative ale faptei ilicite, precum și scopul prevenției generale, la fel, sunt cauze primordiale care determină rațiunea implementării și respectării unor principii ale interacțiunii organului de urmărire penală cu alte instituții în cadrul procesului penal. Nu în ultimul rând, respectarea principiilor interacțiunii contribuie la înlăturarea obstacolelor de ordin personal, ce apar între persoanele implicate în această activitate. O semnificație științifico-practică inestimabilă pentru tematica investigației noastre prezintă acele materiale științifice care au luat în vizor interacțiunea în cadrul asistenței juridice internaționale în materie penală.

Autorul O.Lixandru, sub prisma managementului constituirii și funcționării structurilor specializate în investigarea criminalității transfrontaliere, a menționat importanța studierii cooperării diferitelor instituții de drept [5].

Demersul nostru științific este îndreptat spre realizarea unor cercetări ample în vederea formulării unor concepte teoretico-aplicative vizând aplicabilitatea practică a interacțiunii în cadrul procesului penal, a fost atins inclusiv datorită reflecțiilor expuse în lucrările autorilor străini, fiind abordate următoarele obiective: analiza teoriilor și conceptelor expuse în lucrările științifice publicate în Republica Moldova și peste hotare în vederea definitivării conceptului de interacțiune; determinarea și fundamentarea în cadrul procesului penal a naturii juridice a interacțiunii și etalarea raționamentelor de aplicare a acesteia; cercetarea și precizarea normelor procesuale naționale care reglementează această activitate; relevarea particularităților și avantajelor interacțiunii în cadrul cercetării infracțiunilor la diferite etape ale procesului penal. Considerăm că problema cercetării distincte a conceptului interacțiunii în cadrul cercetării infracțiunilor rămâne a fi un subiect discutabil în ultimii ani în rândul reprezentanților doctrinei procesual penale, precum și a autorilor din domeniul criminalisticii.

Chiar și la etapa contemporană, soluțiile doctrinare în această problemă nu sunt unitare și definitive. Trebuie să recunoaștem că întrebările ce țin de natura juridică a interacțiunii, precum și obligativitatea acestei activități în raport cu cadrul normativ intern sunt cele mai vaste în doctrină, fiind reflectate în cele mai diverse categorii de materiale științifice.

Referințe:

1. GHEORHIȚĂ, M. *Criminalistica*. Chișinău: Museum, 1995. 144 p. ISBN 5-7790-0159-6.
2. ГОРЯИНОВА, К., ОВЧИНСКИЙ, Г. и др. *Оперативно-розыскная деятельность*. Москва: ИНРФРА-М, 2004. 848 с.
3. ГАЛАХОВ, С. *Криминальные взрывы. Основы оперативно-розыскной деятельности по борьбе с преступлениями террористического характера*. Москва: Экзамен, 2002. 288 с.
4. ЯБЛОКОВ, Н. *Криминалистика*. Москва: Норма, 2000. 200 с.
5. ПЛЕСНЕВА, Л. *Формы взаимодействия следователя с органами дознания*. В: *Вестник Восточно-Сибирского Института МВД России*, 2015, №4.
6. LIXANDRU, O. *Autoreferatul tezei de doctor: Managementul constituirii și funcționării structurilor specializate în investigarea criminalității transfrontaliere*. București, 2011.

PARTICULARITĂȚILE INVESTIGAȚIEI SUB ACOPERIRE

Artiom ENI

Investigația sub acoperire poate fi definită ca o activitate complexă de culegere a datelor și informațiilor de către un subiect cu o altă identitate decât cea reală, care se infiltrează în mediul interesat, fie cifrează scopul când intră în contact cu anumite persoane, pentru a stabili indicii unei infracțiuni. Măsura sub formă de investigație sub acoperire nu este o noutate pentru activitatea specială de investigație.

În Legea nr. 45-XIII din 12.04.1994 privind activitatea operativă de investigații (abrogată prin Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigație), era prevăzută o măsură similară, și anume – *infiltrarea operativă în organizațiile criminale a colaboratorilor*

titulari din subdiviziunile operative și a persoanelor care colaborează în mod confidențial cu organele care exercită activitate operativă de investigații, utilizând acte de identitate și alte documente de acoperire. Infiltrarea (penetrarea informativă), potrivit literaturii de specialitate, reprezintă „introducerea dirijată de către lucrătorul serviciului de informații a sursei umane în locul, mediul sau pe lângă persoana de unde trebuie obținute informații importante [1, p.175-176].

În materialul securității naționale, tehnicile și metodele de infiltrare a surselor de informații umane sunt apanajul exclusiv al organelor de stat din domeniul securității naționale, supuse regulilor interne, din care secretizarea este cea mai importantă. În astfel de activități sunt utilizate legende, combinații informativ-operative, dezinformări care constau dintr-un ansamblu de măsuri ce se întreprind pentru disimularea sau secretizarea unor acțiuni, derutarea unor persoane, prevenirea unor evenimente negative cu implicații în clarificarea unor cazuri, precum și manipularea suspectilor, pentru a-i determina să facă greșeli prin care să se demaște [1]. O particularitate specifică a măsurii speciale de investigație analizate, ce rezultă din termenul „*sub acoperire*”, este desfășurarea activității sub o altă identitate decât cea reală, așa cum a fost definit în legislația și doctrina română. Investigatorul sub acoperire a fost definit în doctrina penală ca o persoană ce acționează sub o altă identitate decât cea reală, care cercetează minuțios și sistematic, în scopul descoperirii datelor privind existența unei infracțiuni sau pregătirea comiterii acesteia, cât și a persoanelor care au săvârșit-o sau urmează să o săvârșească [2, p. 8].

Însă cifrarea identității persoanei ce acționează sub acoperire nu este obligatorie în toate cazurile de infiltrare. În special, în practica Republicii Moldova, în funcție de circumstanțele obiectului de infiltrare și personalitatea subiectului ce urmează a fi infiltrat, este oportună infiltrarea sub nume real, cifrându-se scopul introducerii funcționarului în instituție, organizație sau alt mediu. Prin urmare, particularități distincte ale investigației sub acoperire sunt:

- a) conspirarea identității subiectului abilitat cu investigarea unui caz;
- b) fie conspirarea scopului acțiunilor, prin ordonanța procurorului.

În acest caz, infiltrarea poate fi făcută cu *schimbarea identității* persoanei, fie cu *identitate reală* a acesteia sau prin *racolarea* persoanei din mediul criminogen ori din mediul de interes operativ, *autorizată de către procuror*. În literatura de specialitate au fost menționate câteva caracteristici esențiale ale operațiunii *sub acoperire*: **secretul** (agentul disimulează calitatea sa de polițist sau de terț, care lucrează pentru poliție); **viclenia** (agentul construiește un scenariu în scopul de a câștiga încrederea unei persoane, în vederea constatării unei infracțiuni sau strănerii de informații referitoare la o infracțiune); **interacțiunea** [3, p. 243].

Forma investigației sub acoperire. Prin caracterul său, investigația sub acoperire poate fi realizată numai prin forma *secretă și cifrată*.

Felurile investigației sub acoperire. În funcție de calitatea subiectului infiltrării operative, această măsură specială, în doctrina rusă, a fost clasificată:

- infiltrarea operativă a ofițerilor operativi ce activează confidențial în subdiviziunile operative ale organelor afacerilor interne cu cifrarea apartenenței departamentale a acestora;
- infiltrarea operativă a ofițerilor operativi din subdiviziunile operative ale organelor afacerilor interne, ce exercită atribuțiile profesionale în mod deschis;
- infiltrarea operativă ale persoanelor ce colaborează confidențial cu subdiviziunile operative a organelor afacerilor interne;
- obținerea confidentului din anturajul persoanelor, membri ai grupărilor criminale organizate [4].

După termenul desfășurării, infiltrarea operativă poate fi:

- de scurtă durată (de la câteva ore până la câteva zile);
- de lungă durată (de la câteva luni la câțiva ani) [4].

Investigația sub acoperire fiind o măsură specială complexă presupune realizarea următoarelor etape: *pregătirea; infiltrarea; investigația propriu-zisă; încetarea investigației și/sau retragerea agentului sub acoperire*. Investigația propriu-zisă a agentului sub acoperire include:

- stabilirea legăturilor de încredere cu anumite persoane și crearea circumstanțelor, ce contribuie la obținerea informației;

- efectuarea acțiunilor conform ordonanței procurorului.

Potrivit art. 137 alin.(2) Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003, în procesul activităților desfășurate, investigatorul sub acoperire efectuează măsurile speciale de investigații autorizate în funcție de situația creată și conform convingerii personale. Încetarea investigației și/sau retragerea agentului sub acoperire are loc atât în situații de operațiune reușită cât și în alte situații.

În funcție de circumstanțele cauzei și situația operativă, după efectuarea acțiunilor cu succes de către agentul sub acoperire sau în cazul situațiilor-limită se realizează strategia de întrerupere ori de scoatere a agentului infiltrat din grupul infracțional [1, p. 232].

Generalizând tezele prezentate *supra*, putem conchide că particularitățile investigației sub acoperire determină ansamblul normelor de comportament sau de purtare, de care se ghidează agentul sub acoperire la realizarea scopurilor și sarcinilor stabilite de procuror, odată cu dispunerea investigației sub acoperire.

Conduita agentului sub acoperire se stabilește în funcție de modalitatea infiltrării operative a agentului, ținându-se cont obligatoriu de plenitudinea trăsăturilor investigației sub acoperire, așa cum este **secretul**, **viclenia** și **interacțiunea**, precum și în funcție de etapa la care se află investigația propriu-zisă în cadrul cauzei penale.

Modalitățile efectuării investigației sub acoperire trebuie să fie compatibile cu principiul legalității și loialității administrării probelor în procesul penal. Or, în consecință, realizarea necorespunzătoare a sarcinilor și scopurilor stabilite agentului sub acoperire va fi imputabilă anume procurorului, care conduce sau exercită nemijlocit urmărirea penală și, în consecință, datele obținute de agent vor fi declarate ca fiind inadmisibile.

Referințe:

1. CRISTESCU, D. *Investigarea criminalistică a infracțiunilor contra securității naționale și de terorism.*
2. VOICA, D. Investigatorul sub acoperire, o nouă instituție a dreptului procesual penal roman. În: *Dreptul*, nr.5/2004.
3. OLTEANU, G., IACOB, A., GORUNESCU, M., DRAGOMIRESCU, B. *Metodologie criminalistică – structurile infracționale și activitățile ilicite*

*Conferința științifică națională cu participare internațională
„Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 07-08 noiembrie 2019*

desfășurate de către acestea. București: Editura AIT Laboratories s.r.l., 2008.

4. <http://www.dissercat.com/content/operativnoe-vnedrenie-v-deyatelnosti-operativnykh-podrazdelenii-organov-vnutrennikh-del>.

DREPT PENAL

ARE OARE CALITATEA DE PERSOANĂ PUBLICĂ ORICARE PERSOANĂ CU FUNCȚIE DE RĂSPUNDERE?

Vitalie STATI

Stabilind caracterul corelației dintre noțiunea „persoană cu funcție de răspundere” (definită în alin. (1) art. 123 CP RM) și noțiunea „persoană publică” (definită în alin. (2) art. 123 CP RM), R. Popov menționează: „În ce privește coraportul dintre cele două noțiuni utilizate în legea penală – noțiunea «persoană cu funcție de răspundere» și noțiunea «persoană publică» – considerăm că, *de lege lata*, situația este de felul următor: noțiunea «persoană cu funcție de răspundere», definită în alin. (1) art. 123 CP RM, și noțiunea «persoană publică», definită în alin. (2) art. 123 CP RM, se află într-o relație de tip «parte-întreg». Așa cum e concepută în alin. (2) art. 123 CP RM, noțiunea «persoană publică este într-atât de cuprinzătoare, încât nu considerăm că există vreun exemplu când persoana are statut de persoană cu funcție de răspundere, dar nu are statutul de persoană publică» [1]. Mi-am exprimat acordul cu punctul de vedere precitat într-o lucrare publicată în 2015 [2]. Actualmente, teza, conform căreia oricare persoană cu funcție de răspundere este persoană publică, necesită revizuire.

Astfel, conform alin. (1) art. 2 al Legii nr. 768 din 02.02.2000 privind statutul alesului local (în continuare – Lege nr. 768 din 2000), „[...] noțiunea de ales local vizează consilierii consiliilor satești (comunale), orășenești (municipale), raionale și consiliului municipal Chișinău, deputații în Adunarea Populară a Găgăuziei, [...]”. Considerăm că atât consilierii din consiliile satești (comunale), orășenești (municipale), raionale, cât și deputații Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia sunt persoane cu funcție de răspundere. Or, având în vedere dispoziția de la alin. (1) art. 123 CP RM, în calitate de persoană cu funcție de răspundere, evoluează, *inter alia*, persoana care exercită funcțiile autorității publice. Potrivit Hotărârii Curții Constituționale privind controlul constituționalității

dispozițiilor art.183 Cod penal nr.1 din 11.01.2001, persoana, care exercită funcțiile autorității publice, este persoana „investită, în numele statului, cu împuterniciri legale; abilitată cu dreptul de a înfăptui acțiuni care comportă consecințe juridice pentru toți sau pentru majoritatea cetățenilor; acțiunile ei pe linie de serviciu nefiind limitate la cadrul unui anumit departament, sistem etc.”.

Statutul, pe care-l au aleșii locali (inclusiv consilierii consiliilor sătești (comunale), orășenești (municipale), raionale, precum și deputații Adunării Populare a Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia), presupune că aceștia posedă atribuțiile unei persoane cu funcție de răspundere. Aceasta rezultă din prevederile art. 14-22 ale Legii nr. 768 din 2000. De exemplu, conform alin. (1) art. 15 al legii în cauză, „[s]erviciile publice desconcentrate ale autorităților administrației publice centrale de specialitate, serviciile publice locale, alți factori de decizie din unitatea administrativ-teritorială respectivă, administrația agenților economici din teritoriu sunt obligați să examineze propunerile, observațiile sau interpelările alesului local în conformitate cu legislația”. La rândul său, art. 19 al Legii nr. 768 din 2000 stabilește: „Persoanele cu funcție de răspundere ale autorităților publice, precum și conducătorii persoanelor juridice din unitatea administrativ-teritorială respectivă sunt obligați să pună la dispoziție alesului local, fără nici un fel de restricții și fără a i se cere permisiuni suplimentare, informația necesară, cu excepția informației cu accesibilitatea limitată (ce constituie secret de stat și comercial, referitoare la viața familială și privată) și informației operative de investigații a organelor de drept din unitatea administrativ-teritorială respectivă”. De asemenea, în corespundere cu alin. (2) art. 21 al acestei legi, „[a]utoritățile publice și persoanele cu funcție de răspundere sunt obligate, la cererea alesului local, să ia de îndată măsurile necesare pentru încetarea încălcării ordinii publice”.

Analiza respectivelor prevederi legale ne permite să afirmăm că aleșii locali (inclusiv consilierii consiliilor sătești (comunale), orășenești (municipale), raionale, precum și deputații Adunării Populare a Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia) sunt abilitați cu dreptul de a înfăptui acțiuni care comportă consecințe juridice pentru toți sau

pentru majoritatea cetățenilor din cadrul unității administrativ-teritoriale pe care respectivii aleși locali o reprezintă. Din dispozițiile Legii nr. 768 din 2000 mai reiese că: aleșii locali sunt investiți, în numele statului, cu împuterniciri legale de a reprezenta autoritatea deliberativă sau executivă din administrația publică locală; acțiunile pe linie de serviciu ale aleșilor locali sunt, în mod firesc, limitate doar la cadrul unității administrativ-teritoriale pe care respectivii aleși locali o reprezintă. Astfel de acțiuni nu sunt însă limitate la cadrul unui anumit departament, sistem etc.

Toate acestea demonstrează cu prisosință că atât consilierii din consiliile satești (comunale), orășenești (municipale), raionale, cât și deputații Adunării Populare a Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia sunt persoane cu funcție de răspundere.

Dar au oare astfel de aleși locali calitatea de persoane publice în sensul alin. (2) art. 123 CP RM?

Nici consilierii consiliilor satești (comunale), orășenești (municipale), raionale, nici deputații Adunării Populare a Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia nu sunt specificați în: alin. (3) art. 123 CP RM; anexa la Legea nr. 199 din 16.07.2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică (în continuare – Legea nr. 199 din 2010). Cu această ocazie, consemnăm că textul „consilierul local; deputatul în Adunarea Populară a Găgăuziei;” a fost exclus din alin. (3) art. 123 CP RM prin Legea nr. 318 din 20.12.2013 pentru modificarea articolului 123 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 (în continuare – Legea nr. 318 din 2013). Cât privește anexa la Legea nr. 199 din 2010, aceasta nu a conținut niciodată referiri nici la consilierii consiliilor satești (comunale), orășenești (municipale), raionale, nici la deputații Adunării Populare a Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia. Așadar, conform legislației în vigoare, nici consilierii consiliilor satești (comunale), orășenești (municipale), raionale, nici deputații Adunării Populare a UTA Găgăuzia nu au calitatea de persoane cu funcție de demnitate publică.

Interpretând dispoziția de la alin. (2) art. 123 CP RM, voi demonstra că nici calitatea de persoană publică nu le poate fi reținută: consilierilor din consiliile satești (comunale), orășenești (municipale),

raionale; deputaților Adunării Populare a UTA Găgăuzia. Această situație datează din 24.01.2014, momentul intrării în vigoare a Legii nr. 318 din 2013.

Bineînțeles, aleșii locali sus-numiți nu pot avea calitatea de: angajați ai autorităților publice autonome sau de reglementare, ai întreprinderilor de stat sau municipale, ai altor persoane juridice de drept public; angajați din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; persoane autorizate sau investite de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public. Singura noțiune din dispoziția de la alin. (2) art. 123 CP RM, care suscită anumite îndoieli, este noțiunea de „funcționar public”. Totuși, Legea nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public prevede: „funcționar public – persoana fizică numită (*subl. ne aparține*), în condițiile prezentei legi, într-o funcție publică” (art. 2); „Raporturile de serviciu apar în baza actului administrativ de numire în funcția publică, emis în condițiile prezentei legi” (alin. (1) art. 30). Nici consilierii consiliilor sătești (comunale), orășenești (municipale), raionale, nici deputații Adunării Populare a UTA Găgăuzia nu sunt numiți în funcție. Având statutul de aleși locali, aceștia își obțin mandatul ca rezultat al unor alegeri. Aceasta rezultă din capitolul V al Codului electoral și, respectiv, din art. 8 al Legii nr. 344 din 23.12.1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri).

Toate acestea confirmă că nu sunt persoane publice în sensul alin. (2) art. 123 CP RM: consilierii din consiliile sătești (comunale), orășenești (municipale), raionale; deputații Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia. Drept urmare, astfel de aleși locali nu pot fi supuși răspunderii în baza art. 324, 326¹, 327-329 și 332 CP RM. În toate aceste articole ca subiect al infracțiunii este indicată persoana publică, însă nu este indicată persoana cu funcție de răspundere.

Referințe:

1. POPOV, R. Unele controverse legate de statutul persoanei publice privită ca subiect special al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV din partea specială a Codului penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr. 6, pp. 65-68.

2. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 927.

**ÎNLESNIREA SINUCIDERII CA MODALITATE
NORMATIVĂ A INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA art.150
COD PENAL: TRĂSĂTURI DEFINITORII**

Sergiu BRÎNZA

Prin Legea nr.157 din 26.07.2018 pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr.985/2002 (în continuare – Legea nr.157/2018), a fost modificat și completat, printre altele, art. 150 CP RM.

Amendamentele în cauză au influențat, *inter alia*, asupra conținutului faptei prejudiciabile prevăzută de acest articol. Astfel, înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 157/2018, fapta prejudiciabilă, prevăzută la art.150 CP RM, se exprima în determinarea la sinucidere sau la tentativa de sinucidere. Înlesnirea sinuciderii nu era incriminată în legea penală a Republicii Moldova. După intrarea în vigoare a Legii nr.157/2018, situația s-a schimbat: fapta prejudiciabilă, prevăzută la art.150 CP RM, cunoaște două modalități normative cu caracter alternativ: 1) determinarea sinuciderii sau a încercării de sinucidere; 2) înlesnirea sinuciderii sau a încercării de sinucidere. În acest fel, se poate vorbi despre o reïncriminare a înlesnirii sinuciderii. Or, în alin.(2) art.468 Cod penal român din 1936, se prevedea răspunderea celui care înlesnește, în orice mod, executarea sinuciderii, dacă sinuciderea a avut loc.

Înlesnirea sinuciderii constă în ajutorarea victimei de a se sinucide (prin procurarea de mijloace de sinucidere, acordarea de sfaturi sau sugestii privind folosirea lor, înlăturarea piedicilor, paza locului unde are loc sinuciderea etc.).

Prin „înlesnirea săvârșirii de infracțiuni”, A.Boroi, M.Gorunescu și M.Popescu înțeleg „comportamentul ce caracterizează complicitatea ca formă a participației penale proprii și care constă în ajutorul dat în orice mod unei persoane care a comis o infracțiune” [1]. Însă, în cazul înlesnirii sinuciderii (spre deosebire, de exemplu, de cazul înlesnirii

evadării, prevăzut la art.318 CP RM), nu se poate vorbi despre o înlesnire a săvârșirii de infracțiuni. După cum menționează G. Antoniu, T. Toader și M. Safta, înlesnirea sinuciderii nu poate fi considerat un act de participație la infracțiune (nici proprie, nici improprie), deoarece fapta sinucigașului nu este incriminată, chiar dacă, sub anumite aspecte, există unele asemănări între înlesnirea sinuciderii și participația improprie [2]. Gh. Diaconescu are un punct de vedere similar: în cazul înlesnirii sinuciderii, suntem în prezența unei infracțiuni autonome, nu al unei participării sub forma complicității la săvârșirea unei infracțiuni, căci încercarea de sinucidere nu constituie infracțiune [3].

Din aceste considerente, înlesnirea sinuciderii nu poate fi considerată un exemplu de așa-numita „complicitate calificată”, care presupune că fapta complicelui la infracțiune se asimilează cu fapta autorului infracțiunii. Caracterul de infracțiune autonomă al înlesnirii sinuciderii se datorează nu voinței legiuitorului, dar faptului că sinuciderea și încercarea de sinucidere nu sunt pasibile de răspundere penală. În contrast, de exemplu, în cazul coruperii pasive (art.324 CP RM) și al coruperii active (art.325 CP RM), al traficului de influență (alin.(1) art.326 CP RM) și al cumpărării de influență (alin.(1¹) art.326 CP RM), al luării de mită (art.333 CP RM) și al dării de mită (art.334 CP RM), infracțiunile sunt autonome datorită voinței legiuitorului.

Referindu-se la aspectul dinamic al activității făptuitorului, A. Boroî afirmă că înlesnirea sinuciderii „se poate realiza numai prin acte pozitive (comisive), o atitudine pasivă (omisiune) față de persoana care încearcă să se sinucidă neputând fi considerată o înlesnire a sinuciderii și deci susceptibilă să realizeze elementul material al infracțiunii” [4]. Acest autor se referă la obligația morală a persoanei: de a interveni și de a împiedica o sinucidere în curs de pregătire sau de executare; de a nu sesiza autoritățile sau apropiații celui care se pregătește să se sinucidă sau se sinucide. Neîndeplinirea unei astfel de obligații nu poate atrage răspundere conform art.150 CP RM, iar adoptarea unei soluții contrare „ar însemna transformarea martorilor în complici” [5]. Ceea ce, în mod evident, ar fi inadmisibil.

Însă, obligația de a interveni, de a împiedica sau de a alarma în legătură cu o sinucidere în curs de pregătire sau de executare poate

avea și un caracter legal. De exemplu, potrivit lit.h) alin.(1) art.135 Codul educației, personalul didactic, științifico-didactic, științific și de conducere are obligația „să asigure securitatea vieții și ocrotirea sănătății copiilor, elevilor și studenților în procesul de învățământ”. Rezultă că, dacă un cadru didactic, științifico-didactic, științific sau de conducere dintr-o instituție de învățământ nu intervine, nu împiedică sau nu alarmează în legătură cu o sinucidere a unui copil, elev sau student în procesul de învățământ, sinucidere care este în curs de pregătire sau de executare, atunci acel cadru didactic, științifico-didactic, științific sau de conducere devine pasibil de răspundere conform art.150 CP RM. Această concluzie reiese din faptul că „în dreptul penal, omisiunea nu este pedepsită decât atunci când există o obligație legală în acest sens” [6]. Desigur, pentru aplicarea art.150 CP RM, făptuitorul, obligat prin lege să intervină, să împiedice sau să alarmeze în legătură cu o sinucidere în curs de pregătire sau de executare, trebuie să mai și poată să îndeplinească această obligație.

În alt context, înlesnirea sinuciderii se distinge prin aceea că victima s-a determinat singură sau a fost determinată de o altă persoană să se sinucidă. În legătură cu aceasta, S.A. Grimalskaya arată că, în cazul înlesnirii sinuciderii, „termenul „înlesnire” se referă la acordarea asistenței practice în executarea sinuciderii unei persoane care și-a exprimat dorința de a se sinucide” [7]. La rândul lor, S.V. Dubovichenko și V.P. Karlov afirmă: „Înlesnind sinuciderea, făptuitorul consolidează hotărârea victimei de a se sinucide.

El influențează persoana a cărei intenție de a se sinucide deja se formase, facilitând realizarea acestei intenții. În cazul determinării la sinucidere, victima nu este hotărâtă să se sinucidă, eforturile făptuitorului fiind cele care conduc la nașterea intenției de a comite actul de sinucidere” [8]. Acordarea de sfaturi sau sugestii în vederea comiterii sinuciderii trebuie deosebită de darea de indicații în vederea comiterii sinuciderii. În opinia lui O. V. Artiușina, „darea de indicații în vederea comiterii sinuciderii caracterizează nu înlesnirea sinuciderii, ci determinarea acesteia. În sensul legii, în ipoteza înlesnirii sinuciderii, făptuitorul influențează hotărârea deja constituită a victimei de a se sinucide. În cazul dării de indicații în vederea

comiterii sinuciderii, fapтуitorul determină sinuciderea, deoarece „formează” hotărârea victimei de a se sinucide” [9].

Din cele menționate mai sus, rezultă că gradul prejudiciabil al înlesnirii sinuciderii este mai redus în comparație cu gradul prejudiciabil al determinării sinuciderii. Această trăsătură ar trebui luată în considerare de instanțele de judecată la individualizarea pedepsei.

Referințe:

1. BOROI, A., GORUNESCU, M., POPESCU, M. *Dicționar de drept penal*. București: ALL Beck, 2004, p.227.
2. *Explicațiile noului Cod penal* / ANTONIU, G., TOADER, T. (coord.). București: Universul Juridic, 2015, p.54.
3. DIACONESCU, GH., DUVAC, C. *Tratat de drept penal: partea specială*. București: C.H. Beck, 2009, p.116.
4. BOROI, A. *Infrațiuni contra vieții*. București: ALL Beck, 1999, p.231.
5. ALEXANDRU, M. *Participația penală: studiu de doctrină și jurisprudență*. București: Hamangiu, 2008, p.221.
6. RADU, R.H. *Participația în dreptul penal*. București: C.H. Beck, 2013, p.164.
7. ДУБОВИЧЕНКО, С.В., КАРЛОВ, В.П. Новеллы уголовного законодательства о преступлениях против жизни: критический анализ. В: *Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева*, 2017, № 4, том 2, сс.168-175.
8. АРТЮШИНА, О.В. Новеллы УК РФ о противодействии деятельности, направленной на побуждение несовершеннолетних к суицидальному поведению. В: *Вестник Казанского юридического института МВД России*, 2017, № 3, сс.85-92.
9. ГРИМАЛЬСКАЯ, С.А. К вопросу о моменте окончания склонения к самоубийству или содействия совершению самоубийства. В: *Избранные труды научно-педагогических работников Департамента правового регулирования экономической деятельности Финансового университета при Правительстве Российской Федерации* Москва, 2019, сс.255-261.

**NECESITATEA PROTECȚIEI JURIDICO-PENALE
A SECRETULUI PROFESIONAL REPRODUCTIV**

Lilia GÎRLA

Luând în considerare conținutul dispoziției de la alin.(1) art.177 CP RM (Încălcarea inviolabilității vieții personale), obiectul imaterial al acestei infracțiuni poate fi format, inclusiv din informația ce constituie secretul profesional medical. Confidențialitatea informației medicale devine o chestiune extrem de sensibilă, în special în materia protecției datelor cu privire la aplicarea tehnologiilor reproductive, precum și cu privire la persoana pacientului și a donatorului. În opinia noastră, secretul profesional reproductiv, ca varianta-tip a secretului medical, include informația cu privire la aplicarea tehnologiilor reproductive; întreruperea artificială a sarcinii; efectuarea intervențiilor medicale pentru schimbarea sexului persoanei. Încălcarea regimului confidențial al acestor informații poate cauza un prejudiciu considerabil drepturilor și intereselor legitime ale omului, în comparație cu divulgarea datelor medicale cu caracter general. Astfel, există necesitatea extinderii obiectului imaterial al infracțiunii prevăzute la art.177 Cod penal al Republicii Moldova, pe de o parte, și al infracțiunii prevăzute la art.227 din Noul Cod penal al României. Mai mult, considerăm că norma juridico-penală care ar incrimina divulgarea secretului profesional ar trebui să prevadă și anumite semne agravante, cum ar fi divulgarea categoriilor speciale de date medicale încredințate sau obținute în virtutea îndeplinirii competențelor profesionale (date privind boală venerică; boală psihică; alcoolism, narcomanie, toxicomanie; maladii din sfera urogenitală; intervenții chirurgicale legate cu funcția reproductivă a persoanei etc.).

Așadar, apariția, implementarea în practică și expansiunea noilor tehnologii medicale în domeniul reproducerii umane implică luarea deciziei asupra vieții produsului de concepție și utilizarea informației genetice etc. [1, p.20]. În acest sens, se arată că fertilizarea sau procrearea, în termeni medicali, reprezintă actul prin care este adusă pe lume o nouă ființă. Actul presupune însă mari probleme de natură

morală și juridică [2, p.7]. Cu scop de protecție a informației care constituie secret profesional reproductiv, avem nevoie de concretizare a regimului respectiv de confidențialitate în actele normative extrapenale, ce reglementează raporturile sociale legate de tehnologii reproductive, precum și stabilesc răspundere pentru divulgarea secretului profesional reproductiv.

Autorul K.Kiricenko face o paralelă între secretul medical reproductiv și secretul adopției, argumentând necesitatea protecției juridice a intereselor *părintelui social* (cei care îl cresc pe copil, ca și în cazul părinților adoptivi) ce primează asupra intereselor *părintelui genetic (biologic)*. Așadar, autorul propune introducerea unei măsuri juridice asemănătoare cu protecția secretului adopției – ***protecția juridico-penală a secretului reproductiv*** [3, p.97-98]. Prin urmare, secretul reproductiv constituie *un institut specific de drept care cuprinde în sine mai multe norme juridice de diferită apartenență ramurală, ce parțial conțin normele cu privire la secretul medical, pe de o parte, și normele referitoare la secretul adopției, ce doar se intersectează cu secretul profesional medical, însă nu coincide*. Secretul profesional reproductiv, în opinia autorului K.Kiricenko, reprezintă *datele cu privire la originea reală a copilului, născut prin tehnologii reproductive* [3, p.97-98].

Cu titlu de exemplu vom arăta că în conformitate cu prevederile alin.(1) art.445 Cod civil al României din 2009 (Confidențialitatea informațiilor), *orice informații privind reproducerea umană asistată medical sunt confidențiale*. Cu toate acestea, în cazul în care, în lipsa unor astfel de informații, există riscul unui prejudiciu grav pentru sănătatea unei persoane astfel concepute sau a descendenților acesteia, instanța poate autoriza transmiterea lor, în mod confidențial, medicului sau autorităților competente. De asemenea, oricare dintre descendenții persoanei astfel concepute poate să se prevaleze de acest drept, dacă faptul de a fi privat de informațiile pe care le cere poate să prejudicieze grav sănătatea sa ori pe cea a unei persoane care îi este apropiată.

Legea Republicii Moldova nr.185 din 24.05.2001 *cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială* [4] prevede

în alin.(1) art.12 (Dreptul la confidențialitate în realizarea drepturilor la reproducere), orice persoană are dreptul la recunoașterea drept confidențială a informației despre adresarea sa în instituțiile respective în legătură cu realizarea drepturilor sale la reproducere și la ocrotirea sănătății reproductive, precum și despre măsurile luate și starea sănătății sale reproductive. Potrivit alin. (3) art.12 din această Lege, omul are dreptul la alegerea persoanei căreia să îi încredințeze informația despre starea sănătății sale reproductive. Anume alegerea benevolă a presăătorului de servicii medicale reproductive denotă caracterul profesional al secretului medical analizat.

În conformitate cu prevederile lit.c) art.8 din Legea Republicii Moldova nr.138 din 15.06.2012 *privind sănătatea reproducerii* [5] (Principiile de realizare a drepturilor), integritatea vieții private și a secretului familial constituie principiul de bază conform căruia se realizează drepturile la reproducere. Potrivit alin.(8) art.9 din aceeași Lege, *datele referitoare la tratamentul infertilității prin aplicarea tehnologiilor de asistare medicală a reproducerii umane sunt confidențiale și constituie un secret medical*, iar, potrivit alin.(9) art.11 al Legii RM nr.138/2012, *orice informație a cuplului heterosexual, legată de tratamentul infertilității prin aplicarea metodelor de fertilizare in vitro, constituie un secret medical și nu va fi transmis altor persoane fără consimțământul cuplului*.

În conformitate cu *Regulamentul acordării serviciilor de reproducere umană asistată medical, aprobat prin Anexa la Ordinul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova nr.149 din 23.02.2017* [6], reproducerea umană asistată medical reprezintă actul medical ce cuprinde ansamblul tratamentelor și procedurilor de inseminare artificială sau de fertilizare *in vitro*, de manipulare medicală în laborator a materialului genetic feminin și masculin, în scopul fecundării artificiale a ovulelor, manipulare a spermei și/sau a embrionilor proveniți din fecundarea extracorporală și implantarea acestora; documentația necesară pentru efectuarea tratamentului infertilității prin metode de reproducere umană asistată medical se va păstra în dosarul personal, iar cuplurile ce suferă de infertilitate din cauza factorului masculin pot să beneficieze de donarea confidențială a

spermei, precum și personalul medical antrenat în acest gen de activitate va asigura confidențialitatea procedurii, cât și a donatorului. La nivelul Regulamentului analizat, conform pct.44 alin.(2), identitatea donatorului este confidențială. Mai mult, Regulamentul garantează nu doar confidențialitatea informației cu privire la tehnici de reproducere asistate medical (*latura informațională a confidențialitate*), precum și asigurarea încăperilor separate, care asigură confidențialitatea persoanei (*latura faptică a confidențialității*). Astfel, în conformitate cu pct.50 al acestui Regulament, serviciile de consiliere se asigură de către personal special pregătit în acest domeniu în încăperi separate, care să asigure confidențialitatea persoanei. În special, în pct.52 al aceluiași Regulament prevede că personalul medical implicat în acordarea serviciilor de reproducere umană asistată trebuie să respecte cu strictețe confidențialitatea actului medical.

Autorii V.Moșin, A.Eșanu arată că medicul care utilizează tehnica va păstra anonimul donatorului, ca și secretul asupra tehnicii de procesare artificială. Numai în caz de necesitate, pentru sănătatea copilului, se pot furniza date privind caracteristicile genetice ale donatorului [7, p.97].

În acest sens, regimul secret al datelor confidențiale referitoare la tehnici reproductive va include: informații cu privire la datele confidențiale ale persoanelor implicate în realizarea acestor tehnici, precum și numărul lor; date cu privire la locul unde a avut loc fecundarea; date cu privire la tehnica de fecundare aleasă.

Referințe:

1. PALADI, Gh. Realizări în domeniul sănătății reproductive: eficiență, riscuri, aspecte etico-morale. În: *Buletinul Academiei de Științe a Moldovei. Științe medicale*, 2005, nr.2(2), pp.20-24. ISSN 1857-0011
2. GUȚAN, Sabin. *Reproducerea umană asistată medical și filiația*. Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga”, Facultatea de Drept „Simion Bărnuțiu”, 2009, p.7.
3. КИРИЧЕНКО, К.А. Правовой режим репродуктивной тайны. В: *Вестник НГУ. Серия: Право*, 2007, том 3, выпуск 1, сс.97-103. (ISSN 1818-7986.)
4. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.90-91.
5. Legea Republicii Moldova nr138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii. Legea Republicii Moldova nr.185 din 24.05.2001 cu privire

la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.205-207.

6. Regulamentul acordării serviciilor de reproducere umană asistată medical, aprobat prin Anexa la Ordinul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova, nr.149 din 23.02.2017 [Accesat: 24.06.2019] (Disponibil: http://old2.ms.gov.md/sites/default/files/legislatie/regulament_reproducere_umana_anexa_1.pdf)
7. MOȘIN, V., EȘANU, A. Aspecte etice ale reproducerii umane asistate medical. În: *Buletin de Perinatologie*, 2012, nr.3, p.89-97 ISSN 1810-5289.

SEMNIFICAȚIA SINTAGMEI „CE NU I SE CUVIN” DIN DISPOZIȚIILE art.333 ȘI 334 COD PENAL

Cristian BRÎNZA

În art.333 și 334 Cod penal se prevede că mituitorul promite, oferă sau dă mituitului bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin mituitului. Caracterul necuvenit al mitei în sectorul privat este relevat nu doar în aceste articole, dar și în normele cu vocație internațională care au servit ca model pentru adoptarea art.333 și 334 Cod penal. Astfel, sintagma „avantaj necuvenit” este utilizată în: art.7 și 8 ale Convenției penale cu privire la corupție, adoptată de Consiliul Europei la 27.01.1999; art.2 al Convenției civile cu privire la corupție, adoptată de Consiliul Europei la 04.11.1999. Sintagma „folos necuvenit” este folosită în: art.21 al Convenției Națiunilor Unite împotriva corupției, adoptată la 31.10.2003; art.2-4 ale Protocolului adițional la Convenția penală privind corupția, semnat la 15.05.2003.

Pentru a percepe semnificația acestor sintagme, este util să apelăm la actele de interpretare oficială a normelor cu vocație internațională sus-menționate. De exemplu, în Raportul explicativ al Convenției penale cu privire la corupție, în pct.37, se explică: „Avantajele necuvenite date sunt, de obicei, de natură economică, dar pot fi, de asemenea, de natură nematerială. Important e faptul că făptuitorul (sau orice altă persoană, de exemplu, o rudă) ajunge să aibă o poziție mai bună decât cea pe care a avut-o înainte de comiterea infracțiunii, și că

făptuitorul nu are dreptul la prestație” [1]. În Raportul explicativ al Protocolului adițional la Convenția penală privind corupția, în pct.25, explicația este următoarea: „Ceea ce constituie folos «necuvénit» va avea o importanță cardinală în transpunerea protocolului în legislația națională. «Necuvénit» în sensul protocolului, precum și al Convenției, ar trebui interpretat ca ceva pe care destinatarul nu are dreptul în mod legal să-l accepte sau să-l primească. În viziunea autorilor Protocolului, adjectivul „necuvénit” nu se referă la avantajele permise de lege sau de regulile administrative, precum și la darurile minime, la darurile de valoare foarte mică sau la darurile acceptabile din punct de vedere social” [2].

Din ambele texte explicative reproduse mai sus, rezultă că bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă, nu i se cuvin mituitului atunci când: 1) lipsește o prevedere de lege (în sensul larg al cuvântului) care i-ar permite acestuia să pretindă, să accepte sau să primească remunerația respectivă; 2) ameliorarea situației mituitului se datorează pretinderii, acceptării sau primirii de către acesta a bunurilor, serviciilor, privilegiilor sau avantajelor sub orice formă. O astfel de concluzie derivă și din analiza definiției noțiunii „avantaj necuvénit”, formulată în art.2 al Legii cu privire la prevenirea și combaterea corupției, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 25.04.2008. Conform acestei definiții, „avantaj necuvénit” înseamnă „servicii, privilegiile, favoruri, scutiri de obligații și alte foloase care ameliorează nemeritat situația în raport cu aceea pe care persoana o avușese înainte de comiterii actului de corupție sau faptului de comportament corupțional”. În această definiție cuvântul „nemeritat” poate avea doar înțelesul de „nedatorat legalmente”. Or, în cadrul raporturilor de serviciu, meritele pot fi apreciate și remunerate doar în baza legii. În contextul acestor raporturi, a merita înseamnă a fi în drept să obții ceva în conformitate cu cele înfăptuite. Un drept poate apărea doar în baza legii.

Confirmarea acestui fapt o găsim în Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.132 din Legea nr.78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, nr.400 din 15.06.2016: „Noțiunea de

folos necuvenit utilizată de legiuitor nu are un caracter echivoc, întrucât își are explicațiile doctrinare conturate de-a lungul anilor și reflectă faptul că folosul astfel obținut este «legal nedatorat», are caracter de retribuție, constituind o plată ori răsplată în vederea determinării unui act explicit, un contraechivalent al conduitei lipsite de probitate al subiectului activ al infracțiunilor de abuz în serviciu ori de uzurpare a funcției. De altfel, câtă vreme *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*, atunci folosul presupune orice avantaje patrimoniale, bunuri, comisioane, împrumuturi, premii, prestații de servicii în mod gratuit, angajarea, promovarea în serviciu, dar și avantaje nepatrimoniale, cu condiția ca acestea să fie legal nedatorate”.

În contextul examinat, apare următoarea întrebare: care trebuie să fie calificarea, dacă remunerația pretinsă, acceptată sau primită este legal datorată persoanei în cauză, care încalcă modul de pretindere, acceptare sau primire a remunerației ce i se cuvine?

Răspunsul la această întrebare se conturează în Decizia Curții Constituționale a României cu privire la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.I pct.5 și art.II pct.3 din Legea pentru modificarea și completarea unor acte normative și a articolului unic din Legea pentru modificarea art.253¹ Cod penal nr.2 din 15.01.2014: „În alin.(1) al art.253¹ din Codul penal, noile dispoziții introduc sintagma «folos material necuvenit». Însă, prevederea condiției caracterului necuvenit al folosului material obținut este lipsită de fundament, în raport cu obiectul juridic special al acestei infracțiuni, respectiv relațiile sociale referitoare la buna desfășurare a activității de serviciu, activitate care nu se poate realiza în condițiile îndeplinirii unor acte cu încălcarea principiilor imparțialității, integrității, transparenței deciziei și supremației interesului public în exercitarea demnităților și funcțiilor publice. Astfel, conflictul de interese nu poate presupune doar obținerea unor foloase materiale necuvenite, ci obținerea oricărui tip de folos, întrucât incriminarea nu urmărește sancționarea unor situații în care sunt încălcate normele legale care conferă temei și justificare obținerii unor foloase materiale, ci a situațiilor în care exercitarea imparțială a atribuțiilor de serviciu ale funcționarului public ar putea fi afectată”.

Nu există niciun act al Curții Constituționale a Republicii Moldova în care s-ar pune la îndoială caracterul obligatoriu al necuvenirii remunerației promise, oferite sau date subiectului infracțiunilor prevăzute la art.333 Cod penal. Un astfel de act nici nu ar putea să existe odată ce, potrivit normelor cu vocație internațională care au servit ca model pentru adoptarea art.333 și 334 Cod penal, în aceste articole sunt incriminate fapte care încalcă normele legale ce conferă temei și justificare obținerii de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă.

Pentru analiza de față prezintă interes și explicația din pct.2 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție nr.11 din 22.12.2014: „Este important ca remunerația să nu i se cuvină persoanei publice, persoanei publice străine, funcționarului internațional, persoanei cu funcție de demnitate publică (în continuare – corupt), adică nu-i este legal datorată. Dacă persoana publică, persoana publică străină, funcționarul internațional, persoana cu funcție de demnitate publică este îndreptățită de a pretinde, accepta sau primi bunuri, servicii, privilegii, avantaje, oferte ori promisiuni, sub orice formă, atunci art.324 CP nu se va reține la încadrare”.

Luând în considerare această explicație a instanței supreme, ajungem la concluzia următoare: dacă remunerația este legal datorată persoanei care o pretinde, o acceptă sau o primește, persoana în cauză încalcând modul de pretindere, acceptare sau primire a remunerației, nu pot fi aplicate art.333 și 334 Cod penal. În asemenea cazuri, bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă i se cuvin celui care le pretinde, le acceptă sau le primește. Deci, lipsește obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art.333 și 334 Cod penal. Bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă, care i se cuvin făptuitorului, pot constitui obiectul material sau imaterial al faptelor prevăzute la art.335 Cod penal sau la art.312 Codul contravențional. De bună seamă, în astfel de cazuri, condiția iminentă este ca făptuitorul, care încalcă modul de pretindere, acceptare sau primire a remunerației care i se cuvine, să-și folosească intenționat situația de serviciu.

Referințe:

1. Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption. [Accesat 26.05.2019] Disponibil: <https://rm.coe.int/16800cce441999>
2. Explanatory Report to the Additional Protocol to the Criminal Law Convention on Corruption. [Accesat 26.05.2019] Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d380c>

**APLICAREA IMEDIATĂ A LEGII NOI
(Admiterea efectului obligatoriu
imediat al noii norme juridice)**

Drăgălin PĂDURE

Conform *principiului aplicării imediate a legii penale*, urmează a fi aplicată legea penală care activează în momentul emiterii hotărârii judecătorești. *Caracterul activ (neretroactiv) al normei juridice* relevă interesante aspecte practice în domeniul dreptului. În acest domeniu, *aplicarea imediată a normei noi* este posibilă în condițiile în care actele și raporturile juridice desfășurate sub imperiul normei vechi s-au finalizat.

În domeniul dreptului public, aplicarea imediată a legii noi devine de strictă necesitate. Astfel, legea nouă se aplică imediat, înlăturând vechile reglementări. Prin urmare, *supraviețuirea legii vechi* poate interveni numai atunci când nu ar conduce la amânarea aplicării unor norme de ordine publică, de interes general, cuprinse în noua lege. Aceasta este o limită a supraviețuirii legii vechi. Urmează a fi evitată confuzia dintre *aplicarea imediată a legii noi* și *neretroactivitatea acesteia*, deoarece problema neretroactivității legii noi este aceea a înlăturării aplicării legii vechi, respectiv a respectării sau ignorării suveranității legii vechi, pe când problema aplicării imediate este aceea a excluderii/neexcluderii supraviețuirii ori, mai degrabă, a aplicării sau neaplicării generale a legii noi.

În jurisprudența CtEDO (*Cauza Achour vs France*).

Cererea nr.67335/01, hotărârea din 29 March 2006 [1]), s-au stabilit următoarele: „În drept: art.7 (*Nicio pedeapsă fără lege*).

Statele sunt libere să își stabilească politica penală și să aducă modificări legislației aplicabile. În acest context, Curtea subliniază că, începând cu sec-al XIX-lea, Curtea de Casație are o jurisprudență constantă în sensul că atunci când o nouă lege modifică condițiile de existență ale recidivei, aceasta este de aplicare imediată dacă noua infracțiune s-a comis după intrarea în vigoare a legii ce stabilește noi condiții de existență a recidivei. În consecință, nu există niciun dubiu că reclamantul putea să prevadă că săvârșirea unei noi infracțiuni până la expirarea celor zece ani de la executarea pedepsei anterioare putea să aibă drept consecință reținerea stării de recidivă. Curtea consideră că legea nouă era previzibilă reclamantului. Curtea consideră că, în speță, nu există niciun fel de aplicare retroactivă a legii, ci o simplă aplicare imediată a legii noi, astfel că art.7 nu a fost violat” (subl. ne aparține).

Aplicarea imediată a normelor din Partea generală a Codului penal are loc doar în următoarele două cazuri: 1) când în perioada dintre momentul săvârșirii infracțiunii și adoptarea deciziei de către autoritățile competente față de persoana care a săvârșit infracțiune, normele care urmau a fi aplicate *erau stabile*; 2) când norma ce se aplică în momentul luării deciziei pe marginea cauzei de către autoritățile competente, *este neutră* față de persoana care a săvârșit această faptă, cu alte cuvinte, *nu atenuează nici nu agravează situația persoanei*. Conform regulii generale de acțiune a legii penale, caracterul penal și regimul sancționator vor fi stabilite de legea penală care a fost în vigoare în momentul săvârșirii acestei infracțiuni [2, p.15] și cuprinde normele care stabilesc: 1) temeiurile și condițiile generale de survenire a răspunderii penale; 2) noțiunea infracțiunii și tipurile acesteia; vârsta răspunderii penale; 3) noțiunea iresponsabilității; 4) condițiile răspunderii penale a persoanelor cu responsabilitatea redusă și a persoanelor care au săvârșit infracțiunile în stare de ebrietate; 5) formele de vinovăție; 6) noțiunea faptei săvârșite fără vinovăție; 7) etapele activității infracționale; noțiunea renunțării de bună voie și condițiile răspunderii penale a persoanei care a renunțat de bună voie să ducă fapta infracțională până la capăt; 8) noțiunea și formele participației penale; 9) tipurile participanților și condițiile răspunderii penale a participanți-

lor; 10) noțiunea excesului de autor; 11) tipurile cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei; 12) noțiunea și scopurile acesteia; 13) categoriile pedepselor penale și principiile de aplicare a acestora; 14) modul de stabilire a termenelor pedepsei penale la adunarea pedepselor; modul de calculare a termenelor și de comasare a pedepselor.

Totodată, **normele de aplicare imediată** pot fi divizate în trei categorii: 1) normele juridico-penale ce nu cad sub incidența normelor temporale de colizie (se aplică normele ce acționează în perioada examinării cauzei penale de către organele competente); 2) normele juridico-penale asupra cărora se răsfrânge regula expusă la alin.(1) art.10 CP RM, conform căreia „*Legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale*” – urmează a fi aplicate norme care au intrat în vigoare mai târziu decât timpul săvârșirii infracțiunii; 3) normele juridico-penale asupra cărora se răsfrânge regula expusă la alin.(2) art.10 CP RM, conform căreia „*Legea penală care înăsprește pedeapsa sau înrăutățește situația persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni nu are efect retroactiv*” – urmează a fi aplicate norme care erau în vigoare în momentul săvârșirii infracțiunii, iar nu care au intrat în vigoare în momentul examinării cauzei penale de autoritățile competente.

Caracterul de coliziune a normelor aplicării legii penale în timp determină rolul acestuia ca fiind mecanismul care reglementează sistemul legii penale [3, p.149-153]. Ele sunt supuse aplicării din momentul intrării lor în vigoare, indiferent de momentul săvârșirii infracțiunii în legătură cu care a apărut necesitatea aplicării legii penale. Ele toate trebuie să fie luate în considerare la soluționarea următoarelor chestiuni: a) dacă fapta săvârșită este infracțiune; b) dacă este supusă răspunderii penale persoana care a săvârșit fapta prejudiciabilă; c) care sunt limitele aplicării pedepsei penale stabilite de sancțiunea articolului din Partea specială a Codului penal [4, p.171-172]. Astfel, se impune concluzia conform căreia nu ar fi corect de a

include în categoria *normelor de aplicare imediată* a următoarelor norme juridico-penale cu privire la: a) suspendarea condiționată de aplicare a pedepsei penale; b) amânarea executării răspunderii penale; c) prescripția răspunderii penale; prescripția executării pedepsei penale; d) stingerea antecedentelor penale; e) reabilitarea judecătorească.

Normele juridico-penale *de aplicare imediată* nu determină caracterul penal al faptei infracționale sau regimul sancționator al acesteia și, astfel, următoarea categorie de norme nu face parte din această categorie: 1) aplicarea și încetarea de aplicare a condamnării cu suspendarea condiționată de executare a pedepsei (art.90 CP RM); 2) condamnarea cu suspendarea parțială a executării pedepsei cu închisoare (art.90¹ CP RM); 3) liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen (art.91 CP RM); 4) liberarea de pedeapsă penală în cazul săvârșirii infracțiunii pentru prima oară și al reparării prejudiciului (art.91¹ CP RM); 5) înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă (art.92 CP RM); 6) liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave (art.95 CP RM); 7) amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și persoane care au copii în vârstă de până la 8 ani (art.96 CP RM); 8) liberarea de la pedeapsa penală din cauza prescripției executării sentinței de condamnare (art.97 CP RM). În opinia noastră, în acest grup ar trebui să fie incluse și norme juridico-penale care prevăd regulile generale privind *aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical* (art.99 CP RM), precum și *amnistia și grațierea* (art.107-108 CP RM). Astfel, temeiurile analizate se referă la conduita postcriminală a persoanei și nu stabilesc caracterul penal sau regimul sancționator al infracțiunii săvârșite. Pornind de la cele expuse, putem conchide că *acțiunea legii penale în timp constituie anume un principiu al dreptului penal, deoarece fiind important pentru toți și având un caracter normativ, acțiunea legii penale în timp constituie regula fundamentală, comună pentru toți, prevăzută de legea penală, și, prin urmare, constituie criteriu de corectitudine a activității participanților ai raporturilor juridico-penale.*

Referințe:

1. CASE OF ACHOUR vs. FRANCE (Application no. 67335/01) JUDGMENT STRASBOURG 29 March 2006. https://www.hr-dp.org/files/2013/09/07/CASE_OF_ACHOUR_v-1._FRANCE_.pdf

2. БОЙЦОВ, А.И., ВОЛЖЕНКИН, Б.В. *Уголовный закон: действие во времени и пространстве*: Учебное пособие. СПб Институт повышения квалификации прокурорско-следственных работников Прокуратуры Российской Федерации, 1993. 104, с.15.
3. БАРАТАШВИЛИ, Л.Н. Соотношение института действия уголовного закона во времени и времени совершения преступления. В: Проблемы в российском законодательстве, 2014, № 4, с.149-153. (ISSN online 2310-7049).
4. ЩЕПЕЛЬКОВ, В.Ф. *Уголовный закон как формально-логическая система*. Дисс. докт. юрид. наук. Специальность: 12.00.08 Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2003. 484 с.

**CONCEPTUL DE SECRET PROFESIONAL ÎN LEGEA
PENALĂ A ROMÂNIEI ȘI A REPUBLICII MOLDOVA
(constatări și propuneri)**

Costică MOȚOC

Secretul profesional este denumirea generică a secretelor protejate de lege, respectarea căroră este determinată prin caracterul de încredere a profesiilor și a unor activități specifice. Conceptul secretului profesional este rar utilizat în știința juridică sau în actele normative. Deseori, cercetătorii se limitează la cele mai generale observații, precum că acest tip de secret se bazează pe specificul activităților reprezentanților mai multor profesii [1, p.24]. Mai multe secrete profesionale pot fi descrise din punctul de vedere al unui specialist prin expresia „*acesta nu este secretul meu, el nu mă vizează*”.

Subiecții raportului juridic privind asigurarea secretului profesional sunt două părți egale: 1) persoana care își desfășoară în mod profesional anumite activități (de exemplu, un notar, un medic, o instituție financiară, un avocat); 2) clientul acestei persoane (beneficiar) care îi încredințează informații despre viața privată. Posesorul unor astfel de informații confidențiale are dreptul subiectiv absolut de a solicita îndeplinirea

obligăției de a nu dezvălui informații, în conformitate cu prevederile din alin.(1) art.1026 CC RM, *indiferent dacă contractul a fost sau nu încheiat*, precum și potrivit garanțiilor juridico-civile expuse în alin.(2) art.1026 CC RM, alin.(1) și alin.(2) art.1491 CC RM [2]. Autorul L.Gîrla menționează că natura absolută a confidențialității informațiilor obținute în regim de secret profesional este păstrată numai în cazul secretelor de avocat și celor de mărturisire (spovedanie), în alte cazuri, la solicitarea autorităților împuternicite, persoana care deține informații confidențiale trebuie să le prezinte [3, p.94].

Informația devine secret profesional dacă aceasta corespunde următoarelor cerințe: 1) *informația este una confidențială* (se referă la aspecte ale vieții private a beneficiarului, dar și alte date confidențiale, destăinuirea cărora devine nedorită pentru posesorul acestei informații [4, p.63]); 2) datele confidențiale *vizează* secretul „*străin*”, adică *secretul personal, secretul familial sau secretul comercial* al unei alte persoane fizice (nu se referă la persoana care este obligată să păstreze secretul [5, p.19-20]), precum și datele elaborate în scop de asigurare informațională a activității executate (secretul „*propriu*”); 3) informația *nu se referă la datele publice sau secretele de stat* [5, p.19-20]; 4) este prezentă *transmiterea* informațiilor la adresa unei alte persoane străine; 5) transmiterea datelor confidențiale *este una necesară* pentru succesul prognozat și scontat al cooperării dintre profesionist și clientul acestuia; 6) datele confidențiale sunt transmise *benevol* și la *discreția* beneficiarului – *discreția și încrederea* stau la baza unei relații temeinice și de lungă durată dintre beneficiar și consultant [6, p.27]; 7) informația i-a devenit cunoscută sau i-a fost încredințată unei persoane numai *în virtutea îndeplinirii îndatoririlor sale profesionale* (în acest caz, nu este vorba despre poziția sa oficială, ci despre o profesie ca un tip de activitate [3, p.94]); 8) persoana căreia deținătorul îi încredințează informația confidențială *este aleasă benevol* – deseori se caută un ajutor profesionist, concentrându-se asupra imaginii și reputației sale de afaceri, a cunoștințelor, a experienței de lucru, a statisticii de succes și a perspectivelor; alegerea se face în mod independent, *fără constrângere din partea statului* [8, p.163], și nu este membru al serviciului de stat sau municipal (în caz

contrar, informația este considerată secret de serviciu); 9) persoana care oferă asistență profesională poate refuza să o furnizeze din cauza lipsei de echipament necesar, a calificării necesare, a capacităților tehnice specifice, a volumului de muncă și a altor motive semnificative; 10) *natura contractuală a relației* – acordarea de asistență profesională, în cursul căreia funcționează regimul secretului profesional, este adesea contra plată (plata serviciu, onorariul etc.), suma plății pentru serviciile profesionale prestate este stabilită pe bază contractuală și reciproc acceptabilă; 11) protecția interesului privat al persoanei care recurge la asistență profesională devine o prioritate pentru subiecții raporturilor de protecție juridică a secretului profesional; 12) există *o interdicție privind difuzarea* informațiilor încredințate sau cunoscute ce ar putea prejudicia drepturile și interesele legitime ale beneficiarului (posesorului) [8, p.163; 5, p.19-20], iar persoana căreia i-au fost încredințate informații confidențiale datorită îndatoririlor sale profesionale ia măsuri pentru a-și proteja secretul [4, p.68]; 13) dezvăluirea ilegală a informațiilor confidențiale a căror distribuție neautorizată poate aduce atingere drepturilor și intereselor proprietarului informațiilor sau succesorilor săi, are un impact negativ asupra proprietarului informațiilor sau a succesorilor acestuia. Asemenea trăsături specifice de obținere a informațiilor nu sunt caracteristice informației obținute în cadrul regimului special de secret de serviciu.

De menționat că în legea penală a României este prevăzută răspunderea penală pentru divulgarea secretului profesional (alin.(1) art.227 Noul Cod penal) [9]. Fapta infracțională constă în acțiunea intenționată de *divulgare* a secretului profesional, adică aducerea la cunoștința altor persoane, a unor date secrete privind viața privată a unei persoane, de către făptuitorul căruia i-au fost încredințate sau de care a luat cunoștință prin natura profesiei sau funcției. Acțiunea de divulgare trebuie să aibă loc *fără drept*, adică fără consimțământul acelei persoane pe care o privesc (neautorizat), cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege.

Totuși, datele ce constituie secret profesional pot deveni nu doar obiectul divulgării, dar și a altor forme de procesare a informațiilor de

acest gen. Prin urmare, considerăm oportună reformularea denumirii și dispoziției ale art.227 din Noul Cod penal român în așa mod încât să fie sancționată nu doar *divulgarea*, dar și *alte operațiuni neautorizate* cu datele confidențiale ale persoanei care constituie secretul profesional. În special, propunem următoarea redacție a acestui articol: „*Divulgarea precum și colectarea, înregistrarea, organizarea, structurarea, stocarea, adaptarea sau modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, transmiterea, diseminarea sau punerea la dispoziție în orice alt mod, alinierea sau combinarea, restricționarea, ștergerea sau distrugerea fără drept a datelor confidențiale care constituie secret profesional, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă*”.

În plan comparativ, remarcăm că legiuitorul Republicii Moldova omite protecția juridico-penală a *secretului-obligației* (secretului profesional) a persoanei care este obligată să asigure confidențialitatea datelor încredințate în legătura cu exercitarea de către aceasta a activității pur profesionale. Astfel, propunem completarea Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova [10] prin introducerea articolului de sine stătător având următorul conținut: „art.177¹ Cod penal al Republicii Moldova. *Încălcarea regimului de protecție a secretului profesional. Orice operațiune sau set de operațiuni efectuate asupra datelor cu caracter personal sau asupra seturilor de date cu caracter personal, cu sau fără utilizarea de mijloace automatizate, săvârșite prin colectarea, înregistrarea, organizarea, structurarea, stocarea, adaptarea sau modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, divulgarea prin transmitere, diseminarea sau punerea la dispoziție în orice alt mod, alinierea sau combinarea, restricționarea, ștergerea sau distrugerea datelor confidențiale care constituie secret profesional, se pedepsește...*”.

Referințe:

1. ПРОКОПЕНКО, А.Н. Профессиональная тайна в российской правовой науке. В: *Проблемы правоохранительной деятельности*, 2015, №1, сс.23-27. (ISSN 1819-7426)ю
2. Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial*, 2002, nr.82-86. *Modernizarea Codului civil intră în vigoare la 01.03.2019.*

3. ГЫРЛА, Л. Уголовно-правовая охрана профессиональной тайны: некоторые вопросы и предложения. В: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2012, nr.8(58), с.92-94. (ISSN 1814-3237) <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/13.-p.92-94.pdf>
4. АРИКОВ, Г. Уголовно-правовой анализ тайны частной жизни, обеспечиваемой профессиональными тайнами. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.11, p.62-69. (ISSN 1811-0770).
5. МЕРКУЛОВА, С.Н. *Уголовно-правовая охрана профессиональной тайны/* Автореферат дисс. канд. юрид. наук. Специальность – 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право, 2007. 25с.
6. Ec. Lóránt, BUCS. *Politici și strategii de marketing pe piața serviciilor de consultanță. Studiu de caz: Piața serviciilor de consultanță oferite IMM-urilor din România.* Marketing policies and strategy on the consulting services market. Case study: The market of consulting services offered for the SMEs in Romania. Domeniul de doctorat: Marketing. Universitatea Transilvania din Brașov. Școala Doctorală Interdisciplinară. Centrul de Cercetări Economice. Brașov, 2017. 48 p.
7. ЗУБАЧ, И.Н. *Негласность как правовой феномен в уголовном процессе Украины /* И. Н. ЗУБАЧ. В: Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд» 2014, № 8 [Електронний ресурс]. (ISSN 2311-4517 Online) [Accesat: 27.06.2018] Disponibil: <http://oaji.net/articles/-/2014/797-1415390180.pdf>
8. ЕФРЕМОВА, М.А. *Уголовно-правовая охрана информационной безопасности/* Дисс. док. юрид. наук. Москва: Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2017, 427 с.
9. Noul Cod penal al României actualizat 2018, Legea 286/2009. Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal. În: *Monitorul Oficial*, nr.757/2012. <http://www.imliasi.ro/Noul%20cod%20penal.pdf> (accesat: 02.09.2018).
10. Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129.

PARTICULARITĂȚILE APLICĂRII CONFISCĂRII SPECIALE ÎN PROCESUL CONTRAVENȚIONAL

Andrei IOSIP

În dreptul contravențional, **confiscarea specială** este reglementată ca măsură de siguranță, care poate fi aplicată în procesul contravențional, chiar dacă nu sunt întrunite condițiile de tragere la răspundere contravențională sau persoana este liberată de răspundere, în scopul înlăturării consecințelor faptei, a unui pericol real ori pentru prevenirea săvârșirii de fapte contravenționale.

Confiscarea specială este reglementată în Codul contravențional la art. 439⁷ și constă în trecerea forțată și gratuită în proprietatea statului a următoarelor bunuri: **a)** utilizate sau destinate pentru săvârșirea unei contravenții; **b)** rezultate din săvârșirea contravenției, precum și orice venituri generate de aceste bunuri; **c)** date pentru a determina săvârșirea contravenției, precum și orice venituri generate de aceste bunuri; **d)** deținute contrar regimului stabilit de legislație și depistate pe parcursul desfășurării procesului contravențional; **e)** convertite sau transformate, parțial sau integral, din bunurile rezultate din contravenții sau din veniturile generate de aceste bunuri.

Dacă bunurile precizate nu mai există, nu pot fi găsite sau recuperate, se va confisca contravaloarea lor. Totodată, dacă bunurile rezultate din săvârșirea contravenției și veniturile de la aceste bunuri au fost comasate cu bunuri dobândite legal, se confiscă acea parte din bunuri sau contravaloarea acestora, echivalentă valorii bunurilor rezultate din săvârșirea contravenției și a veniturilor de la acestea.

Dacă bunurile indicate la alin. (2) lit. a) și b) din art. 439⁷ Cod contravențional aparțin sau au fost transferate oneros unei persoane care nu știa și nici nu trebuia să știe despre scopul utilizării sau originea bunurilor, se confiscă contravaloarea acestora. În caz că bunurile respective au fost transferate cu titlu gratuit unei persoane care nu știa și nici nu trebuia să știe despre scopul utilizării sau originea acestora, bunurile se confiscă.

Confiscarea specială poate fi aplicată de către instanța de judecată sau, în cazul infracțiunilor de la art. 79 alin. (3), art. 287 Cod contravențional, aceasta se aplică de către Serviciul Vamal [1].

În general, confiscarea reprezintă o ingerință în dreptul de proprietate, pentru că în rezultatul aplicării acesteia, persoana de referință este privată de o parte din bunurile sale dobândite în mod licit. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (*în continuare CtEDO*) a menționat că o asemenea măsură de siguranță cade sub incidența celui de-al doilea paragraf al art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană pentru Drepturile Omului (*în continuare CEDO*).

La rândul său, art. 1 din Protocolul nr. 1 CEDO statuează că „orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauza de utilitate publică, în condiții legale și conform principiilor generale ale dreptului internațional [2].

În sensul celui de-al doilea paragraf al art. 1 din Protocolul nr. 1 CEDO, ingerința trebuie să fie prevăzută de lege și să urmărească unul sau mai multe scopuri legitime. În cele din urmă, trebuie să existe un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit.

Astfel, confiscarea specială urmează a fi aplicată în strictă concordanță cu art. 1 din Protocolul nr. 1 CEDO, dar și cu celelalte principii fundamentale ale dreptului, fiind iminent necesar de a asigura o protecție împotriva potențialelor abuzuri din partea organelor abilitate cu aplicarea confiscării speciale.

În cauza *Gabric vs Croația*, pronunțată la 05 mai 2009, paragr. 31, CtEDO reiterează că articolul 1 din Protocolul nr. 1 garantează în fond dreptul la proprietate și cuprinde trei reguli distincte. Prima, care este exprimată în prima frază a primului paragraf și este de natură generală, stabilește principiul plăcerii pașnice a posesiunilor. A doua regulă, în a doua teză a aceluiași paragraf, se referă la privarea de bunuri și o condiționează de anumite motive. Al treilea, cuprins în al doilea paragraf, recunoaște că statele contractante au dreptul, printre altele, de a controla folosirea proprietății în conformitate cu interesul general. A doua și a treia regulă, care se referă la anumite cazuri de

ingerință în dreptul la o folosire pașnică a proprietății, trebuie interpretate în lumina principiului general prevăzut în prima regulă (*a se vedea, printre alte autorități, Draon vs Franța [GC], nr. 1513/03, § 69, 6 octombrie 2005*) [3].

Respectiv, confiscarea specială urmează a fi aplicată doar în cazurile exhaustiv enumerate la art. 439⁷ Cod contravențional, iar organelor abilitate le revine obligația de a motiva în detaliu necesitatea ingerinței în dreptul de proprietate a contravenientului. Or, în cazul în care confiscarea specială va fi aplicată, în afara reglementărilor legale, în mod arbitrar, aceasta va constitui o privare ilegală de proprietate, iar odată cu aceasta și o încălcare gravă a art. 1 din Protocolul nr. 1 CEDO.

Totodată, ingerința permisă de art. 439⁷ Cod contravențional, aplicată asupra dreptului de proprietate consfințit la art. 46 din Constituția R. Moldova, urmează a fi aplicată și conform prevederilor art. 54 (4) din Constituție, care presupune că orice restrângere a drepturilor trebuie să fie stabilită și aplicată doar în scopul pentru care a fost prevăzută și în limitele strict stabilite, având în vedere cauzele care o justifică. Problemele apărute la aplicarea confiscării speciale urmează să se soluționeze pornind de la situațiile și circumstanțele concrete, care trebuie verificate și apreciate de către autoritatea (instanța), în fața căreia se invocă neproporționalitatea [4].

Importante sunt și constatările Curții Constituționale, care, examinând constituționalitatea unor dispoziții din Codul penal și Codul de procedură penală ce vizau, *inter alia*, confiscarea, a statuat, în Hotărârea nr. 6 din 16 aprilie 2015 că: *„Averea dobândită licit nu poate fi confiscată (art. 46 alin. (3) din Constituție). O asemenea sancțiune poate fi aplicată față de proprietar, în cazul în care bunurile erau destinate sau au fost utilizate, pentru a săvârși o infracțiune, contravenție sau aceste bunuri au rezultat din infracțiuni și contravenții (art. 46 alin. (4) din Constituție)* [5].

Corespunzător, confiscarea specială urmează să fie supusă „triplului test” (imixtiunea în dreptul la proprietate să fie prevăzută de lege; să urmărească un scop legitim și să fie necesară într-o societate democratică; dacă este proporțională cu circumstanțele cauzei, cerințele generale ale societății, coroborate cu cerințele de a proteja drepturile

de proprietate), luându-se în considerație, cu precădere, că simpla faptă de încălcare a legislației nu este destulă pentru aplicarea, prin automatism, a măsurii de siguranță, sub formă de confiscare specială [6].

Chintesența celor reliefate *supra*, este că măsura confiscării speciale trebuie analizată, prin raportare la fapta comisă de către persoană. Totuși instanțele nu ar trebui să aplice „orbește” normele legale și constările CtEDO. Soluția despre aplicarea confiscării depinde de o examinare detaliată a faptelor precum și de circumstanțele specifice ale fiecărui caz în parte, nu de o aplicare mecanică a legii. Or, la aplicarea acestei măsuri instanțele trebuie să asigure echilibrul rezonabil între înfăptuirea justiției și neadmiterea lezării dreptului de proprietate a persoanei de referință.

Referințe:

1. Codul contravențional al R. Moldova publicat la 17.03.17. În: *Monitorul Oficial*, nr. 78-84, art.100.
2. Convenția Europeană a Drepturilor Omului.
3. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
4. Cauza CtEDO, *Gabric vs Croația*, cererea nr. 9702/04, 05 mai 2009.
5. Decizia Curții Supreme de Justiție nr. 4-1ril-5/19 din 07.02.19, http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=6
6. Hotărîrea Curții Constituționale nr. 6 din 16.04.2015, www.constcourt.md.

**VIAȚA PERSOANEI – VALOARE SOCIALĂ
OCROTITĂ DE LEGEA PENALĂ**

Rodica BERDILO

Autorul R.B. Golovkin consideră că omorul reprezintă un regulator individual-situativ nenormativ al relațiilor sociale [1]. În opinia noastră, mai potrivit ar fi să afirmăm că omorul lezează – în mod efectiv sau potențial – valorile sociale și relațiile sociale aferente care constituie obiectul juridic al acestei infracțiuni. Stabilirea răspunderii penale pentru o infracțiune apare în calitate de garanție eficientă a ocrotirii valorilor și relațiilor sociale pe care aceasta o lezează. Apărarea juridico-penală a obiectului infracțiunii are scopul prevenirii și contracarării săvârșirii infracțiunilor care îl lezează.

Esența antisocială a oricărei infracțiuni este condiționată, cu precădere, de obiectul juridic special pe care aceasta îl lezează. La prima vedere, în cazul omorului, dreptul la viață este cel cărui i se aduce atingere. C.Năstase afirmă just că dreptul la viață „este un drept inerent omului, este fundamentul tuturor celorlalte drepturi aparținând ființei umane” [2]. Caracterul fundamental al dreptului la viață derivă din prevederile Constituției Republicii Moldova. Conform alin.(1) art.16 al Legii Fundamentale, „respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului”. Totodată, în conformitate cu alin.(1) art.24 al Constituției Republicii Moldova, „statul garantează fiecărui om dreptul la viață ...”.

Pornind de la aceste premise, dreptul la viață ar fi cel care formează obiectul juridic special al omorului. În doctrina penală, această opinie este împărtășită, spre exemplu, de către S.V. Tasakov [3] și O.M. Krasikov [4]. Alți autori au puncte de vedere contrare. De exemplu, O.N. Vasiliuk susține că „viața persoanei este o valoare socială, spirituală și biologică independentă, care nu se confundă cu un drept subiectiv al acesteia” [5]. A.G. Babicev afirmă: „Tocmai viața persoanei, ca ceva dat de la naștere și care nu i-a fost încă luat prin moarte, și nu dreptul la viață, formează obiectul juridic special al omorului” [6].

După părerea lui I.H. Babadjanov, dreptul la viață are valențe formal-atributive; prin urmare, este necesar să se facă distincția între viață și dreptul la viață [7]. Este util să-l cităm și pe S.Brînza: „Relațiile sociale sunt primare, iar un drept subiectiv este derivat. De aceea, relațiile sociale (iar nu dreptul subiectiv) constituie substanța la care atentează infracțiunea. Dreptul subiectiv reprezintă unul din subelementele relației sociale. ... În concluzie, dreptul subiectiv nu poate fi considerat obiect de apărare penală” [8]. Așadar, recunoașterea dreptului la viață ca obiect juridic special al omorului ar însemna echivalarea acestui obiect cu una dintre părțile sale. O asemenea confuzie ar implica o percepere distorsionată a obiectului juridic special al omorului și, în consecință, ar influența negativ stabilirea esenței juridice a acestei infracțiuni.

Unii doctrinari consideră că viața omului constituie obiectul juridic special al omorului. Cu alte cuvinte, aceștia sunt de părerea că obiectul

juridic special al omorului este viața omului privită exclusiv din perspectivă biologică. De exemplu, N.A. Nekliudov menționează că viața persoanei reprezintă „activitatea forțelor umane” [9]. În viziunea lui A.N. Krasikov, viața persoanei este „activitatea forțelor umane, care acoperă întreaga perioadă de existență psihofizică spontană, având un moment inițial și unul final” [10]. C. Alecu privește viața persoanei ca pe o „stare de fapt intervenită în urma producerii nașterii și înainte de producerea morții” [11]. R.S. Iujeka afirmă că „viața este un fenomen care presupune o combinație de caracteristici biologice generale fundamentale (metabolism, homeostazie, creștere, dezvoltare, reacția la factorii iritanți, reproducere, evoluție etc.), care caracterizează ființele vii, distingându-le de obiectele lipsite de viață” [12].

Pe de altă parte, S.V. Borodin menționează că „viața persoanei este inseparabilă de relațiile sociale, deoarece obiectul omorului îl constituie nu numai viața persoanei sub aspect biologic, dar și acele relații sociale ale căror subiect este lipsit de viață” [13].

La rândul său, A.F. Istomin susține că obiectul juridic special al infracțiunii de omor îl formează „viața persoanei ca fenomen biologic, dar în același timp și ansamblul relațiilor sociale care alcătuiesc esența ei” [14]. În fine, părerea lui L.A. Ostapenko se exprimă în aceea că „viața este o condiție a existenței persoanei ca ființă socială și, prin urmare, condiția existenței tuturor relațiilor sale. Lipsirea persoanei de viață înseamnă dispariția ei ca ființă biologică și, în același timp, încetarea tuturor relațiilor sociale în care ea a fost prezentă” [15].

Analiza tuturor acestor puncte de vedere ne permite să concluzionăm că obiectul juridic special al omorului nu-l constituie viața omului privită exclusiv din perspectivă biologică. O astfel de abordare ar fi potrivită în cazul unei ființe umane nenăscute, nu în cazul unei persoane. Din aceste considerente, obiectul juridic special al omorului trebuie privit ca un fascicol de relații care-i oferă persoanei posibilitatea să trăiască în cadrul societății, iar nu ca un ansamblu de caracteristici biologice.

Referințe:

1. ГОЛОВКИН, Р.Б. Некоторые аспекты отражения убийств в системе правовых и иных социальных норм. В: *Вестник института: преступление, наказание, исправление*, 2014, № 2, сс.4-9.

2. NĂSTASE, C. Dreptul la viață și la integritatea persoanei în concepția și practica europeană. În: *Pro Patria Lex*, 2011, vol.IX, nr.2, pp.15-26.
3. ТАСАКОВ, С.В. *Ответственность за убийство при смягчающих обстоятельствах по уголовному праву России*/Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Самара, 2000, с.16.
4. *Уголовное право России. В 2-х томах. Т. 2. Общая часть* / Отв. ред. А.Н. ИГНАТОВ, Ю.А. КРАСИКОВ. Москва: Норма Инфра-М, 1998, с.143.
5. ВАСИЛЮК, О.Н. Жизнь как объект уголовно-правовой охраны. În: *Актуальные проблемы науки XXI века: сб. ст. уч. II науч.-практ. Семинара молодых ученых*, Минск, 16 февраля 2012 г. Минск, 2012, сс.12-16.
6. БАБИЧЕВ, А.Г. Актуальные вопросы начала и окончания жизни по уголовному законодательству России. В: *Государство и право: теория и практика: материалы III Междунар. науч. конф. (г. Чита, июль 2014 г.)*. Чита: Молодой ученый, 2014, сс.58-61.
7. БАБАДЖАНОВ, И.Х. *Жизнь и смерть человека как институционально-правовые категории (теоретико-аксиологический и частно-правовой анализ)*/ Дисс. докт. юрид. наук. Душанбе, 2014, p.46.
8. BRÎNZA, S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.69.
9. НЕКЛЮДОВ, Н.А. *Руководство к особенной части русского уголовного права. Преступления и проступки против личности*. Том 1. Санкт-Петербург: Типография П.П. Меркульева, 1876, с.263.
10. КРАСИКОВ, А.Н. *Ответственность за убийство по российскому уголовному праву*. Саратов: Изд-ство Саратовского университета, 1999, с.11.
11. ALECU, C. Unele considerații privind moartea din perspectivă filozofică și juridică. În: *Vector european*, 2014, nr.2, pp.163-168.
12. ЮЖЕКА, Р.С. Життя та здоров'я як об'єкти кримінально-правового захисту. В: *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти: матеріали V Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 10 груд. 2014 р.)*. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014, сс.169-170.
13. БОРОДИН, С.В. *Квалификация преступления против жизни*. Москва: Наука, 1977, с.31.
14. ИСТОМИН, А.Ф. С запасом прочности: о квалификации необходимой обороны. В: *Российская юстиция*, 1995, № 7, сс.42-47.
15. ОСТАПЕНКО, Л.А. *Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (ст.116, 117, 118 КК України)*/Автореф. дис. ... к.ю.н. Київ, 2003, с.12.

**DISCUȚII PRIVIND CONȚINUTUL OBIECTULUI
JURIDIC GENERIC AL INFRAȚIUNILOR
ÎN DOMENIUL TRANSPORTURILOR**

Nicolae POSTOVANU

În doctrina juridico-penală autohtonă sunt exprimate variate opinii privind conținutul obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute de cap. XII „Infracțiuni în domeniul transporturilor” din partea specială a Codului penal. Spre exemplu, I. Macari consideră că acest obiect îl formează „totalitatea relațiilor sociale a căror normală dezvoltare și desfășurare sunt condiționate de respectarea regulilor stabilite în legătură cu activitatea normală și asigurarea securității mijloacelor de transport” [1]. După părerea lui A. Borodac, obiectul juridic generic al infracțiunilor în domeniul transporturilor îl constituie „relațiile sociale care condiționează ocrotirea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a transporturilor” [2]. I. Slisarenco arată că obiectul respectiv este format din „relațiile și valorile sociale condiționate de ocrotirea regulilor de siguranță a circulației tuturor tipurilor de transporturi, relații ce se nasc, se desfășoară și se sting în condițiile unei desfășurări în deplină siguranță a traficului rutier, feroviar, naval și aerian” [3]. În viziunea lui V. Budeci, obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute de cap. XII al părții speciale a Codului penal îl constituie „totalitatea relațiilor sociale care apar și se desfășoară în legătură cu necesitatea asigurării securității traficului rutier” [4]. Din punctul de vedere al lui S. Brînza și V. Stati, acest obiect îl formează „relațiile sociale cu privire la securitatea în transport” [5].

Sunt lipsite de orizont acele interpretări doctrinare care reduc obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute de cap. XII al părții speciale a Codului penal la relațiile sociale cu privire la securitatea: mijloacelor de transport; circulației și exploatarea mijloacelor de transport; traficului rutier. O astfel de interpretare nu ține cont de regula că obiectul juridic special al tuturor infracțiunilor, prevăzute de același capitol al legii penale, derivă din obiectul lor juridic generic. Relațiile sociale cu privire la securitatea mijloacelor de transport, a

circulației și exploatării mijloacelor de transport, a traficului rutier constituie părți ale obiectului juridic generic al infracțiunilor în domeniul transporturilor. Analiza art.272 și 275 CP RM ne arată că săvârșirea infracțiunilor, prevăzute de aceste articole, nu afectează în mod necesar relațiile sociale cu privire la securitatea mijloacelor de transport, a circulației și exploatării mijloacelor de transport, a traficului rutier. Însă, cel mai evident, această concluzie rezultă din analiza art.276 CP RM. Infracțiunea, prevăzută de acest articol, nu poate aduce atingere relațiilor sociale cu privire la securitatea mijloacelor de transport, a circulației și exploatării mijloacelor de transport, a traficului rutier. În aceste condiții, nu este întemeiată recomandarea lui I.Slisarenco de a modifica titlul cap. XII al Părții speciale a Codului penal din „Infracțiuni în domeniul transporturilor” în „Infracțiuni contra siguranței circulației transporturilor” [6]. Neajunsurile unei astfel de recomandări sunt că ea: 1) nu este însoțită de recomandarea de strămutare într-un alt capitol al legii penale a art.272; 275 și 276 CP RM; 2) nu ține seama de faptul că, așa cum rezultă din art.263; 264; 265 și 266 CP RM, regulile de siguranță (securitate) a circulației mijloacelor de transport nu se confundă cu regulile de siguranță (securitate) a exploatării acestor mijloace; 3) nu ține cont de faptul că circulă mijloacele de transport, nu însuși transportul care: a) reprezintă un sector al economiei naționale (așa cum rezultă din definiția noțiunii de transport din art.1 al Legii cu privire la transporturi din 21 mai 1997); b) cuprinde nu doar ansamblul mijloacelor de transport feroviare, auto, aeriene și navale ce asigură transportarea persoanelor și mărfurilor, ci și infrastructura necesară transportării acestora (întreprinderi de transport, artere de transport, gări, stații, aeroporturi, debarcadere, porturi etc.).

Conținutul obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute de capitolul XII al Părții speciale a Codului penal este prezentat cel mai reușit de S. Brînza și V. Stati. Totuși, precizia terminologică ne obligă să redăm conținutul acestui obiect cu mai multă exactitate. Din denumirea cap. XII al părții speciale a Codului penal, precum și din dispozițiile normelor care alcătuiesc acest capitol, rezultă că obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute de capitolul respectiv îl constituie nu relațiile sociale cu privire la securitatea în transport, dar

relațiile sociale cu privire la securitatea în domeniul transporturilor feroviar, auto, aerian și naval.

Din alin.(1) art. 13 al Legii cu privire la transporturi din 21 mai 1997 rezultă că securitatea în transport se exprimă în „lipsa de primejdii pentru viața și sănătatea oamenilor, siguranța exploatării mijloacelor de transport, căilor de comunicație, clădirilor, instalațiilor și protecția mediului înconjurător”. Noțiunea de securitate în domeniul transporturilor nu este definită în legislație. În literatura de specialitate noțiunea dată este definită astfel: „partea integrantă a sistemului securității naționale, îndreptată spre prevenirea (minimizarea) daunelor cauzate sănătății și (sau) vieții persoanelor, patrimoniului și mediului, precum și a daunelor economice cauzate de activitățile de transport, prin asigurarea funcționării stabile a sistemului de transporturi și prin protejarea acestuia împotriva actelor de intervenție ilegală, a amenințărilor de ordin tehnic sau tehnologic, a amenințărilor cu caracter excepțional de origine naturală sau provocate de om” [7]; „partea integrantă a securității naționale, reprezentând starea de protecție a obiectelor de infrastructură a transporturilor, a mijloacelor de transport, a consumatorilor de servicii de transport, a angajaților sistemului de transporturi și a mediului împotriva actelor de intervenție ilegală, precum și a amenințărilor de origine naturală sau provocate de om” [8]; „starea sistemului de transporturi, care permite asigurarea securității naționale și a intereselor naționale în domeniul activităților de transport, stabilitatea activităților de transport, prevenirea daunelor cauzate sănătății și vieții persoanelor, minimizarea daunelor cauzate patrimoniului și mediului, precum și a daunelor economice la nivel național datorate desfășurării activităților de transport” [9].

În art.1.3.7 al Legii pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova din 22.05.2008, printre amenințările care derivă din activitatea umană cu impact asupra securității naționale a Republicii Moldova sunt numite „accidentele la întreprinderile de transport”. Aceasta confirmă implicit tezele doctrinarilor, citați mai sus, potrivit cărora securitatea în domeniul transporturilor constituie o parte componentă a securității naționale. Noțiunea de securitate națională, fiind una generică, include anumite noțiuni subsecvente

(inclusiv noțiunea de securitate în domeniul transporturilor). De aceea, ar fi întemeiat să afirmăm că relațiile sociale cu privire la securitatea națională constituie obiectul juridic suprageneric care include: relațiile sociale cu privire la securitatea în domeniul transporturilor; relațiile sociale cu privire la securitatea publică; relațiile sociale cu privire la securitatea de stat; relațiile sociale cu privire la securitatea militară.

Referințe:

1. MACARI, I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială*. Chișinău: CE USM, 2003, p.279.
2. BORODAC, A. *Manual de drept penal: partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p.372.
3. SLISARENCO, I. *Natura juridică a faptelor de vătămare a sănătății și de lipsire de viață săvârșite din imprudență ca rezultat al încălcării regulilor de siguranță a traficului rutier*/Teză de doctor în drept. Chișinău, 2019, p.108.
4. BUDECI, V. *Răspunderea penală pentru infracțiunile în domeniul transportului rutier*/Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014, p.90.
5. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.403.
6. SLISARENCO, I. *Op.cit.*, p.194.
7. РЯЗАНОВ, Н.С. К вопросу о соотношении понятий «безопасность» и «транспортная безопасность». В: *Вестник Омской юридической академии*, 2017. Т.14, № 3, сс.89-94.
8. КОРЯКИН, В.М. О соотношении понятия «транспортная безопасность» со смежными понятиями в области безопасности на транспорте. В: *Транспортное право и безопасность*, 2017, No.11, сс.26-32.
9. ТИТОВА, Н.К. Понятие и содержание терминов «транспортная безопасность» и «угроза транспортной безопасности»: теоретический аспект. В: *Транспортное право*, 2012, № 3, сс.30-33.

UNELE PROBLEME ÎN DELIMITAREA TRAFICULUI DE COPII DE PROXENETISM

Stanislav COPEȚCHI

Confruntând textul art.206 și cel al art.220 CP RM [1], desprindem că criteriul fundamental de delimitare a traficului de copii de proxenetism rezidă în scopul urmărit de făptuitor la realizarea faptei

prejudiciabile: a) în cazul proxenetismului, făptuitorul urmărește ca minorul să se angajeze în practicarea prostituției, în mod benevol; b) în contrast, în cazul traficului de copii făptuitorul urmărește exploatarea victimei.

Ce înțelegem prin exploatare sexuală?

Explicații suficient de plauzibile regăsim la pct.4.1. din Hotărârea Plenului CSJ „cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004 [2], în corespundere cu care „Prin **exploatare sexuală** se înțelege impunerea persoanei la practicarea prostituției sau a altor acțiuni cu caracter sexual”. Potrivit aceluiași punct din Hotărâre, prin „**exploatare sexuală comercială** se înțelege activitate aducătoare de profituri, care are drept urmare majorarea activului patrimonial al făptuitorului sau altor persoane, exprimându-se în folosirea victimei prin constrângere în prostituție sau în industria pornografică. Definiții similare întâlnim la art.2 din Legea Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, nr.241 din 20.10.2005 [3].

Deci, pentru a deveni aplicabil art.206 CP RM, este necesar ca făptuitorul să urmărească silirea (constrângerea, impunerea) victimei să practice prostituție. Acest lucru însă lipsește în cazul infracțiunii de proxenetism.

Același lucru rezultă foarte clar din prevederile art.19 din Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, semnată la Lanzarote la 25 octombrie 2007 [4], potrivit căreia: „*Fiecare parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura de incriminarea următoarelor fapte comise cu intenție: a) recrutarea unui copil pentru a practica prostituția sau determinarea unui copil să participe la prostituție; b) constrângerea unui copil să se prostitueze sau obținerea unui profit din această activitate ori exploatarea în altă manieră a unui copil în asemenea scopuri*”.

Interpretând sistemic prevederile lit.a) și b) alin.(1) art.19 din Convenție ajungem la concluzia că determinarea unui copil să practice prostituția trebuie deosebită de constrângerea ori altă manieră de exploatare a unui copil în prostituție.

Chiar dacă, în acord cu prevederile Convenției de la Lanzarote, ambele forme ale ilicitului penal sunt reunite sub egida unuia și aceluiși articol, intitulat „Infrațiuni referitoare la prostituția infantilă”, totuși acestea comportă grad prejudiciabil diferit, motiv pentru care legiuitorul moldav (și nu numai) a decis să incrimineze cele două fapte în norme distincte (art.206 și 220 CP RM).

Care este diferența dintre cele două fapte infracționale?

Constatăm că în prima ipoteză (determinarea la practicarea prostituției) victima nu este exploatată în prostituție. Aceasta consimte să practice prostituția. Iar consimțământul acesteia la practicarea prostituției este **valabil exprimat**.

Per a contrario, în cea de-a doua ipoteză victima este constrânsă sau exploatată altfel în prostituție. Așadar, în această ipoteză lipsește consimțământul minorului, adică minorul (*i*) își exprimă dezacordul la recrutarea, transportarea, transferul său în vederea practicării prostituției sau (*ii*) este de acord să fie recrutat, transportat, transferat etc. în vederea practicării prostituției însă, din cauza manifestării unui acord de voință viciat, acesta este catalogat drept lipsă a consimțământului.

Observăm că **consimțământul persoanei sau lipsa consimțământului** constituie semnul obiectiv-cheie care permite delimitarea celor două forme de ilicit penal. Aceasta deoarece, în lipsa consimțământului sau în prezența unui consimțământ viciat cele comise trebuie încadrate în tiparul art.206 CP RM. În contrast, atunci când este prezent consimțământul unui minor, și acesta este neviciat (adică, valabil exprimat) există suficiente premise pentru a încadra cele comise în baza art.220 CP RM.

Totuși, interesează, în special, să disociem traficul de copii prevăzut la alin.(1) art.206 CP RM de fapta de proxenetism. Or, în cazul traficului de copii în formă neagravată fapta prejudiciabilă nu este însoțită de aplicarea violenței sau de amenințarea cu aplicarea violenței ori de altă formă de constrângere care să-i paralizaze voința victimei. În această ipoteză fapta prejudiciabilă se poate exprima în simpla acțiune de recrutare, transportare, transfer etc., nefiind necesar prezența unei acțiuni secundare. Acest lucru complică lucrurile în delimitarea celor două infracțiuni.

Este limpede că dacă victima este constrânsă să practice prostituția cele comise constituie trafic de copii. Dar dacă făptuitorul nu aplică în subsidiar violență, nu recurge la înșelăciune, la abuz sau violență sexuală ori la altă acțiune similară de natură să-i paralizaze voința victimei? Când cele comise trebuie încadrate potrivit alin.(1) art.206 CP RM, și când conform art.220 CP RM?

Considerăm că și de această dată consimțământul minorului este criteriul ce permite deosebirea celor două infracțiuni. În cazul în care consimțământul minorului la practicarea prostituției este viciat cele comise necesită calificare în baza alin.(1) art.206 CP RM. În opoziție, dacă consimțământul este valabil exprimat la încadrare se va reține art.220 CP RM.

Aici apare ca firească întrebarea: când consimțământul unui minor de a practica prostituția trebuie considerat valabil exprimat (neviciat) și când acesta este viciat?

Răspunsul la această întrebare îl desprindem interpretând sistemic dispozițiile art.220, 206 și 174 CP RM. Din prevederile acestor norme, dar, în special a celor consemnate la art.174 CP RM (raportul sexual cu o persoană care nu a atins vârsta de 16 ani) deducem că începând cu vârsta de 16 ani minorul posedă libertatea de a întreține un raport sexual fără ca celălalt partener să fie tras la răspundere penală. Drept consecință, minorul ce a atins vârsta de 16 ani poate practica benevol prostituția, consimțământul acestuia de a întreține un raport sexual nefiind viciat. Prin urmare, conchidem că un minor, la o asemenea vârstă, poate fi victimă a infracțiunii de proxenetism.

Totuși, drept excepție, în pofida faptului posedării libertății de a intra în relații sexuale de către minorul ce a atins vârsta de 16 ani, cele comise trebuie apreciate drept trafic de copii (chiar și în ipoteza în care voința acestuia nu este paralizată), în situația în care foloasele trase de pe urma practicării prostituției sunt însușite în totalitate sau în cea mai mare parte de către făptuitor. O atare ipoteză mărturisește faptul exploatării victimei. În context subliniem cele evocate în literatura de specialitate autohtonă: „*O deosebire fundamentală între proxenetism și traficul de copii constă în finalitatea urmărită prin*

săvârșirea lor. Astfel, prin comiterea infracțiunii de proxenetism făptuitorul trage foloase de pe urma practicării prostituției de către victimă. Totuși, în acest caz victima își însușește o parte substanțială din beneficii. În contrast, în cazul traficului de copii, întreaga activitate are loc exclusiv în scopul exploatării victimei. De aceea, folosul astfel obținut este însușit în întregime (sau într-o proporție ce semnifică exploatarea) de către făptuitor” [5, p.1181; 6, p.34].

Toate cele reliefate mai sus demonstrează că în cazul traficului de copii se atentează asupra libertății fizice a minorului, chiar dacă în plan secundar (fapt rezultat din tehnica legislativă de amplasare a art.206 CP RM în cuprinsul Părții speciale a Codului penal). În contrast, asemenea relații sociale nu sunt lezate prin comiterea infracțiunii de proxenetism. Aceasta deoarece, așa cum se subliniază, pe bună dreptate la pct.15 din Hotărârea Plenului CSJ nr.37/2004 „În cazul proxenetismului între prostituată și proxenet există niște relații benevole”.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
2. Hotărârea Plenului CSJ „cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii” nr.37 din 22.11.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=230 [Accesat la 21.06.2019]
3. Legea Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, nr.241 din 20.10.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr.164-167.
4. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, semnată la Lanzarote la 25 octombrie 2007 <https://rm.coe.int/168046e1d9> [Accesat la 21.06.2019]
5. BRÎNZA S., STATI V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, 1328 p.
6. BRÎNZA S., STATI V. Delimitarea traficului de ființe umane și a traficului de copii de infracțiunile conexe. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2008, nr.4, p.32-40.

**REMEDII LEGISLATIVE PRIVIND
ASIGURAREA PREVIZIBILITĂȚII CONSECINȚEI
INFRAȚIONALE – „ALTE URMĂRI GRAVE”**

Adriana EȘANU

De lege lata, în Codul penal al Republicii Moldova întâlnim mai multe semne estimative, printre care și semnul estimativ desemnat prin locuțiunea „(alte) urmări grave”. În cele peste 60 de norme juridico-penale, sintagma „(alte) urmări grave” apare fie în conținutul constitutiv al variantei-tip a infracțiunii, fie în conținutul unor variante agravate. De reținut că semnul estimativ în discuție este analizat prin prisma principiilor legalității și previzibilității legii penale, care cer ca infracțiunile să fie definite cu mare exactitate, mai ales că aceste expresii pot constitui cauza agravării răspunderii și, ca urmare, a pedepsei penale [1]. La fel, sintagma „(alte) urmări grave” prevăzută în Codul penal a constituit obiect de verificare a constituționalității legii de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova, dat fiind sesizările: nr.157¹g din 23.12.2016 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.335 din Codul penal [2] și nr.94g din 29.06.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unei sintagme din art.328 alin.(3) Cod penal [3]. Dacă în cazul sesizării nr.157¹g din 23.12.2016, Curtea Constituțională nu vede o problemă de constituționalitate, deoarece Curtea observă că „urmările grave” constituie o circumstanță care urmează a fi apreciată de instanța de judecată pornind de la faptele particulare ale fiecărui caz în parte [4, pct.27], atunci în cazul sesizării nr.94g din 29.06.2018, instanța de contencios constituțional declară neconstituțional art.328 alin.(3) lit.d) Cod penal, reținând că norma contestată îi acordă instanței de judecată o marjă largă de discreție, fapt care a generat o practică judiciară neunitară. În lipsa unor repere fixe, inclusiv normative, calificarea urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii ca fiind „urmări grave” se face la discreția celor care aplică legea penală, justițiabilul aflându-se într-o stare de insecuritate juridică. Astfel privity lucrurile, Curtea a indicat cu valoare de principiu că prevederile art.328 alin.(3) lit.d) Cod penal

sunt formulate de o manieră imprecisă și neclară și le conferă autorității care le aplică o marjă excesivă de discreție [5, pct.49, 52, 53].

Fără a pune în discuție însăși incertitudinea care a creat-o Curtea Constituțională prin faptul unei abordări neunitare a previzibilității urmărilor grave rezultate dintr-o faptă prejudiciabilă; or, nu este clar de ce urmările grave rezultate din abuzul de serviciu (art.335 alin.(1¹) Cod penal) sunt previzibile, iar urmările grave rezultate din excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art.328 alin.(3) lit.d) Cod penal) nu corespunde testului de previzibilitate și claritate, considerăm că cea mai vulnerabilă problemă ține totuși de remediile legislative de asigurare a previzibilității legii penale pentru acele norme care conțin acest semn estimativ. Ipotetic, distingem cel puțin următoarele remedii de înlăturare a insecurității juridice ce rezultă din ambiguitatea normelor de referință:

1) renunțarea la diferențierea răspunderii penale în baza semnului estimativ în discuție, fapt realizat prin abrogarea sintagmei „*(alte) urmări grave*” din conținutul legii penale;

2) reformularea sintagmei „*alte urmări grave*” din fiecare normă de incidență a legii penale;

3) completarea normelor penale care conțin sintagma „*(alte) urmări grave*” cu o notă explicativă, care ar dezvălui eventualele ipoteze de urmări grave specifice naturii infracțiunii;

4) inserarea în Capitolul XIII al Părții generale a Codului penal al Republicii Moldova a unei norme cu caracter explicativ, care ar defini înțelesul sintagmei „*(alte) urmări grave*”.

Considerăm că o atenție sporită trebuie focalizată asupra ultimului remediu, context în care prima soluție nu ar putea să ne ofere o protecție adecvată valorilor sociale ocrotite de legea penală, atunci când prin comiterea unei fapte prejudiciabile se atentează la valori sociale de maximă importanță care nu se cuprind în conținutul constitutiv al infracțiunii, precum viața și sănătatea persoanei și nu numai. Cea de-a doua și a treia soluții sunt practic imposibil de implementat, dat fiind complexitatea ce se impune în procesul tehnicii legislative, ceea ce presupune intervenții legislative pentru toate acele norme care conțin semnul estimativ „*(alte) urmări grave*”. Mai mult

ca atât, cea de-a doua și a treia soluție este îmbinată cu riscul de a determina lipsa efectului de armonizare dintre incriminările din Partea specială a Codului penal, în care se conține semnul estimativ. Aceasta deoarece, conținutul sintagmei „(alte) urmări grave” este diferit de la capitol la capitol, fapt consemnat și prin interpretările judiciare în materie de viol (art.171 Cod penal) sau șantaj (art.189 Cod penal). Ori, spre exemplu, pierderea capacității de naștere normală (fără cezariană) sau graviditatea extrauterină, apreciate ca fiind urmări grave pentru viol, nu pot constitui astfel de urmări în cazul șantajului.

În definitiv, abordând cea de-a patra opțiune – inserarea în Capitolul XIII al Părții generale a Codului penal al Republicii Moldova a unei norme cu caracter explicativ, care ar defini înțelesul sintagmei „(alte) urmări grave”, recunoaștem că și acest remediu emană anumite riscuri, deoarece enumerarea *in concreto* a urmărilor grave nu răspunde nevoii stabilității legii în condițiile dinamismului și schimbării relațiilor sociale. În plus, mai există și riscul omisiunii unor modalități ale consecințelor care s-ar subscrie definiției „(alte) urmări grave”.

Cu toate că există riscurile care se impun din definirea urmărilor grave, considerăm că remediu legislativ în discuție este cel mai potrivit cadrului incriminator; or, punând în balanță aceste riscuri cu nevoia de a asigura un regim preventiv, de a nu admite interpretarea extensivă defavorabilă și de a asigura standardul calității legii penale, cele din urmă incontestabil prevalează oricărui risc. Urmare a exegezei de mai sus, venim cu propunerea de a completa Codul penal al Republicii Moldova cu art.126² cu următorul cuprins: „*Prin urmări grave se înțelege un prejudiciu ori o vătămare gravă a drepturilor sau intereselor legitime ale persoanei fizice sau juridice, inclusiv ale statului sau ale administrației publice locale de orice nivel, manifestată prin survenirea daunelor în proporții mari ori deosebit de mari (exceptând articolele corespunzătoare din Partea specială a prezentului Cod în care respectivele daune deja se regăsesc în calitate de semne ale acestor componente de infracțiuni), perturbarea ori sistarea activității unei autorități, instituții ori întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate sau forma juridică de organizare, survenirea insolvabilității unei întreprinderi ori lichidarea acesteia, încetarea ori*

sistarea impusă a activității profesionale a persoanei fizice, provocarea unor calamități, cum ar fi inundarea sau incendierea spațiilor în care locuiesc persoane, provocarea unor accidente în transportul de persoane, provocarea prăbușirii clădirilor sau construcțiilor locuite, provocarea alunecărilor de teren, pieirea în masă a animalelor, provocarea ruperii barajelor, infestarea, dispersarea ori poluarea mediului înconjurător cu substanțe radioactive, otrăvitoare, chimice, puternic toxice sau agenți biologici, provocarea altor contagieri ori poluări, generarea unor epidemii, epizootii sau epifitii, provocarea avariilor, catastrofelor, provocarea unui dezastru ecologic sau social, prejudicierea în masă a sănătății oamenilor sau deteriorarea ori distrugerea obiectelor economiei naționale și altor valori materiale importante, slăbirea bazei economice și a capacității de apărare a țării, sinuciderea sau încercarea de sinucidere a victimei sau apropiaților ei, survenirea decesului victimei, pierderea capacității de naștere normală (fără cezariană), graviditatea extrauterină sau apariția gravidității în cazul contraindicațiilor medicale pentru naștere, precum și alte situații similare”.

Referințe:

1. Expertiza Codului penal al Republicii Moldova efectuată de către experții Consiliului Europei, 2005. <http://www.dejure.md> [Accesat la 10.05.2019]
2. Sesizarea nr.157¹g din 23.12.2016 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.335 din Codul penal. <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=sesizari&docid=576> [Accesat la 03.06.2019]
3. Sesizarea nr.94g din 29.06.2018 privind excepția de neconstituționalitate unei sintagme din art.328 alin. (3) din Codul penal. <http://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=sesizari&docid=849> [Accesat la 03.06.2019]
4. Decizia nr. 95 din 21.09.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 157¹g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 335 alin. (1) și alin. (1¹) din Codul penal al Republicii Moldova (abuzul de serviciu). <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=336> [Accesat la 05.06.2019]
5. Hotărârea nr. 22 din 01.10.2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave). <http://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/roh22201894g2018ro27698.pdf> [Accesat la 05.06.2019]

**POLITICA PENALĂ: DE LA DOCTRINĂ
LA FINALITĂȚI PRACTICE**

Mariana GRAMA

Dacă în mod tradițional teoria și practica prezintă puncte convergente doar la nivel superficial, deseori afirmându-se că teoria este un mod idealizat de descriere a realității în practică, această concepție trebuie depășită, pentru ca dezbaterile teoretice să aibă o finalitate practică, să contribuie la îmbunătățirea modului în care sunt aplicate măsurile statale de politică penală. Această discrepanță se poate datora, pe de o parte, faptului că teoreticienii au tendința de a fi prea riguroși, exacti și exhaustivi în activitatea lor care rămâne uneori în lumea ideilor, iar pe de altă parte, faptului că cei implicați în practică nu fructifică destul rezultatele cercetărilor științifice.

Modul concret în care se face trecerea de la teorie la practică ține de măsura în care practica acceptă influența teoretică. Acestea două nu trebuie separate, ci trebuie reușită o îmbinare a obiectivelor fiecărui domeniu.

Deci, rolul dreptului penal în cadrul politicii generale a statului este acela de a exprima și realiza politica penală oficială la un anumit moment determinat, precum și de a pune, legal, la dispoziția autorității etatice, un instrument de reacție preventiv-represivă de maxim impact, care să poată fi utilizat efectiv și eficient în lupta contra flagelului ce o amenință, anume fenomenul infracționalității [1, p.15].

Politica penală a statului trebuie concordată cu modul în care acesta își înțelege scopul social. În acest context, statul democratic nu presupune nicio ideologie, ci le acceptă pe toate, fiind preocupat de protecția valorilor democratice.

Într-o opinie [2, p.15], politica penală este definită ca ansamblul de procedee susceptibile să fie propuse legiuitorului sau care sunt efectiv folosite de acesta la un moment dat într-o țară determinată, pentru combaterea criminalității. Astfel:

1) politica penală identifică și propune soluții posibile pentru prevenirea criminalității;

2) politica penală determină necesitatea de a incrimina anumite fapte ca infracțiuni;

3) politica penală este un mijloc de cooperare împotriva fenomenului infracțional.

Unii autori [3, p.18] raportează la principalele reperi de ordin general referitoare la definirea conceptuală a politicii penale următoarele:

– politica penală este o politică de stat științific fundamentată, elaborată și aplicată de către organele abilitate de stat;

– politica penală ține de elaborarea cadrului normativ penal realizată prin criminalizarea, penalizarea și decriminalizarea faptelor, dar și elaborarea legii procesual-penale și execuționale în domeniul penal;

– politica penală este direcționată împotriva infracțiunilor și are drept scop apărarea valorilor sociale dominante în societate și intereselor legitime ale persoanei, societății, statului.

Aceiași autori propun următoarea definiție operațională a acestui termen – ca politică a statului, elaborată și aplicată de organele abilitate de stat, realizată prin criminalizarea, penalizarea și decriminalizarea faptelor, dar și elaborarea aspectelor procesual-penale și execuțional-penale orientate spre apărarea împotriva infracțiunilor și prevenirii acestora.

Dincolo de orientările doctrinei, politica penală prezintă importanță sub aspectul influenței concrete exercitate asupra prevenirii și combaterii fenomenului infracțional, mai cu seamă că finalitatea imediată a oricărei politici publice este punerea sa în practică.

Aplicarea politicii penale presupune implicarea mai multor autorități: Parlament, Guvern, Curtea Constituțională.

Legiuitorul adoptă și promovează politica penală prin intermediul codurilor (penal, de procedură penală, execuțional) care plasează instituțiile de drept penal din noi perspective.

Guvernul prin autoritățile sale aplică politica penală, iar Curtea Constituțională „veghează” asupra modului de aplicare „în concret” a normelor de drept penal pentru asigurarea protecției drepturilor și libertăților persoanelor vizate de măsurile de politică penală.

În trecut nu prea îndepărtat, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Strategia Națională de Integritate și Anticorupție pentru anii

2017-2020 din 30.03.2017, Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020 și Grila indicatorilor de evaluare a impactului Strategiei Naționale de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020. La fel și Guvernul Republicii Moldova a aprobat Hotărârea privind aprobarea mecanismului de elaborare și coordonare a planurilor sectoriale și locale de acțiuni anticorupție pentru anii 2018-2020, nr.676 din 29.08.2017. Și în momentul de față pe site-ul oficial al Ministerului Justiției al Republicii Moldova putem găsi proiectul Strategiei de dezvoltare a sectorului justiției pentru anii 2019-2022, datat cu aprilie 2019.

Sunt documente de bază care au menirea să genereze acțiuni concrete de politică penală.

Mai nou, dat fiind faptul că în Republica Moldova au avut loc transformări esențiale, reorientarea sistemului de valori, Ministerul Justiției iarăși este preocupat de reformarea sistemului justiției, implicit și de politica penală a statului nostru.

La 09 august 2019, în cadrul Ministerului Justiției, au avut loc consultări publice ce vizează Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2019-2020, pe componenta „Statul de drept”. În cadrul ședinței la care au participat reprezentanți ai societății civile și ai autorităților de stat au fost pus în discuție mai multe propuneri și completări referitoare la prioritățile de politici pe termen scurt. Printre principalele acțiuni care urmează să fie implementate de Ministerul Justiției sunt: reformarea Curții Supreme de Justiție; fortificarea independenței sistemului judiciar; sporirea gradului de responsabilizare a executorilor judecătorești și fortificarea procedurii de control; instituirea unui mecanism unic de stabilire a plăților notariale; perfecționarea mecanismului de control al averilor și intereselor; consolidarea rolului instituției Avocatului Poporului în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția și Principiile de la Paris; revederea conceptului sistemului execuțional penal contemporan prin ralierea la modele bazate pe respectarea drepturilor omului.

La 28 august 2019 ministrul Justiției în cadrul unui briefing de presă a făcut o prezentare a reformei în sectorul justiției. În timpul

prezentării, ministrul justiției a menționat că actuala reformă are drept obiectiv crearea unor condiții de bună funcționare a sectorului justiției, care să garanteze supremația legii, respectarea drepturilor omului.

Așa sau altfel politica penală este într-o transformare permanentă în funcție de politica statului, în funcție de prioritățile pe care statul și le propune, dar și de măsurile de acțiune sau inacțiune pe care le adoptă. Deci, orice schimbare la nivel de stat are finalitate practică, incluzând și politica sa penală. Reușite sau nu sunt, ne va demonstra doar viitorul.

Referințe:

1. MĂRCULESCU-MICHINICI, M.I., DUNEA M. *Drept penal. Partea generală*. București: Hamangiu, 2017.
2. LEFTERACHE, L. *Drept penal. Partea generală*. București: Hamangiu, 2018.
3. BUJOR, V., CIAGLIC, T. Referințe privind noțiunea de politică penală. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. Științe socioumane*. Ediția a XII-a, nr.1, pp.14-18.
4. PUTINEI, M.C. *Politica penală și libertatea individuală*. București: C.H. Beck, 2014.
5. *Strategia Națională de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020*. Chișinău: Tipografia „Foxtrot” SRL, 2017.

**PROBLEMATICA ÎN IDENTIFICAREA MOMENTULUI
CONSUMĂRII INFRACTIUNILOR DE LA art. 320 CP RM
ȘI A DEMARĂRII CURGERII TERMENULUI DE
PRESCRIȚIE PENTRU TRAGEREA
LA RĂSPUNDERE PENALĂ**

Igor I. HLOPEȚCHI

Din perspectiva dreptului penal substanțial, expirarea termenului de prescripție pentru tragerea la răspundere penală constituie o împrejurare tipică în care urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, și urmează a fi încetată (art. 275 pct. 4) Cod de procedură penală). Principalul element al reglementării pres-

cripției îl reprezintă stabilirea unor termene generale sau speciale, cu caracter peremptoriu și efect absolut, prevăzute de art. 60 Cod penal.

Potrivit doctrinei autohtone în conexiune cu jurisprudența Curții Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului, infracțiunile prevăzute la art. 320 Cod penal sunt infracțiuni formale, care se consideră consumate din momentul încetării activității infracționale sau din momentul survenirii unor evenimente care împiedică această activitate. O particularitate distinctă a normei de incriminare de la art. 320 Cod penal rezidă în caracterul de infracțiune instantanee.

Aceasta deoarece infracțiunile specificate la art. 320 Cod penal se caracterizează prin săvârșirea neîntreruptă, timp nedeterminat, a activității infracționale.

Mai mult, în acest context s-a expus și Curtea Constituțională a Republicii Moldova în Hotărârea nr. 13 din 11 iunie 2013 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale art. 320 Cod penal din 18 aprilie 2012, în redacția Legii nr. 173 din 09 iulie 2010, potrivit căreia în paragr. 77 s-au reținut următoarele: „Cu referire la aplicarea eficientă a sancțiunilor pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești definitive, Curtea relevă că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a statuat că neexecutarea unei obligații legale constituie o infracțiune instantanee, care este completamente consumată prin omisiunea de a îndeplini acțiunea prescrisă de lege. O astfel de infracțiune se realizează la un moment dat printr-un fapt unic.

În cauza respectivă, Curtea Europeană a menționat că persoana a fost sancționată pentru o infracțiune succesivă ce implică reînnoirea intervenției voluntare, și nu pentru o infracțiune continuă, ale cărei consecințe ar persista fără o nouă intervenție a autorului.

Totodată, Curtea Europeană a specificat că art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană *interzice sancționarea repetată a aceleiași persoane pentru același comportament și nu exclude sancționarea succesivă, întemeiată pe comportamente manifestate la diverse reprise, chiar dacă acestea prezintă în substanță un caracter similar sau identic (decizia Smolickis vs Letonia și decizia Raninen vs Finlanda, din 07 martie 1996).*

În accepțiunea Curții Europene, această concluzie este cu atât mai mult valabilă în cazul infracțiunilor săvârșite prin inacțiune, adică prin omisiunea de a se conforma unei obligații legale, cu condiția că acțiunea publică să nu vizeze fapte comise anterior primei condamnări” [1, p. 827].

La efectuarea unei analize complexe a jurisprudenței în materia ce formează obiectul prezentului studiu, se constată că problema în drept ce vizează identificarea momentului consumării infracțiunii de neexecutare a hotărârii instanței de judecată a generat o practică neuniformă.

Examenul jurisprudenței actuale în materie a evidențiat mai multe orientări cu privire la momentul consumării și data de la care începe să curgă termenul de prescripție a răspunderii penale în cazul faptelor incriminate de art. 320 Cod penal.

a) Într-o orientare majoritară a practicii, s-a considerat că infracțiunea este consumată, iar termenul de prescripție începe să curgă de la data la care a fost încetată activitatea infracțională sau din momentul survenirii unor evenimente care împiedică această activitate. Astfel de verdicte iau în calcul ziua imediat următoare care succede perioada temporală pentru care făptuitorul a fost sancționat contravențional și se finalizează fie la executarea tardivă a documentului executoriu, fie în momentul curmării activității făptuitorului care se circumscrie în oricare din modalitățile normative ale infracțiunii analizate.

b) Într-o a doua orientare a practicii s-a reținut că data de la care începe să curgă termenul de prescripție a răspunderii penale corespunde zilei în care s-a comis unimomentan fapta, chiar dacă aceasta se produce în continuare și ulterior [2].

Totodată, pornind de la natura și rațiunea instituției prescripției răspunderii penale, deoarece prescripția sancționează pasivitatea statului în valorificarea dreptului său de a-l trage la răspundere penală pe autorul unei infracțiuni – *jus puniendi*, această sancțiune nu poate opera decât în prezența unei asemenea pasivități, cu alte cuvinte, atunci când autoritățile judiciare ar fi putut interveni pentru tragerea la răspundere penală a autorului și nu au făcut acest lucru.

Așadar, termenul de prescripție nu poate curge decât din momentul în care autorul a comis o infracțiune, susceptibilă de a atrage răspunderea penală.

Termenul de prescripție a răspunderii penale pentru o infracțiune formală începe să curgă (ca regulă) de la data săvârșirii faptei prejudiciabile, astfel încât se impune identificarea momentului la care se consideră a fi săvârșită o infracțiune.

Potrivit cercetărilor științifice români, „(...) o infracțiune tip se consideră consumată atunci când toate condițiile din conținutul incriminării sunt întrunite, adică atunci când fapta, în obiectivitatea sa concretă, corespunde perfect obiectivității juridice din textul incriminator” [3 p. 241]; „infracțiunea fapt consumat se realizează atunci când activitatea infracțională prezintă toate condițiile cerute de lege pentru existența infracțiunii în configurația tipică a acesteia. Infracțiunea se consumă în momentul în care fapta săvârșită produce rezultatul tipic, potrivit legii, pentru existența infracțiunii în forma tip” „consumarea infracțiunii are loc în momentul în care sunt întrunite toate elementele constitutive ale acesteia, cu alte cuvinte atunci când se realizează o perfectă coincidență între fapta concret săvârșită de autor și modelul-tip descris în norma de incriminare“ [4 p. 666].

Așadar, data la care se consideră săvârșită o infracțiune (implicit momentul de la care începe să curgă, ca regulă, termenul de prescripție a răspunderii penale raportat la aceasta) este data de la care fapta concret comisă dobândește relevanță penală, după caz: momentul consumării sau chiar și momentul de la care se poate reține comiterea tentativei respectivei infracțiuni.

Totuși componentele de infracțiune de la art. 320 CP RM sunt determinate de caracterul continuu, neîntrerupt al activității infracționale, iar momentul consumării urmează a fi stabilit conform regulilor infracțiunilor continue.

Cu notă de finalizare conchidem că soluțiile judiciare, prin care momentul consumării infracțiunii a fost determinat cu omisiunea de a aplica regulile de calificare a infracțiunii continue, nu reprezintă altceva decât o orientare viciată a jurisprudenței.

Referințe:

1. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal, partea specială*. Vol. II. Chișinău, 2015, P.807-832. ISBN 978-9975-53-470-3.
2. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13809
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12169
3. DONGOROZ, V. *Drept penal*. Reeditarea ediției din 1939. Asociația Română de Științe Penale, București, 2000.
4. STRETEANU, F. *Tratat de drept penal*. Partea generală. Vol. I. București: C.H. Beck, 2008.
5. Bulai, C., Bulai, B.N. *Manual de drept penal, Partea generală*. București: Editura Universul Juridic, 2007, p. 438.

**CERCUL DE SUBIECȚI PASIBILI DE RĂSPUNDERE
PENALĂ CONFORM alin.(3) art. 197 CP RM**

Ludmila NEGRITU

Dispoziția normei penale consemnată la alin.(3) art.197 CP RM prevede în calitate de subiect al infracțiunii de distrugere sau risipire a bunurilor băncii ca fiind administratorul acesteia. Deopotrivă, la art.134¹³ Cod penal al RM [1], este stabilită, printr-o normă de trimitere, semnificația termenului administrator al băncii, invocându-se Legea instituțiilor financiare nr. 550-XIII din 21 iulie 1995 [2]. Ca urmare a amendamentelor operate în cea din urmă, și anume, abrogarea Capitolului I al Legii instituțiilor financiare, unde la art.3 era definit administratorul, a condus la crearea unei *lacuna legis*, deoarece în noua lege adoptată, Legea privind activitatea băncilor nr.202 din 6 octombrie 2017 [3], nu și-a mai găsit reflectare noțiunea de „administrator al băncii”.

În consecință, legiuitorul a omis să ajusteze legea penală la noul cadru de reglementare al activității băncilor, ceea ce contribuie la încălcarea principiilor de legiferare ca cel al oportunității, coerenței, consecutivității și legalității (art.3) [4].

Potrivit art.4 al Legii privind activitatea băncilor, autoritatea competentă pentru bănci în Republica Moldova este Banca Națională a Moldovei, iar alin. (1) art.36 al aceleiași Legi, prevede că acestea se

constituie și funcționează în condițiile prevăzute de legislația aplicabilă societăților pe acțiuni cu derogările enunțate la alin. (2) art.36 din Legea privind societățile pe acțiuni și actelor normative emise în aplicarea Legii privind activitatea băncilor.

Din acest șir al abrogărilor legislative face parte și Horărârea BNM nr. 203 din 27.07.2017 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la exigențele față de administratori, unde la art.3 erau enumerați exhaustiv administratorii băncii [5], care a fost substituit integral de Hotărârea BNM cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la cerințele față de membrii organului de conducere al băncii și al societății financiare *holding* sau *holding mixte*, conducătorii sucursalei unei bănci din alt stat, persoanele care dețin funcții-cheie și față de lichidatorul băncii în proces de lichidare nr. 292 din 29.11.2018 [6]. Noul Regulament, ultimul citat, păstrează la art.3 lista persoanelor vizate, dar deja fără a opera cu termenul de administratori.

Reieșind din situația creată, soluțiile de încadrare a faptelor infracționale comise de către administratorul băncii în procesul de administrare se circumscriu cadrului de interpretare sistemică a legii penale și terminologiei de drept comun, odată ce se atestă lipsa coerenței în legiferarea normelor speciale care să particularizeze specificul răspunderii subiecților din sfera activității bancare.

Astfel, noțiunea legală de administrator o regăsim în Codul civil al R. Moldova (CC RM) [7], care la alin.(2) art.177 prevede că are calitatea de administrator persoana fizică sau, în cazurile expres prevăzute de lege, persoana juridică care, în condițiile legii și ale actului de constituire, este desemnată să acționeze, în raporturile cu terții, individual sau colectiv, în numele și pe contul persoanei juridice, respectiv, și că raporturile dintre persoana juridică și administrator li se aplică dispozițiile legale cu privire la mandat și reprezentare, dacă legea sau actul de constituire nu prevede altfel (alin. (6) art.177 CC RM). Dispozițiile art.177 CC, RM se aplică și administratorului sucursalei.

Întru realizarea unor concluzii pertinente și utile vizavi de definirea calității de administrator al băncii, nu este de neglijat anterioara definiție a administratorului băncii dată de Legea instituțiilor

financiare, art.3, care se referea la membru al consiliului, al organului executiv, al comisiei de cenzori, contabilul-șef, conducătorul filialei persoanei, precum și altă persoană investită prin lege sau statut să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alții, în numele și în contul persoanei. Contrapunând noțiunile enunțate și listele de persoane din Hotărârea BNM nr. 203 din 27.07.2017 abrogată și Hotărârea nr. 292 din 29.11.2018 în vigoare, care vizează persoanele cu funcții de răspundere din cadrul unei bănci, relevăm lipsa cărorva modificări de esență, ci detalierea funcțiilor de importanță majoră în activitatea băncii, cum ar fi: membrii organului de conducere al băncii: a) membrii consiliului băncii; b) membrii organului executiv al băncii; 2) membrii organului de conducere al unei societăți financiare *holding* sau al unei societăți financiare holding mixte; 3) conducătorii sucursalei băncii din alt stat; 4) persoanele care dețin funcții-cheie: a) contabilului-șef, directorul financiar ai băncii/sucursalei băncii din alt stat ș.a.

În temeiul modificărilor operate odată cu adoptarea Legii privind activitatea băncilor (alin.(2) art.36), dispozițiile Legii privind societățile pe acțiuni [8] cu referire la comisia de cenzori nu sunt aplicabile băncilor, respectiv membrii acesteia nu fac parte din grupul de administratori ai băncii.

Activitatea băncilor este determinată de principiile de guvernare corporativă (alin.(1), art.43) [9], ceea ce presupune că membrii organului de conducere și persoanele care dețin funcții-cheie trebuie să dispună, în orice moment, de o bună reputație, de cunoștințe, aptitudini și experiență adecvate naturii, extinderii și complexității activității băncii și responsabilităților încredințate și trebuie să își desfășoare activitatea în conformitate cu regulile unei practici bancare prudente și sănătoase. Or, toate acestea întrunesc cerințele de competență și diligență atribuite prin lege administratorului (alin.(1) art.187 CC. al RM).

Totodată, persoanele listate în Regulamentul nr. 292 al BNM activează beneficiind de autonomie decizională (pct. 14; 148; 151; 179 ș.a. ale Hotărârii BNM nr. 322) [10], în baza mandatelor primite și/sau în condiții contractuale de muncă specifice (lit.e) lit.g) alin. (17) art.43

din Legea privind activitatea băncilor, fiind expuse direct la sancțiuni și măsuri sancționatoare din partea Băncii Naționale a Moldovei.

În conchidere, subiecților enumerați în Regulamentul BNM nr.292 li s-ar putea atribui calitatea de administrator al băncii și deopotrivă subiecți ai infracțiunii consemnate la alin.(3) art.197 CP RM, exclusiv în condițiile definirii exprese a administratorului băncii în corpul legii penale sau prin intermediul unei dispoziții de trimitere. În caz contrar, toate dispozițiile legii penale care vizează subiectul infracțiunii ca fiind administratorul băncii, în conținutul actual al legii penale, sunt lovite de caducitate, sub imperiul principiului legalității, individualizării răspunderii penale și pedepsei penale.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74 (14 aprilie).
2. Legea instituțiilor financiare, nr. 550-XIII din 21 iulie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.1(partial abrogată).
3. Legea privind activitatea băncilor, nr. 202 din 06.10.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 434-439 (15 decembrie).
4. Legea privind actele normative: nr.100 din 22.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.7-17 (12 ianuarie).
5. Hotărârea Băncii Naționale a Moldovei cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la exigențele față de administratori nr.203 din 27.07.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.289-300 (abrogat).
6. Hotărârea Băncii Naționale a Moldovei cu privirea la aprobarea Regulamentului cu privire la cerințele față de membrii organului de conducere al băncii și al societății financiare holding sau holding mixte, conducătorii sucursalei unei bănci din alt stat, persoanele care dețin funcții-cheie și față de lichidatorul băncii în proces de lichidare: nr. 292 din 29.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 462-466, art. 1775.
7. Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr.66-75.
8. Legea privind societățile pe acțiuni nr. 1134 din 02.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.1-4.
9. Hotărârea Comisiei Naționale a Pieței Financiare privind aprobarea Codului de guvernare cooperativă nr. 67/10 din 21.12.2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 49-54.

10. Hotărârea Băncii Naționale a Moldovei privind cadrul de administrare a activității băncilor nr. 322 din 20.12.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr.1-5.

**PERICOLUL SOCIAL AL FAPTEI INCRIMINATE
LA art.155 COD PENAL**

Mihaela ANGHELUȚĂ

Din dispoziția lit.n) alin.(3) art.72 al Constituției, deducem că legiuitorul își asumă obligația de reglementare a infracțiunilor. Condiționalitatea socială a interdicțiilor, stabilite de normele părții speciale a legii penale, presupune incriminarea unor fapte, a cărei necesitate poartă un caracter obiectiv. Cu alte cuvinte, necesitatea stabilirii în normele părții speciale a legii penale a interdicției de a săvârși o faptă trebuie să constituie o reacție promptă și justificată la procesele care au loc în societate și să fie condiționată de existența unor amenințări la funcționarea normală a societății. Pericolul social al unei fapte, prevăzută de o normă a părții speciale a legii penale, este cel care, în mod primordial, determină condiționalitatea socială a interdicției stabilite de acea normă. În același timp, conținutul pericolului social al faptei în cauză este determinat de semnificația valorii sociale protejate prin norma respectivă a părții speciale a legii penale.

Conform alin.(3) art.1 al Constituției, „[...] libera dezvoltare a personalității umane reprezintă [o valoare supremă garantată]”. Potrivit alin.(1) art.16 al Legii Fundamentale, „[r]espectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului”. Totodată, în conformitate cu alin.(1) art.2 Codul penal, „[l]egea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana [...]”. În corespundere cu alin.(1) art.4 Cod penal, „[î]ntreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății [...]”.

Aceasta demonstrează că, în Republica Moldova, politica penală este axată pe protejarea persoanei, a drepturilor și intereselor acesteia, precum și pe asigurarea dezvoltării libere a persoanei. Asigurând

libera dezvoltare a personalității umane ca valoare supremă garantată, legiuitorul își asumă utilizarea pe scară largă a posibilităților de apărare, pe care le oferă normele dreptului penal. Una dintre aceste posibilități o constituie tocmai interdicția de a săvârși fapta incriminată la art.155 Cod penal¹, menită să asigure „putința ce-i este lăsată fiecărei persoane de a hotărî (de a dispune) în toate actele sale, în cadrul ordinii juridice, după cum va crede de cuviință, deci după cum îi vor dicta conștiința, sentimentele și interesele sale” [1, p.245-246].

R.D. Șarapov afirmă: „Abordarea unui individ ca persoană include două domenii ale existenței sale: biologică și psihică. Aceste două domenii constituie baza vitală a existenței persoanei. Violența psihică distruge această bază, aducând atingere bunăstării psihice. Semnificația unei astfel de bunăstări pentru o persoană este dublă. În primul rând, ea este o condiție necesară pentru existența normală a persoanei ca ființă biologică. În al doilea rând, ea evoluează ca o condiție a participării persoanei la relațiile din cadrul societății” [2, p.47]. „Omul trebuie să se bucure de libertatea de voință fără nicio imixtiune din partea altor subiecți” [3, p.1047-1048] – menționează cu drept cuvânt M.A. Hotca.

Pe bună dreptate, fapta de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (incriminată în art.155 Cod penal) este îndreptată împotriva persoanei. Însă această faptă „nu implică vătămarea ori punerea în pericol a vieții sau sănătății persoanei” [4, p.151]. În adevăr, amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății presupune în toate cazurile restrângerea libertății de voință și acțiune. Trăsătura principală a oricărei amenințări o reprezintă intimidarea victimei. Exercițând amenințarea, făptuitorul încearcă să influențeze asupra psihicului victimei și, pe această cale, să obțină rezultatul dorit.

Aderăm la opinia lui V.Roșca, potrivit căreia „[c]aracterul periculos al faptei de amenințare este reliefat [...] de împrejurarea, că prin săvârșirea acesteia, persoana amenințată nu mai dispune de

¹ Conform acestui articol, „[a]menințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări, se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 750 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de la 1 la 3 ani”.

libertatea psihică necesară unei comportări firești, căci sub temerea ce o însuflă amenințarea, persoana nu mai este în măsură să hotărască și să acționeze cu voință liberă asupra a ceea ce trebuie să facă” [5, p.298]. Într-un mod apropiat, Gh.Diaconescu menționează: „Amenințarea adresată unei persoane este de natură a-i afecta (tulbura) sentimentul de securitate – restrângându-i astfel dreptul la libertatea psihică și, totodată, de a-i influența conduita, datorită temerii care o marchează – ceea ce se va răsfrânge negativ asupra participării ei la viața socială” [6, p.257]. G.Antoniou consideră: „Amenințarea constituie un fapt periculos, deoarece atentează la libertatea psihică a persoanei, îi creează o stare de alarmare, de temere, îngrijorare [...]. Pe de altă parte, această stare de temere, de alarmare restrânge posibilitatea celui amenințat să-și manifeste voința sa în legătură cu actele pe care își propune să le îndeplinească. Cel amenințat nu mai acționează după voia sa, ci după voința celui care exercită amenințarea” [7, p.133]. Într-o manieră asemănătoare, Iu.A. Jdanov consemnează: „O astfel de caracterizare a conținutului obiectului juridic special al infracțiunii de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății se bazează pe natura efectului amenințător [...]. Această amenințare [...] are ca scop intimidarea unei alte persoane, datorită căreia destinatarul amenințării [...] conștientizează că a devenit dependent de cel care îi limitează libertatea de acțiune” [8, p.9].

În același timp, nu poate fi trecut cu vederea efectul de dublă prevenție ce caracterizează art.155 Cod penal. K.V. Obrajiev explică: „Esența normelor de drept penal cu dublă prevenție constă în aceea că ele urmăresc prevenirea unor infracțiuni care constituie premisa săvârșirii altor infracțiuni, ceea ce permite obținerea unui dublu efect preventiv” [9].

Deși incriminează o faptă care aduce atingere libertății psihice a persoanei, articolul dat are menirea să prevină săvârșirea unor infracțiuni care prezintă un pericol social mai pronunțat decât cel al infracțiunii de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. În special, ne referim la prevenirea infracțiunilor prevăzute la art.145 și 151 Cod penal. Specificul preventiv al art.155 Cod penal constă în aceea că fapta, pe care o incriminează, implică o potențialitate de săvârșire în viitor a infracțiunilor prevăzute la art.145 și 151 Cod penal. Astfel, incriminarea faptei de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă

a integrității corporale sau a sănătății (care este o infracțiune mai puțin gravă) are ca scop final prevenirea săvârșirii faptelor de omor și de vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății (care sunt infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave).

În concluzie, pericolul social al infracțiunii prevăzute la art.155 Cod penal trebuie privit dintr-o dublă perspectivă. Acest pericol are un caracter atât direct (în sensul afectării nemijlocite a libertății psihice a persoanei), cât și indirect (în sensul potențialei afectări a vieții sau sănătății persoanei).

Referințe:

1. RĂTESCU, C., IONESCU-DOLJ, I., PERIȚEANU, I.GR. et al. *Codul penal adnotat. Partea specială*. Vol.III. București: Soccec, 1937.
2. ШАРАПОВ, Р.Д. *Насилие в уголовном праве*/Дисс. канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2006.
3. HOTCA, M.A. *Codul penal. Comentarii și explicații*. București: C.H. Beck, 2007.
4. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
5. DONGOROZ, V., FODOR, I., KAHANE, S. et al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*. Vol.III. București: Editura Academiei Române, All Beck, 2003.
6. DIACONESCU, Gh. *Infracțiunile în Codul penal român*. Vol.I. București: Oscar Print, 1997.
7. ANTONIU, G., BRUTARU, V., DUVAC, C. et al. *Explicațiile noului Cod penal*. Vol.III (art. 188-256) / G.ANTONIU, T.TOADER (coord.). București: Universul Juridic, 2015.
8. ЖДАНОВ, Ю.А. *Сравнительная уголовно-правовая характеристика угроз убийством или причинением тяжкого вреда здоровью и покушения на убийство*/Дисс. канд.юрид.наук. Елец, 2014.
9. ОБРАЖИЕВ, К.В. *Уголовно-правовые нормы с двойной превенцией*. В: *Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции*, 2010, № 3, сс.167-171.

**UN INSTRUMENT IMPORTANT PRIVIND COMBATERICA
ȘI PREVENIREA INFRACTIUNILOR INFORMATICE –
CONVENȚIA CONSILIULUI EUROPEI PRIVIND
CRIMINALITATEA INFORMATICĂ**

Ludmila SPÎNU-DUMNEANU

Comunitatea internațională în marea ei parte recunoaște că *Convenția Consiliului Europei privind Criminalitatea Informatică* reprezintă partea economică printre reglementările juridice internaționale în domeniul prevenirii și combaterii criminalității informatice, deoarece aceasta aspiră să devină acel instrument juridic mondial, fiind ratificată și semnată de un număr crescând de state din diferite părți ale lumii, semnată la Budapesta la 23 noiembrie 2001 (ratificată de către Republica Moldova prin Legea Parlamentului RM nr. 6 din 02.02.2009).

Aceast instrument internațional își propune să avertizeze acțiunile îndreptate împotriva integrității și disponibilității sistemelor informatice, confidențialității datelor, a rețelelor, precum și aplicarea ilegală a unor asemenea acte, și prin încurajarea adoptării unor măsuri de combatere eficace a criminalității în domeniul informatic, menite să faciliteze descoperirea, investigarea și urmărirea penală a acestora atât la nivel național, cât și internațional, precum și prin adoptarea unor prevederi capabile de a asigura cooperarea internațională în mod rapid și util.

Prin urmare, statele care au ratificat și semnat *Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică* și-au adaptat legislația penală din dreptul intern la prevederile în cauză. Așadar, unele țări au transpus aproape în totalitate prevederile în cauză ale *Convenției* în dreptul intern (România, Statele Unite ale Americii, Germania, Franța, Africa de Sud etc.), altele, deși nu au semnat *Convenția*, au adoptat în legislația lor o politică internă potrivit prevederilor *Convenției* (Australia, Japonia).

Potrivit *Convenției*, măsurile care trebuiau luate la nivel național de către fiecare parte la acest tratat au constat în:

A. Incriminarea unor fapte comise împotriva confidențialității, integrității și disponibilității datelor și sistemelor informatice.

B. Incriminarea falsului și a fraudei informatice.

C. Incriminarea referitoare la pornografia infantilă (art. 9).

D. Incriminări referitoare la atingerile aduse proprietății intelectuale și drepturilor conexe (art. 10)

E. Alte dispoziții – incriminarea tentativei, răspunderea persoanei juridice, sancțiuni și măsuri.

Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică i s-a alăturat un protocol adițional (adoptat la Strasbourg la 28 ianuarie 2003). Protocolul conține prevederi prin care sunt incriminate – *publicarea prin rețelele informatice a oricăror conținuturi propagandistice rasiste sau xenofobe* – ca fapte penale.

Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, printre momentele-cheie, constată categoriile infracțiunilor din domeniul informatic:

- accesarea ilegală;
- interceptarea ilegală;
- afectarea integrității datelor;
- afectarea integrității sistemului;
- abuzurile asupra dispozitivelor;
- falsificarea informatică;
- fraudă informatică;
- infracțiuni referitoare la pornografia infantilă;
- infracțiuni referitoare la atingerile aduse proprietății intelectuale și drepturilor conexe.

Prevederile *Convenției* vizează primordial armonizarea dispozițiilor de drept material în domeniul infracțiunilor informatice, la fel introduce dispoziții procedurale indispensabile în procesul investigării și urmăririi unor asemenea categorii de infracțiuni și pune pe rol un proces rapid și eficient de cooperare internațională. Convenția deci se referă atât la incriminarea unor fapte ca infracțiuni, dar și la alte aspecte de drept material, referitoare la răspunderea penală, participație și sancțiuni. Deci, potrivit enumerării enunțate *supra*, se definesc nouă infracțiuni grupate în patru categorii diferite.

Astfel, sunt considerate infracțiuni următoarele tipuri:

1) *aducând atingere confidențialității, integrității și disponibilității*

datelor și sistemelor informatice: accesarea ilegală (art.2), interceptarea ilegală (art.3), alterarea integrității datelor (art.4), alterarea integrității sistemului (art.5) și abuzurile asupra dispozitivelor (art.6);

- 2) *privind mediul informatic: falsificarea informatică (art.7) și fraudă informatică (art.8);*
- 3) *privind minorii: pornografia infantilă (art.9);*
- 4) *aducând atingere proprietății intelectuale și drepturilor conexe: încălcarea drepturilor proprietății intelectuale și a drepturilor conexe (art.10).*

Trebuie să menționăm că în interiorul Uniunii Europene se întrevede și un alt tip de infracțiuni – *comerțul electronic*, chiar dacă nu face în mod expres obiectul Convenției, este reglementat prin mai multe alte acte normative. Dintre care două sunt cele mai importante:

1. *Directiva 2000/31/EC din 8 iunie 2000* cu referire la unele aspecte juridice privind serviciile societății informaționale, în special comerțul electronic în Piața Internă (în uz – *Directiva privind comerțul electronic*). Actul normativ în cauză oferă anumite recomandări pentru dezvoltarea comerțului electronic în Uniunea Europeană.

2. *Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene nr. 2001/413/JAI din 28 mai 2001* cu privire la combaterea fraudei și falsificării mijloacelor de plată, altele decât numerarul. Decizia-cadru definește concret faptele de fraudă care implică folosirea altor mijloace de plată decât lichiditățile monetare.

Vom constata că *Convenția* are drept scop complinirea tratatelor sau acordurilor multilaterale ori bilaterale aplicabile, existente între diferite părți.

Prin urmare, prevederile *Convenției* devin aplicabile numai în cazul în care între statul solicitant și statul solicitat nu există un alt instrument juridic bilateral sau multilateral, aflat în vigoare în momentul adoptării *Convenției* de către statele părți (art.39).

Totodată, prevederile *Convenției* vizează și alte aspecte cu privire la: *jurisdicția penală* (art.22); *principiile generale referitoare la cooperarea internațională* (art.23); *principiile referitoare la extradare*

(art.24); *principiile generale referitoare la asistența juridică reciprocă* (art.25); *informarea spontană* (art.26); *procedurile referitoare la cererile de asistență juridică reciprocă în absența acordurilor internaționale aplicabile* (art.27); *asistența judiciară reciprocă în materie de măsuri provizorii* (art.29-31, art.33 și art.34); *accesarea transfrontalieră a datelor stocate* (art.32); *rețeaua de contacte 24/7* (art.35).

FORME ȘI METODE DE SĂVÂRȘIRE A INFRAȚIUNII DE EVAZIUNE FISCALĂ A ÎNTREPRINDERILOR, INSTITUȚIILOR ȘI ORGANIZAȚIILOR

Tudor BUZDUGAN

De la începutul apariției primelor tipuri de organizare a societății, inițial cu cele mai primitive, cum ar fi triburile și ascensiunea acestora în alte forme de organizare socială, precum așezări, sate, comune, orașe, de la membrii societății au fost percepute taxe, care ulterior s-au completat și cu impozite.

Taxele și impozitele au fost o măsură necesară pentru a asigura protecția societății și funcționalitatea organelor de conducere ale acestor forme de organizare socială.

Un aspect important este că dezvoltarea relațiilor comerciale din interiorul acestor forme de organizare socială și relațiile comerciale cu alte sate, comune, orașe sau chiar state, au contribuit nu numai la dezvoltarea socială, dar și la dezvoltarea comercială. Respectiv, inițial cei care desfășurau o activitate de meșteșugărit care ulterior puteau să se dezvolte în manufacturi, gospodării, moșii și alte forme de organizare „comercială” obțineau un venit considerabil mai mare decât persoanele care erau angajate în calitate de muncitori la aceste gospodării, moșii și manufacturi.

Concludent este că, ulterior dezvoltării economice a celor care desfășurau o activitate, organul de conducere a satelor, orașelor, statelor a evidențiat faptul obținerii unui venit mai mare, fiind impuse taxe și impozite pentru activitatea comercială desfășurată. Dezvoltarea relațiilor

sociale a dus și la dezvoltarea relațiilor comerciale, care la rândul lor au contribuit la apariția diferitelor forme de organizare a întreprinzătorilor, cum ar fi întreprinderilor individuale, societățile cu răspundere limitată, societățile pe acțiuni ș.a. În conformitate cu prevederile Codului fiscal al RM, în Republica Moldova, fiind un stat suveran și independent, la fel a fost instituit un sistem fiscal, care cuprinde taxe și impozite, acestea constituind totalitatea plăților pe care contribuabilul este obligat să le achite, metodele de stabilire a acestora, metodele de percepție de la contribuabil și măsurile care garantează achitarea acestor impozite [1].

Pentru a oferi o claritate și a evita interpretarea extensivă, Codul fiscal al RM [1] la art.5 „Noțiuni generale” expres prevede noțiunea de ccontribuabil: *„Contribuabil, subiect al impunerii – persoană care, conform legislației fiscale, este obligată să calculeze și/sau să achite la buget orice impozite și taxe, penalitățile și amenzile respective; persoană care, conform legislației fiscale, este obligată să rețină sau să perceapă de la altă persoană și să achite la buget plățile indicate”*.

Potrivit Ordinului nr. 637 cu privire la aprobarea Listei agenților economici contribuabili mari (persoane juridice) pentru anii 2019-2020 din 23.11.2018 al Serviciului Fiscal de Stat [2], contribuabilii mari sunt preponderent societățile cu răspundere limitată și societățile pe acțiuni.

Cu părere de rău, nu toți contribuabilii sunt de bună-credință în partea achitării impozitelor și taxelor, fie din dorința de a se îmbogăți, fie din alte considerente, care la moment sunt diverse. Odată cu dezvoltarea formelor de organizare juridică a întreprinderilor, care au contribuit și la apariția noilor taxe și impozite, s-au dezvoltat și răspândit diferite forme și metode de fraude fiscale.

Pentru savârșirea infracțiunilor de evaziune fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, Codul penal al RM [2] la art. 244: „Evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor” prevede cât sancțiuni pecuniare atât și privative de libertate. Cercetând problema evaziunii fiscale, am identificat că, Asociația Judecătorilor din Moldova, în „Manualul judecătorului pentru cauze penale” [4], au identificat că sunt preponderent două variante-tip a infracțiunii de evaziune fiscală a instituțiilor, organizațiilor și întreprinderilor. Potrivit sursei indicate mai sus, prima formă a evaziunii fiscale constă

în: „*inclusiunea a datelor eronate în documentele fiscale, financiare a datelor denaturate privind veniturile sau cheltuielile care nu au la bază operațiuni ce nu au existat*” și a două formă constă în neachitarea impozitului este identică doar că în urma tăinerii obiectelor impozabile nu au fost achitate impozitele cuvenite.

Totodată, cum a fost menționat anterior, dezvoltarea relațiilor comerciale și a formelor de organizare juridică a întreprinderilor a contribuit și la dezvoltarea metodelor și tipurilor de evaziune fiscală.

Cercetând practica internațională cu privire la cercetarea și identificarea tipurilor infracțiunilor de evaziune fiscală a întreprinderilor instituțiilor și organizațiilor, România, în cadrul proiectului „*Îmbunătățirea capacităților judecătorilor și procurorilor români în lupta împotriva corupției și a criminalității economice și financiare*” a elaborat un ghid: „*Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală*” [5, p.17-19]. Ghidul prevede următoarele forme de evaziune fiscală: societățile de tip fantomă; Frauda carusel și societățile off-shore.

Societățile de tip fantomă, de obicei, au caracteristici specifice, adică, nu funcționează la sediul declarat, are asociați care nu pot fi contactați și nu a depus situațiile financiare ale întreprinderii la organul fiscal. Suplimentar, o altă caracteristică distinctă este că societățile comerciale de tip fantomă, de fapt nu derulează în realitate activități comerciale, însă generează documente și acte contabile, care sunt utilizate de alte societăți comerciale implicate în circuitul evazionist.

Frauda carusel, este cel mai des întrebuințată în scopul de a fraudă achitarea taxei pe valoarea adăugată sau de a întreprinde operațiuni financiare care ar periclita perceperea acesteia. Cert este că, astfel de fraude fiscale au loc mai mult în cadrul relațiilor comerciale între statele europene, din cauza existenței lacunelor în legislația fiscală a statelor membre.

Societățile off-shore, sunt considerate acele companii, care fiind înregistrate într-o țară, cu legislație autonomă, însă nu desfășoară activități pe teritoriul țării unde este înregistrată, activitatea fiind în afara țării, legislația fiscală aplicabilă fiind a țării rezidente. De obicei, aceste societăți sunt înființate și activează pe teritoriul țărilor cu o legislație fiscală mai blândă, cum ar fi Panama, Cipru, Malta.

Metodele și tipurile de evaziune fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor enumerate, sunt printre puținele scheme evazioniste care, de fapt, există și care sunt investigate. Cu părere de rău, impactul infracțiunilor de evaziune fiscală, îndeosebi cel al contribuabililor mari se răsfrânge negativ nu numai asupra relațiilor comerciale, dar și asupra societății, deoarece bugetul țării nu se suplinește cu surse parvenite din colectarea taxelor și impozitelor, ceea ce face imposibilă funcționarea normală și dezvoltarea statului.

Referințe:

1. Codul fiscal al Republicii Moldova, art. 5.
2. Ordinul nr. 637 *Cu privire la aprobarea Listei agenților economici contribuabili mari (persoane juridice) pentru anii 2019-2020* din 23.11.2018 al Serviciului Fiscal de Stat [accesat: 17.09.2019] (Disponibil: [https://www.fisc.md/Upload/Anexe/Ordin%20cu%20privire%20la%20aprobarea%20Listei%20agen%C8%9Bilor%20economici%20contribuabili%20mari%20\(persoane%20juridice\)2.pdf](https://www.fisc.md/Upload/Anexe/Ordin%20cu%20privire%20la%20aprobarea%20Listei%20agen%C8%9Bilor%20economici%20contribuabili%20mari%20(persoane%20juridice)2.pdf))
3. Codul penal al Republicii Moldova, art. 244.
4. POALELUNGI, M., DOLEA, I., GURSCHI, C., VÎZDOAGĂ, T. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău, 2013. 822 p.
5. VOICU, C., COSMIN, G.M., ARDELEANU, I. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală*. București, 2015.

**IMPRESCRIPTIBILITATEA TRAGERII LA RĂSPUNDERE
PENALĂ PENTRU SĂVÂRȘIREA INFRACTIUNILOR
CONTRA PĂCII ȘI SECURITĂȚII OMENIRII**

Andrei MUNTEAN

Noțiunea de „prescripție” desemnează stingerea unui drept la acțiune sau la executarea unei hotărâri prin neexercitarea lui în termenul prevăzut de lege sau dobândire a dreptului de proprietate asupra unui lucru prin posedarea lui, cu bună-credință, un anumit timp (în termenul prevăzut de lege). [1, p. 87]. După cum menționează autorul V.Donoroz, din punctul de vedere al naturii sale juridice, prescripția răspunderii penale este o cauză extinctivă (de stingere) a răspunderii penale, implicit, de stingere a acțiunii de tragere la

răspundere penală (acțiunea penală), cauză determinată și justificată de influența pe care trecerea timpului o exercită asupra necesității de a recurge la constrângere juridică penală [2, p. 37].

Aici adăugăm că efectul trecerii unui anumit interval de timp de la data săvârșirii infracțiunii este atât stingerea obligației infractorului de a suporta consecințele penale ale faptei săvârșite, cât și dreptul corelativ al statului de a aplica acestuia sancțiunile prevăzute de legea penală pentru fapta comisă.

În cuprinsul art. 60 CP RM, legiuitorul din Republica Moldova, arată nu numai efectele trecerii timpului asupra răspunderii penale (art.60 alin.(1)), dar proclamă și un principiu de excludere a prescripției răspunderii penale în raport cu anumite infracțiuni. În alin. (8) art. 60 CP RM, legiuitorul a menționat că „*Prescripția nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război, infracțiuni de tortură, tratament inuman sau degradant sau alte infracțiuni prevăzute de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, indiferent de data la care au fost săvârșite*”.

Conform opiniei autorilor C. Bușe și N. Dascălu, toate argumentele care servesc ca temei pentru admiterea prescripției penale, în general, sunt considerate ca nepertinente în cazul infracțiunilor contra păcii și omenirii, asemenea fapte fiind urmărite și pedepsite, indiferent de timpul care s-ar fi scurs de la săvârșirea lor [3, p. 151].

În momentul actual, infracțiunile internaționale pot fi clasificate după mai multe criterii. O primă clasificare a lor se poate face în:

1. crime internaționale;
2. delictе internaționale.

La baza acestei clasificări se află importanța normei de drept internațional sau a obligației internaționale care a fost încălcată prin fapta respectivă.

1. Crimele internaționale, după cum se arată în Proiectul de articole cu privire la răspunderea statului pentru fapta internațională ilicită, elaborat de Comisia de Drept Internațional (CDI) al ONU, sunt acele fapte internaționale prin care se încalcă o obligație internațională esențială pentru garantarea intereselor fundamentale ale comunității

internaționale (de ex.: pacea, securitatea internațională, libertatea și progresul țărilor, apărarea mediului înconjurător etc.).

Totodată, faptele respective sunt calificate drept crime internaționale de drept internațional public (de ex., Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, din 1948, califică genocidul drept crimă internațională (art. 1). Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg a definit trei categorii de crime internaționale:

- a) crimele contra păcii și omenirii;
- b) crimele de război;
- c) crimele contra umanității.

Această divizare a fost consacrată și în Proiectul Codului crimelor contra păcii și securității omenirii, elaborat de CDI, precum și în Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității din 26 noiembrie 1968.

În conformitate cu Statutul de la Roma, competența *ratione materiae* a Curții Internaționale Penale este limitată la patru categorii de crime [4, p. 25]:

- a) agresiunea (art. 5);
- b) genocidul (art. 6);
- c) crimele împotriva umanității (art. 7);
- d) crimele de război (art. 8).

2. Delictelor internaționale sunt acele fapte internaționale ilicite, care au un caracter mai puțin grav și nu sunt calificate de dreptul internațional ca fiind crime internaționale. Prin aceste fapte se încalcă obligațiile internaționale, care nu sunt esențiale pentru garantarea intereselor fundamentale ale comunității internaționale [5, p. 18].

Articolul 29 din Statutul CPI stipulează faptul imprescriptibilității crimelor ce țin de competența Curții Penale Internaționale: „Crimele ce țin de competența Curții nu se prescriu”. Ideea de imprescriptibilitate a crimelor de război, a genocidului, a crimelor contra umanității a fost abordată în documentul final al Procesului de la Nürnberg. Prin punerea în acțiune a acestui act, va rămâne imprescriptibilitatea crimelor de acest tip, va rămâne ideea de responsabilitate personală, vor rămâne principiile și tendința de includere a lor în patrimoniul legislativ al omenirii și al fiecărei țări în parte.

În condițiile de mai sus, Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și crimelor împotriva umanității a fost adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 2391 (XXIII) din 26 noiembrie 1968 și a intrat în vigoare la 11 noiembrie 1970).

Convenția declară imprescriptibile infracțiunile contra păcii sau securității omenirii, infracțiunile de război. Așadar, principiul imprescriptibilității a obținut afirmare universală prin includerea lui în Preambulul Convenției asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității: „este necesar și oportun să se afirme în dreptul internațional, prin această convenție, principiul imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității și să asigure aplicarea lui universală”. Importanța afirmării acestui principiu este evidențiată și în art. 1 al aceleiași convenții „*Oricare ar fi data la care au fost comise, crimele următoare sunt imprescriptibile* [7, p. 5].

a) *crimele de război, așa cum sunt definite în Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg din 8 august 1945 și confirmate prin rezoluțiile Adunării generale a Organizației Națiunilor Unite 3 (I) și 95 (I) din 13 februarie 1946 și 11 decembrie 1946 și, în special, „infracțiunile grave” enumerate în convențiile de la Geneva din 12 august 1949 pentru protecția victimelor de război;*

b) *crimele contra umanității, indiferent dacă sunt comise în timp de război sau în timp de pace, așa cum sunt definite în Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg din 8 august 1945 și confirmate prin rezoluțiile Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite 3 (I) și 95 (I) din 13 februarie 1946 și 11 decembrie 1946, evicțiunea prin atac armat sau ocupație și actele inumane care decurg din politica de apartheid, precum și crima de genocid, așa cum este definită în Convenția din 1948 pentru prevenirea și pedepsirea crimei de genocid, chiar dacă aceste acte nu constituie o violare a dreptului intern al țării în care au fost comise”.*

Prescripția, în accepțiunea Convenției asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității, se răsfrânge atât asupra răspunderii penale, cât și asupra executării pedepsei. Prin urmare, pentru răspunderea penală și pentru executarea pedepsei nu sunt prevăzute limite de timp [8]: autorii crimelor de război și ai

crimelor împotriva umanității, fie ei agenți ai statului sau persoane particulare, pot fi sancționați oricând, indiferent de timpul săvârșirii crimelor. După ratificarea acestei convenții unele state au luat măsuri de completare a legislației lor interne cu privire la imprescriptibilitatea acestor tipuri de crime. Acest fapt a fost orientat asupra preîntâmpinării săvârșirii unor crime contra umanității și a celor de război. Statele, în legislația internă a cărora era reglementată prescripția pentru crimele de război și cele contra umanității, după semnarea convenției date, s-au obligat să excludă această prevedere.

Republica Moldova a introdus, în conformitate cu prevederile Convenției asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității, în art. 60, alin. 8 CP, prevederea: Prescripția nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război sau alte infracțiuni prevăzute de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Astfel, legislația penală a Republicii Moldova este perfect concordantă cu dispozițiile Convenției asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității.

În atare sens, esența profundă a acestui instrumentariu juridic consacrat, care respinge prescriptibilitatea infracțiunilor contra păcii și securității omenirii, demonstrează concursul unanim al comunității internaționale în asigurarea unui cadru complet de urmărire și judecare a celor vinovați de comiterea lor, fără posibilitatea ca aceștia să fie eliberați de la răspunderea penală, manifestând o semnificație juridică majoră necesității de a proteja impunerea valorilor universale pe care trebuie să se sprijine o astfel de comunitate.

Referințe:

1. SĂRBU, F. Unele aspecte ale prescripției răspunderii penale. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.3.
2. DONOROZ, V. și colab. *Noul Cod penal și Codul penal anterior: prezentare comparativă*. București: Editura Politică, 1968.
3. BUȘE, C., DASCĂLU, N. *Diplomație în vreme de război: de la Carta Atlanticului la Carta ONU*. București: Editura Universității București, 1995.
4. BARBĂNEAGRĂ, A. *Curtea Penală Internațională. Istorie și realitate*. București: All Beck, 1999.

5. РОМАШКИН, П.С. К вопросу о понятии и источниках международного уголовного права. В: *Государство и право*, 1996 № 3, сс. 18-19.
6. RĂDULESCU, O., ROSENBERG, P., TUDOR, A. Probleme controversate în legătură cu prescripția specială a răspunderii penale. În: *Dreptul (România)*, 2008, nr.3, p.160.
7. BARBĂNEAGRĂ, A. Jurisdicția penală internațională. Curtea Penală Internațională pentru fosta Iugoslavie. Tribunalul pentru Crimele de Război din Bosnia-Herțegovina (BH). În: *Avocatul poporului*, 2005, nr.5, p.4-7.
8. Convenția europeană asupra imprescriptibilității crimelor contra umanității și a crimelor de război, adoptată de Consiliul Europei la 25 ianuarie 1974. În vigoare pentru RM din 26 aprilie 1993. În: *Tratate Internaționale*, vol.1, pp.95-99.
9. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. Re-publicat: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.72-74/195 din 14.04.2009.

INFRAȚIUNILE CONTRA STATULUI ÎN DREPTUL PENAL ROMÂNESC

Igor CIOBANU, Artur COTRUȚĂ

În statele medievale românești erau mai multe categorii de infracțiuni: contra statului, contra religiei, contra administrației și justiției, contra vieții și contra patrimoniului.

Infrațiunile contra statului se sancționau pentru a apăra bazele organizării de stat, toți supușii erau obligați să servească cu dreptate și credință pe suveranul lor și să-i asculte poruncile lui. Structurile statului erau pilonii administrativi ai statelor, în special în Evul Mediu, când nu era separarea puterilor în stat, fiecare celulă și funcționar din aparatul administrativ se afla în serviciul monarhului cu misiunea nobilă de a-i garanta și asigura tronul, guvernarea și continuitatea dinastiei. Infrațiuni contra statului erau considerate: trădarea domnului, lovitura de stat, neascultarea și neîndeplinirea slujbei drepte și credincioase a supușilor.

Înalta trădare cunoscută și ca hiclenie, viclenie, vicleșug, hainie. Subiecții acestei infracțiuni erau, de obicei, boieri care încălcau jurământul de credință prestat la înscăunarea domnului, marcând

detronarea lui și înscăunarea unui alt domn. Obiectul infrațiunii a hicleniei era orice încercare sau tentativă directă și indirectă de încălcare a jurământului de vasalitate, depus de boieri în genunchi la urcarea pe tron a noului Domn. Jurământul de credință reprezenta omagiu de vasalitate care era încheiat între senior și vasal fiind un contract bilateral de acordare a protecției din partea seniorului în raport cu prestarea serviciului militar și garantarea loialității de către feudal. Pentru înaltă trădare, erau pedepsite și încercările de comploturi care se soldau cu eșec, chemarea la nesupunere, orice încercare de atentare la persoana domnitorului sau moștenitorul acestuia. La 1519 se considera ca hiclenie fapta comisă de Radu din Vai care a tuns niște oi din ocina domnească, fără a fi anunțat Domnul sau dregătorii [9, p. 143]. Tot hiclenie era fuga boierilor din țară cu scopul de a unelti împotriva domnitorului. Ca pretext pentru intentare a unui proces de hiclenie putea să fie folosit și pretextul de a părăsi țara fără încuviințarea și înștiințarea Domnului. Boierii fugari care părăseau țara reprezentau un pericol pentru Domn, ei se adunau în jurul unui pretendent și puneau la cale răsturnarea conducerii statului. Cel mai adesea boierimea a fost învinuită de necredință față de domnie ca exprimare a legăturii personale dintre vodă și supușii săi. Nu în toate cazurile de hiclenie boierii au săvârșit aceleași fapte, unii au purtat vina de ridicare a sabiei asupra Domnului sau de închinare către un pretendent la tron, cerând sprijin extern sau pârând la Poartă, alții nu au îndeplinit porunca domnească pe câmpul de luptă sau au luat calea pribegiei [8, p. 244-245].

Orice înțelegere de ridicare asupra domnului se făcea în secret, de către un grup de boieri cu interese comune, care cel mai adesea erau rude. Sfatul acestora după cum ne spune cronica, avea loc de obicei seara la vreuna din gazdele boierilor sau cu prilejul vreunei întruniri de-a lor, spre exemplu nuntă, departe de ochii și urechile Domnului. Cei prezenți la „*vorovă*” se legau cu giurământu să ție taina [9, p.200]. Trădarea de domn și de țară se suprapuneau în mentalitatea epocii. Către sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor hiclenia nu se raporta numai la trădarea boierilor față de domn, ci și față de țară și puterea suzerană. Noul concept de *hainie* provine de la

turcescul *hayn*, având același sens de trădător necredincios. Prin extensie hiclean era considerat cel care întocmea urice false, sluga necredincioasă a boierului, călugării care își lepădau rasa, soția față de soț și viceversa. Viclenia devenea orice rupere a unui jurământ, a unei legături de credință [8, p.235]. Într-o epocă în care elementul masculin a dominat, existau totuși și femei cu averi, care aveau un rol important în politica internă a statelor românești, fiind în relații cu neamuri boierești, acestea în unele cazuri aveau un cuvânt greu de spus în politică. În documente s-a păstrat doar un singur caz când o femeie era învinovățită de trădare și aceasta se numea Marușca, sora soției lui Ștefan Vodă, fratele lui Ilie Vodă, fiind considerată un pericol.

Înalta trădare se pedepsea cu moartea. Domnul putea condamna inculpatul în lipsa probelor și fără a se consulta cu Mitropolitul, dregători sau boieri [1, p. 146]. Pretendenții la tron erau învinuiți de înaltă trădare și îi pedeapseau cu decapitarea, iar capul era înfipt într-un par din târgul unde avea loc procesul de judecată [3, p. 12]. Pedepșa pentru necredință a fost aceeași pentru toți, căci scopul final al hiclenilor era același – înlăturarea voievodului, care implica săvârșirea mai multor fărădelegi. În privința veridicității învinuirii de hiclenie a boierilor, nu încapе îndoială că domnii nu puteau osândi vreo rudă aleasă, fără să aibă întrucâtva dreptate. Situațiile în care cei mai de seamă supuși au fost pedepsiți pe nedrept, după cum prezintă cronicile, sunt extrem de rare, fiindcă există pericolul de unire a boierimii împotriva Domnului, tocmai de frica de a nu împărtăși aceeași soartă [8, p.245]. Într-un document muntean citim că Preda vornicul cu Pârful vistiariu și Istrate postelnicul, „ridicându-se cu rea *ficlenie* au fost pedepsiți ca niște oameni răi și călcători de jurământ” [2, p. 477-479]. Încălcarea jurământului de credință era aspru pedepsit cu moartea prin decapitare cu confiscarea averii, având rolul de a descuraja astfel de manifestări din partea boierimii și a curăța curtea de vrăjmași. Acest fapt a determinat răspândirea unui sentiment de frică, de teama de a nu fi învinovățit pe nedrept de necredință.

Lesmarestarea era sudalma adresată domnului pentru a ponegri acțiunile acestuia sau persoana sa. Lesmarestarea consta în adresarea criticilor persoanei Domnitorului. Lesmarestarea se sancționa cu o

amendă în bani, în funcție de statutul boierului și insulta acestuia adresată persoanei Domnului [7, p.183].

Osluh era o infracțiune de nesupunere și neascultare a poruncilor domnești. De obicei, în hrisoavele din Țara Românească se dispune „cine se va încumeta să dăuneze cu ceva ... (va primi) pedeapsă și urgie de la domnia mea ca violator și neascultător al hrisovului domniei mele”. În hrisoavele Moldovei se ordona: „iar cine va încerca să ia de la ei orice, acesta este potrivnic nouă și cărții noastre”. Aceste clauze stereotipe din actele domnești arătau că cine nu va executa o poruncă urmează să fie pedepsit pentru neascultare. Cum toată viața administrativă, judecătorească și fiscală a țării era bazată pe porunci sancționate, în hrisoave sunt foarte multe slugi numite *osluhari*. Există un întreg aparat administrativ care se ocupa cu constatarea și sancționarea infracțiunii de *osluh*. S-au descoperit un șir de hrisoave în care domnii acordă scutiri de gloabă, de tretină și *osluh* [2, p.477-478]. Recidiva neascultării poruncilor domnești în unele cazuri se pedepsea ca *hiclenia*. Încălcarea obligațiilor și poruncilor domnești de către dregători se califica și sancționa ca *osluh*. În sfera neascultării poruncilor domnești intrau conflictele cu caracter civil penalizate și delictele de serviciu.

Neascultarea (osluh), nesupunerea față de poruncile funcționarilor administrativi, se pedepsea cu o amendă numită *osluh*. Pedepsele pentru *osluh* erau arbitrare, sunt cunoscute cazuri când se sancționa cu o gloabă de doi și când se amenda cu plata de 24 de boi. Din cauza că poruncile erau de diferite materii, sancțiunile pentru *osluh* variau. În Moldova se amenda neascultarea poruncilor domnești cu 50 de boi în Țara Românească conform unui hrisov ce data din 1526 cu 90 de vaci [2, p. 478-479].

Delapidarea banilor domnești era o infracțiune gravă ce consta în însușirea banilor de către dregători aflați în gestiunea lor sau în administrarea lor din visteria statului sau colectați în urma impozitelor și achitării vămilor. *Delapidarea banilor domnești*, funcționarul care era prins că și-a însușit o parte din banii statului era pedepsit cu moartea prin decapitare [1, p. 146]. Domnul Constantin Brâncoveanu a strâns jaloabe cu dovezi din partea țăranilor care au fost folosite în

procesul de executare a clucerului Constantin Știrbei care a strâns bani de la țărani pentru haraci și o parte din sumă și-a însușit-o, dând oamenilor răvașe (dovezi) că au achitat impozitele acestea fiind iscălite [6, p. 601]. *Delapidarea banilor domnești* se sancționa cu confiscarea averii dregătorului, dacă Domnul îl compătimea sau considera că suma era mică [1, p. 146].

Falsificarea actelor era o infracțiune gravă care atenta la instituțiile domniei și a persoanei domnului, actele false erau văzute ca acte de nesupunere [4, p. 702]. Hrisoavele false se scriau pentru a obține prin înșelăciune domenii, trecerea vămilelor fără plată etc. Falsificatorii de documente și hrisoave erau considerați dușmanul numărul unul al domniei și instituțiilor domnești, deoarece prin redactarea unui document și aplicarea ștampilei pe uric, se atenta la legalitatea și dreptul Domnitorului care era uns de Dumnezeu prin mitropolit de a fi pe tronul țării cu coroana pe frunte și însemnele puterii pentru a governa supușii. Dreptul de a întocmi un hrisov și a aplica ștampila era exclusiv doar al Domnului. Falsificarea actelor – se pedepseau persoanele care scriau documentele false cu moartea, procesul de judecată era destul de crud și se amputau mâinile și se scoteau ochii ca pe final să se realizeze decapitarea infractorului, în unele cazuri se incinera cadavrul infractorului [4, p. 702].

Calpuzanul era o infracțiune gravă ce consta în falsificarea banilor și punerea lor în circulație, normele juridice ale epocii motivau gravitatea infracțiunii ca o sudalma la adresa domniei și instituțiile ei și furt. Fabricarea banilor era o infracțiune care punea la dubiu legitimitatea domniei, deoarece dreptul de a bate monede era exclusiv al Domnitorului, pe monede fiind imprimate pe revers și anvers chipul domnului și stema statului sau a Domnului. Fabricarea banilor falși și punerea lor în circulație era o infracțiune de aceeași natură doar că se diferanția obiectul crimei.

În pravila lui Matei Basarab sunt date ca trei metode de a falsifica banii cunoscuți și ca bani răi:

- 1) Amestecarea metalului aur cu argint/cupru sau argint cu cupru;
- 2) Monedele erau roase pierzând din greutate;
- 3) Schimbarea chipului, stemei și numelui pe monedă.

Calpuzanul se pedeapsea în falsificarea banilor și punerea lor în circulație cu moartea prin decapitare, ca apoi să fie incinerat corpul, averea infractorului urmând a fi confiscată. Tentativele doar de falsificare de bani erau pedepsite cu moartea prin decapitare. La răspundere în fața legii erau chemați liderul și complicii, de obicei conducătorul primea sentința cea mai aspră. Persoanele care aveau în posesie bani falși și îi puneau în circulație erau pedepsite cu moartea, indiferent de rang, condiția era ca comercializarea monedelor contrafăcute să fie cu bună-știință [5, p. 121-122].

Judecătoria strâmbă era o infracțiune gravă ce consta în soluționarea greșită a unui litigiu din motive de corupție, relații de rudenie, conflict de interese sau compătimirea unei părți [1, p. 146].

Abuz de putere era considerată o infracțiune gravă ce consta în depășirea atribuțiilor sale. Abuzul de putere se pedeapsea prin bătaia cu toiagul și destituirea din funcție. Radu Mihnea pedepsise pe un boier vătaf cu 300 de lovituri cu ciomagul, pentru că și-a depășit atribuțiile [3, p. 70]. În cazurile de abuz de putere, funcționarii erau maziliți din funcție.

Infracțiunile contra statului erau percepute ca tentativă de sau ca lovitură de stat (hiclenie) și detronarea domnului, și înscăunarea altuia. Persoana de pe scaunul țării era considerată unsul lui Dumnezeu în stat. Domnul și slujitorii domnești acționau prompt și sancționau cu cruzime pentru a nu pierde tronul sau a-și crea o imagine de stăpân slab și ușuratic al țării.

Referințe:

1. CANTEMIR, D. *Descrierea Moldovei*. Chișinău-București: Litera Internațional, 2001.
2. COSTĂCHEL, V., PANAITESCU, P.P., CAZACU, A. *Viața feudală în Moldova și Țara Românească*. București: Editura Științifică, 1957.
3. COSTIN, M. *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*. București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1944.
4. *Crestomație pentru studiul istoriei statului și dreptului*. Vol.II. București: Editura Științifică, 1958.
5. *Îndreptarea Legii 1642*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962.
6. *Istoria Românilor*. Vol.5. București: Editura Enciclopedică, 2003.

7. NECULCE, I. *Letopisețul Țării Moldovei*. Chișinău-București: Editura Littera Internațional, p.2001.
8. POPESCU, A.M. *Cîteva Considerații Privind Înviniuirea de Hiclenie în Moldova Medievală*. În: *Cercetări Istorice*. Iași: Editura Palatul Culturii, 2010.
9. URECHE, Gr. *Letopisețul Țării Moldovei*. Ediție îngrijită studiu introductiv indice și glosar de P.P. PANAITESCU. București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.

**FAPTE DE FALS ÎN ACTE PUBLICE PRIVITE PRIN
PRISMA PREVEDERILOR CODULUI PENAL ȘI CODULUI
CONTRAVENȚIONAL ALE REPUBLICII MOLDOVA**

Cristina PÎRȚAC

Falsul în acte publice este incriminat în art. 332 Cod penal al Republicii Moldova (CP RM). Conținutul normativ al acestei fapte este prescris după cum urmează: *înscrierea de către o persoană publică, în documentele oficiale a unor date vădit false, precum și falsificarea unor astfel de documente, dacă aceste acțiuni au fost săvârșite din interes material sau din alte interese personale*. Specificul acestui conținut normativ, spre deosebire de alte fapte de fals, ține de realizarea falsului de către persoana publică în interes material sau alte interese personale.

Dacă în ceea ce privește interpretarea legală a noțiunii de „interes material și alte interese personale” legiuitorul autohton a evitat unele implicații, atunci în ceea ce privește subiectul infracțiunii de la art. 332 CP RM, definiția acestuia se regăsește în cadrul alin. (2) art. 123 CP RM. Astfel, prin „persoană publică” se înțelege: 1) funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); 2) angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; 3) angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; 4) persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să

îndeplinească activități de interes public. Același art. 123 CP RM, însă în cadrul alin. (1), definește și noțiunea de persoană cu funcție de răspundere. La rândul său, Codul contravențional al Republicii Moldova (C. contr. RM), conține definiția noțiunii de persoană cu funcție de răspundere în cadrul art. 16 alin. (6), fiind identică cu cea din legea penală. Însă C.contr. RM nu face nicio explicație (pe motiv că nici nu utilizează) cu privire la sintagma „persoana publică”.

Cu toate că, în doctrina penală, s-a expus opinia că aceste două noțiuni se coraportează ca parte-întreg. În ce privește coraportul dintre cele două noțiuni utilizate în legea penală – noțiunea „persoană cu funcție de răspundere” și noțiunea „persoană publică” – considerăm că, *de lege lata*, situația este de felul următor: noțiunea „persoană cu funcție de răspundere”, definită în alin.(1) art.123 CP RM, și noțiunea „persoană publică”, definită în alin. (2) art. 123 CP RM, se află într-o relație de tip „parte-întreg”. Așa cum e concepută în alin. (2) art. 123 CP RM, noțiunea „persoană publică” este într-atât de cuprinzătoare, încât nu considerăm că există vreun exemplu când persoana are statut de persoană cu funcție de răspundere, dar nu are statutul de persoană publică [1].

În acest sens, propunem analiza și compararea a două norme, cea de la art. 332 CP RM și alin. (4) art.115 C.contr. RM. Astfel, potrivit alin. (4) art. 115 C.Contr. RM, se sancționează fapta de falsificare a informației despre starea și folosirea terenurilor. Subiect al acestei contravenții este persoana cu funcție de răspundere (acest fapt reiese inclusiv din sancțiunea din cadrul acestui aliniat). Iar, latura subiectivă a acestei contravenții se caracterizează prin intenție directă, la fel nu se exclude și prezența scopului material sau altui interes personal. Deși nu este prevăzut expres, prezența scopului se datorează specificului elementului material din cadrul laturii obiective a contravenției, ori falsificarea informației, implică inevitabil intenția directă și scop, fie material, fie alt scop personal. Mai cu seamă că, în doctrina penală, s-a expus opinia privind lipsa semnificației juridice a acestui semn. Astfel, autorul A. Reșetnicov se pronunță pentru excluderea din cadrul art. 332 CP RM a sintagmei „dacă aceste acțiuni au fost săvârșite din interes material sau din alte interese personale”. La

această concluzie cel din urmă a ajuns, citând-o pe O.S. Kapinus, care, la rândul său, afirma că, pe bună dreptate, divizarea motivelor infracțiunii în interese personale și interese care nu au un caracter personal contravine însăși esenței motivului infracțiunii, care are caracterul unui fenomen intrinsec, personal-psihologic; în plus, o asemenea divizare a motivelor infracțiunii nu are relevanță juridico-penală, deoarece nu descoperă semnificația juridică a motivului infracțiunii [2].

În altă ordine de idei, actul care conține informația despre starea și folosirea terenurilor, eliberat de către această persoană constituie document oficial. Aceasta, deși A. Reșetnicov, afirmă că în ce privește conexiunea dintre informație și document, între aceste două entități există raportul de tip „parte-întreg” (cu condiția că este vorba de informația documentară; informația nedocumentară se află într-un alt sistem de coordonate în raport cu cel al unui document) [3]. Ori, nu trezește dubiu că între semnul componentei de la art. 332 CP RM – „datele” și „informația”, ca semn al contravenției de la alin. (4) art. 115 CP RM poate fi pus semnul egalității.

Ipoteza, în care persoana cu funcție de răspundere introduce informația falsificată despre starea și folosirea terenurilor în baza de date electronică, la fel poate fi apreciată ca și document oficial, pornind de la prevederile Consiliului European, care în Recomandarea privind accesul la documentele publice Rec(2002)2, identifică documentele publice ca fiind informațiile înregistrate, elaborate, primite sau deținute de autoritățile publice, ce au legătură cu funcția administrativă, fixate pe orice suport, de definiție fiind acoperite atât documentele unei autorități, cât și cele ce provin de la terți și care au fost primite de autoritate [4].

Mai mult ca atât, art. 3 al Legii nr. 91 din 29.05.2014 privind semnătura electronică și documentul electronic oferă definiția a *document electronic* – informație în formă electronică, creată, structurată, prelucrată, păstrată și/sau transmisă prin intermediul computerului sau al altor dispozitive electronice, semnată cu semnătură electronică în conformitate cu prezenta lege [5].

Prin urmare, fapta persoanei cu funcție de răspundere, spre exemplu: inginer cadastral, din cadrul administrației publice locale, care

introduce informația falsă (fie în documentul pe suport de hârtie, fie pe un alt suport (în cazul documentului electronic) despre starea și folosirea terenurilor, din cadrul unității administrativ-teritoriale deservite de autoritate publică, în scop personal, urmează a fi calificată potrivit prevederilor alin. (4) art. 115 C. contr. RM.

Această soluție se impune, pornind de la faptul că norma penală (art. 332 CP RM) este una de ordin general, iar norma contravențională (alin. (4) art. 115 C. contr. RM) – normă specială. Pe de altă parte, și din considerentele că potrivit regulii concurenței dintre două norme, una dintre care are caracter penal, iar alta contravențional, se aplică cea din urmă (aplicarea legii mai blânde).

În susținerea acestei soluții vin și explicațiile expuse în pct. 48 al Hotărârii Curții Constituționale a RM – pornind de la raționamentele invocate în cauza „*Ziliberberg vs Moldova*” din 01 februarie 2005: Curtea constată caracterul general al legii contravenționale și scopul pedepsei, care este atât de a pedepsi, cât și de a preveni, sunt suficiente pentru a arăta că sunt aplicabile principiile similare celor două legi: contravențională și penală [6].

În ipoteza analizei normelor contravenționale ce țin de realizarea falsului, care eventual ar putea concura cu incriminarea de la art. 332 CP RM, mai pot fi numite: 1) art. 185 „Producerea, comercializarea, importul, exportul materialului de înmulțire și săditor viticol sau al materialului săditor pomicol fără documentele stabilite de legislație, falsificarea acestora”; 2) alin. (3) art. 285 „Încălcarea legislației cu privire la documentele privind produsele alcoolice”; 3) alin. (1) art. 294¹ „Încălcarea normelor de calculare și de plată a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii”; 4) alin. (2) art. 327 „Încălcarea termenelor de prezentare a dărilor de seamă Agenției Rezerve Materiale”; 5) alin. (2) art. 327¹ „Încălcarea regulilor de inițiere și desfășurare a procedurilor de achiziții publice”. În acest fel, se constată o concurență între art. 332 CP RM și normele C. contr. RM enumerate *supra*, în situația stabilirii interesului material sau altor interese personale, dar și a situației, în care subiectul ar întruni semnele persoanei publice (în situația persoanei cu funcție de răspundere).

Pentru a evita eventualele concurențe dintre normele penale cu cele contravenționale în sfera de fals, se impune una din următoarele soluții: 1) fie completarea prevederilor normative contravenționale cu sintagma – „*dacă aceasta nu constituie infracțiune*”; 2) fie excluderea prevederilor contravenționale enumerate, pe motiv că există prevederile art. 332 (361) CP RM, care asigură protecția juridică eficientă a relațiilor sociale protejate prin normele contravenționale.

Referințe:

1. BRÎNZA S., STATI V., POPOV, R. Falsul în acte publice (art. 332 CP RM): aspecte de drept penal. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”*, 2015, nr. 8, pp. 64-73.
2. REȘETNICOV, A. Răspunderea pentru falsificarea documentelor în legislațiile penale ale unor state din Estul Europei. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr. 11, pp. 34-38.
3. REȘETNICOV, A. Informația documentară ca obiect al influențării nemijlocite infracționale. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis”*, Seria „Științe sociale”, 2007, nr. 6, pp. 180-184.
4. Recomandarea Rec(2002)2 al Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei. Disponibil: <https://wcd.coe.int>
5. Legea nr. 91 din 29.05.2014 privind semnătura electronică și documentul electronic. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 174-177.
6. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 10 din 10.05.2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 345 alin. (2) din Codul contravențional (individualizarea sancțiunii) (Sesizările nr. 26g/2016 și nr.34g/2016). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 204-205.

VICTIMA INFRAȚIUNII DE VIOLARE DE DOMICILIU

Gheorghe POPA

Potrivit art.2 al Codului penal, legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independentă și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept.

Conform art.29 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova, „Inviolabilitatea domiciliului” domiciliul și reședința sunt inviolabile, nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia. Spectrul legislativ ce reglementează domiciliul are drept scop asigurarea relațiilor sociale cu privire la realizarea dreptului la inviolabilitatea domiciliului.

În legea penală și doctrina de specialitate pentru asigurarea respectării ordinii de drept este lăsat loc de distingere a unor categorii de persoane care sunt titularii dreptului asigurat prin lege. Astfel, referindu-ne la asigurarea inviolabilității domiciliului, nu putem trece cu vederea, care este persoana căreia îi este încălcat dreptul asigurat prin lege. Cu alte cuvinte, care este acea persoană care are statut de victimă în cazul infracțiunii prevăzute de art.179 Cod penal. În doctrina de specialitate victima infracțiunii prevăzute de art.179 Cod penal poate fi orice persoană, cetățean al Republicii Moldova, cetățean străin sau apatrid. În conținutul articolului supus examinării este formulat un astfel de conținut: „Pătrunderea sau reținerea ilegală în domiciliul sau reședința unei persoane fără consimțământul acesteia”. Din fraza menționată și stipulată în conținutul articolului, deducem că victimă poate fi orice persoană, indiferent de cetățenie, apartenență etnică etc. Condiția de bază este ca aceasta să posede dreptul de proprietate, posesie, și sau folosință asupra încăperii care este violată și constituie domiciliul acesteia. La calificarea infracțiunii, individualizarea pedepsei nu are importanță dacă coraportul dintre domiciliu și victimă a rezultat în urma exercitării directe a dreptului de proprietate asupra încăperii, calificate drept domiciliu, sau a căpătat

dreptul de abitație în urma întocmirii unui contract de locațiune, sau orice act juridic ce îi oferă dreptul de abitație și folosință asupra domiciliului sau reședinței. La calificarea persoanei drept victimă, a infracțiunii prevăzute de art.179 Cod penal, nu are importanță statutul acesteia: proprietar, chiriaș, membru al familiei, care are dreptul de abitație, posesie, folosință etc.

În legea penală nu se atrage o atenție sporită asupra raportului dintre victimă și domiciliu sau victimă și reședință. Importanță sporită este atrasă la comportamentul făptuitorului în timpul comiterii infracțiunii. Acest argument îl deduce din conținutul normei „Pătrunderea sau rămânerea ilegală în domiciliu sau în reședința unei persoane”, „Refuzul de a le părăsi la cerere, precum și perchezițiile și cercetările ilegale”. Alineatul (2) „Săvârșite cu aplicarea violenței sau cu amenințarea aplicării ei”.

Totodată, lipsa consimțământului proprietarului nu este o condiție absolută și nu poate juca un rol definitiv la calificarea faptei conform art.179 Cod penal. Legea penală ocrotește titularul de drept al spațiului ce constituie domiciliu sau reședință, indiferent de modul de apariție și exercitare al acestuia. La calificarea faptei, de asemeni nu are relevanță statutul victimei, deoarece legea penală se interesează nu de legitimitatea poziției victimei, dar de caracterul ilegal al comportamentului făptuitorului. Astfel se constată că legiuitorul s-a preocupat de stabilirea și individualizarea aceluși comportament din partea făptuitorului ce constituie violare de domiciliu și nu de caracteristicile exhaustive pe care trebuie să le aibă o victimă.

Doctrinarii ruși V.N. Șelestiuc și I.A. Șevcenko menționează că: „Dreptul la inviolabilitatea domiciliului îl pot avea chiar și persoanele care nu au nici un drept asupra locuinței”, „Victima infracțiunii de violare de domiciliu poate fi chiar și persoana care locuiește în spațiul respectiv fără vreun temei legal”. În opinia acestora, victimă a infracțiunii de violare de domiciliu poate fi orice persoană a cărei viață privată va fi perturbată dacă cineva ar încălca acel drept de proprietate, chiar dacă victima nu are un drept de proprietate asupra încăperii respective. De asemeni împărtășesc aceeași opinie ce statuează că victimă a infracțiunii de violare de domiciliu poate fi

orice persoană a cărei încăpere constituie domiciliu pentru sine, indiferent dacă aceasta posedă sau nu un drept de proprietate asupra încăperii calificată drept domiciliu.

Examinând noțiunea de domiciliu din art.6 Cod procedură penală „locuință sau construcție destinată pentru locuirea permanentă sau temporară a uneia sau a mai multor persoane (casă, apartament, vilă, cameră la hotel, cabină pe o navă maritimă sau fluvială), precum și încăperile anexate nemijlocit la acestea, constituind o parte indivizibilă (verandă, terasă, mansardă, balcon, beci, un alt loc de uz comun). Prin noțiunea de domiciliu, în sensul prezentului cod, se înțelege și orice teren privat, automobil, navă maritimă și fluvială privată, birou”. De aici concluzionăm că domiciliu nu este dependentă de dreptul de proprietate asupra unei case (spațiu de locuit). Proprietarul este dependent de a dispune după bunul plac de posesia și folosința domiciliului, reședinței. “Libertatea persoanei de a se închide la sine în casă nu este un privilegiu al proprietății, ci un aspect al libertății acesteia de a dispune de aceasta după bunul plac. De aceea, infracțiunea de violare de domiciliu nu este o infracțiune contra patrimoniului. Așa se explică de ce nu constituie această infracțiune fapta locatarului care opune dreptul său asupra locuinței chiar proprietarului” [1, p.192].

În opinia L.Gîrla și I.Tabarcea, victima infracțiunii, prevăzută la art.179 Cod penal, este fie persoana al cărei drept constituțional la inviolabilitatea domiciliului a fost încălcat, fie persoana care a fost supusă violenței sau amenințării cu violența în legătură cu pătrunderea în domiciliu [1].

În cazul comiterii infracțiunii de violare de domiciliu, putem menționa că există și posibilitatea pluralității de victime. Această situație este prezentă în cazul în care dreptul de proprietate, de abitație aparține mai multor persoane, iar făptuitorul prin comiterea infracțiunii prevăzute la art.179 Cod penal, aduce atingere dreptului asigurat de art.29 din Constituție. În situația în care domiciliul violat aparține în comun mai multor persoane, suntem în prezența unei singure infracțiuni de violare de domiciliu, cu o pluralitate de victime.

În acest context se constată o lacună a normei de drept. Relevant ar fi ca și în cazul multor alte infracțiuni din partea specială a Codului

penal, să existe și la art.179 Cod penal, agravanta „asupra a două sau mai multor persoane”. Inexistența unei astfel de agravante scoate la iveală lacuna normei juridice. În esență, această infracțiune poate presupune și doi sau mai mulți făptuitori, nu numai una sau mai multe victime. De aceea, în urma lacunei constatate și existente, circumstanța pluralității de victime poate fi luată în considerație la individualizarea pedepsei, specificată în sancțiunea art.179 Cod penal și nu ca agravantă. Este necesar de menționat faptul că suntem în prezența unei singure infracțiuni de violare de domiciliu în cazul în care făptuitorul a realizat latura obiectivă a acesteia, manifestată prin faptă prejudiciabilă care ia forma acțiunii sau inacțiunii prin:

1) pătrunderea ilegală, fără consimțământul victimei; 2) rămânerea ilegală, fără consimțământul victimei; 3) refuzul de al părăsi, la cererea victimei; 4) perchezițiile sau cercetările ilegale.

De asemenea, apare întrebarea cum trebuie de procedat în cazul în care violarea se realizează în mai multe domiciliu consecutiv. În acest caz se menționează că, în prezența unei intenții unice a făptuitorului de a viola domiciliile mai multor persoane, vom fi în prezența unei infracțiuni unice prelungite de violare de domiciliu. Astfel vom fi în prezența unui concurs real de infracțiuni de violare de domiciliu, dacă violarea se realizează în mai multe domiciliu, iar în raport cu violarea fiecăruia dintre aceste domiciliu apare o intenție infracțională de sine stătătoare.

În ceea ce privește statutul victimei infracțiunii, sunt păreri diferite. Astfel R.Ștefanuț menționează că, victima infracțiunii, specificată la art.179 Cod penal, este în toate cazurile, fără excepție, cea care deține dreptul constituțional la inviolabilitatea domiciliului, care a fost încălcat. În ipoteza consemnată la alin.(2) art.179 Cod penal, această persoană este cea supusă la violență sau la amenințarea cu violența. Însă aceasta nu înseamnă deloc că îi dispare calitatea de titular al dreptului constituțional la inviolabilitatea domiciliului. În nicio situație, nu este posibil ca, în condițiile aplicării răspunderii conform art.179 alin.(2) Cod penal, victima să nu fie titularul dreptului constituțional la inviolabilitatea domiciliului [2].

Considerăm că victimă poate fi, după cum am mai menționat, orice persoană căreia i s-a încălcat domiciliul și sau reședința, indiferent

dacă aceasta posedă sau nu dreptul de proprietate asupra încăperii ce constituie pentru ea domiciliu sau reședință. În conținutul art.29 din Constituție și a art. 179 Cod penal, nu este expres menționat că victima trebuie să posedă dreptul de proprietate asupra încăperii, ci faptul că pentru victimă, încăperea respectivă trebuie să constituie domiciliu sau reședință.

Asupra condițiilor pe care trebuie să le întrunească victima infracțiunii prevăzute de art.179 Cod penal, în calitate de condiție principală putem menționa că domiciliul sau reședința care este violată, reprezintă pentru aceasta un drept fundamental care este prevăzut și garantat pentru aceasta de art. 29 Constituția RM.

O întrebare cu privire la victima infracțiunii prevăzute de art.179 Cod penal, care apare, este și faptul dacă persoana juridică poate fi victimă a infracțiunii. Răspuns la aceasta îl găsim chiar din textul articolului, unde se operează cu „în domiciliu sau în reședință”. Astfel se constată că persoana juridică nu poate avea domiciliu sau reședință. Persoana juridică, conform Legii nr. 220 din 19.10.2007 privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinderilor individuale, Legii nr.845 din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, pct.3 statutul societății va cuprinde: firma, sediul (adresa juridică),... . În urma celor menționate se constată că legislația operează cu sediul, adresa juridică a persoanei juridice [3, 4].

În opinia dlui V. Stati, nu poate fi pusă la îndoială aplicabilitatea – în raport cu art.179 Cod penal – a art.8 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale în situația pătrunderii fără drept, în orice mod, în sediul sau locul unde o persoană juridică își desfășoară activitatea profesională, ori a refuzului de a le părăsi la cererea persoanei îndreptățite. Însă această aplicabilitate își are locul numai în măsura în care în astfel de locuri o persoană fizică își desfășoară activitățile domestice. O persoană juridică se poate individualiza printr-un sediu, nu printr-un domiciliu. Domiciliul este un atribut exclusiv al unei persoane fizice. De aceea, o persoană juridică nu poate fi titulară a dreptului la inviolabilitatea domiciliului, chiar și în cazurile în care, în sediul acestei persoane juridice, persoanele fizice își desfășoară activitățile domestice [5, p.18-27].

În acest mod, concluzionăm că respectarea inviolabilității domiciliului nu este condiționată exclusiv de existența unui drept de proprietate asupra bunului imobil aferent domiciliului. De aceea, important este ca victima, subiectul pasiv al infracțiunii să fie titularul dreptului constituțional la inviolabilitatea domiciliului. În urma celor menționate doar o persoană fizică poate fi titular al dreptului la inviolabilitatea domiciliului. Astfel numai unei persoane fizice poate fi recunoscută în calitate de victimă a infracțiunii de violare de domiciliu.

Referințe:

1. ȘTEFĂNUȚ, R. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.1.
2. BARBU, C. *Ocrotirea persoanei în dreptul penal al României. Scrisul românesc*. Craiova, 1977, p.192.
3. Legii nr. 220 din 19.10.2007 privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinderilor individuale.
4. Legea nr.845 din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi.
5. STATI, V. Unele considerații asupra practicii aplicării răspunderii penale pentru infracțiunea de violare de domiciliu. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.4.

**VICTIMA INFRAȚIUNILOR DE NEGLIJENȚĂ
ÎN SERVICIU (art.329 CP RM)**

Adrian POPENCO

În doctrină, în sens juridico-penal, prin victimă a infracțiunii se are în vedere persoana ale cărei drepturi sau interese legitime sunt încălcate prin săvârșirea infracțiunii [1, p.12]. Observăm că în contextul infracțiunilor de neglijență în serviciu victima infracțiunii nu constituie semn obligatoriu; or, așa cum se desprinde din conținutul urmărilor prejudiciabile inserate la art.329 CP RM, nu de fiecare dată atestăm o persoană ale cărei drepturi sau interese să fi fost lezate prin săvârșirea neglijenței în serviciu. Doar în cazul neglijenței în serviciu prevăzute la alin.(1) art.329 CP RM care a cauzat daune în proporții mari drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, neglijenței în serviciu care a provocat decesul persoanei (lit.a) alin.(2) art.329 CP RM), precum și, uneori, în cazul neglijenței

în serviciu care a provocat alte urmări grave (lit.b) alin.(2) art.329 CP RM), surprindem prezența victimei infracțiunii. Mai exact, așa cum rezultă din prevederile art.329 CP RM, în calitate de victimă a infracțiunilor de neglijență în serviciu pot apărea: a) persoana fizică; b) persoana juridică. Această constatare este subliniată și în literatura de specialitate [2, p.911; 3, p.990].

Cu privire la faptul instituirii persoanei fizice și a celei juridice pe post de victime ale infracțiunilor de neglijență în serviciu, în teoria dreptului penal se observă că prin aceasta se urmărește respectarea principiului egalității în ce privește protejarea proprietății publice și private și, implicit, a interesului public și privat, conform dispozițiilor constituționale acestea bucurându-se de un regim de protecție similar [4, p.144]. În următorul caz din practica judiciară, pe post de victimă a neglijenței în serviciu a fost identificată persoana juridică: *„inculpatul R.M., contrar atribuțiilor și obligațiilor de serviciu, contrar prevederilor de la lit.e) alin.(2) și de la alin.(1) art.25 din Codul de executare, nu a aplicat sechestrul pe conturile SRL „T” și nu a interzis BC „GH” SA să vireze sume bănești pe conturile debitorului, cauzând creditorului SRL „AS” un prejudiciu în sumă de 312 756 lei”* [5]. Aceeași entitate a fost reținută pe post de victimă a neglijenței în serviciu și în alte cauze penale [6-9]. În contrast, în alte cauze penale a fost reținută persoana fizică în calitate de entitate ale cărei drepturi și interese ocrotite de lege au fost lezate prin săvârșirea neglijenței în serviciu [10-12]. De consemnat că cele două entități au caracter alternativ. Prin urmare, este suficientă lezarea drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale unei singure entități ca cele comise să se încadreze în tiparul art.329 CP RM. În același timp, nu este exclus ca prin săvârșirea unei singure fapte de neglijență în serviciu să fi fost vătămate drepturile și interesele ocrotite de lege ale ambelor entități. Totodată, studiind practica judiciară în materie, surprindem că în unele cazuri cei abilitați cu aplicarea legii penale rețin la calificare, în mod neîntemeiat, ambele entități (atât persoana fizică, cât și cea juridică), deși doar una din ele a avut de suferit de pe urma săvârșirii infracțiunii. De exemplu, într-un caz practic instanța a reținut la încadrare atât persoana fizică, cât și cea juridică în calitate de victime ale infracțiunii, deși realmente doar persoana juridică a avut de suferit.

În fapt, s-a stabilit că „*prin acțiunile registratorului X din cadrul Oficiului cadastral teritorial Y, exprimate în îndeplinirea necorespunzătoare a atribuțiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente și neconștiincioase față de ele, SA „XX” i-a fost cauzat un prejudiciu material în proporții deosebit de mari prin faptul că a fost lipsită ilegal de dreptul de proprietate asupra bunului imobil* [13]. Potrivit aprecierii instanței de judecată, prin comportamentul său, inculpatul X ar fi cauzat urmări grave intereselor ocrotite de lege ale persoanei fizice sau juridice. În ce ne privește, considerăm că în speța respectivă persoana juridică apare pe post de victimă a infracțiunii. Corespunzător, urmările grave sub forma daunelor materiale în proporții deosebit de mari sunt aduse persoanei juridice SA „XX”, nu însă proprietarului acesteia. Or, potrivit legislației în vigoare, persoana juridică constituie subiect distinct al raporturilor juridice. Respectiva entitate trebuie deosebită de cei ce apar pe post de fondatori. Chiar dacă în postura de fondatori ai persoanei juridice pot apărea persoane fizice, cele din urmă nu pot fi considerate drept victime ale neglijenței în serviciu atât timp cât influența infracțională este îndreptată nemijlocit spre persoana juridică. În speță, tocmai persoana juridică SA „XX” a avut de suferit, avându-se în vedere faptul că imobilul de care a fost deposedată ilegal aparținerea în exclusivitate acesteia. Soluții similare învederăm și în cazul altor situații din practica judiciară națională [14]. Subliniem că asemenea soluții de calificare trebuie considerate a fi în exces. Iar potrivit literaturii de specialitate, calificarea în exces este catalogată drept subcategorie a calificării incorecte [15, p.24]. În consecință, actele aplicative care cuprind asemenea încadrări eronate sunt pasibile de casare.

În același registru, în literatura de specialitate română se relevă că subiectul pasiv (*a se citi* – victima infracțiunii – *n.a.*) al infracțiunilor de neglijență în serviciu poate fi unul general (statul) și unul special (persoana fizică sau juridică) [16, p.416]. La fel, și în doctrina rusă unii autori sunt de părere că în sens juridico-penal termenul „victimă” include în sine nu doar persoanele fizice și cele juridice, dar și societatea și statul [17, p.141].

Nu putem adera la opiniile doctrinare enunțate. În ce ne privește, considerăm că statul nu poate fi privit în calitate de victimă a infracțiunii, în general, și a neglijenței în serviciu, în special.

Convingătoare sunt argumentele aduse de I.Selevestru: „Statul este cel care apară ordinea de drept împotriva infracțiunilor. Această concluzie reiese din alin.(1) art.2 CP RM. Ar fi impropriu ca, din postura de victimă a infracțiunii, statul să-și exercite calitatea de apărător al ordinii de drept. Un stat care evoluează în această postură este un stat care se declară incapabil de a-și apăra cetățenii împotriva infracțiunilor. Este un stat ca și cum inexistent” [18, p.112].

S-ar părea că statul poate evolua pe post de victimă a neglijenței în serviciu, avându-se în vedere existența urmărilor prejudiciabile în textul art.329 CP RM: a) daune în proporții mari intereselor publice; b) alte urmări grave. Chiar și așa, suntem de părere că în aceste ipoteze statul nu poate apărea în postura de victimă a neglijenței în serviciu. Deși, de exemplu, interesele publice reprezintă statul, totuși acesta rămâne a fi garantul protecției valorilor sociale fundamentale, nu însă titularul valorilor sociale lezate.

Din considerentele sus-evocate, nu pot fi considerate victime ale infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM nici unitățile administrativ-teritoriale. Pe cale de consecință, nu pot fi privite drept victime ale infracțiunilor de neglijență în serviciu autoritățile publice, inclusiv ale administrației centrale de specialitate, precum și nici organele administrației publice locale.

Pe o poziție diferită s-a situat instanța de judecată într-un caz din practica judiciară constatând Agenția pentru silvicultură „Moldsilva” în calitate de victimă a neglijenței în serviciu [19]. Reiterăm că o autoritate publică nu poate să apară pe post de victimă a neglijenței în serviciu. Agenția pentru silvicultură „Moldsilva” reprezintă statul. Iar statul nu poate evolua în postura de victimă a infracțiunii, decât în cazul unor infracțiuni cu caracter internațional. De aceea, nu Agenția pentru silvicultură „Moldsilva”, ci interesele publice au de suferit de pe urma săvârșirii neglijenței în serviciu. În practica judiciară, pe post de victime ale infracțiunilor de neglijență în serviciu au mai fost reținute (în opinia noastră, neîntemeiat): Ministerul Sănătății [20]; Casa Națională de Asigurări Sociale [21]; Direcția Generală Arhitectură, Urbanism și Relații Funciare a Consiliului mun. Chișinău [22] etc.

Referințe:

1. ДЕДЮХИНА, И.Ф. *Проблемы установления и реализации уголовной ответственности с учетом признаков потерпевшего/* Автореферат дисс. юрид. наук. Москва, 2008. 28 с.
2. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol.II.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
3. POALELUNGI, M., DOLEA, I., VÎZDOAGĂ, T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
4. MIHALACHE, C.-M. *Răspunderea penală a funcționarului public.* București: Hamangiu, 2011. 267 p.
5. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 19 octombrie 2016. Dosarul nr.1ra-1221/2016 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7460 [Accesat la 10.06.2019]
6. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 02 decembrie 2015. Dosarul nr.1ra-1047/2015 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5356 [Accesat la 10.06.2019]
7. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 16 aprilie 2014. Dosarul nr.1ra-376/2014 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2038 [Accesat la 10.06.2019]
8. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 24 iulie 2014. Dosarul nr.1ra-134/2014 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2835 [Accesat la 10.06.2019]
9. Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 15 aprilie 2015. Dosarul nr.1-162/2015 https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/-base64/create_pdf.php [Accesat la 10.06.2019]
10. Sentința Judecătoriei Criuleni (sediul Central) din 01 decembrie 2011. Dosarul nr.1-160/2011 https://jcr.instante.justice.md/apps/pdf_generator/-base64/create_pdf.php [Accesat la 10.06.2019]
11. Sentința Judecătoriei Edineț (sediul Dondușeni) din 28 iunie 2013. Dosarul nr.1-13/2013 https://jed.instante.justice.md/apps/pdf_generator/-base64/create_pdf.php [Accesat la 10.06.2019]
12. Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Central) din 26 aprilie 2011. Dosarul nr.1-288/11 https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/-base64/create_pdf.php [Accesat la 10.06.2019]
13. Sentința Judecătoriei Soroca (sediul Central) din 07 aprilie 2017. Dosarul nr.1-369/2015 https://jsr.instante.justice.md/apps/pdf_generator/-base64/-create_pdf.php [Accesat la 10.06.2019]

14. Sentința Judecătorei Soroca (sediul Central) din 07 aprilie 2017. Dosarul nr.1-369/16 https://jsr.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php [Accesat la 10.06.2019]
15. COPEȚCHI, S., OJOGA, A. Modalitățile și principiile calificării infracțiunilor. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2015, nr.1(32), pp.21-27.
16. UDROIU, M. *Fișe de drept penal. Partea specială*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită. București: Universul Juridic, 2016. 483 p.
17. МАРТЫНЕНКО, Н.Э. Потерпевший от преступления: уголовно-правовое или уголовно-процессуальное понятие? В: *Вестник Нижегородского университета им Н.И. Лобачевского*, 2013, №3(2), сс.140-142.
18. SELEVESTRU, I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine*. Chișinău: CEP USM, 2015. 311 p.
19. Sentința Judecătorei Edineț (sediul Dondușeni) din 31 martie 2015. Dosarul nr.1-56/2015 https://jed.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php [Accesat la 10.06.2019]
20. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Centru) din 10 martie 2015. Dosarul nr.1-95/2014 https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php [Accesat la 10.06.2019]
21. Sentința Judecătorei Căușeni (sediul Ștefan Vodă) din 22 aprilie 2016. Dosarul nr.1-82/2014 https://jcs.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php [Accesat la 10.06.2019]
22. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Centru) din 26 februarie 2016. Dosarul nr.1-49/2016 https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php [Accesat la 10.06.2019]

PROBLEMELE APLICĂRII PEDEPSEI PENALE – AMENDA PERSOANEI JURIDICE

Dorin POPESCU

Problema răspunderii penale a persoanei juridice a devenit tot mai actuală în Europa, mai ales după Congresul internațional de drept penal comparat care s-a desfășurat la Budapesta în anul 1978, precum și ca urmare a dezbaterilor consacrate în special criminalității economico-financiare sau concurențiale. Pornind de la Recomandarea

R(88)-18 din 20 octombrie 1988 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei prin care statele membre au fost invitate să admită răspunderea penală a persoanelor juridice „*indiferent dacă a fost sau nu identificată persoana fizică vinovată de acțiunea sau inacțiunea considerată infracțiune*”, mai multe state, printre care și Republica Moldova, au decis reglementarea acestei instituții.

Necesitatea reglementării răspunderii penale a persoanelor juridice în actuala legislație penală a Republicii Moldova este determinată și de faptul că riscul pe care îl implică dezvoltarea tehnologică și implementarea noilor tehnologii în procesul de producție, presupune reglementarea în lege a răspunderii penale a persoanelor juridice, întrucât trăim într-o societate care, își asumă o serie de riscuri, care în cele din urmă pot aduce atingere valorilor ocrotite de normele penale.

Odată cu adoptarea noului Cod penal al Republicii Moldova, prin Legea nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, în vigoare din 12 iunie 2003, legiuitorul a introdus persoana juridică în calitate de subiect al răspunderii penale și, respectiv, în calitate de subiect al infracțiunii. Pentru legislația Republicii Moldova, această completare a cadrului legal a constituit o veritabilă noutate legislativă.

Deoarece persoana juridică poate apărea în calitate de subiect al relațiilor sociale, este firesc ca aceasta să fie responsabilă de „propriul comportament”, în cadrul acestor relații, în unele cazuri fiind necesară și angajarea unei răspunderi. În opinia noastră, anume acest fapt a determinat legiuitorul să introducă în Codul penal al Republicii Moldova persoana juridică, în calitate de subiect pasibil de a fi supus unei răspunderi penale și, implicit – supus unei pedepse penale.

În conformitate cu art. 171 alin. (1), (2) Cod civil RM [1], persoana juridică este subiectul de drept constituit în condițiile legii, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu și distinct, afectat realizării unui anumit scop conform cu legea, ordinea publică și bunele moravuri. Potrivit art. 176 alin. (1) Cod civil RM [1] capacitatea de folosință a persoanei juridice se dobândește la data înregistrării de stat și încetează la data radierii ei din Registrul de publicitate prevăzut de lege. În art. 177 alin. (1) Cod civil RM [1] este stabilit că persoana juridică își exercită, de la data constituirii,

drepturile și își execută obligațiile prin administrator. La fel, potrivit art. 179 alin. (1) [1] persoana juridică se consideră constituită în momentul înregistrării ei de stat, dacă legea nu prevede altfel. Prin urmare, persoana juridică poate fi subiect al infracțiunii de la data înregistrării ei de către stat, până la radierea acesteia din Registrul de stat al persoanelor juridice [2, p. 57].

În conformitate cu art. 63 CP RM [3];

(1) Persoanelor juridice li se pot aplica următoarele pedepse:

- a) amendă;
- b) privare de dreptul de a exercita o anumită activitate;
- c) lichidare.

(2) Amenda se aplică în calitate de pedeapsă principală.

(3) Privarea persoanei juridice de dreptul de a exercita o anumită activitate și lichidarea acesteia se aplică atât ca pedepse principale, cât și ca pedepse complementare.

Cu referire la pedeapsa amenzii, aplicate persoanei juridice, nu există probleme atunci când aceasta se execută în mod benevol. Anumite probleme legate de executarea pedepsei amenzii aplicate persoanei juridice, apar în cazul când aceasta nu se execută. În acest sens, în opinia noastră, există mai multe probleme legate de neconcordanța dintre regelementările legale ce țin de modul de executare a pedepsei amenzii aplicate persoanei juridice.

Astfel, art. 64 alin. (4) CP RM, [3], prevede: în caz de eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii fixate, instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii *cu urmărirea patrimoniului*. În așa mod, norma dată stabilește o singură situație când pedeapsa amenzii poate fi înlocuită cu altă măsură de executare a acesteia, și anume, situația de eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii, spre deosebire de persoana fizică, pentru care legea, la art. 64 alin. (5) și (7) CP RM prevede două situații de acest gen, și anume: 1) situația de eschivare cu rea-voință a condamnatului de la achitarea amenzii stabilită ca pedeapsă principală sau complementară și înlocuirea acesteia cu pedeapsa închisorii și 2) situația când condamnatul nu este în stare să plătească amenda stabilită ca pedeapsă principală sau complementară și

înlocuirea acesteia cu pedeapsa munca neremunerată în folosul comunității.

În același timp, CE RM, la art. 284 [4], prevede:

(1) Amenda se achită în mod benevol de către persoana juridică în decurs de 30 de zile de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești.

(2) După expirarea termenului de executare benevolă, instanța de judecată trimite titlul executoriu pentru executare silită executorului judecătoresc în a cărui competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, își are sediul condamnatul.

(3) Executorul judecătoresc, în termen de 10 zile, verifică mijloacele bănești aflate pe conturile bancare ale persoanei juridice și prezintă ordinul incaso instituției financiare pentru virarea sumei amenzii la contul indicat în titlul executoriu.

(4) Dacă, în decurs de 30 de zile de la data primirii titlului executoriu de către instituția financiară, ordinul incaso nu se execută din motivul lipsei sau insuficienței mijloacelor bănești, executorul judecătoresc va dispune urmărirea bunurilor persoanei juridice în conformitate cu prevederile cărții întâi din prezentul cod.

(5) Executorul judecătoresc informează, în termen de 5 zile, instanța de judecată despre executarea hotărârii.

Astfel, în conformitate cu art. 284 alin. (4) CE RM [4], este prevăzută obligația executorului judecătoresc de a dispune urmărirea bunurilor persoanei juridice în conformitate cu prevederile cărții întâi din prezentul Cod (CE RM), doar în cazul în care pedeapsa amenzii anterior nu a fost executată benevol, iar ulterior, nu se execută de persoana juridică în termen de 30 de zile de la data primirii titlului executoriu de către instituția financiară, anume, *din motivul lipsei sau insuficienței mijloacelor bănești*, ceea ce, de fapt, constituie o stare în care persoana juridică, nu poate să plătească amenda din alte motive, decât cazul de eschivarea cu rea-credință de la achitarea amenzii.

Cu alte cuvinte, norma juridică, la art. 284 CE RM [4], nu prevede situația de eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii, care să genereze obligația executorului judecătoresc de a dispune urmărirea bunurilor persoanei juridice în conformi-

tate cu prevederile cărții întâi CE RM. Prin urmare, în opinia noastră, aceste prevederi din art. 284 CE RM [4] contravin normei de la art. 64 alin. (4) CP RM, [3], în conformitate cu care, este stabilit *expressis verbis* că suma neachitată a amenzii poate fi înlocuită cu urmărirea patrimoniului, doar în cazul de eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii de către persoana juridică, dar nu și în alte cazuri, cum ar fi cel prevăzut la art. 284 CE al RM [4] - *din motivul lipsei sau insuficienței mijloacelor bănești*, care în sine, nu constituie o eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii.

Deci, în conformitate cu art. 284 CE RM [4], obligația executorului judecătoresc de a dispune urmărirea bunurilor persoanei juridice în conformitate cu prevederile cărții întâi CE RM, este legată de ne-executarea în termen de 30 de zile a ordinului incaso din motivul lipsei sau insuficienței mijloacelor bănești. În legătură cu aceasta, nu este clar cum trebuie interpretată sintagma „*eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii*” și cum această definiție corelează cu *motivul lipsei sau insuficienței mijloacelor bănești*. La fel, nu este clar cine stabilește „*eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii*” și în ce constă „*eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii*”. Prin urmare, constatăm că sintagma dată, fiind definită extrem de vag, nu întrunește condiția de previzibilitate a legii. Însă opinăm că stabilirea faptului eschivării cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii, este de competența instanței de judecată, iar ca urmare aceasta va înlocui suma neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului persoanei juridice.

Mai mult decât atât, art. 64 alin. (4) CP RM [3], stabilește doar *dreptul* sau *posibilitatea* și doar a instanței de judecată să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului, în caz de „eschivare cu rea-voință” a persoanei juridice de la achitarea amenzii, pe când, art. 284 alin. (4) CE RM [4], prevede de drept obligația executorului judecătoresc de a dispune urmărirea bunurilor persoanei juridice, fără a fi necesară existența unei hotărâri judecătorești în acest sens.

Este relevant și faptul că potrivit art. 453 Cod civil [1], noțiunea de *patrimoniu* are un sens mai larg decât noțiunea de *bunuri*. În conformitate cu art. 453 alin. (1) Cod civil [1], patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale (care pot fi evaluate în bani), privite ca o sumă de valori active și pasive legate între ele, aparținând unor persoane fizice și juridice determinate. În conformitate cu art. 455 alin. (1), (2) Cod civil [1], bunuri sunt toate lucrurile susceptibile apropierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale. Lucruri sunt obiectele corporale în raport cu care pot exista drepturi și obligații civile.

Respectiv, executorul judecătoresc nu poate urmări patrimoniul care depășește bunurile persoanei juridice, fără a exista hotărârea instanței de judecată prin care să fie dispusă înlocuirea sumei neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului.

În același timp, mai există o problemă, legată de dreptul sau posibilitatea instanței de judecată să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului, care este generată de *omisiunea* legislatorului de a include chestiunea *înlocuirii amenzii cu urmărirea patrimoniului*, în norma prevăzută la art. 469 alin. (1) CPP RM [6]. Deși în temeiul art. 469 alin. (1) pct. 18 CPP RM [6], lista chestiunilor cu privire la schimbările în executarea unor hotărâri pe care le soluționează instanța de judecată la executarea pedepsei, este una deschisă, instanța de judecată având posibilitatea de a soluționa și alte chestiuni prevăzute de lege care apar în procesul executării pedepselor, totuși această interpretare extensivă se referă la condamnați – persoane fizice și nu la persoane juridice, fapt care rezultă din coroborarea normelor prevăzute la art. 65 alin. (3) și art. 469 alin. (1) pct. 18) CPP RM [6].

Încă o problemă constă în legalitatea înlocuirii pedepsei penale – *amenda* cu *urmărirea patrimoniului persoanei juridice*, care este o măsură, ce nu constituie pedeapsă penală. În opinia noastră, în această parte, dispozițiile normei prevăzute la art. 64 alin. (4) CP RM [3], *nu corespund principiului legalității*.

În concluzie, opinăm că pentru atingerea scopurilor pedepsei penale, prevăzute la art. 64 alin. (4) CP al RM [3], la executarea

pedepsei penale *amenzii* aplicată persoanei juridice, prin înlocuirea sumei neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului, este necesar să fie întrunite următoarele condiții: 1) există o sentință definitivă de condamnare a persoanei juridice prin care s-a aplicat pedeapsa penală amenda; 2) pedepsa amenzii nu a fost executată benevol de persoana juridică în termen de 30 de zile de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești; 3) după expirarea termenului de executare benevolă, instanța de judecată a trimis titlul executoriu pentru executare silită executorului judecătoresc în a cărui competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, își are sediul persoana juridică; 4) în decurs de 30 de zile de la data primirii titlului executoriu de către instituția financiară, ordinul incaso nu se execută din motivul lipsei sau insuficienței mijloacelor bănești; 5) există o hotărâre judecătorească, prin care s-a constatat faptul eschivării cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii și a fost înlocuită suma neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului persoanei juridice.

Referințe:

1. Codul civil al Republica Moldova (http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro)
2. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, GH., BERLIBA, V., BUDECI, V., CARPOV, T., CUȘNIR, V., COJOCARU, R., MARIȚ, AL., POPOVICI, T., ULIANOVSKI, GH., ULIANOVSKI, X., URSU, N., VOLCINSCHI, V. *Codul Penal al Republicii Moldova – comentariu*. Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
3. Codul penal al Republicii Moldova (http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro).
4. Codul de executare al Republicii Moldova (<http://www.legis.md/cautare/rezultate/110196>).
5. Constituția Republicii Moldova (http://lex.justice.md/document_rom.-php?id=44B9F30E:7AC17731)
6. Codul de procedură penală http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110260&lang=ro

OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNII DE PARIURI ARANJATE

Gheorghe RENIȚĂ

În conformitate cu art. 242² (intitulat „Pariurile aranjate”) Cod penal al Republicii Moldova (CP RM), constituie infracțiune pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat fie informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluși eveniment în intenția de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea aceluși eveniment.

În cele ce urmează, ne propunem să identificăm obiectul juridic special al infracțiunii de pariuri aranjate, adică să stabilim relațiile sociale care sunt lezate prin comiterea infracțiunii în discuție.

Efectuând un exercițiu minim de lectură, constatăm că, după S. Brînza și V. Stati, obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la practicarea activității de întreprinzător cu respectarea regulilor de desfășurare a unui pariu [1, p. 115].

De asemenea, în opinia lui K.P. Zadoia, în cazul infracțiunii prevăzute la art. 369³ alin. (3) Cod penal al Ucrainei (acest articol stabilește răspunderea pentru încălcarea interdicției de a paria pe o competiție sportivă oficială manipulată) pericolul social al faptei constă în încălcarea interdicției stabilite de lege privind pariarea pe competiții sportive [2]. În așa fel, s-a dedus că obiectul juridic special al infracțiunii de pariuri aranjate l-ar constitui relațiile sociale cu privire la asigurarea respectării interdicției stabilite de lege privind pariarea pe competiții sportive [3].

Nu în ultimul rând, O.I. Bezpalova susține că obiectul juridic special al contravenției prevăzute la art. 172⁻⁹⁻¹ „Încălcarea interdicției de a paria pe competiții sportive oficiale manipulate” Codul contravențional al Ucrainei [diferența dintre contravenția prevăzută la art.172⁻⁹⁻¹ Cod contravențional al Ucrainei și infracțiunea specificată la art. 369³ alin. (3) Cod penal al Ucrainei constă în mărirea daunelor

cauzate; pentru intervenția legii penale făptuitorul trebuie să obțină un câștig ilicit din pariu pentru sine sau pentru o altă persoană ce depășește 20 de salarii minime pe economie [2]; dacă mărimea daunelor cauzate nu depășește acest prag, atunci se aplică răspunderea contravențională] îl reprezintă relațiile sociale cu privire la organizarea și desfășurarea competițiilor sportive oficiale, precum și relațiile sociale cu privire la asigurarea respectării regulilor de pariere pe competiții sportive [4, p. 95].

Din analiza acestor opinii, rezultă că pariurile se organizează și se desfășoară în baza unor reguli. Desigur, nu orice regulă/interdicție de desfășurare a unui pariu încălcată de către făptuitor poate să atragă răspunderea în baza art. 242² CP RM. Dar care sunt regulile ce au relevanță juridică în contextul infracțiunii de pariuri aranjate?

Potrivit art. 7 alin. (1) lit. a) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive (întocmită la Magglingen/Macolin la 18 septembrie 2014 și ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 285 din 29 noiembrie 2018 [5]): „[f]iecare Parte va încuraja organizațiile sportive și organizatorii de competiții să adopte și să implementeze reguli pentru combaterea manipulării competițiilor sportive, precum și principii ale bune-guvernante, relaționate, între altele, cu prevenirea conflictelor de interes, inclusiv: interzicerea titularilor² de pariuri de a paria pe competițiile sportive în care sunt implicați; *interzicerea utilizării abuzive sau răspândirea informației confidențiale*; [...]” [evid. ns.].

În sensul acestui articol, prin „informație confidențială” se are în vedere datele relaționate cu oricare competiție pe care o persoană le posedă în virtutea poziției sale în raport cu un sport sau competiție, cu excepția oricărei informații deja publicate sau cunoscute publicului, accesibile ușor membrilor interesați ai publicului sau divulgate în conformitate cu normele și regulile ce gestionează competiția relevantă [art. 3 alin. (7) al Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive]. Datele despre existența unei

² Se are în vedere: 1) sportivii; 2) personalul asistent al sportivilor; și 3) oficialii unei competiții sportive [art. 3 alin. (6) al Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive].

înțelegeri privind manipularea unui eveniment sportiv sau de alta natură s-ar putea preta conceptului de „informație confidențială”.

Aceste dispoziții sunt transpuse și în cadrul normativ autohton. Astfel, în conformitate cu art. 12 alin. (2) lit. c) din Legea nr. 291 din 16 decembrie 2016 cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc [6], „[o]rganizatorul [de jocuri de noroc] este obligat: [...] să asigure condiții de participare la jocul de noroc identice pentru toți jucătorii și să prevină influența externă asupra rezultatului jocului de noroc; [...]”.

Pentru realizarea acestui obiectiv, art. 46 alin. (1) din legea enunțată interzice participarea la pariuri: a) a fondatorilor (membrilor, acționarilor/asociațiilor), conducătorilor organizatorului de pariuri la agenții de pariuri și totalizatoare; b) a persoanelor care pot deține informații despre rezultatele evenimentului (în cazul în care participanții sau organizatorii evenimentului au convenit în prealabil asupra rezultatului evenimentului respectiv, care nu este încă cunoscut organizatorului de pariuri la agenții de pariuri și totalizatoare în momentul primirii mizei de la persoanele menționate în acest punct); și c) a persoanelor care au posibilitatea de a influența asupra rezultatului evenimentului, participanților la eveniment sau asupra mărimii achitării câștigurilor.

Aceleași prevederi sunt reluate și în Regulamentul-tip privind organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/evenimentele sportive [7], aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 777 din 01 august 2018 [pct. 3) subpct. 2) lit. c) și pct. 11) din Anexa nr. 3 la această hotărâre de Guvern].

Dispoziții privind desfășurarea pariurilor conțin și regulamentele unor operatori de jocuri de noroc. De exemplu, potrivit pct. 2) subpct. 4) al Regulamentului casei de pariuri „1xBet”, pariurile nu sunt acceptate de la persoanele care: [...] reprezintă interesele altor case de pariuri; sunt implicate în evenimentele pe care se pariază (sportivi, antrenori, arbitri, proprietari sau funcționari de cluburi și alte persoane care au posibilitatea de a influența rezultatul evenimentului) și, de asemenea, de la persoane, care acționează în numele lor sau care sunt afiliate acestora, precum și de la persoanele care au interdicție de a paria, stabilită prin lege [8].

Astfel, cei care dețin informații despre cursul sau rezultatul unui eveniment sportiv ori de altă natură (asupra căruia s-a convenit în prealabil) trebuie să nu parieze pe acel eveniment și să nu disemineze informația în discuție altor persoane pentru a le determina să participe la pariu. În caz contrar, ei încalcă interdicțiile prevăzute la art. 7 alin. (1) lit. a) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, art. 46 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 291 din 16 decembrie 2016 și la pct. 11) subpct. 1) lit. b) din Regulamentul-tip privind organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/evenimentele sportive și, prin urmare, comit infracțiunea de pariuri aranjate. Infracțiunea în discuție tinde să asigure respectarea acestor interdicții și doar ele au relevanță juridică în contextul art. 242² CP RM.

În consecință, considerăm că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la organizarea și desfășurarea pariurilor în condiții corecte, fără utilizarea sau diseminarea informației despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului pe care se poate paria.

Referințe:

1. BRÎNZA, S. și STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
2. ЗАДОЯ, К.П. Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». В: *Право і громадянське суспільство*, 2015, № 2, сс. 146-157.
3. СТАТИ, В.А. Нарушение запрета размещения ставок на спорт, связанных с манипулированием официальным спортивным соревнованием, по законодательству Украины и Республики Молдова (сравнительно-правовое исследование). В: *Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки (частина II): Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 6-7 грудня 2017 року.* Київ.: МЦНД, 2017, сс. 62-63.
4. БУГАЙЧУК, К.Л., БЕЗПАЛОВА, О.І., ДЖАФАРОВА, О.В. et al. *Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією.* Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016.
5. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 513-525.
6. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 2-8.

7. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 358-364.
8. Regulamentul Casei de pariuri „1xBet”. [Accesat 06.09.2019] Disponibil: <https://bit.ly/2WqMDLa>

**COMPATIBILITATEA INSTITUȚIEI CONFISCĂRII
EXTINSE CU PREZUMȚIA CONSTITUȚIONALĂ
A CARACTERULUI LICIT AL DOBÂNDIRII AVERII**

Vitalie RACU

Confiscarea extinsă este o instituție relativ nouă în arealul penal al Republicii Moldova, fiind introdusă prin Legea nr.326 din 23.12.2013 [1]. De reținut că reglementarea confiscării extinse a avut ca fundament alinierea Republicii Moldova la standardele Uniunii Europene în materie; or, la baza adoptării actului legislativ a stat *Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului Uniunii Europene din 24.02.2005* [2], urmărindu-se garantarea ca toate statele membre să dispună de norme eficiente în materie de confiscare a produselor având legătură cu infracțiunea și în ceea ce privește sarcina probei privind sursa bunurilor deținute de o persoană condamnată pentru o infracțiune având legătură cu criminalitatea. Sub acest aspect, achiesăm la alegația potrivit căreia preluarea în dreptul intern a măsurii confiscării extinse presupune reglementarea acelor cazuri exprese și limitativ prevăzute, în care desfășurarea de către o persoană în mod constant pe o anumită perioadă de timp a unor activități cu caracter infracțional de o gravitate sporită, cumulată cu lipsa unor venituri licite, este considerată ca fiind un probatoriu suficient pentru a permite instanței să constate caracterul ilicit al veniturilor obținute în perioada desfășurării activităților cu caracter infracțional [3].

Fiind o sancțiune de drept penal, confiscarea extinsă constă în trecerea silită și gratuită în proprietatea statului a bunurilor unei persoane condamnate pentru săvârșirea cel puțin a uneia din infracțiunile prevăzute la art.106¹ alin.(1) Cod penal, bunuri care provin din activități infracționale de natura celor prevăzute la alineatul menționat, altele decât cele care au atras condamnarea și care nu au o

legătură directă cu fapta infracțională pentru care a fost condamnată persoana. Finalitatea aplicării măsurii de siguranță este privarea de proprietate a deținătorului dreptului de proprietate, iar una din problemele pe care le ridică confiscarea extinsă este constituționalitatea acestei sancțiuni. În această ordine de idei, Legea Supremă oferă anumite garanții titularului dreptului de proprietate, și anume că *averea dobândită licit nu poate fi confiscată, iar caracterul licit al dobândirii se prezumă* (art.46 alin. (3) din Constituție [4]). Consecințele acestui text sunt: instituirea unei garanții de protecție a proprietății și, respectiv, sarcina probei revine celui ce contestă caracterul licit al averii [5, p.88]. Așa cum însuși legiuitorul constituant a prevăzut în mod expres în textul menționat, interdicția confiscării averii funcționează doar în raport cu averea dobândită în mod licit.

Cerința dobândirii licite este de esența interdicției constituționale a confiscării averii și este mai mult decât firească, deoarece protecția constituțională nu poate fi acordată averii obținute pe căi ilicite, întrucât ar echivala cu un accept tacit al Legii fundamentale pentru comiterea de fapte ilegale aducătoare de avantaje patrimoniale [6, p.73]. Din textul de lege stipulat la art.106¹ alin.(2) lit.b) Cod penal, rezultă că sursa dobândirii bunurilor care formează obiectul confiscării extinse este reprezentată de activități din sfera ilicitului penal, adică activități care excedează cadrul legal. Așadar, măsura confiscării extinse se răsfrânge asupra bunurilor obținute din activități infracționale, condiție față de care interdicția constituțională de confiscare a averii nu are funcționalitate, întrucât cerința privind caracterul licit al bunurilor nu este îndeplinită.

Referindu-ne la prezumția constituțională a liceității dobândirii averii, considerăm că aceasta este una relativă, putând fi răsturnată prin mijloace de probă, precum și în baza unor prezumții simple. Pentru declanșarea mecanismului de aplicare a confiscării extinse și răsturnarea prezumției dobândirii licite a averii, legiuitorul a stabilit ca punct de plecare: comiterea unei infracțiuni generatoare de profit stipulate la art.106¹ alin.(1) Cod penal, pe de o parte și, deținerea de către persoana condamnată pentru infracțiunea săvârșită a unor bunuri de valoare, corelată cu insuficiența veniturilor licite ale persoanei

condamnate pentru a acoperi valoarea bunurilor deținute, pe de altă parte. Totodată, întru oferirea unei garanții dreptului de proprietate, legislatorul a stabilit că această diferență dintre bunurile deținute și veniturile licite trebuie să fie substanțială, înlăturând astfel probabilitatea confiscării arbitrare a bunurilor în ipoteza în care diferența menționată ar fi una nesemnificativă. Standardul de probă în cazul confiscării extinse trebuie să fie unul mai redus și să nu aibă greutatea unei acuzații care atrage condamnarea; or, în cazul în care s-ar ajunge la dovedirea certă că bunurile provin dintr-un act infracțional, ci nu a unor activități infracționale de natura celor care au atras condamnarea, atunci am fi în sfera de aplicabilitate a normelor ce reglementează confiscarea specială (art.106 Cod penal), iar dispozițiile confiscării extinse nu ar mai avea vreo utilitate. De reținut că, atunci când vorbim despre un caracter „relaxat” al probatoriului în cazul confiscării extinse, probele și prezumțiile simple care înlătură prezumția dobândirii licite a averii trebuie să fie certe, aceasta însemnând că atunci când se afirmă că o persoană a obținut în mod ilicit bunuri, este necesar să se probeze, atât existența bunurilor în privința cărora se invocă caracterul dobândirii ilicite, cât și circumstanțele că persoana fie nu a dispus de venituri legale, fie veniturile licite ale acesteia sunt cu mult sub valoarea bunurilor, rezultând o diferență substanțială. Deci, prin reglementarea confiscării extinse nu s-a urmărit o inversare a sarcinii probei, ci doar o atenuare a acesteia, ea revenind organelor judiciare care vor putea dispune măsura pe baza unor fapte specifice, care conturează desfășurarea unei activități infracționale și din care au rezultat bunurile supuse activității infracționale [7, p.10].

Constituționalitatea dispozițiilor privind instituția confiscării extinse, în mod firesc, implică analiza prevederilor stipulate la art.46 alin.(4) din Constituție, potrivit cărora „*Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii*”. În momentul adoptării Legii fundamentale, în continuarea interdicției confiscării averii licite, legiuitorul a prevăzut posibilitatea confiscării bunurilor care au legătură, într-un mod sau altul, de comiterea unei infracțiuni sau contravenții. În economia constituționalității normelor ce reglementează confiscarea extinsă,

mențiunea „numai în condițiile legii” (art.46 alin.(4) din Constituție), are o importanță decisivă, întrucât acordă legiuitorului o garanție constituțională de a legifera măsura confiscării. Cu privire la acest aspect însăși instanța națională de contencios constituțional a dat răspuns prin Hotărârea nr.21 din 20.10.2011, în interpretarea normei constituționale referitoare la prezumția licită a averii: „29. [...] prezumția instituită prin alineatul (3) al articolului 46 din Constituție nu împiedică cercetarea caracterului ilicit al dobândirii averii, sarcina probei revenind însă celui care invocă acest caracter. În măsura în care partea interesată dovedește dobândirea unor bunuri de o persoană în mod ilicit, asupra acelor bunuri dobândite ilegal se poate dispune confiscarea, în condițiile legii. 30. Luând în considerare dispozițiile articolului 46 alin.(4) din Constituție, în conformitate cu care numai averea dobândită licit nu poate fi confiscată, Curtea consideră că legiuitorul este liber să instituie măsura confiscării în toate cazurile de dobândire ilicită de bunuri” [8]. Tocmai aceste constatări ale instanței de contencios constituțional au servit drept premisă pentru legiuitor de a consacra confiscarea extinsă a bunurilor dobândite ilicit din activități infracționale de natura celor prevăzute la art.106¹ alin.(1) Cod penal. Reținem în subsidiar că, textul de lege stipulat la art.106¹ Codul penal a fost supus controlului de constituționalitate, Curtea constatând că „74. [...] norma contestată nu reprezintă o ingerință în dreptul de proprietate privată, conform art.46 din Constituție, și nu afectează principiul prezumției nevinovăției, ca parte componentă a dreptului la un proces echitabil, în măsura în care prezumția dobândirii licite a bunurilor este răsturnată prin probe de organele statului” [9].

Referințe:

1. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.326 din 23.12.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.47-48 (25 februarie).
2. *Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului Uniunii Europene din 24.02.2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea*. [Accesat la 07.07.2019] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX-%3A32005F0212>

3. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.425 din 29.10.2013. [Accesat la 08.07.2019] Disponibil: <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectede-actelegislative/tabid/61/LegislativId/1987/language/ro-RO/Default.aspx>
4. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1. În vigoare din 27.08.1994.
5. CIOPEC, F. *Confiscarea extinsă: între de ce și cât de mult?* București: C.H. Beck, 2015. 198 p. ISBN 978-606-18-0494-8
6. CRIȘU-CIOCÎNTĂ, A. *Confiscarea extinsă: teorie și practică judiciară.* București: Hamangiu, 2019. 401 p. ISBN 978-606-27-1194-8
7. IUGAN, A.V. *Confiscarea extinsă.* București: Universul Juridic, 2018. 291 p. ISBN 978-606-39-0365-6
8. Hotărârea Curții Constituționale privind interpretarea articolului 46 alin.(3) din Constituție, nr.21 din 20.10.2011. [Accesat la 08.07.2019] Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=340813>
9. Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită), nr.6 din 16.04.2015. [Accesat la 08.07.2019] Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=533&l=ro>

**PARTICULARITĂȚILE EXECUTĂRII PEDEPSELOR
APLICATE MINORILOR DELINCVENȚI
ÎN LEGEA PENALĂ A ROMÂNIEI**

Daniela ROMAN

Necesitatea existenței unui regim sancționator special pentru minori a fost resimțită de majoritatea statelor, care astfel au renunțat la sistemul represiv, apreciind că acesta nu era de natură să-și atingă scopul educativ și de reintegrare socială în cazul infractorului minor, având în vedere particularitățile personalității acestuia, caracterizată printr-o insuficientă formare și dezvoltare psihofizică. Putem vorbi de o tendință de depenalizare a răspunderii minorilor pentru săvârșirea de infracțiuni și de o preeminență a funcției de educare inițială, întrucât „constrângerea penală, ca mijloc de realizare a ordinii de drept, vizând

însăși persoana umană, deci o valoare esențială, trebuie să aibă loc numai în cazurile și condițiile prevăzute de lege”[1, p.29-30].

În cazul în care instanța a luat printr-o sentință care a rămas definitivă o măsură educativă neprivativă de libertate, a cărei executare încă nu a început, iar minorul săvârșește o nouă infracțiune, este discutabil dacă pentru identitate de rațiune ar fi oportun, *de lege ferenda*, ca situația să fie similară celei în care executarea măsurii educative neprivative de libertate a început, în sensul de a se putea lua față de o măsură educativă privativă de libertate, indiferent de gravitatea noii infracțiuni. Această logică a tratamentului sancționator ar fi asemănătoare cu cea a recidivei postcondamnatorii în cazul infractorilor majori. Este însă discutabil dacă o astfel de reglementare ar avea efectul dorit, întrucât în cazul minorilor funcția de bază a oricărei sancțiuni este reeducarea și reintegrarea minorului în societate. Or, nu se poate vorbi de o reeducare atât timp cât executarea măsurii educative neprivative de libertate luate inițial nici măcar nu a început, aceasta neavând cum să-și fi îndeplinit rolul educativ în lipsa executării.

Măsurile educative în actualul Cod penal sunt divizate în două categorii: măsuri educative privative de libertate și măsuri educative neprivative de libertate.

Măsurile educative neprivative de libertate sunt, potrivit art. 115 alin. (1) pct. 1) lit. a)-d) C. pen.: stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână și asistarea zilnică.

Măsurile educative privative de libertate sunt, în conformitate cu art. 115 alin. (1) pct. 2) lit. a)-b): internarea într-un centru educativ și internarea într-un centru de detenție.

Supravegherea constă în controlarea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între 2 și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune, care monitorizează modul în care minorul respectă programul obișnuit (frecventarea cursurilor, activitățile culturale, sportive), pentru a asigura participarea la cursuri școlare și/sau profesionale, precum și pentru prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătură cu anumite persoane, pe o durată cuprinsă între 2 și 6 luni.

În practica judiciară s-a conturat opinia potrivit căreia, în cazul în care minorul a săvârșit infracțiunea în timpul în care trebuia să participe la cursurile școlare sau de formare profesională, precum și în situația în care minorul absentează în mod frecvent și repetat de la aceste cursuri, luarea măsurii educative a supravegherii ar fi cea mai potrivită. La fel se poate raționa și în cazurile de abandon școlar, atunci când reluarea cursurilor sau începerea unui nou program de formare profesională ar fi posibile [2, p.197].

Într-o cauză, instanța a reținut că fapta inculpatului D.C.M. a smuls din mâna persoanei vătămate R.V.A., în vârstă de 13 ani, un telefon mobil, după care a fugit întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de tâlhărie, prevăzută de art. 233 C. pen., cu aplicarea art. 113 alin. (3) C. pen.

La individualizarea măsurii educative care a fost aplicată inculpatului, instanța a ținut seama de modalitatea de săvârșire a faptei, de urmarea produsă, de împrejurarea că inculpatul se află la primul conflict cu legea penală, de atitudinea sinceră și cooperantă a acestuia în cursul procesului penal, de persoana inculpatului care a avut o conduită bună anterior săvârșirii faptei, astfel cum rezultă din referatul de evaluare întocmit de Serviciul de Probațiune.

Astfel, instanța a constatat că inculpatul are abilități sociale și de comunicare, un nivel al inteligenței emoționale optim adaptării la normele sociale. De asemenea, acesta dispune de sprijinul afectiv al familiei, de susținerea materială și morală a părinților, astfel că instanța a apreciat că o măsură educativă neprivativă de libertate, respectiv cea a supravegherii, pe perioada maximă de 6 luni, ar asigura scopul educativ, preventiv și sancționator al măsurii.

În baza art. 121 C. pen., a impus inculpatului ca pe durata executării măsurii educative a supravegherii să respecte următoarele obligații:

- a) să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională;
- b) să se prezinte la Serviciul de Probațiune București la datele fixate de acesta. Supravegherea executării obligațiilor impuse de instanță s-a făcut sub coordonarea Serviciului de Probațiune.

În baza art. 404 alin. (2) C. proc. pen., instanța a desemnat persoana care a realizat supravegherea și îndrumarea minorului: D.E., mama inculpatului.

Consemnarea la sfârșit de săptămână reprezintă obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o perioadă cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, cu excepția cazului în care are obligația, în această perioadă, de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță.

Această măsură educativă ar putea fi luată în mod judicios de o instanță de judecată, atunci când, din circumstanțele comiterii infracțiunii, instanța constată că modul în care minorul își petrece timpul liber este de natură să înlesnească accesul acestuia în locuri sau în anturaje care ar putea să-l influențeze în sensul de a continua comportamentul antisocial, iar în situația în care i s-ar impune interdicția de a părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, comportamentul acestuia s-ar îmbunătăți, prin angrenarea sa în activități casnice, precum și supravegherea exercitată de persoane adulte a modalității în care minorul se pregătește pentru cursurile școlare, precum și a anturajului minorului, dat fiind faptul că persoanele cu care minorul vine în contact sunt nevoite să îl viziteze acasă, întrucât minorul nu poate părăsi domiciliul.

Referințe:

1. DASCĂL, T. *Minoritatea în dreptul penal român*. București: C.H. Beck, 2011.
2. MITRACHE, C., MITRACHE, Cr. *Drept penal român. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2014. 115 p.
3. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală*. București: Editura Pro, 1997. 122 p.
4. VOICU, C., UZLĂU, A.S., MOROȘANU, R., GHIGHECI, C. *Noul Cod Penal. Ghid de aplicare pentru practicieni*. București: Hamangiu, 2014. 208 p.
5. *Noul Cod penal*. Ediție actualizată la 25 septembrie 2013. București: Rosetti Internațional.
6. *Noul Cod de procedură penală adnotat*. Ediție actualizată la 01 noiembrie 2015. București: Rosetti Internațional.

**PRINCIPIUL EGALITĂȚII ȘI NEDISCRIMINĂRII
ÎN LEGEA PENALĂ PRIN PRISMA
JURISPRUDENȚEI CONSTITUȚIONALE**

Maria STRULEA

De un sfert de secol deja doctrina vorbește despre inevitabilitatea unui „drept constituțional penal” [1,p.169] în care dreptul penal trebuie să își fundamenteze principiile pe valorile constituționale. Reflectând asupra jurisprudenței constituționale a Republicii Moldova, se evidențiază faptul că procesul de constituționalizare a dreptului penal se rezumă la calitatea legii penale, îndeosebi prin prisma previzibilității sale ca o exigență a statului de drept. Instanței de jurisdicție constituțională îi revine să supravegheze și să încadreze libertatea legiuitorului în crearea legii penale și, pe de altă parte, să opereze un control de calitate redacțională a textelor legii penale [2, p.6].

În jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova este remarcat faptul că într-un stat de drept (în conformitate cu art.(1) alin.(3) al Constituției), stabilitatea sistemului de drept și eficiența realizării sale se află într-o dependență directă de calitatea actelor normative. Drept urmare, calitatea legii penale poate fi apreciată în baza a două elemente: a *conținutului* și a *formeii* sale. Funcția legii penale de regulator al raporturilor sociale se poate atinge numai dacă cele două elemente sunt formulate ireproșabil.

Trebuie de constatat că *legalitatea* și *constituționalitatea* în procesul elaborării politicii penale sunt concepte paralele. Mai exact, legiuitorului îi revine competența exclusivă de trasare a limitelor politicii penale, iar potrivit prevederilor constituționale (art. 72 alin.(3) lit. n) din Constituție) este apanajul Parlamentului să stabilească infracțiunile, să reglementeze pedepsele și regimul executării acestora. Orice reglementare, inclusiv a legii penale, trebuie să se facă cu respectarea legalității, însă doar Curții Constituționale îi revine misiunea de a supraveghea constituționalitatea. Tocmai de aceea, deși multe prevederi normative pot ridica întrebări de legalitate, nu toate însă ridică probleme de constituționalitate, deși „constituționalitatea nu este decât parte componentă a legalității”[3, p.16].

Totodată, orice reglementare urmează a fi în limitele principiilor statuate în sistemul de drept în vigoare și să se subscrie principiului preeminenței dreptului [4, §87-88]. Deoarece principiile au rol diriguitor în crearea legii penale, constituționalizarea principiilor penale cimentează dreptul penal, astfel încât acestea să fie mereu statornice, indiferent de formularea tehnico-legislativă a textului legii penale.

Cu referire la principiul egalității și nediscriminării în fața legii penale inserat în art.5 Cod penal al Republicii Moldova, jurisprudența constituțională națională a notat că egalitatea în legea penală nu presupune uniformizarea [5, p.33]. Egalitatea poate fi atinsă prin aplicarea nejustificată a unor criterii diferite de sancționare pentru fapte a căror nivel de pericol ar fi echivalent, drept exemplu fiind HCC 11/2018 în care Curtea a exercitat controlul constituționalității unei sancțiuni contravenționale prin prisma art. 16 coroborat cu art. 25 și 46 din Constituție, verificând caracterul justificat al tratamentului diferențiat și a stabilit că „nimic nu justifică existența unei diferențieri între cele două categorii și aplicarea unui tratament discriminatoriu în cazul persoanelor care conduc vehicule pentru care nu este necesară deținerea permisului de conducere”.

Deși legea penală supune răspunderii penale pe oricine care comite infracțiune, indiferent de gen, totuși regimul aplicării legii penale este justificat în mod diferit fără a fi considerat o încălcare a egalității. Este grăitor în acest sens exemplul HCC 10/2019 în care s-a examinat pretinsa discriminare a bărbaților condamnați la închisoare care au copii în vârstă de până la 8 ani în raport cu femeile care se află în aceeași situație, iar Curtea Constituțională a stabilit constituționalitatea prevederilor legii amnistiei (Legea nr. 188 din 10 iulie 2008 privind amnistia în legătură cu declararea anului 2008 – An al Tinereții) doar în raport cu mamele care au copii în vârstă de până la opt ani. De această dată, justificarea s-a regăsit în raționamentele din cauza *Khamtokhu și Aksenchik vs Rusia* în care Curtea de la Strasbourg a luat act de diferitele instrumente europene și internaționale în care se pledează pentru protecția femeilor împotriva violențelor bazate pe sex, abuzului și hărțuirii sexuale în mediul penitenciar, precum și cu necesitatea de a proteja femeile gravide și

mamele (...), statistici care indică o diferență considerabilă între numărul total de deținuți de sex masculin și numărul total al femeilor deținute și a subliniat, de asemenea, numărul relativ mic de deținuți condamnați la închisoare pe viață (...) și a considerat normal ca autoritățile naționale să ia în considerare interesele societății în ansamblu, atunci când sunt solicitate să se pronunțe asupra unor probleme sensibile, cum ar fi politicile penale.

De fapt, respectarea egalității nu trebuie să pornească de la gândirea beneficiilor interdicțiilor penale [6, p.207], dar de la faptul cum se poate asigura prevenția. Tocmai de aceea legea penală tratează diferit subiecții minori în raport cu cei adulți, fără a invoca în acest caz lipsa egalității. De fapt, este o abordare formală a egalității, în măsura în care legislația trebuie aplicată în mod egal și consecvent. Egalitatea formală reprezintă totuși un aspect important al statului de drept, cu condiția că aceasta să admită o doză de tratament diferit necesară pentru realizarea egalității materiale [7, pct.6].

În concluzie, provocarea care persistă în edificarea politicii penale a statului constă în identificarea unui echilibru între respectarea libertăților făptuitorilor penali și estimarea necesității de securitate a destinatarului normei penale. Să nu uităm că egalitatea în drept penal presupune și faptul ca oricine să fie atras la răspundere pentru fapta comisă și nimeni să nu scape de pedeapsa meritată. Totodată, nediscriminarea nu presupune lipsa individualizării răspunderii sau pedepsei penale. Astfel, orice inegalitate de tratament prevăzută de lege fără justificare este interzisă.

Referințe:

1. JEANDIDIER, W. et.al. *Droit pénal contemporain. Mélanges en l'honneur d'André Vitu*, éd. Cujas, 1989.
2. PASCAL, D., BERTRAND, de Lamy. La Constitution et le droit pénal – Avant-propos. În: *Les Cahiers du Conseil Constitutionnel*, 2009, DALLOZ, nr.26.
3. FAVOREU, L. Légalité et constitutionnalité. In: *Les Cahiers du Conseil Constitutionnel*, DALLOZ, nr.3, 1997.
4. Hotărârea Curții Constituționale nr.6/2015 (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită), §§ 87-88.
5. Decizia Curții Constituționale nr.66/2018 (liberarea de răspundere penală în baza autodenunțării benevole).

6. BOYLE, C. *The Role of Equality in Criminal Law*, 58 Sask. L. Rev. 203 (1994).
7. CDL-AD(2011)003rev, Rapport sur la prééminence du droit adopté par la Commission de Venise lors de sa 86e session plénière (Venise, 25-26 mars 2011).

NOȚIUNEA DE „ÎNDELETNICIRE” ÎN PARTEA SPECIALĂ A CODULUI PENAL

*Adrian TĂBÎRȚĂ, Andrei PÎNTEA
Universitatea de Studii Europene din Moldova*

Dispoziția lit.b) alin.(2) art.199 Cod penal prevede răspunderea pentru dobândirea sau comercializarea bunurilor despre care se știe că au fost obținute pe cale criminală, săvârșită sub formă de îndeletnicire.

V.T. Gaikov consideră că „prin «săvârșirea infracțiunii sub formă de îndeletnicire» se înțelege o astfel de activitate infracțională sistematică, practică în scopul obținerii unui profit, care constituie pentru făptuitor fie sursa principală sau suplimentară de mijloace de existență, fie sursa de înavuțire sistematică” [1]. Totuși, după cum remarcă just S.Brînza și V.Stati, săvârșirea infracțiunii sub formă de îndeletnicire (în sensul lit.b) alin.(2) art.199 Cod penal) reprezintă un tip subsidiar al repetării infracțiunii [2]. Privită prin prisma acestei remarci, definiția lui V.T. Gaikov nu ține cont de specificul cadrului normativ autohton (în special, al prevederilor care reglementează instituția repetării infracțiunii). Astfel, potrivit alin.(1) art.33 din Codul penal, „se consideră concurs de infracțiuni săvârșirea de către o persoană a două sau mai multor infracțiuni, dacă persoana nu a fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele și dacă nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, cu excepția cazurilor când săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele părții speciale a prezentului Cod în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa (subl. ne aparține)”. Această excepție se referă anume la ipoteza repetării infracțiunii.

Pentru aceste motive, ne vom concentra atenția pe definițiile noțiunii „îndeletnicire” (în sensul lit.b) alin.(2) art.199 Cod penal),

care sunt propuse de autorii autohtoni: „repetare de cel puțin trei ori a acestor acțiuni pentru care persoana încă nu a fost condamnată, iar termenele de prescripție n-au expirat, acțiuni în scopul de a trage foloase materiale, fiind o sursă de bază de profit sau chiar una suplimentară a făptuitorului” [3, 4]; „situația în care făptuitorul realizează acțiunea infracțională ca pe o ocupație sistematică sau permanentă – o repetare de cel puțin trei ori a elementului material pentru care persoana încă nu a fost condamnată, iar termenele de prescripție nu au expirat. În plus, veniturile ilegale în urma activității în cauză devin sursa principală sau adăugătoare, dar substanțială de existență” [5]; „Această circumstanță agravantă operează în prezența următoarelor patru condiții: 1) repetarea de cel puțin de trei ori a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.199 CP RM; 2) făptuitorul nu a fost condamnat nici pentru una din infracțiunile care formează repetarea; 3) nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală pentru aceste infracțiuni; 4) dobândirea sau comercializarea bunurilor, despre care se știe că au fost obținute pe cale criminală, reprezintă pentru făptuitor singura sau principala sursă de venituri” [6]. Din aceste definiții (care, în esență, nu se deosebesc), putem afla că îndeletnicirea (în sensul lit.b) alin.(2) art.199 Cod penal) presupune nu o simplă repetare a infracțiunii, dar o asemenea repetare a infracțiunii în prezența căreia activitatea făptuitorului constituie singura sau principala lui sursă de venituri.

În partea specială a Codului penal, noțiunea „îndeletnicire” mai este folosită în art.234 CP. În opinia lui Gh.Ulianovschi, conținutul noțiunii „îndeletnicire” este același în cazul infracțiunilor prevăzute la lit.b) alin.(2) art.199 și art.234 Cod penal [7, 8]. Implicit, același punct de vedere îl exprimă V.Grosu [9]. O opinie contrară este expusă de A.Borodac: „... prin „îndeletnicire” se înțelege o meserie, profesiune, ocupație și nu o metodă, mod sau formă de comitere a unei acțiuni. De aceea, îndeletnicirea ilegală cu pescuitul ca ocupație poate fi comisă atât o singură dată, cât și în mod repetat” [10].

Această divergență doctrinară trebuie privită din perspectiva unor prevederi ale alin.(1) art.54 al Legii nr.100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative: „Textul proiectului actului normativ se elaborează în limba română, cu respectarea următoarelor reguli: ... c)

terminologia utilizată este constantă, uniformă ...; h) se utilizează, pe cât este posibil, noțiuni monosemantice, în conformitate cu terminologia juridică. Dacă un termen este polisemantic, sensul în care este folosit trebuie să decurgă cu claritate din text”. Aceste prevederi ar fi în favoarea poziției exprimate de Gh.Ulianovschi și V.Grosu. Totuși, la o analiză mai atentă, observăm că noțiunea „îndeletnicire” din art.234 CP RM nu cadrează cu definiția din alin.(1) art.33 CP RM, conform căreia repetarea infracțiunii (inclusiv sub formă de îndeletnicire) poate fi prevăzută în articolele părții speciale a Codului penal doar în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa. Din aceste considerente, în cazul infracțiunilor prevăzute la lit.b) alin.(2) art.199 și art.234 Cod penal, conținutul noțiunii „îndeletnicire” nu poate fi același.

Astfel, observăm o controversă: pe de o parte, poziția, exprimată de Gh.Ulianovschi și V.Grosu, presupune o interpretare a legii penale favorabilă făptuitorului și, în plus, se întemeiază pe alin.(1) art.54 al Legii nr.100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative; pe de altă parte, această poziție intră în contradicție cu alin.(1) art.33 CP RM.

Considerăm că această controversă poate fi rezolvată numai de către legislator, prin amendarea legii penale. Pe această cale propunem ca în legea penală să fie operate următoarele amendamente:

1) alin.(1) art.33 CP RM, după cuvintele „care agravează pedeapsa” să fie completat cu textul „sau de semn constitutiv al infracțiunii”;

2) Codul penal să fie completat cu art.134¹⁴ „Săvârșirea infracțiunii sub formă de îndeletnicire” cu următoarea dispoziție:

„(1) Prin îndeletnicire, în sensul art.199 alin.(2) lit.b) și art.234, se înțelege repetarea de cel puțin de trei ori a infracțiunii, cu condiția că făptuitorul nu a fost condamnat nici pentru una din infracțiunile care formează repetarea, că nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală pentru aceste infracțiuni, și că infracțiunile săvârșite reprezintă pentru făptuitor singura sau principala lui sursă de venituri.

(2) Săvârșirea infracțiunii sub formă de îndeletnicire exclude reținerea la calificare a concursului de infracțiuni.”

Până la implementarea acestei inițiative legislative, oricare repetare a infracțiunii (nu ne referim aici la infracțiunea prelungită) prevăzută la art.234 CP RM va trebui calificată conform regulilor concursului de infracțiuni. După implementarea acestei inițiative legislative, dacă fapta prevăzută la art.234 CP RM nu va avea caracter de îndeletnicire, se va aplica art.114 Cod contravențional.

Referințe:

1. ГАЙКОВ, В.Т. Систематичность преступлений и совершение преступления в виде промысла как виды множественности преступлений в уголовном праве России. В: *Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Общественные науки*, 2006, №2, сс.98-99.
2. BRÎNZĂ, S., STATI, V. Considerente de natură politico-penală în vederea abolirii instituției de repetare a infracțiunii. În: *Studia Universitatis. Seria „Științe sociale”*, 2007, nr.6, pp.60-72.
3. BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p.210.
4. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., BÎRGĂU, M. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. BARBĂNEAGRĂ*. Chișinău: Arc, 2003, p.415.
5. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009, p.413.
6. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.989.
7. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., GURSCHI, C. et al. *Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier, 2005, p.57.
8. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V. et al. *Op.cit.*, p.69.
9. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. et al. *Dreptul penal. Partea generală*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, p.314.
10. BORODAC, A. *Op.cit.*, p.299.

ASPECTE REGULATORII PRIVIND SISTEMELE DE ZBOR NEPILOTATE

Constantin VOZIAN

Este bine cunoscut faptul că știința este într-o permanentă dezvoltare, iar apariția de noi tehnologii are loc cu o viteză inimaginabilă. Observăm cum devin realitate proiecte care cu câteva decenii în urmă păreau a fi desprinse din filme science-fiction. Cele mai mari ascensiuni le putem observa în dezvoltarea utilajelor industriale, tehnologiilor militare, dezvoltarea de roboți și inteligență artificială.

Un exemplu elocvent al ascensiunii de dezvoltare a tehnologiilor îl reprezintă apariția aparatelor de zbor fără pilot, sau cum este obișnuit să fie numite acestea – a dronelor.

Dezvoltarea acestor dispozitive a început mai mult „din apă decât în zbor” și are originea încă de la sfârșitul secolului XIX, atunci când Nicola Tesla a construit și demonstrat prima mini-corabie pilotată radio, fapt ce nu a rămas fără atenția oamenilor de știință din acea perioadă și ce a constituit un prim pas în dezvoltarea de mai departe a tehnologiilor controlate de la distanță.

Fiind inspirat de succesul Fraților Wright, care au reușit pentru prima dată în istoria aeronauticii să efectueze un zbor dirijat cu un aparat de zbor cu motor, inginerul militar american Charles F. Kettering propune în anul 1910 dezvoltarea unui aparat de zbor controlat nu de factorul uman, ci de un mecanism de ceasornic. În pofida faptului că proiectul părea greu de imaginat pentru acele timpuri, constructorul a reușit să obțină finanțare din partea armatei SUA. Cu toate acestea, după un șir de eșecuri proiectul a fost retras, nefiind utilizat nici măcar în Primul Război Mondial.

Respectiv, anul 1933 reprezintă perioada în care se consideră că a avut loc apariția a ceea ce în prezent este cunoscut ca aparat de zbor fără pilot. Anume în acest an inginerii britanici au construit primul aparat de zbor fără pilot care putea decola și ateriza și respectiv putea fi utilizat de mai multe ori. Ulterior au urmat invenții similare și ale

altor mari puteri din acele timpuri (SUA, URSS, Germania), acestea fiind pe larg utilizate în cel de-al Doilea Război Mondial ³.

Cu toate că dronele au apărut și s-au dezvoltat în sectorul militar, utilizarea acestora în circuitul civil nu poate fi neglijată, iar în ultima perioadă capătă o răspândire din ce în ce mai largă. Așadar, numărul acestora este într-o perioadă de continuă creștere. Dronele civile au apărut abia mai aproape de anul 2000, deosebindu-se semnificativ de cele militare. Din momentul apariției aparatelor de zbor fără pilot, acestea au cunoscut o popularitate ascendentă.

În acest sens, atestăm o creștere considerabilă a numărului de utilizări al dronelor civile în diverse activități, precum: cartografierea și topografierea teritoriului, operațiuni de căutare-salvare, agricultură, aerofotografiere, inspectarea rețelelor de comunicații (conducte, magistrale, fire etc.).

Avantajul utilizării aparatelor de zbor fără pilot în raport cu alte dispozitive constă în faptul că acestea permit economisirea resurselor financiare și pot fi utilizate în locuri greu accesibile, acolo unde factorul uman este imposibil de implicat (calamități naturale, incendii, zone cu relief greu accesibil etc.).

Cu toate că utilizarea dronelor în activități de genul respectiv aduce foarte multe beneficii, una din problemele majore care există la moment atât la nivel internațional, cât și regional, și național, constă în faptul că nu există un cadru normativ clar care ar încadra în câmpul legal operațiunile aeriene cu astfel de dispozitive.

În momentul actual, sunt întreprinse măsuri de reglementare a domeniului vizat de instituții internaționale precum Organizația Internațională a Aviației Civile, Agenția Europeană de Siguranță a Aviației, precum și la nivel național de către majoritatea statelor în care fenomenul utilizării dronelor devine tot mai răspândit.

Preocupările statelor de a reglementa utilizarea dronelor au la bază intenția de a asigura siguranța terțelor persoane care ar putea avea de suferit de pe urma utilizării acestora, prin măsuri de asigurare a

³ The *Johns Hopkins APL Technical Digest* can be accessed electronically at www.jhuapl.edu/techdigest.

siguranței zborurilor aeronavelor civile și securității aeronautice, vieții și sănătății persoanelor, vieții private etc. Pe de altă parte, este necesar de creat condiții favorabile pentru utilizatorii de drone, astfel încât această tehnologie pe care o putem numi de-a dreptul un dispozitiv al viitorului aduce numeroase beneficii utilizatorilor și nu ar trebui să nu poată fi folosită sau să fie permisă cu restricții sau cerințe prea dure.

Pentru aceasta, la elaborarea cadrului normativ pe domeniul respectiv, organele abilitate țin cont de numeroase criterii, printre care dimensiunile aparatelor de zbor fără pilot, zonele de spațiu aerian în care se utilizează, teritoriul deasupra căroră se efectuează zborul etc., iar cerințele propriu-zise trebuie să fie direct proporționale riscurilor pe care dronele le prezintă.

În această ordine de idei, în studiul respectiv am analizat principalele abordări la nivel internațional privind procesul de elaborare a cadrului normativ de utilizare a aparatelor de zbor fără pilot.

Așadar, necesitatea de a reglementa activitatea cu aparate de zbor fără pilot la bord („*Drone*”) reprezintă o preocupare atât la nivel național, cât și la nivel european și internațional.

Scopul reglementării activității aparatelor de zbor fără pilot nu este de a interzice operarea acestora, ci, dimpotrivă, de a asigura un mediu favorabil pentru utilizarea acestora, în contextul în care, pe de o parte, statele au obligația de a garanta siguranța zborurilor aeronavelor civile care transportă pasageri, mărfuri și, respectiv, implică vieți omenești, iar pe de altă parte, pentru a nu aduce atingere altor drepturi civile ale oamenilor cum sunt dreptul la viață privată, siguranța personală etc.

Îngrijorarea statelor și comunității civile nu este lipsită de sens. Multitudinea de activități în care pot fi utilizate actualele drone, specificul particular al planificării și efectuării misiunilor de zbor, caracterul dual (utilizare atât civilă cât și militară) al noilor tehnologii, au, în cazul instituțiilor guvernamentale cu atribuții în domeniu, caracterul unui examen de maturitate și fac din supravegherea activităților de zbor în care sunt implicate aceste noi echipamente de zbor o adevărată „piatră de încercare”.

Astfel, în contextul conștientizării riscurilor implicate de utilizarea necontrolată a noilor tehnologii se pune din ce în ce mai acut

problema stabilirii unor cerințe de certificare a echipamentelor, licențiere a personalului, limitelor de operare etc. care să permită comunității civile să monitorizeze nivelul de siguranță (asemănător sistemului implementat în cazul „aviației clasice”) al operațiunilor aeriene din această zonă.

Suplimentar, normele urmează să stabilească cerințe pentru dotarea cu tehnologie de protecție, care să oprească zborul în zone interzise („No fly zone”), cum sunt aeroporturile, centralele nucleare, instalațiile energetice etc., precum și instrucțiuni pentru operator.

De asemenea, pentru ca persoanele antrenate în utilizarea dronelor să poată cunoaște care sunt regulile minime pentru utilizarea acestora, sunt necesare măsuri pentru ca operatorii de drone să fie instruiți despre ce au și ce nu au voie să facă („dos and don'ts”).

Funcționalitatea și viabilitatea normelor ce reglementează utilizarea dronelor se datorează mecanismului de atragere la răspundere contravențională sau penală a persoanei care a încălcat norma, în funcție de caracterul faptei și urmărilor prejudiciabile care au survenit.

Așadar, scopul final pe care îl urmăresc statele prin elaborarea de cerințe pentru utilizarea dronelor nu constă în împiedicarea sau stagnarea dezvoltării ramurii respective, ci urmăresc obiectivul de a asigura, pe de o parte, desfășurarea operațiunilor cu aeronave fără pilot în diverse domenii, iar pe de altă parte, garantează asigurarea vieții și sănătății oamenilor, proprietății și vieții private, securității statale și, nu în ultimul rând, siguranței zborurilor și securității aeronautice.

Referințe:

1. The Johns Hopkins APL Technical Digest can be accessed electronically at www.jhuapl.edu/techdigest.

ASPECTE COMPARATIVE ALE VICTIMELOR INFRAȚIUNILOR DE PROXENETISM ȘI DE TRAFIC DE FIINȚE UMANE

Diana HAMĂC

Un element esențial în analiza unui fenomen infracțional este compararea acestuia cu o altă infracțiune, pentru a desluși asemănările și deosebirile dintre acestea și pentru a avea un tablou clar, bine definit și accesibil pentru înțelegere.

În această ordine de idei, o persoană este considerată victimă, indiferent dacă autorul este identificat, arestat, cercetat sau condamnat, indiferent de relațiile existente între autor și victimă.

În cadrul legislației Republicii Moldova prin termenul de „victimă” se înțelege orice persoană căreia prin infracțiune i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale.

Acțiunile oamenilor sunt judecate în raport de morală și de lege, de păcat, urmat de pedeapsa divină, sau pedeapsa contravențională sau penală [1, p.1]. Este de menționat faptul că este imposibilă abordarea subiectului proxenetismului, fără a evidenția fenomenul prostituției. Iar astfel, victima infracțiunii de proxenetism, practică prostituția.

Atitudinea față de activitatea de proxenetism variază în diferite puncte geografice de pe glob. În Franța, spre exemplu, care e o țară cu viziuni liberale în vederea exprimării sexualității, aceasta impune două condiții primordiale – consimțământul neviciat al persoanelor ce au atins majoratul și prin acțiunile ce au loc să nu afecteze persoanele terțe, fiindu-le creată o traumă psiho-emoțională. Sistemul de drept francez condamnă dur proxenetismul, și per general faptele conexe cu exploatarea prostituției. Victimele acestor infracțiuni beneficiind de asistență psihologică, reintegrare în societate și protecție.

Victima infracțiunii prevăzute la art. 220 Cod penal al Republicii Moldova poate fi orice persoană, fie aceasta de sex feminin sau masculin. În cazul infracțiunii de proxenetism, victima își dă acordul în mod direct și își exprimă dorința de a se prostitua în mod responsabil. Victima proxenetismului cunoaște și realizează faptul că

va presta servicii sexuale, va practica prostituția având ca scop obținerea de beneficii materiale. Pe seama victimelor infracțiunii de proxenetism, „proxeneții” obțin averi colosale, își creează imperii pe umerii unor persoane care deși își dau acordul de a practica prostituția și este clar că acestea nu fac parte dintr-o familie cu valori morale, cu studii și cu venituri bune, folosindu-se de situația fragilă în care acestea se regăsesc.

În același timp, traficul de ființe umane este incriminat în art. 165 Cod penal al Republicii Moldova, acest subiect rămânând a fi un subiect lamentabil, care, cu părere de rău, este prezent în societatea din Republica Moldova, constituind o problemă complexă.

Conform Hotărârii Plenumului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii, victime ale traficului sunt persoanele care au suferit, fie individual, fie colectiv, prejudicii, inclusiv vătămări psihice, sau mintale, pierderi materiale sau morale, încălcări esențiale ale drepturilor și libertăților fundamentale [2, p. 27]. Sunt considerate victime ale traficului persoanele ce au fost înșelate în legătură cu un contract de muncă promițător, fără aluzie la comerțul sexual, sau un loc de muncă obișnuit. Totodată, victime ale acestei infracțiuni se consideră persoanele ce au fost supuse la acte de violență, abuzate atât verbal cât și fizic, au fost amenințate pentru a începe activitatea sexuală. Nu în ultimul rând, sunt considerate victime ale infracțiunii de trafic de ființe umane persoanele care știau în mod conștient că vor fi exploatate sexual, dar din motive de disperare și fiind vulnerabile financiar acceptă să fie traficate.

Victimele infracțiunii de trafic de ființe umane fiind intimidată, constrânsă și riscând și ele, la rândul lor, să fie arestate sau expulzate din țările în care au fost traficate, nu denunță autorităților faptele la care au fost supuse. În acest sens, sunt bine-venite forme legale, măsuri de încurajare și asistență, pentru ca victimele infracțiunilor date să nu simtă acel sentiment de frică, de blamare și de constrângere, pentru a putea, liber și despicat să își solicite respectarea drepturilor și integrității atât fizice cât și morale.

Traficul de ființe umane este un fenomen regional și global, acesta nu poate fi combătut doar la nivel național, acțiunile active în cadrul

unei singure țări deseori rezultă din transferarea traficantilor în alte locuri [3, p.111]. Astfel este deosebit de importantă conlucrarea dintre state pentru ca victimele, sau potențialele victime să fie protejate. Obiecție valabilă și în cazul infracțiunii/victimelor de proxenetism.

Victimele infracțiunii de proxenetism și cele de trafic de ființe umane au un element comun, deosebit de important, acestea doar în cazuri singulare denunță autorităților competente că au fost supuse unor astfel de tratamente.

În cazul infracțiunii de proxenetism, victima își dă acordul nealterat, de a se prostitua, fiind într-o înțelegere tacită cu făptuitorul, în vederea practicării prostituției, având ca scop obținerea unor avantaje reciproce [4, p. 1177].

În același timp, în cazul infracțiunii de trafic de ființe umane, este viciat consimțământul victimei. Chiar și atunci când victimele infracțiunilor prevăzute la art. 165 Cod penal al Republicii Moldova, își exprimă voința/consimțământul, de a fi adăpostită, primită, recrutată, trasferată sau transportată, acest consimțământ valabil exprimat. Consimțământul victimei infracțiunii stipulate la art. 165 CPRM este nevalabil, acesta fiind obținut prin modalități nonagresive sau prin constrângere.

Astfel, victimele infracțiunilor de proxenetism și de trafic de ființe umane necesită suport atât legal, cât și psiho-emoțional pentru reabilitarea și reintegrarea în regimul de viață obișnuit, pentru a continua o viață corectă, liniștită și protejată din punct de vedere legal.

Referințe:

1. CRISTINEL RUJAN, I. *Analele Universității „Constantin Brâncuși”* din Tîrgu Jiu. Seria „Științe Juridice”, nr.1/2014
2. VIDAICU, M., DOLEA, I. *Combaterea traficului de ființe umane (Drept material și drept procesual)*, Suport de curs. 2009.
3. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal*. Volumul I, 2015.
4. Culegere de documente relevante pentru Republica Moldova cu privire la combaterea traficului de persoane. Ambasada SUA în Moldova, 2006.

**PRINCIPALELE TIPURI DE DROGURI CARE
FAC OBIECTUL TRAFICULUI ILICIT
ȘI CLASIFICAREA ACESTORA**

Carmen-Elena ROȘU

Potrivit Organizației Mondiale a Sănătății [1], drogul este substanța care, fiind absorbită de un organism viu, modifică una sau mai multe funcții, ale acestuia.

Raportat la tipul general de drog, acestea se pot clasifica în două mari categorii:

A. Substanțe psihotrope, care se pot subclasifica în funcție de substanțele din care derivă, de originea lor naturală, semisintetică sau sintetică. De asemenea, în funcție de riscurile pe care le pot prezenta efectele psihice și fizice ș.a.

B. Substanțele psihoactive, întâlnite cel mai frecvent la toxicomani (naturale, semisintetice, sintetice) pot fi clasificate, la rândul lor, în 9 categorii esențiale: Alcoolul; Opiacee: latex, morfina, heroina ș.a.; Cocaina și derivatele sale; Canabisul și marihuana; Halucinogene; Tranchilizante, sedative, hipnotice (barbiturice și benzodiazepine); Solvenți organici; Stimulente psihice (amfetaminele); Droguri folosite ca medicamente.

Termenul de stupefiant are un înțeles juridic și unul farmacologic. În sens juridic, un stupefiant este considerat drog, atunci când potențele sale în materie de abuz și toxicomanie sunt relevante. El este utilizat în legislația națională și internațională privind controlul drogurilor [2, p. 427-432].

Opiul este latexul scurs și coagulat ca urmare a incizării capsulei macului de opiu – *Papaver somniferum* – stupefiant prin el însuși, fiind totodată sursa celor mai multe narcotice analgezice (morfina, heroina, codeina). În contact cu aerul, opiul capătă culoarea maroniu spre brun. După recoltare, opiul este adunat în bulgări sau sub formă de calupuri, iar după uscarea devine sfărâmițos, cu interiorul moale. Are un gust amar și un miros asemănător amoniacului. Cel mai adesea, opiul brut este ambalat în celofan, folii de plastic sau alte

materiale care mențin umiditatea. Resturile de opiu fumat seamănă cu bucățile mici de cărbune de lemn sau semințele de struguri calcinate. Opiul poate fi întâlnit și sub alte forme, cum ar fi: opiul preparat, opiul medicinal și drosul (drojdia de opiu). Restul de opiu fumat este cunoscut și sub denumirea de opiu calcinat.

Morfina, principalul alcaloid al opiului, poate fi extrasă direct, deci fără trecere prin faza intermediară a producției de opiu. Se prezintă sub forma unei pulberi pufoase, având culoare variind între alb murdar sau galben și maroniu [3]. Este o substanță cu gust amar, solubilă la umiditate. Poate fi întâlnită și sub formă de tablete ori cuburi de diferite mărimi. Pentru folosirea în scop terapeutic, morfina este transformată în săruri sub forma unor pulberi albe, cristaline, inodore, solubile în apă și se administrează fie sub formă de tablete, fie injectabil.

Heroina este cel mai puternic alcaloid al opiului. Se obține fie prin sinteză din morfină, fie direct din capsulele de *Popaver somniferum*. Se prezintă sub forma unei pulberi extrem de fine, cristaline, de culoare albă, cu un gust amar, solubilă în apă și alcool. În momentul de față heroina nu se mai produce licit în nicio țară din lume, datorită interdicției impuse de OMS de a fi folosită în scop terapeutic, însă continuă să fie fabricată în laboratoarele clandestine situate în Asia de Sud-Est (Triunghiul de Aur), Europa Occidentală (Franța, Italia) și Mexic dominând piața ilicită a drogurilor.

Pentru producerea heroinei, se folosește anhidrida acetică sau clorura de acetyl. Este un lichid incolor, cu miros înțepător, întrebuințat în industria coloranților, a medicamentelor și a acetatului de celuloză. De aici gustul amar și mirosul slab de oțet ale heroinei. Pe piața ilicită sunt în vânzare patru sortimente de heroină denumite sau codificate cu numerele 1, 2, 3, 4. Primele două nu mai au căutare.

Heroina nr. 3 – sub denumirile în care circulă – ca și heroina nr. 4, prezintă aceleași proprietăți fizice ca și heroina bază, cu precizarea că ultimul sortiment seamănă foarte mult cu talcul. În ultimul timp heroina a apărut în traficul ilicit în diferite culori: brună, gălbuie, roz și chiar roșie. Dată fiind toxicitatea ei deosebită ca și interesul de inducere în eroare a organelor judiciare, toxicomanii și traficantii o

amestecă cu lactoză, zahăr pudră, lapte praf sau alte ingrediente la prima vedere total inofensive.

Canabisul este planta din care se obține cel mai popular drog halucinogen, marijuana. Preparatul de marijuana este o mixtură rezultată ca urmare a macerării în proporții variate a frunzelor, somităților florale și fructifere ale plantelor femele și masculine de cannabis, care au fost uscate în prealabil. Secreția plantei femele de cannabis fecundate, o rășină lipicioasă, este cunoscută sub denumirea de hașiș. Substanța chimică obținută din cannabis, care determină efectul halucinogen, poartă denumirea de *Tetrahidrocannabinol* și variază în diferitele părți ale plantei [4, p. 56]. În traficul ilicit marijuana se întâlnește sub formă de pulbere sau turte iar hașișul sub formă lichidă sau uleioasă cu aspect vâscos, de culoare verde-închis.

Cocaina este un puternic drog stimulent al sistemului nervos central extras din frunze de *Erythroxylon coca* prezentându-se sub forma unei substanțe de culoare albă, cristalină, solubilă în alcool, eter și cloroform. Atunci când se prezintă sub formă de pulbere poate fi consumată prin prizare nazală dar, de cele mai multe ori, se administrează prin injecții intravenoase.

Poate fi recunoscută întrucât, aplicată pe limbă sau pe țesuturile mucoasei nazale, produce senzația de rece, iar datorită anesteziei locale, țesuturile respective se înnegresc. O popularitate deosebită în rândul consumatorilor o are cocaina sub formă de „crack” (preparat sub formă de granule), care este suficient de volatilă pentru a fi fumată, de obicei în pipe de sticlă. Inhalată, vaporii de cocaină sunt absorbiți spre creier în mai puțin de 15 sec.

Mescaline se obține prin extracție din cactusul – cultivat mai ales în Mexic – denumit „Peyotl”, mai exact din cele două discuri care cresc în vârful plantei (*mescal butons* – nasturi de mescalină), care după recoltare sunt tocate și uscate. Acest halucinogen se poate prezenta ca o pulbere albă, cristalină sau sub formă lichidă.

LSD – dietilamida acidului lisergic – este un drog din categoria halucinogenelor extrem de puternice, mai puțin de 25 micrograme fiind suficiente pentru a determina halucinații vizuale ce pot dura aproximativ 12 ore [6]. LSD-ul, în stare pură, se prezintă sub forma

unui lichid incolor, inodor și insipid, dar prin traficul ilicit apare ca o pulbere de culoare alb-murdar, tablete sau capsule aperculate, de diferite mărimi și culori. LSD-ul se administrează pe cale bucală sau poate fi injectat. Cel mai adesea se folosește prin îmbinarea bucăților de zahăr în această soluție.

Referințe:

1. OMS „Organizația Mondială a Sănătății” (sau WHO – acronimul în limba engleză a denumirii World Health Organization) cu sediul central la Geneva a fost înființată la 7 aprilie 1948.
2. PALMIOTTO, M. Criminal investigations, In: *Nelson-Hall inc. Chicago*. 1994, pp. 427-432.
3. Morfina, prima dintre „drogurile albe”, a fost obținută pe cale chimică din opiul brut, în anul 1805.
4. Report of the national commission of marijuana and drug abuse, marijuana – a signal of misunderstanding. Washington DC, US gov. printing office, 1972, p.56.

CORELAȚIA DINTRE CONTRADICTORIALITATE ȘI EGALITATEA ARMELOR ÎN PROCESUL PENAL

Ion ȘLICARI

Principiul contradictorialității reprezintă acea normă de interes general care creează condiții de ordin procesual și organizațional, maxim avantajoase pentru desfășurarea unei examinări complete și sub toate aspectele a unei cauze penale concrete, ulterior având ca rezultat emiterea unei hotărâri judecătorești legale, având la bază întreg sistemul de principii procesual-penale, dar și de drept substanțial. Importanța acestuia este argumentată de reglementarea sa atât la nivel național, cât și internațional.

Contradictorialitatea se regăsește în art.6 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului, art.14 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, dar și în art. 9 și 10 ale Declarației Universale a Drepturilor Omului.

La nivel național, principiul dat este consacrat în art. 24 Cod de procedură penală și în art.10 din Legea cu privire la organizarea judecătorească.

Construcția conceptuală a principiului egalității armelor este formată din mai multe norme procesual-penale naționale, care prin intermediul doctrinei, dar și jurisprudenței internaționale și naționale, inclusiv coroborate sistemic, determină forma și modalitatea de interacțiune a părților în cadrul procesului penal, în special la faza urmăririi penale. Mecanismul descris, excede regula potrivit căreia, instanța de judecată are obligația să asigure părților în proces posibilități egale de apărare a intereselor urmărite, or cel din urmă este pe deplin valabil și până la expedierea cauzei penale în judecată cu rechizitoriul, în vederea examinării cauzei penale în fond.

Fiind părți componente ale art. 6 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, între principiul contradictorialității și principiul egalității armelor există o legătură indisolubilă, care poate crea atât iluzia de un tot întreg, cât și iluzia a unor poli total diferiți.

Contradictorialitatea cuprinde trei aspecte prin care se identifică în sistemul principiilor procesului penal. Primul se referă la cele trei funcții fundamentale după conținut și titulari: funcția acuzării, funcția apărării și a judecării cauzei [1]. Alt aspect este generat de rolul dirigiuitor al instanței de judecată și dreptul exclusiv de a lua o hotărâre într-o cauză penală concretă. Cel din urmă se referă la egalitatea în drepturi a părților, unde fiecare dispune de posibilități egale întru susținerea poziției procesuale. Anume acesta și este și punctul de legătură dintre contradictorialitate și egalitate de arme.

În cadrul unui proces penal, datorită specificului și scopului final, părțile acționează pe poziții absolut distincte, având deci și funcții diferite: *funcția acuzării și funcția apărării*.

Potrivit art.19 Cod de procedură penală, „*orice persoană are dreptul la examinarea și soluționarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil, de către o instanță independentă, imparțială, legal constituită, care va acționa în conformitate cu prezentul cod*”. Respectiv, de aici se conturează ideea că orice persoană căreia i s-a

cauzat un prejudiciu sau pretinde că i-a fost lezat un interes în urma periclitării unei relații sociale protejate de norma penală, se poate adresa în instanța de judecată pentru a obține dreptate și de a fi restabilită în drepturi, această garanție fiind precedată de o anchetă penală eficientă, în care s-ar expune oportunitatea de a expedia cauza sau nu în judecată, de a o deferi justiției [2]. Evident că cele două părți urmează să acționeze pe poziții procesuale contrare, dat fiind că nici interesele lor nu se intersectează, fie în procesul de administrare a probelor, fie la judecarea cauzei penale. Prin urmare, pentru realizarea unui proces echitabil desigur că se va recurge la egalitatea armelor de care vor dispune părțile în procesul de apărare a intereselor sale. Din acest punct de vedere, misiunea de bază a judecătorului de instrucție la faza urmăririi penale, precum și instanței de judecată la faza judiciară, este de a menține echilibrul între părți, indispensabil desfășurării unui proces echitabil. În mod special, această stabilitate se referă la comunicarea dintre părți și argumentarea din partea acestora a tuturor probelor cât și punerea la dispoziția lor a mijloacelor legale de apărare și susținere a poziției.

Totuși, aceste mijloace nu sunt absolute, ci limitate, or apărătorul și acuzatul (partea apărării) nu au dreptul de a efectua anumite acțiuni procesuale, menite a administra anumite probe de natură a combate probatoriul acuzării [3], în schimb ei au dreptul de a solicita efectuarea unor acțiuni procesuale bine-venite, suplimentare, sau de a solicita excluderea anumitor probe care, în opinia lor, sunt inutile, în condițiile art. 94 și 251 Cod de procedură penală.

Egalitatea armelor este valabilă și în legătură cu accesul la materialele dosarului. În acest sens s-a pronunțat și Curtea Europeană care indică că administrarea probelor se realizează în concordanță cu legislația procesual penală a fiecărui stat și că nu ține de competența sa aprecierea temeiniciei administrării probelor într-o cauză penală [4]. De competența sa ține doar aprecierea echitabilității procedurilor, dar accent deosebit se pune pe modul de colectare a probelor, mai bine zis, pe legalitatea colectării acestora.

Pe o altă paletă juridică, contradictorialitatea, la fel ca și echitatea și egalitatea în drepturi, sunt pilonii care stau la baza procesului penal.

În acest context, nu putem submina rolul principiului accesului liber la justiție, care nu este altceva decât o garanție fundamentală a unui proces echitabil desfășurat în condiții de contradictorialitate.

Forma jurisdicțională a răspunderii juridice, în special cea penală, plasează pe poziție de egalitate toți subiecții raporturilor juridice în fața legii procesuale [5]. Manifestarea contradictorialității este dictată de posibilitatea fiecărei părți de a-și formula, argumenta și dovedi poziția sa în cadrul judecării, de a-și expune opinia referitor la orice problemă de fapt sau de drept în legătură cu cauza concretă, cât și dreptul de a se expune vizavi de orice inițiativă a instanței, fiind o concurență între părți în ceea ce ține folosirea mijloacelor legale în susținerea propriei poziții în cadrul procesului.

Totuși, principiul egalității armelor, reieșind din economia art. 6 al Convenției, nu impune condiția că ambele părți să fie obligate să dispună de același număr de martori, același gen de probe etc., abordarea fiind de natură a oferi posibilitatea ambilor actori procesuali de a utiliza orice pârghie procesuală în scopul susținerii poziției invocate [6], cum ar fi, *inter alia*, formularea plângerilor împotriva actelor și acțiunilor organului de urmărire penală și procurorului, expunerea obiecțiilor în procesele-verbale de consemnare a acțiunilor procesuale, formularea referinței la rechizitoriu etc.

Prin urmare, principiul egalității armelor nu este unul expres prevăzut de oarecare acte normative, dar din prevederile acestora, el poate fi conturat destul de clar. Importanța acestui principiu este incomensurabilă în cadrul procesului penal anume prin faptul că se impune ca echilibru între interesele statului și cele de ordin public, general, pe de o parte, și drepturile și interesele acuzatului, pe de altă parte, iar în ansamblu, de natură a asigura justițiabilului dreptul la un proces echitabil.

În concluzie, afirmăm că unul dintre elementele contradictorialității îl constituie egalitatea procesuală a părților în strânsă legătură cu egalitatea armelor. Orice competiție procesuală va fi efectivă doar atunci când toate remediile oponentilor procesuali, în acest sens, vor fi egale. Practica europeană recunoaște contradictorialitatea ca fiind un principiu aplicabil fazei judecării cauzei penale, iar în cursul urmăririi

penale îi recunoaște acțiunea sporadică cu ocazia confruntării, numirii și efectuării expertizelor, judecării demersurilor și a cererilor de către judecătorul de instrucție.

Referințe:

1. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ, T., ROTARU, V., CERBU, A., URȘU, S., elab. *Manual de Drept procesual penal*. Ed. a III-a, aut., p. 92.
2. FLOREA, A. Egalitatea armelor și contradictorialitatea – exigență a principiului egalității de drept în calitate de principiu al răspunderii juridice. În: *Legea și viața*, 2012, nr. 5, pp. 37-42.
3. DOLEA, I., *Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat*. Chișinău: Cartea Juridică, 2009, pp. 171-171.
4. DOLEA, I. Principiul „egalității armelor” și dreptul apărării de a administra probe în procesul penal. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol. I, 2004, pp.371-374.
5. Decizia de admisibilitate în speța Mecili contra Franței din 15 mai 1995, [accesată la 13.09.2019]. Disponibilă pe [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"appno": \["\23997/94"\],"documentcollectionid":\["COMMITTEE","COMMUNICATEDCASES","CLIN"\],"ADVISORYOPINIONS","REPORTS","RESOLUTIONS"}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)
6. SAVA, Al. *Aprecieră probelor în procesul penal*. Iași: Junimea, 2002, p.5.

VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR: EVALUAREA COMPATIBILITĂȚII CADRULUI NORMATIV PENAL CU PREVEDERILE CONVENȚIEI DE LA ISTANBUL

Mihaela BOTNARENCO

Violența împotriva femeii se circumscrie violenței de gen, referindu-se în particular la acele infracțiuni în virtutea sexului ori cu impact disproporționat asupra femeilor. Potrivit Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice din 11.05.2011 (*în continuare* – Convenția de la Istanbul) [1], termenul „gen” desemnează rolurile, comportamentele, activitățile și atribuțiile construite social, pe care o societate le consideră adecvate femeilor și bărbaților.

În înțelesul art.3 pct. a) din Convenția de la Istanbul „violența împotriva femeilor” constituie o încălcare a drepturilor omului și o formă de discriminare împotriva femeilor și desemnează toate acțiunile de violență de gen care rezultă sau care sunt probabile a rezulta în, vătămarea sau suferința fizică, sexuală, psihologică sau economică cauzată femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acțiuni, coerciția sau deprivarea arbitrară de libertate, indiferent dacă survine în public sau în viața privată. În particular, conform Convenției de la Istanbul, următoarele fapte se circumscriu violenței contra femeilor și trebuie să fie incriminate: violența fizică; violența psihologică; urmărirea; violența sexuală, inclusiv violul; hărțuirea sexuală; căsătoria forțată; mutilarea genitală a femeilor; avortul forțat și sterilizarea forțată.

Raportându-ne la reglementările cadrului normativ penal autohton, trebuie de remarcat că, deși violența apare în mecanismul de săvârșire a mai multor infracțiuni, o exegeză legală a acestei noțiuni nu există. Analiza în sistem a normelor de drept penal, ne demonstrează că legiuitorul nu a adoptat o consecvență terminologică în planul operării cu noțiunea de violență în contextul diferitelor norme penale. Astfel, după modalitatea de descriere în diferite norme, violența apare în cel puțin câteva ipostaze: neconcretizată [de exemplu, *violență* (ca noțiune generică) – art. 321 CP RM; *constrângere, amenințare* (ca forme ale violenței) – art.173 CP RM; *acte de violență* – art.146 CP RM]; concretizată prin prisma formei de exprimare [de exemplu, *violență psihică și/sau fizică* – art. 206 alin. (2) lit. a) CP RM; *constrângere fizică sau psihică* – art. 171 alin. (1) CP RM] sau prin prisma intensității sale [de exemplu, *violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei* – art.166 alin.(2) lit.e) CP RM; *violență nepericuloasă pentru viața sau sănătatea victimei sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe* – art.192¹ alin.(2) lit.a) CP RM]; descrisă prin intermediul unor acțiuni violente (*maltratare, intimidare, priver de mijloace economice* – art.201¹ CP RM) ori prin punerea în evidență a obiectului la care atentează [de exemplu, *violență sexuală* – art.206 alin.(2) lit.b.) CP RM]. Se apreciază a fi criticabilă lipsa de consecvență a legiuitorului în astfel de cazuri, fiindcă potențează

aplicarea arbitrară a legii penale. Bunăoară, constrângerea fizică și psihică apar în postură de modalități ale acțiunii adiacente ale faptei prejudiciabile prevăzute la art.171 CP RM – violul (inclusiv la art.172 CP RM – acțiuni violente cu caracter sexual), deopotrivă constrângerea (neconcretizată) constituie o modalitate a acțiunii adiacente ale faptei de hărțuire sexuală (art.173 CP RM). În realitate, ne aflăm în prezența unor norme penale în conținutul cărora „constrângerea” comportă semnificație diferită. Interpretarea constrângerii specificate la art.173 CP RM în sensul constrângerii fizice și psihice prevăzute la art.171 CP RM (inclusiv art.172 CP RM) ar însemna admiterea unei „suprapuneri” nejustificate între art.173 CP RM, pe de o parte, și art.171 și 172 CP RM, pe de altă parte. În mod regretabil, în practica judiciară s-a aderat tocmai la o asemenea concepție [2, p. 146].

Cu atât mai mult, în Codul penal al Republicii Moldova (inclusiv în legislația extrapenală) nu este prevăzută o noțiune a violenței contra femeilor. Raționamentul pare a fi firesc (prin raportare la legea penală), or, așa cum rezultă din scopul legii penale înscris la alin.(1) art.2 Cod penal: „*Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana* (sublinierea ne aparține – n.a.), *drepturile și libertățile acesteia...*”. Deopotrivă, din prevederile alin.(1) art.5 CP RM se deprinde principiul egalității persoanelor în fața legii penale. Pentru încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor poate surveni răspunderea penală în condițiile art.176 CP RM. Inserarea noțiunii de violență împotriva femeilor în ordinea juridică națională și-ar găsi, probabil, temeinicia în legislația extrapenală (cum ar fi, în Legea nr.5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați).

Atragem atenția că Codul penal al Republicii Moldova conține prevederi corespunzătoare prin care este protejată orice persoană contra: violenței psihice (de exemplu, art.155 CP RM); violenței fizice (de exemplu, art.145 CP RM; art.151 CP RM; art.152 CP RM); violențelor sexuale (de exemplu, art.171 CP RM; art.175¹ CP RM) și exploatării sexuale (de exemplu, art.165 CP RM, art.206 CP RM); hărțuirii sexuale (art.173 CP RM); violenței în familie (art.201¹ CP RM); căsătoriei forțate (art.167 CP RM).

Deși nu își găsesc corespondent în Codul penal în contextul unei incriminări distincte, sub imperiul răspunderii penale intră și faptele de mutilare genitală a femeii, avortul forțat și sterilizarea forțată – fapte ce pot fi săvârșite numai în privința femeilor (și fetelor). *In concreto*, avortul forțat și sterilizarea forțată (art.39 Convenția de la Istanbul) se includ sub auspiciul prevederilor art.151 CP RM [cu precizarea că sterilizarea forțată își găsește corespondent și la art.135¹ alin.(1) lit.e) CP RM și art.137 alin.(3) lit.c)], iar mutilarea genitală descrisă în Convenția de la Istanbul (art.38) se pretează prevederilor art.151 sau, după caz, a art. 152 CP RM.

Nu își găsește corespondent în legea penală, dar este sancționată contravențional fapta de urmărire a unei persoane (art.34 Convenția de la Istanbul). *In concreto*, la art. 78² Cod contravențional (acte de persecuție) este stabilită răspunderea contravențională pentru: „Persecutarea în mod repetat a unei persoane căreia i s-a cauzat o stare de anxietate, frică pentru siguranța proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să-și modifice conduita de viață, savârșită prin: a) urmărirea persoanei; b) contactarea sau încercarea de a contacta prin orice mijloc sau prin intermediul altei persoane...”.

În concluzie, apreciem că Republica Moldova dispune de mecanisme legislative de protecție a femeii împotriva faptelor specificate în Convenția de la Istanbul. Totuși, suntem înclinați să credem că, în frecvente cazuri, autoritatea legislativă autohtonă în intenția de a racorda cât mai prompt legislația națională la exigențele europene ori internaționale în materie, omite să evalueze în prealabil, în măsură riguroasă, legislația autohtonă, astfel încât unele amendamente legislative devin ulterior criticabile. Exemplificativă în acest sens este norma specificată la art.173 CP RM care, așa cum arătat mai sus, conține concepte împrumutate din alte norme, dar cu alte semnificații și, în plus, se mai și caracterizează printr-o terminologie sofisticată și improprie legii penale. Nu este lipsită de critici nici norma specificată la art.201¹ CP RM, astfel încât, justificat, se insistă în literatura de specialitate pentru completarea art.150-152 și 155 CP RM cu prevederi referitoare la săvârșirea infracțiunii asupra unui membru de familie. O astfel de concepție este promovată în

dispozițiile de la lit.e¹) alin.(2) art.145, lit.b²) alin.(2) art.171 și lit.b²) alin.(2) art.172 CP RM, precum și ale art.78¹ Cod contravențional. Existența unor asemenea dispoziții compromite maniera de incriminare din art.201¹ CP RM. Completarea propusă ar face inutil art.201¹ CP RM, care ar trebui abrogat [3, p. 55].

În cele din urmă, atragem atenția că compatibilizarea legislației autohtone cu acquis-ul comunitar nu presupune obligația statului de a transpune literă cu literă prevederile actelor UE (mai ales în domeniul penal). Or, misiunea legiuitorului nu se rezumă numai la preluarea incriminărilor prevăzute de instrumentele internaționale (și europene) a căror semnatar este statul nostru, dar și de a le trece prin filtrul reglementărilor existente, astfel încât legislația națională să fie racordată la cadrul internațional și european, fără a se genera suprapuneri de norme penale și fără a se compromite consecvența tehnicii legislative.

Referințe:

1. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice din 11.05.2011. [Accesat 10.09.2019] Disponibil: <https://rm.coe.int/168046253e>
2. BOTNARENCO, M. *Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală. Monografie*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016.
3. BRÎNZA, S., STATI, V. Infracțiunile de violență în familie (art. 201¹ CP RM) în lumina prevederilor legii nr.196/2016. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2017, nr.8 (108).

**LIBERAREA DE RĂSPUNDERE PENALĂ
CU TRAGEREA LA RĂSPUNDERE CONTRAVENȚIONALĂ:
DIMENSIUNI TEORETICO-PRACTICE**

Gheorghe SORICI

Instituția de liberare de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională a fost introdusă pentru prima oară în legislația penală a țării noastre prin Ucazul din 07.04.1977, mai exact, Codul penal din 1961 a fost completat cu art. 48 [1] care avea următorul conținut:

„Absolvirea de răspundere penală cu tragerea la răspundere administrativă”.

Persoana, care a săvârșit o faptă, care conține indicii de infracțiune, fără a prezenta un mare pericol social pentru care legea prevede o pedeapsă privativă de libertate pe un termen nu mai mare de un an sau o altă pedeapsă mai ușoară, poate fi absolvită de răspundere penală cu tragerea la răspundere administrativă, dacă se va găsi că corectarea și reeducarea ei este posibilă fără aplicarea unei pedepse penale.

Persoanelor absolvite de pedeapsă penală în conformitate cu alineatul întâi al prezentului articol, le pot fi aplicate următoarele sancțiuni administrative:

- Amendă în mărime de până la douăzeci și cinci de salarii minime;
- Muncă corecțională la locul de lucru pe un termen de până la două luni cu reținerea a douăzeci de procente din câștig;
- Arest pe un termen de până la treizeci de zile [2].

În Codul penal din 2002, instituția liberării de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională este prevăzută de art. 55 Cod Penal al Republicii Moldova, iar conform dispozițiilor acestuia, persoana care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, cu excepția infracțiunilor prevăzute la art. 181 [3], 256, 303, 314, art. 326 alin. (1) și (1 [3]), art. 327 alin. (1), art. 328 alin. (1), art. 332 alin. (1), art. 333 alin. (1), art. 334 alin. (1) și (2), art. 335 alin. (1) și art. 335¹ alin. (1), poate fi liberată de răspundere penală și trasă la răspundere contravențională în cazurile în care și-a recunoscut vina, a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune și s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale.

Persoanelor liberate de răspundere penală în conformitate cu alin.(1) li se pot aplica următoarele sancțiuni contravenționale:

- a) amendă în mărime de până la 500 unități convenționale;
- b) arest contravențional de până la 30 de zile.

Persoanelor liberate de răspundere penală în conformitate cu alin. (1) art. 55 Cod penal al RM li se aplică următoarele sancțiuni contravenționale:

- a) amendă în mărime de până la 150 de unități convenționale;
- b) privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an;
- c) privarea de dreptul de a deține anumite funcții pe un termen de la 3 luni la un an;

d) privarea de dreptul special de a conduce vehicule pe un termen de la 6 luni la 3 ani;

e) privarea de dreptul special de a deține armă și de portarmă pe un termen de la 3 luni la un an;

f) muncă neremunerată în folosul comunității pe o durată de la 10 la 60 de ore;

g) arest contravențional de până la 30 de zile.

Privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, privarea de dreptul de a deține anumite funcții, privarea de dreptul special pot fi aplicate și ca sancțiuni complementare [4].

Prin legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 207 din 29 iulie 2016, unitatea convențională a fost majorată în Codul penal, Codul de procedură penală și Codul de procedură civilă de la 20 lei la 50 lei [4].

În mod real, liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională poate avea loc prin emiterea de către procuror a unei ordonanțe de încetare a urmăririi penale (art. 285 Cod de procedură penală al Republicii Moldova) sau prin emiterea de către instanța de judecată a sentinței de încetare a procesului penal (art. 391 Cod de procedură penală al Republicii Moldova). Liberarea de răspundere penală este posibilă până la survenirea de fapt a răspunderii, adică până la emiterea de către instanța de judecată a sentinței de condamnare cu stabilirea pedepsei care urmează să fie executată. Astfel se exclude recunoașterea persoanei drept vinovată, iar liberarea ei de răspundere penală înseamnă și liberarea totală de o pedeapsă posibilă [5].

Deci, liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională constă în aceea că fapta comisă rămâne a fi considerată infracțiune, însă instanța de judecată, în condițiile prevăzute de lege, pentru unele infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, dispune înlocuirea răspunderii penale cu o altă formă de răspundere juridică, ce atrage aplicarea unor sancțiuni contravenționale.

Posibilitatea corectării persoanei, fără a fi condamnată penal, are la bază temeuri conform cărora făptuitorul poate fi corectat fără a i se aplica o pedeapsă, cum ar fi atitudinea vinovatului, din care rezultă

regretul că a comis fapta, atitudine care poate să se manifeste prin căință sinceră, depunere de eforturi pentru a înlătura rezultatul infracțiunii, reparare a pagubei cauzate, colaborare cu organele de drept prin recunoașterea faptei și descoperirea infracțiunii și a altor participanți la infracțiune [5].

După Recomandarea Curții Supreme de Justiție a RM cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale în cauzele de corupție nr. 61 din 14.12.2013 în temeiul art. 55 Cod penal al Republicii Moldova, liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională, poate avea loc în privința persoanei care a săvârșit pentru prima dată o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă în cazurile în care și-a recunoscut vina, a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune și s-a constatat că corectarea ei este posibilă, fără a fi supusă răspunderii penale [5].

Esența acestui tip de liberare de răspundere penală constă în aceea că fapta comisă rămâne a fi considerată infracțiune, însă instanța de judecată, în condițiile stipulate în art. 55 Cod penal al RM, dispune înlocuirea răspunderii penale cu răspundere administrativă. În cazul când instanța de judecată apreciază că sunt îndeplinite condițiile expuse mai sus, poate libera persoana de răspundere penală, adoptând o sentință de încetare a procesului penal (art. 391 Cod de procedură penală al RM) și aplicându-i făptuitorului sancțiuni administrative [5].

Potrivit prevederilor Codului contravențional, precum și Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, unicul organ competent să aplice sancțiunile de arest, privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, privarea de dreptul de a deține anumite funcții, aplicarea punctelor de penalizare, privarea de dreptul special (dreptul de a conduce vehicule, dreptul de a deține armă și de portarmă), munca neremunerată în folosul comunității este instanța de judecată. Respectiv, procurorul poate libera persoana de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională, în conformitate cu art. 55 Cod penal al Republicii Moldova și să aplice doar amendă în calitate de sancțiune contravențională, restul sancțiunilor pot fi aplicate exclusiv de către instanța de judecată. Totuși, conform prevederilor art. 38 Cod

contravențional al RM, „Arestul contravențional nu poate fi aplicat persoanelor cu dizabilități severe și accentuate, militarilor în termen, militarilor și angajaților cu statut special ai Ministerului Afacerilor Interne, angajați în bază de contract, minorilor, femeilor gravide, femeilor care au copii cu vârsta de până la 8 ani, persoanei care este unicul întreținător al copilului cu vârsta de până la 16 ani și nici persoanelor care au împlinit vârsta generală de pensionare”, respectiv sancțiunea disciplinară sub formă de arest nu poate fi aplicată categoriilor de persoane menționate *supra*.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea din 24 martie 1961 (Veștile R.S.S.M., 1961, nr. 10, art. 41), art. 48¹.
2. Codul penal al Republicii Moldova Nr.985-XV din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al RM* nr.128-129/1012 din 13.09.2002, art. 55.
3. Legea nr. 207 din 28.07.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.
4. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROȘU, VL. *Drept penal. Partea generală* Vol. I. Ediția a II-a. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. p. 406-407.
5. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, GH., BERLIBA, V. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Sarmis, 2009, p. 122.
6. Recomandarea Curții Supreme de Justiție a RM cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale în cauzele de corupție nr. 61 din 14.12.2013.
7. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROȘU, VL., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Chișinău: Cartier Juridic, 2005, p. 410.

**INSTITUȚIA EXTRĂDĂRII ȘI A DREPTURILOR OMULUI:
ÎN CĂUTAREA ECHILIBRULUI OPTIM**

Doina CEBOTARI

Extrădarea face parte din înaltele instituții ale dreptului penal, cât și a dreptului penal internațional, care la etapa actuală a fost supusă multiplelor modificări. În măsura în care procesele de integrare în comunitatea internațională și intensificarea transparenței frontierelor statale au permis indivizilor de a le asigura dreptul la libertatea

circulației dintr-o țară în alta, și, în același timp apariția noilor forme de cooperare internațională a criminalității, ceea ce a generat dezvoltarea instituției extrădării, unde la bază în mod evident s-au trasat opinii contradictorii, care reies dintr-o parte din necesitatea cooperării internaționale în materie penală în vederea combaterii flagelului criminalității, precum și obligația care o au statele în vederea respectării drepturilor omului în partea ce ține de predarea persoanelor pentru a fi trase la răspunderea penală sau de a executa pedeapsa care i-a fost aplicată.

Dezvoltarea istorică a instituției extrădării ne relevă treptat despre raționamentul conform căruia în procesul extrădării persoanei statele în mod pozitiv se obligă de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale omului, însă adoptarea documentelor fundamentale ce stau la baza stabilirii standardelor în materia dreptului omului, precum și mecanismele instituționale de protecție a acestora, în mod nemijlocit, au influențat asupra revizuirii întregului sistem de drept. Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948); Convenția Europeană pentru Drepturile Omului (1950); Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice (1966); Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane și degradante (1984); și alte acte cu caracter internațional au cauzat în consecință reconștientizarea conceptului extrădării în legătură cu necesitatea garantării respectării drepturilor fundamentale ale omului în contextul realizării unei cooperări eficiente a statelor în materie penală.

Cooperarea statelor în vederea combaterii criminalității, iar forma specifică a acesteia – extrădarea sau acordarea unei alte forme de asistență juridică internațională în materie penală, asigură în mod cert posibilitatea efectuării în privința bănuților sau învinuților a unei anchete eficiente cu ulterioara tragere la răspundere penală și executare a pedepsei stabilite, însă prezenta cooperare în mod marcat nu trebuie să treacă peste bariera care stabilește un drept fundamental al persoanei. Respectiv, în lumina celor reflectate mai sus, enunțăm faptul că prezentele drepturi nu sunt oarecare abstractizări juridice cu un caracter general, ci fac parte din categoriile de drepturi normativ fundamentate prin instrumente juridice care au o „custodie” corespunzătoare atât la nivel național, cât și internațional.

Statul, devenind subiect la acest raport juridic, se obligă de a respecta anumite condiții, și anume, din acel moment are obligația de a respecta condițiile contractate și de a avea un anumit etalon de comportament. Astfel, dacă statul și-a luat obligația de a interzice tortura în orice formă de manifestare, atunci în cazul extrădării acesta (statul solicitat) are respectiva rezervă de a nu preda persoana statului solicitant, dacă cel din urmă va fi expus unui pericol de aplicare asupra sa a oricărei forme a torturii. La fel, obligațiile pozitive ale statelor în materia respectării drepturilor omului, în mod obiectiv, reprezintă o analiză complexă a cauzelor indicate în cererea de extrădare și faptul dacă prin remiterea acestei cereri nu au fost încălcate unele drepturi ale persoanei în legătură cu anumite ideologii politice, din motive etnice, religioase sau rasiale. Chiar dacă aceste obligații prestabilite de actele internaționale la care statele sunt parte în mod evident complică întreaga procedură de extrădare, folosirea multiplelor mecanisme juridice în lupta contra criminalității nu poate ignora recunoașterea la nivel internațional a drepturilor omului și trebuie să se cimenteze pe garanțiile oferite persoanei în privința căreia au fost aplicate unele măsuri represive. Respectivul soluții au fost adoptate de nenumărate ori de către CtEDO, astfel în *cauza Tomasi vs France* [1] Curtea a enunțat faptul că necesitatea efectuării anchetei și pericolul pe care îl poartă lupta contra criminalității, în mod special în lupta contra terorismului, statul nu poate limita persoana de a se apăra de unele represiuni fizice. În *cauza Fox, Cambell and Hartley vs United Kingdom* [2] care este în legătură cu activitatea teroristă, Curtea a indicat asupra necesității asigurării unui echilibru dintre apărarea institutului democratic ca interes general al societății și apărarea intereselor individuale – ca institut constituit în mod individual. Această teză în mod indubitabil se poate referi la instituția extrădării, întrucât ea la modul cel mai marțial aduce atingere drepturilor și libertăților fundamentale.

Este indiscutabil faptul că drepturile omului au o importanță majoră în procesul de extrădare a persoanei și joacă un rol decisiv, atunci când statul solicitat urmează să decidă asupra predării subiectului solicitat. Nu ar fi justificat faptul dacă posibilitatea

încălțării vreunii drept prevăzut de acte cu forță internațională ar putea fi luată în considerație ca drept fiind un temei de a refuza extrădarea unei persoane. De aceea, în contextul examinării problemei date, este necesar a lua în considerație nu „drepturile omului per general” ca mijloc de blocare a procedurii de extrădare, dar niște drepturi concrete, uniformizate, a căror încălțare poate servi drept cauză de a refuza extrădarea persoanei. În acest context, în vederea excluderii unui potențial refuz de extrădare, este necesar a prezenta probe care ar demonstra lipsa încălțării oricărui drept fundamental, lipsa pericolului care l-ar paște pe subiectul supus extrădării. Examinând aceste circumstanțe I.Brownlie [3, p.35-236], în mod convingător a indicat asupra faptului că predarea unei persoane poate fi justificată doar în cazul în care nu reprezintă o coparticipare la încălțarea unor drepturi fundamentale, precum și la încălțarea ordinii dreptului internațional.

Decizia de a extrăda o persoană unui stat solicitant – reprezintă o manifestare a suveranității statului, dar aceasta se realizează în conformitate cu normele dreptului național și internațional, precum și a celor care se referă nemijlocit la drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Chiar dacă există anumite diferențe între abordarea conceptului privind garantarea respectării drepturilor fundamentale ale celui extrădat, un aspect devine trasat: asigurarea standardelor unanim recunoscute în materia drepturilor omului aflate în legătură cu extradarea acestuia reprezintă o nouă tendință de cercetare științifică și influențază în mod direct asupra dezvoltării acestor instituții. Interesele autorităților de a lupta contra criminalității catalizează respectarea drepturilor omului, întrucât limitele acestora deviază odată cu aplicarea unei măsuri preventive – factor important în procedura de extrădare a persoanei. Este cert faptul că nicio normă din tratatele internaționale, precum și ale convențiilor nu se referă în mod expres la forma de apărare a drepturilor omului în caz că acesta este supus extrădării. Curtea Europeană pentru Drepturile Omului este acea instituție care examinând cauzele aflate pe rol cu referire la extrădarea persoanelor le-a făcut conexiunea cu interpretarea art. 3 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (interzicerea torturii), art.

5 (dreptul la libertate și siguranță), art. 6 (dreptul la un proces echitabil).

Referințe:

1. BROWNLIE, I. *Principiile dreptului internațional public*. Oxford, 2007, pp. 235-236.
2. Hotărârea CtEDO Tomasi vs France, [Accesată la 27.08.2019], Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57796%22%5D%7D>
3. Hotărârea CtEDO Fox, Cambell and Hartley vs United Kingdom, [Accesată la 27.08.2019], Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57721%22%5D%7D>

**UNELE ASPECTE PRIVIND OBIECTUL IMATERIAL
AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA art. 307 CP RM**

Dorin BOTNARENCO

Din conținutul art.307 CP RM „Pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii”, se desprinde că obiectul imaterial al infracțiunii îl reprezintă hotărârea, sentința, decizia sau încheierea contrară legii.

În legislația națională, noțiunile de hotărâre, sentință, decizie și încheiere sunt utilizate cu sens diferit, în funcție de etapa și tipul de procedură.

Conform prevederilor art.341 alin.(1) Cod de procedură penală, *instanța de judecată, la înfăptuirea justiției în cauzele penale, adoptă sentințe, decizii, hotărâri și încheieri.*

În materie contravențională, instanța adoptă *hotărâri, decizii și încheierii* (art. 458, 460, 465, 477 Cod contravențional).

În temeiul prevederilor art.14 și art. 278⁷ Cod de procedură civilă, actele judecătorești se adoptă sub formă *de hotărâre, încheiere, decizie, ordonanță judecătorească și ordonanță de protecție.*

Așa cum rezultă din reglementările arătate *supra*, nici ordonanța judecătorească și nici ordonanța de protecție nu cad sub incidența art.307 CP RM. În acest sens, în literatura de specialitate se afirmă că ordonanța judecătorească nu poate să constituie obiectul imaterial al infracțiunii specificate la alin. (1) art. 307 CP RM [1, p.779].

Susținem acest punct de vedere, luând în considerare criteriul de previzibilitate a legii. În caz contrar, o asimilare a ordonanțelor judecătorești și a ordonanțelor de protecție cu o hotărâre, ar însemna o interpretare extensivă defavorabilă. La nivel național, potrivit art.3 alin.(2) CP RM, interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise. Deopotrivă, în lumina jurisprudenței CtEDO **legea penală nu trebuie interpretată extensiv în detrimentul acuzatului** [5, §52], deoarece prevederile de drept penal sunt supuse principiului interpretării stricte în temeiul principiului legalității condamnărilor [7, §40].

Pornind de la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului termenul „lege” trebuie să întrunească cerințele calitative de **accesibilitate și previzibilitate** [8, §29; 6, §140].

Din punct de vedere al interzicerii interpretării extensive defavorabile ne interesează criteriul de previzibilitate al legii penale.

În lumina jurisprudenței CtEDO, cerința de **previzibilitate a legii** [9, p. 11], presupune că orice persoană trebuie să cunoască din textul normei relevante și, dacă este cazul, cu asistența interpretării date de instanțe, care acțiuni și/sau inacțiuni o vor face răspunzătoare penal și ce pedeapsă va fi aplicată pentru acțiunea comisă și/sau inacțiune. Cu toate acestea, legea poate satisface criteriul de previzibilitate, atunci când persoana în cauză trebuie să ia o consultație juridică adecvată pentru a evalua, într-o măsură rezonabilă în atare circumstanțe, care ar fi consecințele pe care o anumită acțiune le-ar putea implica [6, §140].

În doctrină [2, p.41] s-a afirmat că pentru asigurarea previzibilității legii, organul legislativ poate utiliza două tehnici principale de formulare a normelor penale: 1) formularea descriptivă (cazuală) și 2) formularea sintetică (generală).

Formularea descriptivă presupune o enumerare a tuturor acțiunilor ce constituie elementul material al infracțiunii sau a urmărilor acesteia [3, p.20].

Analizând prevederile art.307 CP RM, deducem că legiuitorul a optat tocmai pentru această tehnică, formulând o listă exhaustivă de acte (contrare legii) a căror pronunțare poate antrena răspunderea penală. Tehnica utilizată este excesiv de rigidă și nu permite a ține

pasul cu schimbările de circumstanțe (bunăoară, fiind introdusă în materia procedurii civile ordonanța de protecție, fapt realizat ulterior intrării în vigoare a prevederilor art.307 CP RM) fiind necesară intervenția legiuitorului de fiecare dată.

În acest sens, CtEDO a statuat că, pentru a evita rigiditatea excesivă și a ține pasul cu schimbările de circumstanțe, legile trebuie în mod inevitabil exprimate în termeni care, într-o măsură mai mare sau mai mică, sunt vagi. Interpretarea și aplicarea acestor norme depinde de practică [5, §40]. Astfel, legiuitorul poate recurge la a doua tehnică, cea sintetică, care presupune adoptarea unei calificări de sinteză prin utilizarea unor elemente normative (cum ar fi, de exemplu, acte obscene), care fac trimitere la o sursă externă în privința faptelor incriminate (de exemplu, moralitatea în materie sexuală) drept criteriu pentru aplicarea normei juridice într-un caz concret [4, p. 91].

În considerarea principiului generalității legilor, formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile-tip de reglementare constă în recurgerea la unele categorii mai degrabă generale decât la liste exhaustive. Astfel, numeroase legi se folosesc prin forța lucrurilor de formule mai mult sau mai puțin vagi, pentru a se evita o rigiditate excesivă și pentru a se putea adapta schimbărilor de situație [7, §36].

Pentru a evita subiectivismul și arbitrariul din partea celor care aplică legea, judecătorul, în temeiul principiului legalității, are două obligații esențiale: de a interpreta strict legea penală și a interzice analogia (*lex scripta*) și de a interzice aplicarea retroactivă a legii (*lex praevia*).

La subiectul analizat ne interesează exigența de interpretare strictă a legii penale și interzicerea analogiei. Pornind de la reglementările Codului de procedură civilă, la prima vedere s-ar putea afirma că legiuitorul asimilează hotărârile cu ordonanțele (judecătorești și de protecție).

Potrivit art. 256 alin. (1) Cod de procedură civilă, intitulat „**Executarea imediată a hotărârii**”, este stabilit că *urmează a fi executate imediat ordonanța sau hotărârea judecătorească prin care pârâtul este obligat la plata (...)*

De asemenea, legiuitorul a utilizat în art.81 alin. (1) Cod de procedură civilă noțiunea de hotărâre în mod generic (ce ar include orice acte judecătorești de dispoziție, așa cum prevede art.14 Cod de procedură civilă), stabilind că *împuternicirea de reprezentare în judecată acordă reprezentantului dreptul de a exercita în numele reprezentatului toate actele procedurale, cu excepția dreptului de (...) de a ataca hotărârea judecătorească, de a-i schimba modul de executare, de a amâna sau eșalona executarea ei, de a prezenta un titlu executoriu spre urmărire, de a primi bunuri sau bani în temeiul hotărârii judecătorești, drept care trebuie menționat expres, sub sancțiunea nulității, în procura eliberată reprezentantului persoanei juridice sau în mandatul eliberat avocatului.*

Din normele expuse *supra*, putem deduce că legiuitorul utilizează termenul de hotărâre într-un mod generic, având semnificația de act judecătoresc de dispoziție.

Dacă în materia procedurii civile interpretarea noțiunii de hotărâre ca fiind un act judecătoresc de dispoziție (noțiune ce include și ordonanța judecătorească) nu ridică probleme grave, în materie penală acest lucru ar reprezenta o interpretare extensivă defavorabilă.

În concluzie, cu titlu *de lege ferenda*, propunem legiuitorului autohton modificarea prevederilor art.307 CP RM utilizând în continuare, fie tehnica formulării descriptive, prin includerea *ordonanțelor judecătorești și ordonanțelor de protecție* în sfera obiectului imaterial al infracțiunii, fie tehnica sintetică, prin completarea dispoziției art.307 CP RM cu expresia *sau a unui alt act judecătoresc*.

Referințe:

1. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. 2. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
2. STRETEANU, F. *Tratat de drept penal. Partea generală*. Vol. I. București: C.H. Beck, 2008.
3. PAȘCU, I., DIMA, T., PĂUN, C. ș.a. *Noul cod penal comentat. Partea generală*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Ed. Universul Juridic, 2014.
4. FIANDACA, G., MUSCO, E. *Diritto penale. Parte generale*. Bologna: Zanichelli, 2014.

5. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *Kokkinakis c. Greciei*. [Accesat 10.09.2019] Disponibil: www.echr.coe.int
6. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *Dragotoniu și Militaru-Pidhorni c. României*. [Accesat 10.09.2019] Disponibil: www.echr.coe.int
7. Ghid privind art. 7 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, Nicio pedeapsă fără lege: principiul că numai legea poate defini o infracțiune și prescrie o pedeapsă. [Accesat 10.09.2019] Disponibil: http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_ENG.pdf.

PARTICULARITĂȚILE SUBIECTULUI INFRAȚIUNILOR LEGATE DE INSOLVABILITATE

Vera URSU

Din categoria infracțiunilor economice reglementate de Capitolul X CP RM sunt și infracțiunile legate de insolvabilitate prevăzute în art. 252 CP RM intitulat *Insolvabilitate intenționată* și art. 253 CP RM intitulat *Insolvabilitate fictivă*, care, în corespundere cu sancțiunea normei incriminatoare, pot fi săvârșite de persoana fizică responsabilă, care în momentul comiterii faptei avea împlinită vârsta răspunderii penale de 16 ani.

Astfel, persoana fizică responsabilă poate fi subiect al infracțiunilor legate de insolvabilitate până la împlinirea vârstei de 18 ani – vârstă potrivit căreia Codul civil al Republicii Moldova [1], stabilește dobândirea capacității depline de exercițiu, iar pe lângă condițiile generale, subiectul infracțiunilor legate de insolvabilitate, urmează să întrunească și condițiile speciale – calitățile prevăzute de lege.

Dat fiind faptul că infracțiunile legate de insolvabilitate, similar altor infracțiuni economice, au caracter de blanchetă, se prezintă necesitatea de a consulta alte acte normative, în afară de legea penală, inclusiv pentru a determina calitățile speciale ale subiectului, autor al infracțiunii, cum ar fi: *Legea insolvabilității nr. 149/2012* [2], *Codul civil, Legea cu privire la asociațiile obștești nr. 837/1996* [3], *Legea privind activitatea băncilor nr. 202/2017* [4], *Legea instituțiilor*

financiare nr. 550/1995 [5], *Legea privind societățile cu răspundere limitată nr. 135/2007* [6] etc.

O persoană fizică care practică activitatea de întreprinzător, însă această activitate nu este înregistrată, nu poate compărea în calitate de subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(1) art. 252 CP RM, dat fiind faptul că în privința ei nu poate fi intentat un proces de insolabilitate.

Ceea ce este comun pentru toate categoriile de subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art. 252 și 253 CP RM, este calitatea de debitor, și anume, debitorul în sensul *Legii nr. 149/2012*, nu în sensul dreptului civil. În opinia lui V. Stati [7, p. 36], pe care o considerăm absolut întemeiată, împotriva debitorului poate și să nu fie depusă în instanța de judecată o cerere de intentare a unui proces de insolabilitate. Calitatea de debitor există atât în cazul insolabilității *de-facto* (neconfirmată pe cale judiciară), cât și în situația insolabilității *de-iure*.

Până la intrarea în vigoare a *Legii nr. 180/2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative* [8], care, printre altele, a prevăzut completarea art. 252 CP RM cu alin. (3) și (4), persoana care reprezenta o bancă debitoare putea fi subiect al infracțiunii specificate la alin.(1) art. 252 CP RM, deoarece, o bancă putea să aibă calitatea de debitor, cu toate că insolabilitatea băncilor nu era reglementată de *Legea insolabilității*, ci de *Legea instituțiilor financiare nr. 550/1995*.

În prezent, persoana, care reprezintă o bancă debitoare, poate fi subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(3) art. 252 CP RM și, în afară de condițiile generale privind responsabilitatea și vârsta, acesta trebuie să aibă și calitatea specială de administrator al băncii.

Anterior, în art. 3 al *Legii nr. 550/1995*, se explica noțiunea de administrator ca fiind membru al consiliului, al organului executiv, al comisiei de cenzori, contabilul-șef, conducătorul filialei persoanei, precum și altă persoană investită prin lege sau statut să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alții, în numele și în contul persoanei. Suplimentar, art. 21 al aceleiași legi prevedea „...*administratori ai băncii pot fi numai persoane fizice, cu excepția membrilor comisiei de cenzori ale căror împuterniciri pot fi delegate organizației*”

de audit, dacă aceasta nu efectuează controlul de audit al băncii. Aceste persoane trebuie să fie confirmate de Banca Națională înainte de începerea exercitării funcției...”.

La moment normele amintite *supra* sunt abrogate începând cu data de 01.01.2018, dată la care intră în vigoare noua *Lege privind activitatea băncilor nr. 202/2017*, care, la rândul ei, nu conține reglementări privind noțiunea de administrator.

Cu toate acestea, o definiție suficient de clară a noțiunii de *administrator al băncii* o găsim în pct. 3 al anexei la *Hotărârea BNM nr.203/2017* [9], iar legea penală națională, în încercarea de a defini noțiunea supusă analizei, prevede în art. 134¹³ norma de blanchetă în care se stipulează că „*prin administrator al băncii, în sensul art. 191 alin. (2)¹, art. 197 alin. (3), art. 239¹ alin. (2) și art. 239², se înțelege persoana definită astfel prin Legea instituțiilor financiare nr. 550-XIII din 21 iulie 1995*”.

Considerăm depășită această reglementare, or, pe de o parte, și infracțiunile prevăzute la alin.(3) art. 252 și alin.(3) art. 335 CP RM, prevăd în calitate de subiect special administratorul băncii, norme care nu se regăsesc specificate în art. 134¹³ CP RM, pe de altă parte, reglementările *Legii nr.550/1995* în ceea ce privește definiția interesată au fost abrogate începând cu 01.01.2018. În acest context, propunem abrogarea art. 134¹³ CP RM.

Din perspectiva sancțiunii faptelor ce prevăd răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolvabilitate, persoana juridică nu poate fi subiect și, respectiv, nu poate fi trasă la răspundere pentru faptele sale, însă, făcând referire la exemplul statului român, care, odată cu introducerea în dreptul penal a răspunderii persoanei juridice, prezumă posibilitatea tragerii la răspundere penală a acesteia și pentru infracțiunile legate de insolvabilitate (bancrută frauduloasă).

În acest sens, considerăm oportună modificarea legislației penale, în sensul posibilității de sancționare a persoanei juridice pentru infracțiunea de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, în cazul în care sunt întrunite condițiile pentru antrenarea acestei răspunderi, și anume, dacă aceasta nu a îndeplinit sau a îndeplinit necorespunzător dispozițiile directe ale legii ce stabilesc îndatoriri sau

interdicții privind efectuarea unei anumite activități și se constată cel puțin una din următoarele circumstanțe: a) fapta a fost săvârșită în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice; b) fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere; c) fapta a fost săvârșită datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere.

Concomitent, urmează să subliniem că tragerea la răspundere a persoanei juridice pentru infracțiunile legate de insolvență nu urmează să înlăture tragerea la răspundere penală și a persoanei fizice, care urmează să survină în mod inevitabil, or, anume o persoană fizică (sau mai multe) se face responsabilă de săvârșirea unei infracțiuni în interesul sau în legătură cu activitatea persoanei juridice.

În acest sens, propunem ca sancțiunea art. 252 și 253 CP RM să cuprindă și pedeapsa pentru persoana juridică, care să se manifeste prin amendă și privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate, iar agravantele, cu posibilitatea de lichidare a persoanei juridice.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86.
2. Legea nr. 149 din 29.06.2012. Publicată la 14.09.2012 în *Monitorul Oficial*, nr. 193-197, art.663. Data intrării în vigoare: 13.03.2013.
3. Legea nr. 837 din 17.05.1996 cu privire la asociațiile obștești. Publicat: 02.10.2007 în *Monitorul Oficial*, nr. 153-156.
4. Legea nr. 202 din 06.10.2017 privind activitatea băncilor. Publicat: 15.12.2017 în *Monitorul Oficial*, nr. 434-439 art. 727. Data intrării în vigoare: 01.01.2018.
5. Legea nr. 550 din 21.07.1995 instituțiilor financiare. Publicat: 01.01.1996 în *Monitorul Oficial*, nr. 1, art.2, Data intrării în vigoare: 01.01.1996.
6. Legea nr. 135 din 14.06.2007 privind societățile cu răspundere limitată. Publicat: 17.08.2007 în *Monitorul Oficial*, nr. 127-130 art.548, Data intrării în vigoare:17.11.2007.
7. STATI, V. *Infracțiuni economice. Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014. 491 p.

***Conferința științifică națională cu participare internațională
„Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 7-8 noiembrie 2019***

8. Legea nr. 180 din 25.07.2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Publicat: 15.08.2014 în *Monitorul Oficial*, nr. 238-246, art.559.
9. Hotărârea nr. 203 din 27.07.2017 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la exigențele față de administrator. Publicat: 11.08.2017 în *Monitorul Oficial*, nr. 289-300, art.1544.

DREPT PRIVAT

REGLEMENTĂRI JURIDICE PRIVIND PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

Aliona CHISARI-RURAK

Promovarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor cu dizabilități a devenit o prioritate pentru Republica Moldova, având în vedere multiplele încălcări care au loc în acest domeniu. În ultima perioadă, constatăm cu îngrijorare că copiii cu dizabilități nu-și pot realiza, în unele cazuri, pe deplin, dreptul la educație, având în vedere impedimentele ce rezultă din neadaptarea infrastructurii, dar și din neimplementarea și nerespectarea prevederilor legale ce vizează Planul educațional individualizat (PEI).

Legea Republicii Moldova privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități [1] prevede proiectarea și construcția obiectivelor infrastructurii sociale adaptate necesităților persoanelor cu dizabilități și amenajarea lor pentru a putea fi folosite de către acestea (art. 18, 19), și asigurarea condițiilor necesare pentru educarea, instruirea și pregătirea profesională a persoanelor cu dizabilități și accesul la studiile generale (gimnaziale, liceale), studiile medii de specialitate și studiile superioare ale persoanelor cu dizabilități (art. 27, 29).

Din punctul nostru de vedere, prezintă îngrijorare aspectele ce țin de întocmirea și realizarea PEI. Structura-model și Ghidul de implementare a PEI au fost aprobate prin Ordinul Ministerului Educației al Republicii Moldova nr. 671 din 01.08.2017 [5] (în baza deciziilor Consiliului Național pentru Curriculum, proces-verbal nr. 14 din 06.07.2017). PEI este parte componentă a pachetului de documente curriculare care asigură dezvoltarea educației incluzive în instituțiile de învățământ general. Definit ca instrument de organizare și realizare coordonată a procesului educațional pentru elevul cu cerințe educaționale speciale (CES), PEI facilitează incluziunea acestuia în procesul educațional general, îi asigură dezvoltarea în funcție de potențial.

Codul educației al Republicii Moldova [2] definește în art. 3 noțiunea de CES drept necesități educaționale ale copilului/elevului/stu-

dentului, care implică o școlarizare adaptată particularităților individuale sau caracteristice unei dizabilități ori tulburări de învățare, precum și o intervenție specifică prin acțiuni de reabilitare sau recuperare corespunzătoare. Astfel, noțiunea CES desemnează necesitățile educaționale suplimentare, complementare obiectivelor generale ale educației, care solicită adaptări pentru diferite tipuri de deficiențe sau/și tulburări și asistență complexă (educațională, psihologică, logopedică, medicală, socială etc.).

Abordarea individualizată a copilului se realizează în baza analizei riguroase, multidisciplinare a particularităților de dezvoltare și competențelor acestuia, ca rezultat al căreia se proiectează asistența. Planificarea individualizată a procesului educațional se realizează în conformitate cu concluziile și recomandările formulate drept rezultat al evaluării complexe a dezvoltării copilului și are drept scop asigurarea progresului pe domeniile de dezvoltare. În acest context, se ține cont și de Programul de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2011-2020 [3].

Codul educației al Republicii Moldova mai prevede în art. 33 alin. (7) că în instituțiile de învățământ general activează cadre didactice de sprijin abilitate pentru incluziunea copiilor și elevilor cu cerințe educaționale speciale. Atribuțiile și responsabilitățile cadrului didactic de sprijin privind acordarea suportului educațional și facilitarea incluziunii școlare a copiilor/elevilor cu CES în instituțiile de învățământ general sunt de a participa în comun cu cadrele didactice la discipline școlare și/sau alți specialiști la: elaborarea și realizarea PEI; realizarea adaptărilor în procesul educațional adecvate nivelului și particularităților individuale de dezvoltare ale copilului/elevului cu CES; evaluarea rezultatelor aplicării programelor curriculare modificate; monitorizarea progresului în dezvoltarea copilului/elevului; evaluarea, revizuirea și actualizarea PEI etc. Din aceste prevederi legale, rezultă că fiecare copil cu CES, care își realizează studiile într-o instituție de învățământ general, urmează să beneficieze de un plan educațional individualizat, implementat cu aportul cadrului didactic de sprijin, dar și al altor actori sociali.

Pornind de la prevederile legale naționale, copiilor cu CES le este garantat dreptul la educație, inclusiv în instituții de învățământ

general, la etapa actuală Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității înregistrează și examinează sesizări ale părinților copiilor cu dizabilități, care invocă încălcări ale dreptului la educație. În special, copiilor nu le este respectat dreptul la acces în cadrul imobilelor, dreptul la adaptare rezonabilă, dar și dreptul de a studia în baza PEI.

De exemplu, la 15.12.2018, Consiliul a examinat sesizarea unui părinte care indică că fiul său cu grad sever de dizabilitate în vârstă de 10 ani care își face studiile în clasa a III în cadrul unui gimnaziu, a fost tratat discriminator de către o profesoară, care în cadrul unei adunări cu părinții a notat că acesta trebuie să-și facă studiile într-o școală specială și nu de comun cu ceilalți copii. Consiliul a decis că faptele constatate reprezintă instigare la discriminare din partea profesoarei pe criteriu de dizabilitate în procesul educațional [4]. Constatăm în acest caz o încălcare flagrantă a dreptului copilului de a fi instruit în baza PEI.

În astfel de cazuri, urmează de a fi sensibilizată administrația instituțiilor de învățământ care în conformitate cu Ordinul Ministerului Educației al Republicii Moldova nr. 671 din 01.08.2017 [5] este obligată să desemneze specialistul responsabil de coordonarea activității de elaborare a PEI; să faciliteze colaborarea în procesul de planificare, evaluare, realizare a PEI; să monitorizeze procesul de elaborare a PEI și respectarea recomandărilor Serviciului de Asistență Psihopedagogică; să asigure discutarea/examinarea și aprobarea PEI în cadrul Consiliului profesoral al instituției (în termen nu mai mare de 30 de zile de la data recepționării Raportului de evaluare complexă a dezvoltării copilului (cazul primului an în care copilului i se elaborează PEI) și către începutul fiecărui an de studii (cazul când copilul a avut în anul precedent PEI); să valideze prin ordin, decizia Consiliului profesoral privind aprobarea PEI și/sau a modificărilor în urma revizuirii/actualizării PEI; să asigure evaluarea activității cadrelor didactice implicate în realizarea PEI; să monitorizeze realizarea prevederilor incluse în Planul de tranziție; să încurajeze implicarea părinților și a elevului în procesul realizării PEI.

În aceeași ordine de idei, incluziunea educațională a unui copil cu CES devine posibilă și datorită implicării dirigintelui de clasă. Acesta

are obligația de a acumula și comunica echipei informația pe care o cunoaște cu referință la punctele forte, necesitățile și interesele elevului; are rolul de coordonator în procesul de elaborare a adaptărilor pedagogice, în vederea asigurării că PEI va ajuta elevul să progreseze; prezintă recomandări privind adaptările de mediu (ambientale) adecvate cerințelor educaționale speciale ale elevului și monitorizează realizarea acestora; coordonează activitatea de stabilire a finalităților de învățare care vin să răspundă cerințelor educaționale speciale ale elevului; examinează, împreună cu profesorii la clasă, eficiența strategiilor/tehnologiilor didactice (activităților de învățare) individualizate și informează cadrele didactice despre cele care s-au dovedit a fi mai eficiente; examinează, împreună cu profesorii la clasă și alți specialiști care asistă copilul, la începutul fiecărui semestru, nivelul de atingere a finalităților/competențelor planificate în curriculumul individualizat și pe domenii de dezvoltare; ține legătură permanentă cu părinții/alți reprezentanți legali ai elevului, cadrele didactice la discipline de studiu, cadrele didactice de sprijin [5].

În concluzie, remarcăm că realizarea eficientă a dreptului la educație a copilului cu CES devine posibilă nu doar datorită reglementărilor legale existente, dar și grație implicării factorului uman care de multe ori uită că legea odată intrată în vigoare trebuie implementată și respectată.

Referințe:

1. Legea RM privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60 din 30.03.2012. În: *MO al RM*, nr. 155-159 din 27.07.2012.
2. Codul educației, Legea RM nr. 152 din 17.07.2014. În: *MO al RM*, nr. 319-324 din 24.10. 2014.
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 523 din 11.07.2011 cu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020. În: *MO al RM*, nr. 114-116 din 15.07.2011.
4. Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, decizia din 15.12.2018, cauza 131/18.
5. Ordinul Ministerului Educației al Republicii Moldova nr. 671 din 01.08.2017 cu privire la aprobarea materialelor prezentate la CNC. https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_671_din_01.08.17.pdf (vizualizat la 01.07.2019).

EXERCITAREA CU BUNĂ-CREDINȚĂ A OBLIGAȚIEI DE ÎNTREȚINERE

Viorica STRELCIUC

Instituția familiei a fost și va rămâne cel mai dezbătut fenomen din toate timpurile. Reprezintă principala preocupare nu doar la nivel sociologic, religios și moral, dar mai ales la nivel statal, deoarece familia este pilonul care a pus baza statului [1], a dreptului și a dezvoltării omenirii în general.

Conform Codului familiei, unul din principiile acestei ramuri de drept este formarea familiei sub aspectul uniunii libere consimțite dintre un bărbat și o femeie, în vederea constituirii căminului familial, conviețuirii în dragoste și înțelegere. Însă nu în totdeauna cei care se căsătoresc din dragoste, reușesc prin înțelegere să ducă până la capăt ceea ce și-au propus, adică să trăiască în mariaj până când moartea nu-i va despărți.

Așa se face, că pe lângă partea pozitivă a căsătoriilor, se înregistrează și partea negativă, adică numărul mare de divorțuri care depășesc 49% din numărul total de căsătorii înregistrate.

Astfel, separarea de facto se instituie și prin separarea *de iure* al soților, care atrage după sine și un șir de drepturi/obligații ale foștilor soți între ei, între părinți și copii, precum și între alți subiecți ai drepturilor de întreținere [2]. Nu în zadar am atins subiectul divorțului, deoarece cel mai des, obligația de întreținere (îndatorirea impusă de lege între anumite categorii de persoane de a-și acorda la nevoie întreținere) [3] apare atunci când foștii soți numai traiesc împreună, numai împart același cămin, însă ceea ce-i leagă în continuare, sunt obligațiile de întreținere a copiilor comuni, rudelor sau chiar foștii soți între ei. Fiindcă divorțul părinților este o realitate pe care nu o putem nega, este necesar de a stabili modalitățile de participare a fiecăruia dintre soți la continuitatea educării copilului de către ambii părinți [4].

Obligația de întreținere este pe larg cercetată de doctrinari, însă în ceea ce privește exercitarea acesteia cu bună-credință, atunci identificăm obligația subiecților debitori care se caracterizează printr-o

conduită onestă și corectă [5]. După cum ne indică și prevederile Codului civil, în art. 9: „*Buna-credință este un standard de conduită a unei părți, caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic*”, astfel identificăm importanța onerării obligației conștient, fără a abuza de drepturi în detrimentul beneficiarului. Or, altfel spus, abuzul de drept există ori de câte ori titularul își exercită drepturile, cu intenția vădită de a jena sau a cauza o pagubă unei persoane [6]. Adică debitorul va prezenta onest toate veniturile sau alte resurse financiare sub formă de salariu, dividende, sporuri, în sensul în care coeficientul sumei să fie unul real, capabil să astupe cheltuielile cotidiene. Prin urmare și situația financiară, materială a foștilor soți, a copiilor sau alți membri de familie, nu vor suferi grav în urma divorțului.

Din cauza faptului că timpurile s-au schimbat, dacă în trecut sarcina întreținerii era practic pusă pe umerii statului, în prezent aceasta este exclusiv în sarcina părinților. S-a schimbat viziunea și perceperea diferită a stării de nevoie, ceea ce presupune că posibilitățile, dar și cerințele cetățenilor în prezent sunt mult mai mari. Iar părinții trebuie să conștientizeze că neînțelegerile dintre ei nu sunt un motiv de abuz de drept față de copii, iar necesitățile celor din urmă rămân în continuare aceleași, și că ele nu se diminuează odată cu separarea părinților.

Din contra, R.Carpu ne vorbește despre reaua-credință [7], preluată din legislația română care prevede că se pedepsește penal: neîndeplinirea, cu rea-credință, a obligației de întreținere prevăzută de lege; neplata, cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilită pe cale judecătorească.

Luând în considerare cele expuse mai sus, vrem să afirmăm că obligația de întreținere, ca și oricare alte aspecte legate de instituția familiei, care este cea mai opresivă instituție, în cadrul căreia au loc multiple conflicte și abuzuri grave [8]. Din acest motiv, trebuie acordată maximă atenție, și cercetate minuțios cu bună-credință, așa încât motivul înrăutățirii vieții de după divorț să nu fie impediment de a ieși dintr-un mariaj eșuat și de ce nu – violent, cum adesea se întâmplă în societatea noastră.

Referințe:

1. CEBOTARI, V. *Dreptul familiei. Ediția a III-a revăzută și completată*. Chișinău: Reclama, 2014. p.10.
2. Codul familiei, nr.1316, adoptat la 26.10.2000, Publicat: 26.04.2001 în: *Monitorul Oficial nr. 47-48*, art. 210, art. 2, alin.(3): *Relațiile familiale sînt reglementate în conformitate cu următoarele principii: monogamie, căsătorie liber consimțită între bărbat și femeie, egalitate în drepturi a soților în familie, sprijin reciproc moral și material, fidelitate conjugală, prioritate a educației copilului în familie, manifestare a grijii pentru întreținerea, educația și apărarea drepturilor și intereselor membrilor minori și ale celor inapți de muncă ai familiei, soluționare, pe cale amiabilă, a tuturor problemelor vieții familiale, inadmisibilitate a amestecului deliberat în relațiile familiale, liber acces la apărarea, pe cale judecătorească, a drepturilor și intereselor legitime ale membrilor familiei.*
3. CORHAN, A. *Dreptul familiei. Teorie și practică*. București: Lumina Lex, 2001. p.400.
4. CEBOTARI, V. Stabilirea domiciliului copilului după divorțul părinților. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2015, nr.1, p.49.
5. BEJENARU, E. *Abuzul de drept în dreptul privat al Republicii Moldova*. Chișinău: Grafema Libris, 2013, p. 216.
6. COJOCARU, R. Elemente de Drept penal comparat privind infracțiunile contra familiei și minorilor. În: *Legea și viața*, 2016, nr.10. p.18.
7. CORCEA, N. *Violența în familie*. Chișinău: CEP USM, 2015, p.353.

**TEHNOLOGIILE MODERNE ALE CONTRACTELOR
INTELIGENTE ('CONTRATELE SMART')**

Aliona CARA-RUSNAC

Odată cu schimbările apărute în urma celei de-a patra revoluții tehnico-științifice în era tehnologiilor moderne, crește necesitatea adaptării necesităților mediului înconjurător, și anume, adaptarea la tehnologiile moderne. În zilele noastre, când avem posibilitatea de a străbate și ajunge dintr-un colț al lumii în altul în timp record scurt, este important de a fi în pas cu aceste schimbări. În atare sens, ne propunem să analizăm influența revoluției tehnico-științifice asupra

contractelor. Codul civil prevede definiția contractului în art. 992 *Contractul este acordul de voință realizat între două sau mai multe persoane prin care se stabilesc, se modifică sau se sting raporturi juridice.*

Doctrina prevede și tipul de contract electronic, sau mai bine spus contractul încheiat în format electronic, precum prevede și asemănările și deosebirile cu contractele clasice, cel potrivit căruia contractul electronic (încheiat prin mijloace electronice) nu diferă de omologul său clasic, deci nu trebuie căutată o definiție separată; iar pe de altă parte, curentul celor care încearcă a da o definiție de sinestătătoare contractului în formă electronică [2]. Autorul Căraiman invocă faptul că ne aflăm în prezența unui act juridic ce, chiar dacă este concluzionat în mediu electronic, păstrează structura contractului în ceea ce privește părțile și principalele obligații [3]. Conform doctrinarului român Alexandru Bleoancă, contractul în formă electronică este acordul de voințe, dintre două sau mai multe persoane, de a constitui, modifica sau stinge un raport juridic, acord exprimat în formă electronică [2]. Contractul în formă electronică este mai larg decât contractele inteligente, cuprinzând parțial și pe acestea. Contractul de tip smart este un consimțământ construit și programat folosind tehnologiile blockchain [1].

Kryptotehnologia digitală a început în 2009. Ca rezultat al Criptoactivelor a apărut tehnologia de asistență, locul principal fiind ocupat de contractul inteligent. Nick Szabo a fost prima persoană care a definit contractul inteligent, descriindu-l ca un model de algoritmi matematici, care, prin intermediul unor protocoale de tehnologie de calculator anumite operațiuni sau desfășoară tranzacții, cu un control deplin asupra punerii în aplicare a obligațiilor prevăzute [4].

Contractele inteligente, spre deosebire de contractele clasice, sunt bazate de tehnologiile blockchain, rețea descentralizată ce permite la toți membrii acesteia să aibă o copie. Caracteristicile contractelor inteligente sunt următoarele: a) este construit în formă de cod blockchain; b) este parte al blockchain-ului, c) părțile pot participa anonim; d) tranzacția este executată când sunt îndeplinite toate condițiile/clauzele, e) regulatorii/supraveghetorii utilizează blockchain-ul pentru a controla tranzacția.

Principalele diferențe dintre contractele clasice și contractele inteligente consistă în: a) în cadrul contractelor clasice perioada de semnare poate dura de una la trei zile, în cadrul contractelor inteligente poate dura câteva minute, b) în cazul contractelor clasice transferul prețului este efectuat manual, pe când în cazul contractelor inteligente este efectuat automat (vom demonstra în continuare eficiența acestui contract în cadrul ariei logistice cu exemple preluate din practică); c) costurile în contractele clasice sunt mai mari decât în contractele de tip smart; e) în cazul contractelor clasice este obligator prezența fizică sau prin reprezentant, este necesară semnătura olograf, în cazul contractelor inteligente prezența este virtuală (semnătura digitală).

Contractul inteligent este deseori asimilat monedei crypto (criptomoneda) bitcoin. Astfel, bitcoin este considerat a fi „rege” al criptomonedei, și, după părerea multor autori face față cu succes cu sarcina tranzacțiilor de schimb valutar de zi cu zi. În acest sens, contractele inteligente sunt aplicate pentru start up contabilitate flux de lucru: contractul permite ca participanții (subiecții) să fie preîntâmpinați de la cine și cât de mulți bani, și determină măsurile suplimentare care urmează a fi luate față de înveș de acțiuni și distribuirea participanților – blockchain protejează împotriva speculațiilor ascunse.

Termenii contractului *smart* sunt prevăzuți de codul (limbajul) computerului, termenii negociați pot fi ușor introduși în contract, iar acțiunile prezentate în contract pot fi declanșate de acest cod. Aceasta înseamnă că termenii pot acționa singuri. De exemplu, contractul este negociat pentru procurarea produselor alimentare care urmează să fie livrate, cu plata păstrată în escrow de către platformă. La livrare, suma datorată este remisă direct transportatorului. Un model de contract inteligent este utilizat pe scară largă în sfera logistică, deoarece elimină multe dintre cele necunoscute, reduce potențialul de comunicare necorespunzătoare și minimizează timpul de așteptare între pașii care apar în mod inevitabil, atunci când se pun împreună transporturile.

Utilizarea contractelor inteligente Bitcoin permite transportatorilor să fie plătiți cât mai eficient, ajutând companiile de transport

mărfurile, deoarece sunt clar prevăzute condițiile/clauzele, cu consecințe construite – care pot fi declanșate de contractul inteligent – pentru transportatorii care nu îndeplinesc aceste așteptări. Fondurile sunt păstrate în escrow de către platforma de facilitare, astfel încât eliberarea de fonduri să poată fi declanșată atunci când încărcătura este livrată. Aceste contracte oferă posibilitatea transportatorilor mici de a fi angajați sau contractați de companiile mari, care uneori au deficiență de resurse umane. Natura descentralizată a platformei *dexFreight* oferă fiecărui transportator posibilitatea de a contracta pe bază de merit. Transportatorilor li se acordă un rating bazat pe diverși factori, cum ar fi expedițiile la timp, iar expeditorii sunt evaluați, astfel încât transportatorii să poată decide dacă doresc să lucreze cu aceștia. Un exemplu elocvent este că Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) implementează modelul similar *dexFreight* în flota auto utilizând sistemul blockchain, ceea ce va permite utilizarea mai eficientă a flotei auto de către toate subdiviziunile implicate, inclusiv acordând posibilitatea de utiliza flota auto de alte programe ale Organizației Națiunilor Unite (ONU).

Surpinzător este următorul fapt, contractul de tip smart/inteligent este un luptător aprig cu corupția, instituțiile de stat recurg la aceste contracte pornind de la faptul că acestea sunt executate de sine stătător (*Samovypolnyaemost*), care este o condiție de bază al acestor contracte. Nivelul de securitate este unul dintre cele mai înalte, și corupția. Astfel, instituția de stat precum și agențiile de stat sunt gata să pună în aplicare tehnologia, fiind excluși mulți intermediari care ar putea recurge la acte de corupție.

După cum s-a exprimat autorul Don Tapscott, este un contract care se execută singur și are încorporat un sistem de plată, avocați, guverne, și un cont bancar [5]. Contractele inteligente au un viitor sigur în cadrul sistemului contractelor, acesta va fi folosit pe scară largă atât în cadrul contractelor cu consumatorii, comerciale dar mai ales în cadrul contractelor încheiate cu instituțiile de stat sau care au ca obiecte proprietatea publică.

Referințe:

1. Logistics firm carries out truckload shipment with bitcoin smart contracts. ThomasNet Nes. 11/9/2018, pp. 4-14.

2. BLEONCĂ, A. *Contractul în formă electronică*. București: Hamngiu, 2010, p. 18.
3. GĂRĂIMAN, D. *Dreptul și informatica*. București: All Beck, 2003, p. 56.
4. Contractele smart ethereum <https://cryptobrain.info/ro/smart-kontraktyna-ethereum/> (vizitat 30.06.2019).
5. FLOREA, R. *Ce sunt contractele inteligente? Un contract care se execută?* <https://blockchainflashnews.com/ro/ce-sunt-contractele-inteligente-un-contract-care-se-auto-executa/>(vizitat 30.06.2019).

EVOLUȚIA CONCEPTULUI DE BUNĂ-CREDINȚĂ ÎN LEGISLAȚIA CIVILĂ

Elena ARAPU

Conceptul de bună-credință, pe parcursul evoluției sale, a îmbrăcat mai multe forme de manifestare, fapt determinat, pe de o parte, de originile sale străvechi marcate de religie și morală, iar pe de altă parte, de complexitatea sa, datorită implicațiilor pe care le are în diferite domenii – psihologic, social sau juridic.

Un alt aspect ce a influențat gradul de percepere, apreciere, reglementare și, nu în ultimul rând, aplicare a bunei-credințe desigur că a fost marcat în diferite perioade de conjunctura sociojuridică specifică acesteia. Cât privește parcursul evoluției conceptului de bună-credință pentru legislația civilă, acesta, începe anterior intrării în vigoarea Codului civil din 2002, ori Codul civil al RSSM din 1964, deja opera cu termenii de bună-credință, respectiv rea-credință. Spre exemplu, în Capitolul 13, dedicat apărării dreptului de proprietate (art.148-154), legiuitorul reglementa în mod diferit situația posesorului de bună-credință și a celui de rea-credință, în cazul revendicării de către proprietar a bunurilor din posesia nelegitimă a altuia, de asemenea în art.177 „Procurarea de către terț a bunurilor grevate de gaj”, legiuitorul reglementa condițiile pe care urmează să le îndeplinească un achizitor pentru a se considera de bună-credință, iar bunurile grevate de gaj, procurate de acesta, libere de gaj. Art.51 „Nulitatea convenției încheiate cu un scop contrar intereselor statului

și societății”, constituie un exemplu de sancționare de către legiuitor a părților convenției ce au acționat cu rea-credință, sau art.63 ce reglementa convențiile încheiate sub condiție, prevedea sancțiuni pentru cei ce cu de rea-credință au contribuit sau au împiedicat realizarea acesteia. Referiri la reaua-credință se făceau și la art.505 care prevedea cazurile când bunurile dobândite fără just temei nu puteau fi revendicate. Indiscutabil, Codul civil, în redacția din 2002, a mărit considerabil numărul instituțiilor civile cu implicații ale bunei-credințe, ceea ce constituie o modificare semnificativă de ordin cantitativ, cu toate acestea unele dintre vechile reglementări, pe anumite segmente, în tot sau în parte, au rămas să funcționeze în vechea formulă.

Datorită realității existente în perioada de aplicare a Codului civil în redacția din 1964, principiul bunei-credințe nu s-a bucurat de o recunoaștere și reglementare corespunzătoare. Ulterior, calitatea sa de principiu constituțional a fost recunoscută, și principiul bunei-credințe a fost conținut în Constituția RM la art.55: „Orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora”. Prevederea constituțională cuprinsă la art.55 a fost dezvoltată la art.9 din Cod civil din 2002, prin care se stabilea că persoanele fizice și persoanele juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu *bună-credință*, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri. Prin același articol legiuitorul a instituit și prezumția de bună-credință. Aceste prevederi, constituind o schimbare importantă pentru principiul bunei-credințe din punct de vedere calitativ, fiind ridicat la rang de principiu fundamental al dreptului în general și al dreptului civil în special.

O altă modificare de ordin calitativ se referă la reglementarea evidentă a bunei-credințe sub două forme de manifestare: buna-credință – eroare scuzabilă și buna-credință – loialitate în acte juridice[1, p.104]. Deși, urmare a unei analize detaliate a prevederilor Codului civil în redacția 1964, se afirmă[1, p.106] că atunci când a adus în discuție buna-credință, legiuitorul s-a referit numai la buna-credință – ignoranță legitimă, aplicabilă în domeniul drepturilor reale.

Cât privește cealaltă funcție a bunei-credințe – loialitate în acte juridice, aceasta putea fi dedusă implicit din cazurile în care legiuitorul evoca reaua-credință a părților, ori prin sancționarea comportamentului de rea-credință a părților în cadrul unui act juridic, legiuitorul pretindea, în mod implicit, exigențele unui comportament de bună-credință, privită sub aspectul celei de-a doua forme de manifestare-loialitate în actele juridice [1, p.106].

Recunoașterea principiului de bună-credință, în calitate de principiu fundamental și extinderea sferei sale de aplicare a determinat și crearea unei practici judiciare vaste în materie de bună-credință. Practic, pe alocuri neuniformă însă, cauzată de complexitatea de interpretare a unor norme juridice, dar și de lacunele existente la acel moment. Astfel, după mai bine de 15 ani de aplicare a Codului civil, deși, importanța incontestabilă a bunei-credințe ca principiu fundamental al dreptului civil era recunoscută în unanimitate și reglementată pe larg, totuși, uneori aceasta nu era tratată corespunzător, făcându-se referire la ea cu prea mare ușurință, și fără a intra în detalii ce țin de condițiile de invocare a acesteia, atitudine ce îi afecta în mod flagrant valoarea și limitele acesteia, aspecte care desigur nu puteau fi trecute cu vederea, care fiind resimțite determinau impact negativ asupra raporturilor juridice civile și practicii judiciare. Acest fapt a provocat îngrijorări în rândul doctrinarilor cât și al practicienilor, care au venit cu soluții legislative concrete pentru situațiile practice create, soluții care au avut la bază legislația și experiența pozitivă în domeniu ale altor state. S-a dorit de a se face modificări care să întărească importanța bunei-credințe ca principiu fundamental al dreptului, în general, și a dreptului civil, în special, și să motiveze participanții raporturilor juridice civile spre o aplicare a acesteia în corespundere cu spiritul și litera legii.

Deci, următoarea etapă în cadrul evoluției conceptului de bună-credință o constituie adoptarea Legii de modernizare a Codului civil în redacția din 2002, care a avut drept scop înlăturarea lacunelor, contradicțiilor și neclarităților ivite în urma aplicării normelor existente. Modificările cuprinse în Codul civil modernizat nu vin să răstoarne conceptul de bună-credință, neaducând nimic nou, la nivel

de concept, ci vin să traseze anumite contururi în materie de bună-și rea-credință în vederea excluderii aplicării improprie a acestora. Dacă Codul civil în vechea redacție, la unele aspecte tăcea sau vorbea în general, practicienilor revenindu-le sarcina de transpunere a principiului buneicredințe unei situații foarte înguste, Codul civil modernizat a abordat soluția de a merge de la general la particular și de a explica aplicabilitatea acestuia în foarte multe situații concrete diminuând efortul probant și argumentativ.

Cele mai importante modificări care s-au realizat pentru dezvoltarea principiului buneicredințe, pentru atragerea atenției subiecților de drept civil asupra importanței pe care o are principiul buneicredințe în cadrul relațiilor civile și necesitatea iminentă a respectării acestuia, ori doar un comportament în limitele buneicredințe a subiecților de drept civil poate să asigure o realizare eficientă a drepturilor lor, încep cu introducerea însăși a definiției buneicredințe. Astfel, dacă Codul civil, în vechea redacție, lăsa în mare parte doctrinei să definească buna-credință, în urma interpretării normelor juridice în materie de bună-credință, Codul civil modernizat stabilește criteriile de apreciere a acesteia, definind-o. Pornind de la formularea cuprinsă în art.1.-1:103 din Proiectul Cadrului comun de Referință (DCFR), legiuitorul definește buna-credință, la art. 11 alin. (1), după cum urmează: „Buna-credință este un standard de conduită al unei părți, caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic”.

Având în vedere rolul principiului buneicredințe în dreptul civil și frecvența aplicării acestuia, definirea lui era mai mult decât necesară, ea ușurând sarcina judecătorului în efectuarea testului de bună-credință. Mai mult ca atât, stabilirea unor repere legislative în evaluarea comportamentului de bună-credință condiționează aplicarea uniformă a normelor de drept civil în materie de bună-credință ca efect al instituirii algoritmului de structurare al intimei convingeri a judecătorului. Pe de altă parte, cercetările asupra conceptelor de o astfel de complexitate, precum este cel al buneicredințe, de regulă nu se soldează cu definiții și teorii unanim acceptate, ci mai degrabă creează teren fertil pentru noi dispute, care își pierd din intensitate în

fața unei definiții date de legiuitor. Evoluția simțitoare a raporturilor juridice de proprietate, cu precădere în ultima perioadă, în mod firesc a condiționat intervenirea cu modificări de modernizare și în cadrul instituțiilor pe acest segment, desigur cu implicații ale buneii-credințe. Așadar, instituții asupra cărora legiuitorul a intervenit cu modificări importante sunt cele ale uzucapiunii, dobândirii de bună-credință, gajului, acțiunii revocatorii etc.

Desigur, efectele oricăror modificări legislative se pot vedea doar în timp, ori acestea sunt determinate de diverși factori, inclusiv dinamica relațiilor sociale, cert e că modificările revoluționare aduse Codului civil sunt de o importanță deosebită, în primul rând, având în vedere că spectrul de relații pe care îl reglementează normele în cauză, ce privește întreaga societate și fiecare cetățean în parte, iar în doilea rând conținutul lor, trezește un sentiment de mândrie națională, întrucât astăzi avem un Cod civil cu adevărat modern, mizăm deci și pe modernizarea mentalității subiecților de drept civil și redirecționarea lor spre o exercitare a drepturilor și executare a obligațiilor cu bună-credință.

Referințe:

1. BĂIEȘU, S., ANTOHI, L., VOLCINSCHI, V. et al. *Ghidul judecătorului în materie civilă și comercială a Republicii Moldova: Instituții selectate*. Chișinău, 2004.

PUTEREA LUCRULUI JUDECAT PRIN PRISMA CEDO

Ion CARAMAN

Puterea lucrului judecat este definită ca fiind unul din principalele efecte ale hotărârii judecătorești, ceea ce presupune că o cerere nu poate fi judecată definitiv decât o singură dată, prezumându-se că soluția cuprinsă în hotărâre exprimă un adevăr și nu trebuie contrazisă de o altă hotărâre [1]. În opinia lui V. Iarkov, puterea lucrului judecat reprezintă acea calitate a actului judecătoresc, în virtutea căruia hotărârea obține obligativitate, exclusivitate, executorialitate și prejudicialitate [2].

Sub aspectul jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului (CtEDO), conceptul de putere a lucrului judecat reprezintă o expresie a principiului securității raporturilor juridice. Deși principiul respectiv nu este consacrat expres în textul art. 6 din Convenție, acesta a fost dezvoltat de către Curte în jurisprudența sa, prin interpretarea extensivă a articolului menționat. Securitatea raporturilor juridice presupune respectarea principiului caracterului irevocabil al hotărârilor judecătorești. Acest principiu cere ca nicio parte să nu aibă dreptul să solicite revizuirea unei hotărâri irevocabile și obligatorii doar cu scopul de a obține o reexaminare și o nouă determinare a cauzei [3].

Într-o altă accepțiune, securitatea raportului juridic presupune o situație de certitudine juridică care se extinde în viitor și este în favoarea unei persoane bazată, de obicei, pe un act judecătoresc, ori pe un alt eveniment ori act ca izvor de drept, indiferent de natura juridică a acestora. Securitatea raporturilor juridice, de obicei, privește o situație când o chestiune a fost soluționată și nu mai implică o nouă reexaminare. Securitatea raporturilor juridice nu vizează drepturi litigioase sau care nu au fost soluționate definitiv, ori care sunt pe rol, cu excepția situației când soluția este rezonabil previzibilă fie rezultând din coerența practicii ori în baza unei norme de lege clare și previzibile [4]. Pentru respectarea acestui principiu, statele trebuie să depună diligențe pentru a putea fi identificate procedurile judiciare conexe și să interzică redeschiderea unor proceduri judiciare referitoare la aceeași problemă, Curtea a stabilit ca instanțele sunt obligate să țină cont de constatările de fapt din procedurile judiciare anterioare, repunerea în discuție a situației soluționate definitiv prin alte hotărâri constituind o încălcare a articolului 6 §1 din Convenție.

Studiind practica CtEDO, constatăm existența unei vaste jurisprudențe în privința Republicii Moldova, sub aspectul respectării de către statul nostru a puterii lucrului judecat și, respectiv, a securității raporturilor juridice.

În anul 2014, a fost elaborat de către Direcția Generală Agent Guvernamental a Ministerului Justiției al Republicii Moldova, a fost

elaborat Studiul de compatibilitate „Evaluarea compatibilității practicii judiciare naționale în materia securității raporturilor juridice. Monitorizarea respectării principiului securității raporturilor juridice” [5].

Potrivit studiului respectiv, problemele izvorâte din nerespectarea principiului securității raporturilor juridice au fost clasificate în două categorii: încălcarea principiului *res judicata* prin anularea hotărârilor irevocabile și inconsistența practicii judiciare. Cu referire la practica judiciară unitară, care constituie unul din standardele securității raporturilor juridice, Republica Moldova nu a fost vizată în situația pretensei inconsistențe a practicii. Totuși, problemele inconsistenței practicii judiciare s-au ridicat într-o cauză comunicată Guvernului Republicii Moldova (*Vladimir ROMANENCO et Maria ROMANENCO c. la République de Moldova introduite le 30 août 2013*, cererea nr. 59252/13 [6]).

Cu referire la anularea hotărârilor irevocabile, Curtea a constatat încălcarea principiului *res judicata* de către autoritățile naționale prin admiterea apelurilor tardive și revizuirea hotărârilor la faza de executare. Cu referire la revizuirea hotărârilor judecătorești irevocabile, putem menționa cauzele: *POPOV c. MOLDOVEI* (nr. 2) (Cererea nr. 19960/04) [7]; *OFERTA PLUS S.R.L. c. MOLDOVEI* (Cererea nr. 14385/04) [8]. În ceea ce privește admiterea de către instanțele de judecată a apelurilor tardive, Republica Moldova a fost condamnată în cauzele: *ISTRATE c. MOLDOVEI* (Cererea nr. 53773/00) [9]; *MELNIC c. MOLDOVEI* (Cererea nr. 6923/03) [10].

Din analiza jurisprudenței CtEDO cu privire la Republica Moldova, putem constata că puterea lucrului judecat al hotărârii judecătorești și, respectiv, securitatea raporturilor juridice a fost afectată prin următoarele:

Recursul în anulare, cale extraordinară de atac, prevăzută de Codul de procedură civilă al Republicii Moldova din 26 decembrie 1964. Cu ajutorul acestui instrument, Procurorul General și, după caz, adjuncții lui, puteau contesta orice hotărâre judecătorească irevocabilă, în lipsa unor limite temporale. Prin urmare, efectele unei hotărâri judecătorești irevocabile, care vin să asigure securitatea

raporturilor juridice, puteau fi înlăturate prin utilizarea căii respective de atac.

Revizuirea, o cale de atac de retractare, care presupune redeschiderea procedurilor judiciare în privința unei cauze civile. Aceasta nu presupune rejudecarea cauzei în mod implicit, ci doar ca efect al admiterii cererii de revizuire, ceea ce prezumă existența temeiurilor în acest sens. Deși Curtea a constatat că procedura de revizuire prevăzută de art. 449-453 ale Codului de procedură civilă servește, într-adevăr, scopului de a corecta erorile judiciare și omisiunile justiției și este compatibilă cu art. 6 al Convenției, în cazurile menționate mai sus, Curtea a reținut că revizuirea a fost utilizată contrar scopului său.

Având în vedere cauzele de condamnare a Republicii Moldova de către CtEDO, putem constata că, în mare măsură, viciile legislative care puneau în pericol securitatea și stabilitatea raporturilor juridice au fost înlăturate (excluderea recursului în anulare etc). Aceasta indică asupra faptului că asigurarea respectării principiului respectiv este determinată, în mare măsură, de calitatea legilor adoptate cât și de interpretarea și aplicarea unitară a acestora de către instanțele de judecată. Elementele pe care se bazează principiul securității juridice sunt certitudinea și predictibilitatea dreptului. Acestea sunt necesare pentru a menține încrederea legitimă a cetățenilor în activitatea instanțelor. La fel, în prezent se observă tendința de micșorare a numărului de cereri de revizuire aflate pe rolul instanțelor de judecată, inclusiv diminuarea numărului de cereri de revizuire admise de către instanțe.

Astfel, pentru a fortifica principiul securității raporturilor juridice, este necesar a adapta normele legale la condițiile de claritate și previzibilitate a legii, or respectarea principiului securității juridice pentru existența statului de drept impune o mai mare atenție acordată calității legii. Asigurarea respectării principiului securității juridice pentru existența statului de drept trebuie să reprezinte o prioritate.

Referințe:

1. ROȘU, C., DĂNILĂ, L. *Drept procesual civil*. Ediția 5. București: C.H. Beck, 2007, pp. 279-280.

2. ЯРКОВ, В.В. *Гражданский процесс: Учебник для вузов*. Wolters Kluwer, 2006, c. 179.
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”, pct. 16, par. 3.
4. Studiul de compatibilitate „Evaluarea compatibilității practicii judiciare naționale în materia securității raporturilor juridice. Monitorizarea respectării principiului securității raporturilor juridice”, elaborat de Direcția Generală Agent Guvernamental a Ministerului Justiției al Republicii Moldova, p. 4.
5. http://www.justice.gov.md/public/files/file/studii/studii_srsj/DGAG_SRJ_Study_verificat.pdf.
6. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-144095%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-144095%22]}).
7. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-112632%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-112632%22]})
8. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2214385/04%22\],%22languageisocode%22:\[%22RUM%22\],%22appno%22:\[%2214385/04%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-112643%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2214385/04%22],%22languageisocode%22:[%22RUM%22],%22appno%22:[%2214385/04%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-112643%22]})
9. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-112864%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-112864%22]})
10. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%226923/03%22\],%22languageisocode%22:\[%22RUM%22\],%22appno%22:\[%226923/03%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-112640%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%226923/03%22],%22languageisocode%22:[%22RUM%22],%22appno%22:[%226923/03%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-112640%22]})

CLASIFICAREA PROBELOR ÎN PROCESUL CIVIL

Felicia CHIFA

Cuvântul „*probă*” provine de la latinescul *probatio*, care la rândul său își are originea în cuvântul *probus* cu sensul de bun, onest. În literatura de specialitate probele au fost definite într-un *sens larg* fie ca acțiunea de stabilire a existenței sau inexistenței unui fapt, fie chiar rezultatul probațiunii. În *sens restrâns*, probele reprezintă informațiile pertinente care direct sau indirect pot confirma sau infirma circumstanțele de fapt, care au importanță pentru soluționarea justă a

cauzei, exprimate într-o anumită formă procesuală, care sunt administrate într-o consecutivitate procesuală stabilită de lege. *În sens tehnic*, prin probă înțelegem mijloacele legale folosite pentru convingerea instanței în existența sau lipsa faptelor litigioase [1, p. 73].

Conform art. 117 alin. (1) Cod de procedură civilă al Republicii Moldova, probele în cauzele civile sunt definite ca *elementele de fapt, dobândite în modul prevăzut de lege, care servesc la constatarea circumstanțelor ce justifică pretențiile și obiecțiile părților, precum și altor circumstanțe importante pentru justa soluționare a cauzei*.

Pentru a examina probele multiaspectual, trebuie să menționăm că natura lor juridică este triplă:

- în primul rând, probele au un anumit conținut – informația despre circumstanțele cauzei;
- în al doilea rând, au o formă procesuală, numită mijloc de probă (explicațiile părților și altor persoane interesate, depozițiile martorilor, înscrisurile, probele materiale, înregistrările audio-video, concluziile expertului);
- în al treilea rând, probele trebuie să urmeze o anumită ordine de administrare (colectare, prezentare și cercetare).

Potrivit art. 117 alin. (3) CPC, probele obținute cu încălcarea legii nu au putere de probațiune și nu pot fi puse de instanță în temeiul hotărârii.

Din cele menționate, *probe în procesul civil sunt considerate, orice informații, date despre fapte obținute în modul stabilit de lege, în baza cărora instanța de judecată stabilește existența sau inexistența împrejurărilor care justifică pretențiile și obiecțiile părților, precum și alte circumstanțe care au importanță pentru solutionarea justă a pricinii*.

Clasificarea probelor prezintă o importanță atât practică cât și teoretică, deoarece datorită grupării probelor în anumite categorii, putem scoate în evidență particularitățile lor pentru prezentarea, administrarea și aprecierea fiecărui tip de probe.

În literatura de specialitate sunt relevate mai multe criterii de clasificare, dintre care consideram că au o deosebită importanță următoarele:

1. *După legătura cu faptul ce urmează a fi probat*, probele pot fi *directe sau indirecte*.

Probele directe dovedesc prin ele însele raportul litigios (înscrisul constator al actului juridic cu privire la care există litigiul).

Probele indirecte sunt cele care stabilesc faptul generator, modificator sau extinctiv de drepturi printr-un fapt intermediar, vecin sau conex, recurgându-se la raționament deductiv sau inductiv. Spre exemplu, actul care dovedește transferul bancar întrun litigiu cu privire la existența unui contract de împrumut. Din examinarea probelor indirecte rezultă, cel puțin, doua concluzii despre existența sau inexistența faptului care face parte din obiectul probațiunii: ele sunt necesare întrun număr mai mare instanței pentru a putea condiționa anumite concluzii și a exclude altele. Procesul de examinare a probelor indirecte durează mai mult în timp, deseori probele indirecte luate în cumul pot confirma sau infirma veridicitatea unei probe directe. Totodată, nu rezultă că probele indirecte au o importanță mai redusă în raport cu probele directe, iar deseori prin cumulul probelor indirecte poate fi combătută veridicitatea unei probe directe.

2. *După natura și sursa lor de formare*, probele pot fi *personale* și *materiale*. Probele sunt *materiale* dacă perceperea faptului se face cu ajutorul unui obiect material (probele materiale, inscrierile). Probele materiale pot oferi informație importantă pentru soluționarea justă a cauzei prin înfățișarea, starea sau particularitățile lor. *Personale*, când faptul este relatat instanței de anumite persoane (explicațiile părților, depozițiile martorilor), nefiind rezultatul observației judecătorului.

În literatura de specialitate s-a înaintat și o categorie de probe mixte care au în sine caracteristicile probelor personale și ale celor materiale. Ca exemplu, ar fi concluziile expertului, întrucât expertul cercetează mai întâi proba materială, ulterior își formează concluzia personală.

La cercetarea probelor personale, se ia în considerare personalitatea celui care relatează, în special calitățile acestuia de a recepționa, păstra și reda informația, dar și în vederea determinării interesului juridic sau nejuridic în soluționarea cauzei.

3. *În funcție de modul de formare*, probele pot fi *primare* sau *secundare* (derivate). Probele primare sunt luate din prima sursă (ca exemplu, depoziția martorului ocular, probele materiale). Probele derivate ajung la cunoștința judecătorului printr-un factor intermediar (de exemplu, copia înscrisului, fotografia bunului viciat etc.). În cercetarea acestor tipuri de probe trebuie de luat în considerare faptul

ca probele derivate nu sunt mai puțin importante pentru soluționarea cauzei decât cele primare, doar că la examinarea acestora trebuie de ținut cont de procesul de formare a lor. Menționăm ca legislația procesuală dă prioritate probelor primare. Spre exemplu, *Înscrisul se depune în original când, conform legii sau unui alt act normativ, circumstanțele cauzei trebuie confirmate numai cu documente în original și când, ca urmare a soluționării cauzei, înscrisul își pierde efectul juridic sau când copiile de pe documentul prezentat au cuprinsuri contradictorii, precum și în alte cazuri când instanța consideră necesară prezentarea originalului*, (art.138 alin. (4) CPC).

4. În coraport cu momentul apariției litigiului, probele pot fi preconstituite sau create după apariția litigiului. Cele preconstituite sunt formate anterior apariției diferendului între părți și, de aceea, sunt mai obiective, valoarea lor depinzând de respectarea unor formalități.

În literatura de specialitate există și alte criterii de clasificare.

Spre exemplu, în funcție de partea care prezintă probele – probe care confirmă pretențiile reclamantului și probe care confirmă obiecțiile pârâtului; în funcție de rezultatul aprecierii – veridice și neveridice. Însa aceste criterii au importanță mai mult teroretică decât practică.

Conchidem că clasificarea probelor permite studierea lor mai aprofundată, precum și relevarea importanței lor pentru soluționarea unei cauze concrete. Prin clasificare nu se urmărește însă o ierarhizare a probelor, întrucât, de regulă, toate probele sunt lasate la libera apreciere a judecătorului, care își va forma intima convingere independent de felul sau cantitatea elementelor de dovadă prezentate. [2, p. 35].

Referințe:

1. ТРЕУШНИКОВ, М.К. *Судебные доказательства*. Москва: Городец, 1999. 282 с.
2. FODOR, M. *Probele în procesul civil*. București: Universul juridic, 2006. 507 p.

MORALA ȘI DREPTUL ÎN RAPORTURILE DE FAMILIE

Valentina CEBOTARI

Exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor familiale în ultimele decenii este socotită o întrebare privată și, din acest considerent, studiarea relațiilor atât sub aspect moral, cât și juridic a fost lăsată sub tăcere, reducându-se la prevederile art.28 din Constituția Republicii Moldova care proclamă că „statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată”.

Din acest considerent, punctarea unor repere privind realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor familiale este pe cât de necesară, pe atât de importantă pentru a nu se ajunge la afirmația lui A. Boca „... când familia nu va mai fi întemeiată pe Taina căsătoriei, oamenii vor fi o turmă de fiare destrăbălate” [1, p. 7].

Cea mai importantă formă de comunitate umană de la origini și până în prezent este familia. Sub aspect sociologic familia desemnează grupul de persoane ce convețuiesc împreună și între care există interese de ordin spiritual, biologic, economic, etico-cultural etc., iar sub aspect juridic, familia poate fi definită ca fiind un grup de persoane legate prin căsătorie, rudenie, adopție și alte raporturi asimilate raporturilor de familie între care există drepturi și obligații stabilite de lege și de morala societății.

Familia a existat chiar de la Creație păstrându-și rolul principal și astăzi. În dezvoltarea sa, după cum scriu autorii Henri Luis Morgan [2, p.115] familia a trecut prin cele trei etape ale dezvoltării omenirii: sălbătăcia; barbarismul și civilizația.

Au existat următoarele forme de familie: promiscuitate în care familia se baza doar pe raportul de consanguinitate și trăia din ceea ce-i oferea natura; *punalua* – o căsătorie în grup din care erau excluse rudele apropiate și scopul principal al căreia era procrearea; *monogamia*, adică familia pereche care avea descendenți ce veneau la moștenirea bunurilor părintești. Această din urmă formă este caracteristică pentru perioada când societatea s-a divizat în clase, a apărut proprietatea privată și statul ca putere de protecție a familiei și proprietății private.

Așadar, familia monogamă, în lumea creștină, iar deseori și în lumea altor religii, a ocupat cert locul ce i-a fost destinat de veacuri, formând celula de bază a oricărei societăți civilizate. Ea se caracterizează prin faptul că se întemeiază pe căsătorie, rudenie, adopție sau alte raporturi asimilate de lege, sub diferite aspect, cu cele de familie; există pe drepturile și obligațiile dintre membrii săi asigurând susținerea morală și material reciprocă.

Conform art.6 Codul familiei, persoanele fizice își realizează de sine stătător drepturile ce le aparțin și iau naștere din relațiile familiale și această realizare, cât și îndeplinirea obligațiilor, nu trebuie să lezeze drepturile, obligațiile, libertățile și interesele legitime ale altor membri ai familiei și altor persoane. Legislația familială nu conține prevederi concrete asupra modalităților de exercitare a drepturilor și îndeplinire a obligațiilor, de aceea acestea pot fi împrumutate din legislația civilă în temeiul art.4 Codul familiei care stabilește că „...pentru reglementarea relațiilor personale nepatrimoniale și patrimoniale dintre membrii familiei, nereglementate de legislația familială, se aplică legislația civilă în măsura în care aceasta nu contravine esenței relațiilor familiale”.

Astfel, conform art.10 Cod civil „...persoanele fizice trebuie să-și exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri.” Prevederile expuse sunt totalmente valabile pentru relațiile de familie, deoarece acestea prin esența lor se bazează pe încredere și afecțiune între membrii familiei. Buna-credință, fiind definită în Codul civil „...conduită caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți...” este piatra de temelie a oricărei familii, fără un așa comportament din partea fiecărui membru al familiei aceasta dispare.

Exercitarea obligațiilor în conformitate cu bunele moravuri este un element caracteristic pentru fiecare societate în parte. *Dicționarul explicativ al limbii române* definește morala ca „ansamblul normelor de convingere, de comportare a oamenilor unii față de alții și față de colectivitate și a căror încălcare nu este sancționată de lege, ci de opinia publică” [3, p.652]. Din cele expuse, reiese că în fiecare

societate există o morală, un etalon de conduită și cei care nu îl respectă sunt dezaprobați de colectivitate, iar acest lucru ar trebui să-l influențeze pe cel ce a greșit sau intenționat a încălcat regulile. Dacă oamenii sunt ținuti la respectul legii și al moralei, atunci dezaprobarea colectivității poate influența individul la un comportament mai bun, dar atunci când într-o societate nu se mai ține cont de normele morale, indivizii procedează după bunul lor plac, asigurându-și doar propriul interes. Un exemplu trist îl trăim în prezent – ignorarea moralei și a legii a dus la majorarea numărului divorțurilor, a abandonului de familie, a majorării numărului de copii și bătrâni lipsiți de sprijinul moral și material al membrilor familiei.

Chiar dacă raporturile de familie sunt private, drepturile nu pot fi realizate, fără a ține cont de drepturile altor membri ai familiei, iar obligațiile atât morale, cât și legale nu pot fi ignorate. Normele juridice privind răspunderea juridică familială prevăd puține posibilități de a sancționa persoana ce a încălcat buna-credință, sau a abuzat de dreptul subiectiv familial (decăderea din drepturile părintești, luarea copilului fără decăderea din drepturile părintești, scutirea de plata întreținerii, refuzul de a apăra dreptul etc...) și acestea sunt aplicate foarte selectiv, nu întotdeauna au efect pozitiv sau de restabilire a drepturilor încălcate.

În concluzie, venim cu propunerea ca în Codul familiei să fie introdusă noțiunea de „abandon de familie” pentru cazurile când sunt lăsați fără grijă și întreținere, pentru o perioadă ce depășește șase luni de zile, copiii minori, părinții inapți de muncă ce necesită sprijin material, cât și alte rude apropiate. Persoanele responsabile ar putea fi sancționate material; cu interdicții de plecare peste hotarele țării, cât și interdicții de a activa în domeniul educației sau al ocrotirii minorilor, sau al persoanelor vârstnice.

Referințe:

1. BOCA, A. *Ridicarea căsătoriei la înălțimea de Taină*. Făgăraș: Agaton, Colecția Ortodoxia, 2003.
2. ЭНГЕЛЬС, Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. В: *Философский словарь*. Под ред. И.Т. ФРОЛОВА, 4-е изд. Москва: Политиздат, 1981. 445 с.
3. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția II-a. București: Universul Enciclopedic, 1996. 1194 p.

ASPECTE CALIFICATIVE ALE PRACTICILOR CONCERTATE

Ilie CRECIUN

Normele dreptului concurenței solicită fiecărei întreprinderi să își determine strategia pe piață în mod individual. În situația în care întreprinderile înlătură sau reduc presiunile concurențiale existente pe piață apelând la diverse forme de cooperare între concurenți, putem fi în prezența unor practici concertate.

Astfel, una dintre formele de manifestare a acordurilor anticoncurențiale sunt practicile concertate, definite de Legea concurenței nr. 183/2012 [1] drept o modalitate de coordonare a acțiunilor dintre întreprinderi independente și/sau grupuri independente de întreprinderi, prin care cooperarea practică dintre acestea înlocuiește în mod intenționat riscurile concurenței, fără ca între întreprinderile sau grupurile de întreprinderi să fi existat un acord.

În literatura de specialitate se menționează faptul că într-o practică concertată, întreprinderile nu se angajează nici chiar moral, ci aduc la cunoștința celorlalte întreprinderi intențiile lor, nefăcând un plan comun. Nu ar trebui să se deducă că orice contact între întreprinderi este o practică concertată, căci aceasta din urmă presupune ca respectivul contact să cuprindă informații asupra comportamentului pe piață al uneia sau alteia dintre întreprinderi sau a amândurora. Au fost considerate ca relevând existența unor practici concertate: majorarea în mai multe rânduri cu procente identice prețul aceleiași serii de produse, în același moment; schimbul de date statistice și de informații generale, comunicarea generală a prețurilor de vânzare, livrare; faptul a două întreprinderi străine, de a nu livra un produs determinat pe piața unui stat membru decât singurului producător al acestui produs; schimbul de directori dintre întreprinderi; repartizarea de fapt a piețelor între doi principali producători de sodă; transmiterea regulată a facturilor cu indicarea numelui clienților [2, p. 115].

Întâlnirea voințelor în cazul practicilor concertate este mai puțin evidentă decât în cazul acordurilor, căci nu există un veritabil schimb de consimțăminte ca în materie de contracte, dar o juxtapunere de consim-

țăminte realizată prin difuzarea informațiilor, prin dezvoltarea atitudinii sale pe o piață, prin reducerea nivelului de incertitudine [3, p. 33].

După Ioan Lazăr, în vederea reținerii existenței unei practici concertate trebuie să se urmărească existența unor elemente, precum:

- Existența unor forme de coordonare sau cooperare practică între întreprinderi.

- Realizarea coordonării între întreprinderi cu ajutorul unor contacte directe sau indirecte între aceștia.

- Scopul sau efectul contactelor directe sau indirecte dintre întreprinderi să fie acela de a influența comportamentul sau strategia pe piață a întreprinderilor vizate [4, p. 24].

Coordonarea sau cooperarea practică care poate duce la constatarea existenței unei practici concertate pe piață poate îmbrăca diverse forme și nu necesită întodeauna existența unui plan al coordonării între întreprinderi. Atât în literatura juridică, cât și în jurisprudența Uniunii Europene s-a determinat că stabilirea paralelă a prețurilor pe o piață, în lipsa unor justificări care să țină de natura oligopolistică a piețelor, poate constitui o practică concertată. S-a reținut astfel că piețele cu condiții normale de concurență prezintă o probabilitate redusă pentru ca întreprinderile să fixeze prețurile la același nivel, în lipsa unei înțelegeri secrete, datorită diferențelor existente în structura costurilor suportate de fiecare întreprindere în parte. La realizarea unor practici, concertate contribuie schimburile de date statistice și de informații generale, comunicarea reciprocă a prețurilor și a cantităților vândute, a condițiilor de plată și de livrare între întreprinderi, a datelor de identificare a clienților etc. [5, p. 165].

Totodată, jurisprudența europeană relevantă a reținut că practica concertată reprezintă o formă de coordonare între cel puțin două întreprinderi care, fără a atinge stadiul de înțelegere, urmărește substituirea riscurilor concurențiale prin cooperarea practică dintre ele, acest fapt conducând la condiții de concurență artificială pe piață, având în vedere natura produselor, importanța și numărul întreprinderilor, precum și mărimea și natura pieței [6, p. 79].

Într-o cauză [7] referitoare la conduita a cinci operatori de telefonie mobilă din Țările de Jos, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a

subliniat că noțiunile „acorduri”, „decizii ale asociațiilor de întreprinderi” și „practici concertate” cuprind, din punct de vedere subiectiv, forme de coliziune care au aceeași natură și nu se disting decât prin intensitatea lor și prin formele în care se manifestă.

În aceeași cauză, referitor la practicile concertate, Curtea a menționat că, deși este adevărat că un comportament paralel al întreprinderilor concurente nu se explică în mod necesar printr-o concertare care încalcă concurența, trebuie să se considere că are un obiect anticoncurențial, un schimb de informații care poate elimina incertitudini ale persoanelor interesate în privința datei, a amplitudinii și a modalităților de adaptare pe care întreprinderea interesată trebuie să le pună în aplicare. Schimbul de informații dintre concurenți are un obiect anticoncurențial, atunci când poate elimina incertitudinile legate de comportamentul avut în vedere de întreprinderile interesate.

În aceeași ordine de idei, într-o altă cauză [8], Curtea a statuat că *„În ceea ce privește comportamentele calificate drept practici concertate, și anume, reuniunile periodice ale producătorilor de polipropilenă și comunicarea făcută de Anic către ICI la sfârșitul lunii octombrie 1982 cu privire la aspirațiile sale în termeni de volume ale vânzărilor pentru primul trimestru al anului 1983, Tribunalul s-a bazat, la punctul 201, pe afirmația conform căreia, în urma acțiunii concertate intervenite în cursul reuniunilor producătorilor de polipropilenă, Anic trebuia în mod necesar să țină seama, direct sau indirect, de informațiile obținute în cursul acestor reuniuni pentru a stabili politica pe care intenționa să o adopte pe piață. De asemenea, conform Tribunalului, concurenții acesteia trebuiau în mod necesar să țină seama, direct sau indirect, de informațiile pe care Anic le dezvăluise acestora cu privire la comportamentul pe care aceasta îl adoptase sau pe care urma să îl adopte pe piață, pentru a stabili politica pe care intenționau să o aplice pe piață”.*

Prin urmare, putem deduce faptul că practicile concertate au cel mai mic grad de intensitate al realizării unei înțelegeri între întreprinderi. Se poate spune chiar că această formă de acord anticoncurențial nu presupune o înțelegere, o compatibilitate de voințe

ale întreprinderilor. Elementul important pentru caracterizarea practicii concertate, așa cum relevă și jurisprudența europeană, este ca o informație strategică a unui concurent să fie posedată de un alt concurent. Cooperarea poate îmbrăca forma unui schimb de informații sau a unei comunicări de informații de la o întreprindere la alta.

Cunoașterea unei informații strategice a concurentului deja impune întreprinderii un anumit comportament. Nivelul de incertitudine referitoare la conduita de pe piață a rivalului este mai redus, iar întreprinderea își ajustează politicile antreprenoriale conform noilor informații deținute sau, din contra, le menține, astfel realizându-se o practică concertată.

În acest context, considerăm că practica concertată reprezintă o formă de coordonare a conduitei dintre întreprinderi independente, concurente, fără a fi bazată pe o înțelegere, cooperarea dintre acestea substituind în mod intenționat riscurile aferente mediului concurențial liber.

Referințe:

1. Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr. 193-197 din 14.09.2012.
2. DUMITRU, M. *Dreptul concurenței*. Iași: Institutul European, 2011.
3. BULMAGA, O. Practicile concertate ca modalitate a acordurilor anticoncurențiale (studiu comparat). În: *Revista Legea și viața*, septembrie, 2012.
4. LAZĂR, I. Înțelegerile anticoncurențiale între întreprinderi în dreptul european al concurenței. În: *Pandectele Române*, nr. 5/2015.
5. LAZĂR, I. *Dreptul Uniunii Europene în domeniul concurenței*. București: Universul Juridic, 2017.
6. SANDU, F., BĂLĂȘOIU, A. *Dreptul european al concurenței. Note de curs. Practică judiciară*. București: Universul Juridic, 2017.
7. Hotărârea CJUE din 04.06.2009, cauza nr. C-8/08, T-Mobile Netherlands BV și alții contra Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit. Disponibil: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74817&pageIndex=0&doclang=RO&mde=1st&dir=&occ=first&part=1&cid=974902> (accesat la 25.03.2019).
8. Hotărârea CJUE din 08.07.1999, cauza C-49/92 P, Comisia Comunităților Europene împotriva Anic Participazioni SpA. Disponibil: <http://curia.europa.eu> (accesat la 25.03.2019).

ACȚIUNILE AFIRMATIVE APLICABILE ÎN SFERA MUNCII

Tatiana MACOVEI

Orice persoană are dreptul la muncă, iar exercitarea acestui drept trebuie să fie asigurată în afara oricărei discriminări. Însă pe piața muncii, din păcate, deseori asistăm la cazuri de discriminare în baza diferitelor criterii. Pentru a reduce discriminarea în sfera muncii legiuitorul a instituit diferite mecanisme, iar unul din acestea îl reprezintă acțiunile afirmative. Acțiunile afirmative cuprind un ansamblu de măsuri întreprinse în scopul asigurării egalității efective a persoanelor în toate domeniile vieții publice, iar pentru studiul nostru prezintă interes acțiunile afirmative de pe piața muncii. Aceste acțiuni se referă la un spectru larg de aspecte, cum sunt angajarea, condițiile de muncă, plata salariului, instruirea și formarea profesională, avansarea pe linie profesională etc.

Scopul-țintă al acțiunilor afirmative este de a crește proporția persoanelor subreprezentate în anumite domenii ale pieței muncii. Asigurarea oportunităților egale prin acțiuni afirmative este, pe lângă recunoașterea formală a dreptului la egalitate și la nediscriminare, unul dintre elementele cruciale ale incluziunii sociale. Categoriile sociale dezavantajate și expuse riscului excluziunii sociale pe piața muncii din Republica Moldova, sunt persoanele cu dizabilități, femeile, romii, tinerii specialiști, persoanele de vârstă prepensionară sau pensionarii. Aceste categorii de persoane au nevoie de șanse egale și de respect atât din partea comunităților proprii, cât și din partea populației privilegiate, pentru ca să se poată afirma pe piața muncii în acord cu nevoile, aspirațiile și interesele lor.

Multe dintre statele Uniunii Europene au introdus în legislațiile lor măsurile afirmative în favoarea persoanelor discriminate în domeniul raporturilor juridice de muncă, cum ar fi, de exemplu, un anumit număr obligatoriu de posturi de muncă pentru femei sau un număr obligatoriu de femei la diverse niveluri politice.

Acțiunile afirmative presupun, pe de o parte, recunoașterea dezavantajelor acumulate de grupurile respective, precum și dezvoltarea

de politici și de practici care ajută la depășirea dificultăților acestor persoane în scopul ajutării lor de a se integra mai ușor în societate. Acțiunile afirmative implică adoptarea unor măsuri politice menite să conducă la o reprezentare proporțională a unor grupuri sociale într-o multitudine de domenii, domenii în care grupurile în cauză au fost în mod tradițional marginalizate sau sunt doar incidental reprezentate.

În Republica Moldova, măsurile afirmative în diferite acte normative au denumiri diferite. Codul muncii [1] nu definește direct măsurile afirmative, însă art.8 alin.(2) prevede că „nu constituie discriminare stabilirea unor diferențieri, excepții, preferințe sau drepturi ale salariaților, care sunt determinate de cerințele specifice unei munci, stabilite de legislația în vigoare, sau de grija deosebită a statului față de persoanele care necesită o protecție socială și juridică sporită”. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012 [2] sinonim termenilor de acțiuni afirmative folosește termenul *măsuri pozitive*, definindu-l drept „acțiuni speciale provizorii luate de autoritățile publice în favoarea unei persoane, unui grup de persoane sau a unei comunități, vizând asigurarea dezvoltării lor firești și realizarea efectivă a egalității acestora în raport cu celelalte persoane, grupuri de persoane sau comunități”. Iar Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității de șanse dintre femei și bărbați nr. 5/2006 [3], *acțiunile afirmative* sunt acțiunile speciale temporare de accelerare a obținerii unei egalități reale între femei și bărbați, cu intenția de eliminare și prevenire a discriminării ori a dezavantajelor ce rezultă din atitudinile, comportamentele și structurile existente.

Art. 9 alin.(2) al legii date prevede că angajatorul va efectua angajarea prin metode care să asigure accesul egal al femeilor și al bărbaților la muncă, inclusiv prin acțiuni afirmative.

Deci, la etapa actuală, reglementările naționale permit aplicarea acțiunilor afirmative în privința persoanelor discriminate pe piața muncii, urmărindu-se scopul de a asigura accesul în mod egal al tuturor persoanelor în câmpul muncii.

Potrivit jurisprudenței Curții Europene de Justiție, proporționalitatea măsurilor întreprinse în vederea asigurării unei

reprezentări proporționale a femeilor și a bărbaților în domeniul raporturilor de muncă va fi măsurată cu strictețe. Curtea Europeană de Justiție este în general prudentă, în ceea ce privește gradul în care acțiunile afirmative pot prevala asupra principiului echității sau al principiului egalității. Numai în anumite circumstanțe, în care măsurile specifice nu sunt necondiționate și absolute, Curtea Europeană de Justiție va permite ca normele naționale să intre sub incidența derogării de la principiul echității prevăzute la art. 2 alin.(4) al Directivei 76/207/CEE.

Acțiunile afirmative reprezintă o soluție de ultimă instanță. Funcționarii instanțelor care se ocupă cu un caz ce presupune aplicarea acțiunilor afirmative trebuie să se asigure că toți candidații auți în vedere de către angajatorul în cauză, inclusiv cei care nu sunt vizati de acțiunile afirmative, sunt evaluați în mod obiectiv și corect pentru funcția respectivă. Măsurile speciale se pot utiliza numai când, în urma unei evaluări obiective, un număr de candidați, în rândul cărora se află și persoane din grupul vizat, sunt evaluați ca fiind capabili să îndeplinească rolul disponibil. Numai în astfel de circumstanțe membrul unui grup vizat, care este selectat în virtutea discriminării istorice anterioare practicate la locul de muncă, poate fi selectat cu prioritate față de o persoană care se află în afara grupului vizat.

Acțiunile afirmative trebuie să aibă un caracter temporar, implicând adoptarea unor măsuri politice menite să conducă la o reprezentare proporțională a persoanelor defavorizate pe piața muncii într-o multitudine de domenii, domenii în care aceste persoane au fost în mod tradițional marginalizate sau sunt doar incidental reprezentate. Acțiunile afirmative presupun, pe de o parte, recunoașterea dezavantajelor acumulate de grupurile respective, precum și dezvoltarea de politici și de practici care ajută la depășirea dificultăților.

Drept exemplu de acțiune afirmativă în favoarea femeilor întreprinsă în sfera muncii invocăm prevederile legii RM referitor la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. Astfel, potrivit legii citate nu se vor considera fapte discriminatorii ale angajatorilor următoarele acțiuni întreprinse în domeniul angajării de personal feminin: stabilirea cerințelor privind vârsta minimă și maximă,

experiența profesională sau durata de serviciu în procedurile de angajare în câmpul muncii, atunci când acestea sunt prevăzute de lege și sunt necesare într-o societate democratică (ex. stabilirea prin lege a nomenclatorului de munci la care nu sunt admise tinerele sub vârsta de 18 ani); protejarea specială a femeilor însărcinate și a mamelor în perioada sarcinii și alăptării; cerințele de calificare pentru activități în care particularitățile de sex constituie un factor determinant datorită specificului condițiilor și modului de desfășurare a activităților respective (ex. angajarea în calitate de psiholog doar a femeilor în centrele de asistență psihologică și socială a femeilor victime ale violenței domestice); anunțurile speciale de angajare a persoanelor de un anumit sex la posturile în care, în virtutea naturii sau condițiilor speciale de prestare a muncii prevăzute de lege, sexul este determinant (ex. anunțurile cu privire la angajarea bărbaților în calitate de hamali); stabilirea prin lege a categoriilor de munci unde nu sunt admise femeile în general, iar femeile gravide în mod special; acțiunile afirmative (pozitive) etc.

Concluzionând, afirmăm că nediscriminarea și prețuirea diversității în muncă nu trebuie privite doar ca obligații ale statului. Aceste valori sociale ar trebui să fie incluse în cultura organizațională a tuturor angajatorilor din Republica Moldova.

Referințe:

1. Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 159-162/648 din 29.07.2003.
2. Legea Republicii Moldova nr.121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.103/355 din 29.05.2012.
3. Legea Republicii Moldova nr. 5-XVI cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați din 09.02.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 47-50/2005 din 24.03.2006.

EVOLUȚIA REGLEMENTĂRILOR ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII ȘI SĂNĂTĂȚII ÎN MUNCĂ

Felicia PĂSCĂLUȚĂ

La etapa actuală, organizarea securității muncii și asigurarea dreptului salariatului la securitatea muncii este asigurată conform stipulațiilor cuprinse în Legea securității și sănătății în muncă nr. 186 din 10.07.2008 (în vigoare la data de: 01.01.2009) [1].

Noțiunea de „securitate și sănătate în muncă” este definită atât în instrumentele internaționale și în actele normative naționale, cât și în literatura juridică de specialitate. Astfel, Legea securității și sănătății în muncă, în art. 1, definește termenul de *securitate și sănătate în muncă* drept „un ansamblu de activități având ca scop asigurarea celor mai bune condiții de lucru, apărarea vieții, sănătății, integrității fizice și psihice a lucrătorilor”. Constituția RM și CM al RM nu definesc noțiunea de „securitate și sănătate în muncă” și nici nu determină conținutul acestei noțiuni.

În literatura de specialitate, sunt consacrate diferite definiții și tratări ale noțiunilor de „securitate și sănătate în muncă” și „protecție a muncii”. Astfel, în opinia doctrinarului român Alexandru Țiclea [2, p. 319], „securitatea și sănătatea în muncă, instituție a dreptului muncii, este un ansamblu unitar de norme juridice imperative care au ca obiect reglementarea relațiilor sociale ce se formează cu privire la organizarea multilaterală, desfășurarea și controlul proceselor de muncă, în scopul asigurării condițiilor optime, la nivelul științei și tehnicii moderne, pentru apărarea vieții, integrității corporale și sănătății tuturor participanților în acest proces, prevenirea accidentelor de muncă și a îmbolnăvirilor profesionale”.

O apreciere originală este dată conceptului de „protecție a muncii” de către autorii Valer Dorneanu și Gheorge Bădică [3, p. 283], care afirmă că „*într-o accepțiune largă, protecția muncii constituie o componentă importantă a protecției sociale*”. În susținerea afirmației date, acești doctrinari români invocă prevederile art. 38 alin. (2) din Constituția României care, după ce consacră dreptul salariaților la

protecție socială, precizează că măsurile de protecție privesc, în primul rând, securitatea și igiena muncii.

Totodată, cercetătorul Tiberiu Medeanu [4, p. 8] concluzionează că lexemul „protecția muncii”, în accepțiunea sa juridică, „cuprinde totalitatea normelor de drept referitoare la obligațiile celor care concep, organizează sau conduc procesul de muncă și a celor care desfășoară efectiv diverse activități, în scopul realizării măsurilor tehnice necesare pentru apărarea vieții și integrității corporale”. *Este apreciabilă tratarea multiaspectuală a termenului „protecția muncii”, fiind foarte importantă delimitarea corpului de norme juridice ce formează instituția protecției muncii, precum și diferențierea grupului de relații de protecție a muncii în ansamblul relațiilor sociale, supuse reglementării juridice, pentru realizarea principalei finalități: corecta calificare a relațiilor drept raporturi juridice de protecție a muncii și aplicarea ulterioară a normelor corespunzătoare, din cadrul instituției de protecție a muncii.*

Doctrinarul român Ovidiu Ținca [5, p. 13], după o amplă analiză a noțiunii de protecție a muncii, a deslușit sensul acesteia în felul următor: „protecția muncii cuprinde ansamblul normelor juridice care reglementează relațiile sociale stabilite între cei care organizează, conduc sau controlează munca și organele administrației de stat pe de o parte, cât și acea parte a raporturilor juridice de muncă care privesc asigurarea celor mai bune condiții în desfășurarea procesului de muncă având ca scop protejarea sănătății și vieții participanților la procesul de muncă, prin prevenirea accidentelor de muncă sau a îmbolnăvirilor profesionale”.

Literatura de specialitate din Federația Rusă oferă noi conotații și atribute ale noțiunii „protecția muncii”. Bunăoară, doctrinarul rus I. Kiseleov [6, p. 289] analizează protecția muncii în calitate de instituție a dreptului muncii, „reprezentând un ansamblu de norme juridice, care formează baza legală pentru păstrarea vieții și sănătății lucrătorilor în procesul activității de muncă, și cuprinzând două subinstituții: regulile aferente tehnicii de securitate și normele de igienă în sectorul de producție care, cumulativ, sunt destinate să protejeze adecvat lucrătorii contra acțiunii nocive și periculoase a factorilor de producție”.

O definiție de ansamblu ne oferă cercetătoarea A.B. Panina [7, p. 312], care menționează că prin „protecția muncii” se înțelege un sistem de păstrare a vieții și sănătății salariaților în procesul activității de muncă, care include activități juridice, social-economice, organizațional-tehnice, sanitaro-igienice, profilactice, de reabilitare și altele”. În același timp, autorul rus O.V. Smirnov atribuie acestui termen un sens strict juridic, menționând că „protecția muncii, ca instituție a dreptului muncii, este o totalitate de norme, îndreptate spre asigurarea condițiilor de muncă, inofensive pentru viața și sănătatea salariaților”.

În opinia lui K.N. Gusov și V.N. Tolkunova protecția muncii reprezintă „un sistem de norme juridice și mijloace de asigurare a securității vieții și sănătății salariaților în procesul activității lor de muncă, inclusiv de norme juridice ce reglementează însănătoșirea și îmbunătățirea condițiilor de muncă”.

Autoarea L.A. Sârovatskaya a subliniat că „prin protecția muncii, în sens larg, trebuie să înțelegem întreaga ramură de drept al muncii, or toate normele acesteia sunt destinate apărării intereselor tuturor salariaților”. În sens restrâns, protecția muncii este privită de L.A. Sârovatskaya ca „o instituție a dreptului muncii care cuprinde normele juridice, destinate nemijlocit pentru asigurarea condițiilor de muncă, inofensive pentru viața și sănătatea salariaților. Ea cuprinde următoarele categorii de norme (subinstituții): regulile privind tehnica securității și de igienă; normele speciale de protecție a muncii, aplicabile persoanelor care activează în condiții grele, nocive și periculoase; normele de protecție a muncii femeilor, minorilor și a persoanelor cu capacitate de muncă redusă; normele care reglementează activitatea organelor de supraveghere de stat și a celor de control obștești, cât și normele care stabilesc răspunderea pentru încălcarea legislației de protecție a muncii; normele care reglementează planificarea și organizarea activității de protecție a muncii”.

Dicționarul de drept al muncii, în redacția doctrinarului rus Iu.P. Orlovski reiterează definiția legală a noțiunii de „protecție a muncii”: „sistem de asigurare a securității și sănătății salariaților în procesul activității de muncă, care include măsuri juridice, social-economice, organizatorico-tehnice, sanitaro-igienice, profilactice, de reabilitare și alte măsuri”.

În literatura de specialitate din Republica Moldova, au fost exprimate variate opinii asupra conținutului sintagmelor „protecția muncii” și „securitatea muncii”. Astfel, după cum am menționat, autorii Teodor Negru și Cătălina Scorțescu opinează [8, p. 188], că „în calitatea sa de instituție complexă a dreptului muncii, protecția muncii constituie o totalitate de norme ale diferitelor instituții ale acestei ramuri de drept care stabilesc un sistem de măsuri social-economice, tehnice, sanitaro-igienice, juridice, în scopul asigurării securității și sănătății în muncă. Nucleul acestei instituții îl constituie art. 43 din Constituția R. Moldova, normele Titlului IX din Codul muncii și ale Legii securității și sănătății în muncă”. Totuși, potrivit unei alte interpretări, „protecția muncii reprezintă un sistem de măsuri și reguli obligatorii pentru toți participanții la procesul de muncă, urmărindu-se aplicarea criteriilor ergonomice pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și pentru reducerea efortului fizic, precum și măsuri adecvate pentru munca femeilor și a tinerilor”.

În una dintre lucrările sale, doctrinarul Nicolai Romandaș [9, p.325], fiind influențat de doctrina rusă, atribuie noțiunii de „protecție a muncii” o conotație mai largă, definind-o drept „un sistem de asigurare a securității și vieții angajatului în procesul activității social-economice, tehnico-organizatorice, sanitaro-igienice, de întremare a sănătății etc.”. Totodată, ca instituție de drept, „protecția muncii reprezintă o totalitate de norme juridice menite să asigure condițiile de muncă nepericuloase pentru viața și sănătatea lucrătorului și să reglementeze relațiile referitor la securitatea și igiena muncii”.

În concluzia celor prezentate, considerăm că *securitatea și sănătatea în muncă* poate fi definită ca fiind *o instituție a dreptului muncii, cuprinzând ansamblul normelor juridice, cu un caracter preponderent imperativ, care reglementează relațiile sociale de asigurare a integrității corporale și a sănătății salariaților prin stabilirea atât în sarcina angajatorului și autorităților publice, cât și a salariaților, a prescripțiilor obligatorii de realizare a activităților administrativ-organizatorice, tehnico-ingenerești și sanitaro-igienice pentru prevenirea accidentelor de muncă și a bolilor profesionale.*

Referințe:

1. Legea RM nr. 186 securității și sănătății în muncă din 10.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 05.08.2008, nr. 143-144.
2. ȚICLEA, Al. ș.a. *Dreptul muncii*. București: Rosetti, 2004. 823 p.
3. DORNEANU, V., BĂDICĂ, Gh. *Dreptul muncii*. București: Lumina Lex, 2002. 861 p.
4. MEDEANU, T. *Accidente de muncă*. București: Lumina Lex, 1998. 303 p.
5. ȚINCA, O. *Normele juridice de protecție a muncii*. București: Lumina Lex, 2002. 287 p.
6. КИСЕЛЕВ, И.Я. *Трудовое право России и зарубежных стран: учебник*. Москва: Эксмо, 2006. 608 p.
7. ПАНИНА, А. *Трудовое право*. Москва: Дело, 2000. 476 p.
8. NEGRU, T., SCORȚESCU, C. *Dreptul muncii. Partea generală*. Chișinău: ULIM, 2004. 290 p.
9. ROMANDAȘ, N. *Dreptul muncii*. Chișinău: Reclama, 1997. 410 p.

**LIBERTATEA CONTRACTUALĂ VERSUS MODERNIZAREA
CODULUI CIVIL: UNELE ASPECTE DIN PRACTICA
NOTARIALĂ DE AUTENTIFICARE A CONTRACTELOR**

Vitalii PISTRIUGA

Încă în perioada de studii la facultatea de drept, studenții sunt învățați că în domeniul dreptului privat predomină principiul *ceea ce nu este expres interzis de lege este permis*. Aplicarea acestui principiu în practică întotdeauna crea mai multe dificultăți, dat fiind faptul că în orice normă de drept juriștii caută permisiunea de a include în contract alte prevederi, în loc de sancțiunea nulității comportamentului contrar. În fine, modernizarea Codului civil al Republicii Moldova la 01 martie 2019 a încercat să excludă această problemă din practica aplicării, reglementând mai detaliat principiul libertății contractuale [2].

Concomitent cu reglementarea mai detaliată a principiului libertății contractuale, în Codul civil au fost inserate mai multe norme imperative, uneori pentru a sublinia caracterul imperativ al unor norme, însă unele norme juridice dintre acestea au schimbat propria

natură și au devenit imperative. Introducerea mai multor norme juridice imperative în partea ce ține de dreptul contractual creează instabilitate, or persoanele vor încerca să evite aplicarea normelor imperative prea drastice, căutând un spațiu de manevră legal pentru a atinge scopurile urmărite și a transpune în câmpul legal un comportament care, *prima facie*, este ilegal. Drept consecință, cazurile în care aceste norme sau contracte vor fi aplicate corect în practică vor deveni mai rare.

Istoria ne oferă mai multe cazuri, când juriștii isteți căutau mecanisme nestandarde, însă legale pentru a ajuta persoanelor în realizarea intereselor sale legitime. În domeniul dreptului privat, cel mai des, aceste mecanisme au fost utilizate cu ajutorul dreptului contractual, în baza principiului libertății contractuale. Spre ex., în cazul în care persoanele vroiau să încaseze și dobânda în cadrul contractului de împrumut, iar legislația interzicea plata dobânzii, a fost inventat un contract nenumit, conform căruia o parte transmitea celeilalte părți o anumită sumă de bani, iar cealaltă parte își asuma obligația de a plăti o redevență în bani, suma finală fiind una mai mare. Ulterior, acest contract nenumit a obținut denumirea de „rentă”.

Riscul „abandonării” unor contracte numite, care încurcă realizarea pe deplin a intereselor părților contractante în favoarea unor contracte nenumite a existat permanent, iar practica ne oferă exemple de aplicare. În acest context, în Republica Moldova locul contractelor de antrepriză în construcții (o parte achită bani celeilalte părți, care, la rândul său, va ridica construcția și va transmite dreptul de proprietate asupra acesteia primei părți) a fost înlocuit cu investiții în construcție, iar în prezent și-a perfectat denumirea de contract de vânzare-cumpărare a bunului în construcție.

Nu am pus scopul de identificare a tuturor cazurilor, în care intervenția legiuitorului în stabilirea caracterului imperativ a dăunat părților, ci vom oferi unele exemple din cele identificate în practică.

Primul caz, ar fi contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață. Astfel, legiuitorul a stipulat că *Orice clauză a contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață care derogă de la dispozițiile prezentului capitol în detrimentul*

beneficiarului întreținerii este nulă [1, art. 1213 alin. (5)].

Al doilea caz, mai general, face parte din contractul de rentă. Ca urmare, suntem în prezența următoarei norme *Orice clauză a contractului de rentă care derogă de la dispozițiile prezentului capitol în detrimentul credentierului este nulă* [1, art. 1222 alin. (5)].

Motivul introducerii acestor norme generale, care protejează interesele beneficiarului întreținerii și a credentierului poate fi doar presupusă – legiuitorul a considerat că aceste persoane se află într-o poziție contractuală mai slabă în aceste raporturi, dat fiind faptul că în locul unui bun, care îl transmite la începutul relațiilor contractuale, obțin doar o creanță, ce urmează a fi executată în viitor. Deși, din start, trebuie să facem o rezervă că natura contractului de rentă îi permite să fie cu titlu gratuit, cazul în care credentierul obține doar beneficii, neoferind în schimb nicio contraprestație. Ca urmare, nu există niciun risc de pierderi patrimoniale pentru acesta.

Chiar dacă vom recunoaște motivul nobil (deși este discutabil) de introducere a caracterului imperativ al normelor din ambele aceste capitole, totuși efectul introducerii poate duce la aplicarea principiului libertății contractuale și încheierea unor contracte nenumite, care ar proteja nu doar beneficiarul întreținerii sau credentierul, ci și cealaltă parte contractantă. Or, nu este un secret pentru practicieni în domeniu că aproape orice contract de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață nu rezistă în cazul în care este contestat în instanța de judecată. Bineînțeles, cel mai des această acțiune este intentată de către beneficiarul întreținerii, iar unul dintre motive este și faptul că nu riscă cu nimic: în caz de anulare – nu restituie nimic, iar în caz de respingere a acțiunii – vom primi în continuare întreținerea datorată. Situația a fost de altă natură în cazul contractului de rentă, unde debentierul putea să prevadă în contract obligația credentierului de a restitui prestațiile făcute (renta deja achitată). Anume acest fapt cel mai des a oprit înaintarea acțiunii de reziliere în fața instanței de judecată, rezultat fiind numărul extrem de mic al litigiilor judiciare legate de acest tip de contract. Însă, după modernizarea Codului civil, este imposibilă introducerea unor clauze de această natură, ceea ce pune în pericol starea patrimonială a debentierului și îl demotivează

să încheie acest tip de contracte.

Al treilea caz, care a devenit afectat încă mai grav, se referă la contractul de vânzare-cumpărare a bunului în construcție [1, art. 1170]. Caracterul imperativ al normelor în cazul dat este unul foarte excesiv, după părerea autorului. Astfel, legea stipulează *Orice clauză care derogă de la dispozițiile prezentei secțiuni în detrimentul cumpărătorului consumator ori care exclude sau limitează drepturile prevăzute de lege ale consumatorului cumpărător al bunului imobil în construcție este lovită de nulitate absolută. Dispozițiile prezentului articol și ale art.1171-1176 se aplică în mod corespunzător antecontractelor de vânzare-cumpărare a bunului imobil în construcție, precum și oricăror altor contracte sau aranjamente, indiferent de denumirea lor, prin care unei persoane i se promite sau i se rezervă un bun imobil în construcție în schimbul unei contraprestații* [1, art. 1170 alin. (2) și (3)]. Observăm că în acest caz devine limitată și alegerea tipului de contract.

În cazul de față situația este una foarte periculoasă din motiv că normele imperative aduc atingere intereselor constructorilor, iar situații când sunt suficiente mijloace bănești proprii pentru ridicarea blocului locativ sau centrului comercial sau când toate 100% din încăperi sunt cumpărate la începutul construcției sunt foarte rare. Drept consecință, constructorii/vânzătorii vor fi nevoiți sau să pledeze pentru obținerea creditelor și împrumuturilor (fapt care va reduce veniturile) sau trece în partea ilegală (va încasa 100% din prețul de vânzare, deși în contracte vor fi indicate prevederile conforme legii, dar care nu corespund realității).

În toate situațiile descrise deja sunt căutate soluții, printre care s-ar înscrie și principiul libertății contractuale și inventarea unor contracte nenumite, care ar descrie situația reală, ce corespunde înțelegerii reale între părțile contractante.

Pe prima linie în această căutare este notarul, deoarece pentru majoritatea cazurilor aceste contracte urmează să fie autentificate notarial. Dacă omitem normele generale ale procedurii de autentificare (care substanțial agravează exercitarea atribuțiilor notarului, fiind corespunzător majorate și cheltuielile de autentificare) și ne axăm doar

pe partea legată de consimțământul părților, atunci putem spune că notarul se află în incertitudine între două ipoteze: de a impune părțile să utilizeze modele ale raporturilor juridice reglementate standard (aplicând contracte numite) sau de a inventa bicicleta, care ar corespunde întocmai intențiilor părților (aplicând principiul libertății contractuale). Care opțiune va avea mai mulți susținători în rândul notarilor ne va demonstra timpul, însă este cert faptul că alegerea legiuitorului nu a soluționat astfel problemele existente în aceste domenii.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova. Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75, art. 132.
2. EFRIM, O. Se poate tot ceea ce este permis sau ceea ce nu este interzis? Despre libertatea contractului, în *Legea de modernizare a Codului civil*. [Accesat 15.09.2019] Disponibil: <https://www.bizlaw.md/se-poate-tot-ce-este-permis-sau-ce-nu-este-interzis-despre-libertatea-contractului-in-legea-de-modernizare-a-codului-civil>

**CRITERIUL DE VÂRSTĂ ÎN CADRUL CAPACITĂȚII
JURIDICE MEDICALE A BENEFICIARULUI
DE SERVICII DE SĂNĂTATE**

Nicolae SADOVEI

Fiind abordată individual în calitate de titulară de drepturi și obligații juridice medicale, doar persoana fizică poate fi beneficiară de servicii de sănătate. Evident că pentru a poseda statut juridic de beneficiar de servicii de sănătate, persoana fizică trebuie să aibă *capacitate juridică medicală*, adică aptitudine de a avea drepturi și obligații generice stabilite de legislația medicală, precum și aptitudine de a-și exercita aceste drepturi și obligații. Capacitatea juridică medicală a beneficiarului de servicii de sănătate este determinată prin prisma mai multor criterii, inclusiv prin prisma criteriului de vârstă, și are natură juridică complexă.

Criteriul de vârstă presupune atingerea de către titular a unei anumite vârste, în funcție de care persoana fizică poate, în condițiile

legii, să obțină statut juridic de beneficiar de servicii de sănătate. În ceea ce ține de acest criteriu, exteriorizarea lui se reflectă cel mai bine prin prisma celor două elemente constitutive ale capacității juridice medicale: prin prisma capacității juridice medicale de folosință și, respectiv, prin prisma capacității juridice medicale de exercițiu. Capacitatea de folosință a beneficiarului de servicii de sănătate presupune aptitudinea acestuia de a avea drepturi și obligații juridice medicale și consacră caracterul inerent, absolut și intangibil al dreptului la ocrotirea sănătății al oricărei persoane fizice. Art.24 *Cod civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002* consacră legal capacitatea de folosință a persoanei fizice, specificând doar că drepturile și obligațiile respective trebuie să fie de natură juridică civilă, acest fapt presupunând că aici se regăsesc și drepturile și obligațiile juridice medicale, în calitate de subcategorie a drepturilor și obligațiilor juridice civile generale [1].

În sensul criteriului de vârstă și potrivit regulii generale, capacitatea de folosință a beneficiarului de servicii de sănătate este încadrată în limitele temporale ale duratei vieții ființei umane. Totodată, însă, chiar dacă legea-cadru în materia dreptului civil prevede doar o singură excepție de la regula menționată mai sus, care se referă la un drept patrimonial – dreptul la moștenire – și care consacră apariția capacității de folosință din momentul concepțiunii persoanei fizice, în materia dreptului medical capacitatea juridică medicală, de folosință este mai complexă și conține un șir de reglementări care exceptează limitele temporale ale capacității în cauză pe criteriul de vârstă pe ambele puncte cardinale temporale: anterior nașterii persoanei fizice și – *in extensio* – ulterior decesului acesteia (protecția corpului persoanei decedate, protecția memoriei defunctului și respectarea voinței persoanei decedate).

Legislația specială în materia drepturilor generale ale persoanelor fizice la prestarea serviciilor de sănătate nu conține prevederi tranșante referitor la deținerea de către persoana fizică a capacității juridice medicale depline. Datorită lipsei reglementărilor în cauză, legislația în materie este defectuoasă, iar interpretările cumulative pot duce, uneori, la concluzii greșite și pot provoca confuzii privind dreptul

beneficiarilor de a fi titulari ai capacității juridice medicale depline. Spre deosebire de legislația națională în domeniu, legiuitorul român a supus reglementărilor imperative modalitatea de obținere de către persoana fizică a capacității juridice medicale depline. În acest sens, art.649 și 650 din *Legea României nr.95/2006 privind reforma în domeniul sănătății* stabilesc că pentru a fi supus la metode de prevenție, diagnostic și tratament, cu potențial de risc pentru pacient, după explicarea lor de către medic, medic-dentist, asistent medical/moașă, pacientului i se solicită acordul scris, iar vârsta legală pentru exprimarea consimțământului informat este de optsprezece ani [2].

Legislația moldovenească în domeniu nu conține reglementări de această factură privind vârsta de la care o persoană fizică poate obține capacitate juridică medicală deplină, dar art.1 alin.(2) din *Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr.263 din 27.10.2005* prevede că interesele unui pacient *minor* le apără, în condițiile legii, reprezentantul său legal [3]. Astfel, prin intermediul interpretării prevederii în cauză, putem conchide că minorul nu deține capacitate juridică medicală deplină și, în aceste condiții, se impune regula generală stabilită de art.26 Cod civil, potrivit căreia capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani. În acest sens, se creează impresia că beneficiarul serviciilor de sănătate ar obține, potrivit regulii generale, capacitate juridică medicală deplină odată cu împlinirea vârstei de 18 ani.

Însă interpretarea cumulativă a prevederilor art.26 Cod Civil și a prevederilor art.1 și 13 din *Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului* induce concluzia că de la regula susmenționată operează două excepții, când beneficiarul de servicii de sănătate ar dobândi capacitate juridică medicală deplină anterior atingerii vârstei de 18 ani: a) dacă persoana fizică minoră se căsătorește anterior acestei vârste; b) dacă persoana fizică minoră a atins vârsta de șaisprezece ani și a fost recunoscută, în condițiile legii, ca având capacitate de exercițiu deplină (a fost emancipată). Obținerea de către persoana fizică a capacității juridice medicale depline se manifestă prin aptitudinea beneficiarului de servicii de sănătate de a

dobândi prin fapte proprii și de a exercita în totalitate drepturi în cadrul raporturilor juridice medicale, precum și de a-și asuma personal diferite obligații juridice medicale și de a le executa. Pe de altă parte însă, legea-cadru în materie de drept medical – *Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995* – stabilește, prin intermediul art.23, că pentru orice prestație medicală propusă (profilactică, diagnostică, terapeutică, recuperatorie) este necesar consimțământul beneficiarului de servicii de sănătate, iar dacă acesta are mai puțin de *șaisprezece ani*, consimțământul este dat de reprezentantul său legal [4]. Astfel, ne aflăm în fața unor reglementări contradictorii în materie, fapt menționat deja în literatura de specialitate [5, p.50]. În acest caz, este operabilă regula stabilită de art.5 din *Legea cu privire la actele normative nr.100 din 22.12.2017*, potrivit căreia, în funcție de caracterul lor, normele juridice se împart în norme generale, speciale și derogatorii [6]. Normele juridice speciale sunt aplicabile în exclusivitate anumitor categorii de raporturi sociale sau subiecți strict determinați și, în caz de divergență între o normă generală și o normă specială, care se conțin în acte normative de același nivel, se aplică norma specială. În cazul stabilirii capacității juridice medicale depline este aplicabilă norma care se conține în legea specială – *Legea ocrotirii sănătății* –, deoarece norma care reglementează capacitatea juridică de exercițiu a persoanei fizice din conținutul Codul civil poartă un caracter general și este aplicabilă acelor raporturi sociale sau subiecți de drept, statutul juridic al cărora nu este reglementat prin legi speciale în materie. În concluzie: persoana fizică obține statut juridic de beneficiar de servicii de sănătate cu capacitate juridică medicală deplină odată cu atingerea vârstei de șaisprezece ani.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002. Publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.66-75 din 01.03.2019.
2. Legea României nr.95/2006 privind reforma în domeniul sănătății. Republicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr.652 din 28.08.2015.
3. Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr.263 din 27.10.2005. Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.176-181 din 30.12.2005.

4. Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995. Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.34 din 22.06.1995.
5. GRAMMA R., DODON I., NOVAC T. *Sănătatea și drepturile omului. Suport de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 176 p.

**ANALIZA COMPARATIVĂ A „STATUTULUI”
ANIMALELOR PRIN PRISMA LEGILOR UNOR
STATE EUROPENE ȘI AL CODULUI CIVIL
MODERNIZAT AL REPUBLICII MOLDOVA**

Tatiana TABUNCIC

Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 22 iunie 2002 (în continuare CC RM) a fost modernizat prin Legea nr.133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative (în continuare – *Legea nr.133/2018*) [4]. Scopul prezentului articol este de a investiga în ce măsură art. 458 din CC RM intitulat „Animalele” a fost modernizat și dacă legiuitorul a ținut cont de cadrul internațional care reglementează „statutul” juridic al animalelor, precum și de bunele practici și reglementări legale ale statelor membre ale Uniunii Europene.

Potrivit art. 458 CC RM în redacția *Legii nr.133/2018* „[a]nimalele nu sunt lucruri. Ele sînt ocrotite prin legi speciale. În privința animalelor se aplică în mod corespunzător dispozițiile legale referitoare la lucruri, cu excepția cazurilor stabilite de lege”. Acest articol nu a suportat nicio modificare. Apare fireasca întrebare – dacă era necesară modificarea acestui articol, iar dacă da, atunci ce fel de modificări urmau să fie operate.

Este unanim acceptat că animalele, *nu sunt lucruri*, acestea fiind ocrotite prin legi speciale. Astfel, la nivel internațional sunt o serie de declarații universale [1,2], convenții [3], iar la nivel național o serie de acte normative [5,6,7,8] menite să ocrotească animalele. Legiuitorul național a stabilit că animalele nu sunt lucruri, dar nu răspunde la întrebarea ce sau cine sunt ele. Legiuitorul francez a prevăzut expres în Codul civil la art. 515-14 că „[1] es animaux sont des êtres vivants

doués de sensibilité” [9]. Legiuitorul portughez a stabilit în Codul civil portughez [10] o categorie intermediară între persoană și lucru, *categoria animalelor*. Astfel, după subtitlul I „*Despre persoane*” din Titlul I „Despre raporturi juridice” și înainte de subtitlul II „*Despre lucruri*” din același titlu din Cartea I (*Partea generală*) a C. civ. portughez, a inserat subtitlul IA „*Despre animale*”, completându-l cu o serie de articole noi menite să reglementeze statutul lor. Astfel, potrivit art. 201-B animalele sunt definite „*ființe vii dotate cu sensibilitate și obiect al protecției juridice, în virtutea naturii lor*”; potrivit art. 201-C, protecția acestora are loc potrivit C. civ. sau legislației special; potrivit art. 201-D, în absența legii speciale, se vor aplica animalelor dispozițiile Codului privitoare la lucruri, doar dacă acestea nu sunt incompatibile cu natura animalelor. Conținutul acestor articole se regăsește și în CC RM la art. 458. Codul civil portughez la art. 493-A prevede că autorul faptei cauzatoare de prejudiciu va trebui să indemnizeze nu doar proprietarul, potrivit regulilor generale, ci și persoanele sau entitățile care au ajutat sau efectuat salvarea, sau tratamentul animalului. De asemenea, proprietarul va avea dreptul la acordarea de daune morale, lăsate la aprecierea judecătorului. CC al RM modernizat nu conține o asemenea normă și nu dă răspuns la întrebarea dacă proprietarul unui animal de companie are dreptul să solicite repararea prejudiciului moral în caz de moarte a animalului, întrucât între proprietar și animal există un raport de afecțiune. Jurisprudența Italiei este bogată în acest context, chiar în lipsa unei reglementări. La 24 octombrie 2018 un judecător din a XII-a Secțiune Civilă al Tribunalului din Roma a condamnat proprietarul mijlocului de transport, conducătorul acestuia și compania de asigurare să achite despăgubiri în sumă de 6.000 euro proprietarului câinelui care a fost accidentat. Noutatea acestei sentințe este că judecătorul a stabilit o despăgubire al prejudiciului patrimonial, cuantificat în cheltuielile suportate pentru tratamentul animalului și despăgubiri nepatrimoniale pentru „anxietatea, agitația proprietarului timp de trei luni de terapie efectuată într-o clinică veterinară specializată și departe de locuința persoanei”, fiind astfel respinsă apărarea șoferului care a accidentat câinele precum că

animalul este un bun și că despăgubirea ar trebui să se limiteze la valoarea animalului. Este de menționat că în acest caz nu este recunoscut dreptul animalului de a fi despăgubit în calitate de subiect de drept pentru leziunile suportate, ci despăgubirea este recunoscută proprietarului animalului pentru suferințele acestuia din cauza vătămării animalului de companie.

Prin sentința Tribunalului din Roma din 07 novembre 2016 a decis că câinele de companie merită aceeași tutelă similar copilului minor și a stabilit custodia comună asupra cățelului Fido, care urma să petreacă 6 luni cu ea, iar 6 luni cu el. Timp de 3 ani acest cățelus a trăit împreună cu o pereche care erau în concubinaj, dar care ulterior s-au separat. Judecătorul a decis ca ambii stăpâni vor trebui să aibă grijă de câine, divizând astfel cheltuielile legate de tratamentul și întreținerea lui, de la *crocantine* la *veterinary* [11].

Republica Moldova nu se poate lăuda cu o asemenea reglementare și practică în domeniul dat spre deosebire de statele menționate. Probabil, este prematur pentru societatea noastră să se meargă mai departe în reglementarea „statutului” animalelor. Este nevoie de timp ca societatea să constientizeze că animalele nu sunt lucruri, ci ființe vii și să ia o atitudine diversă față de ele. Însă nu putem să neglijăm actele, astfel de acte normative internațional precum *Declarația Universală a Drepturilor Animalelor*, proclamată în mod solemn la Paris în 15 octombrie 1978 la sediul UNESCO, *Declarația Universală privind Bunăstarea Animalelor*, *Convenție Europeană pentru Protecția Drepturilor Animalelor de Companie* (întocmită la Strasbourg la 13 noiembrie 1987) care consfințesc pentru animalele dependente de om, cele cinci principii, care trebuie să fie asigurate concomitent, precum:

- asigurarea accesului la apa proaspătă și la hrana specifică;
- asigurarea mediului corespunzător, incluzând adăpostirea și odihna;
- prevenirea durerii, rănilor, diagnosticul și tratamentul bolilor;
- eliberarea de frică și suferință mentală;
- asigurarea spațiului, a facilităților, pentru exprimarea comportamentului normal.

În concluzie, este de menționat că legiuitorul autohton, mai devreme sau mai târziu, va trebui să opereze cu termenul de „statut”

juridic al animalelor și nu cel de „regim” juridic, chiar dacă pentru alte reglementări mai radicale nu este gata, societatea nefiind pregătită pentru ele.

Referințe:

A. Acte normative internaționale

1. *Declarația Universală a Drepturilor Animalelor*, proclamată în mod solemn la Paris în 15 octombrie 1978 la sediul UNESCO. Textul a fost revizuit în anul 1989 de Liga Internațională pentru drepturile Animalelor, înaintată Directorului general UNESCO în anul 1990, când a și fost făcută publică. <<http://www.declarationofar.org/text/Sign.php>> [31 august 2019].
2. *Declarația Universală privind Bunăstarea Animalelor* <<https://www.globalanimallaw.org/database/universal.html>> [31 august 2019].
3. *Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Animalelor de Companie* (întocmită la Strasbourg la 13 noiembrie 1987 <http://www.dreptonline.ro/legislatie/conventie_europeana_animale_companie.php> [31 august 2019].

B. Acte normative interne

4. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial* nr.82-86 din 22.06.2002 modificat prin Legea nr.133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative, *Monitorul Oficial*, nr. 467-479 din 14.12.2018, intrat în vigoare la 01.03.2019.
5. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 16.01.2009, În: *Monitorul Oficial*, nr. 3-6 din 16.01.2009, în vigoare din 31.05.2009.
6. Legea nr.439 din 27.04.1995 regnului animal, În: *Monitorul Oficial*, nr. 62-63 din 09.11.1995.
7. Legea nr.221 din 19.10.2007 privind activitatea sanitar-veterinară, În: *Monitorul Oficial*, nr.51-54 din 14.03.2008.
8. *Legea nr.231 din 20.07.2006 privind identificarea și înregistrarea animalelor*, în *Monitorul Oficial* nr. 126-130 din 11.08.2006.

C. Acte normative străine

9. *Code civil français*. Article 515-14 «*Les animaux sont des êtres vivants doués de sensibilité. Sous réserve des lois qui les protègent, les animaux sont soumis au régime des biens*». Nouvel article 515-14 (créé par la loi n° 2015-177 du 16 février 2015 - art. 2). <<https://www.legifrance.gouv.fr>> [31 august 2019].
10. *Código Civil*, Decreto-Lei n.º 47344 Diário do Governo n.º 274/1966, Série I de 1966-11-25, aditado pelo/a Artigo 6.º do/a Lei n.º 8/2017 -

Diário da República n.º 45/2017, Série I de 2017-03-03, em vigor a partir de 2017-05-01 [31 august 2019].

E. Surse electronice (pe Internet)

11. Aldo Fontanarosa, *Per "Fido" stessi diritti di un figlio minore: giudice decide per affidamento congiunto* <https://www.repubblica.it/cronaca/2016/11/07/news/per_fido_stessi_diritti_di_un_figlio_minore_tribunale_decide_per_affidamento_congiunto-151526269/> [31 august 2019].

**ASPECTE DISTINCTIVE ALE NULITĂȚII
ȘI INEFICIENȚEI ACTULUI JURIDIC CIVIL**

Mariana ȘARGAROVSKI

Adevărata intenție avută de către participanții la raporturile juridice civile în cazul încheierii de acte juridice vizează anume producerea de efecte juridice. Situația ar fi una absolut simplistă și lipsită de artificii juridice în cazul în care fiecare act juridic civil încheiat va produce efecte juridice, iar subiecții de drept vor obține scopul urmărit prin stabilirea unuia sau altui raport juridic civil concret, lucru ce se întâmplă, de regulă, în majoritatea cazurilor. Totuși probleme au ridicat situațiile când, din cauze concomitente sau subsecvente încheierii actelor, acestea din urmă nu-și produc efectele, fie temporar, fie definitiv, sau după ce efectele s-au produs, în totul ori în parte, sunt desființate, fie retroactiv, fie numai pentru viitor.

În așa condiții, s-au dezvoltat în doctrină veritabile teorii, aplicabile astăzi, ale inopozabilității și ale nulității, revocării, rezilierii, rezoluțiunii, caducității, ori reducățiunii, cele din urmă fiind identificate drept situații de *ineficacitate* ale actului juridic civil. În acest context, înțelegă în sens larg, *ineficacitatea* subsumează toate cazurile în care, din diferite cauze, un act juridic nu-și produce efectele, total sau parțial, definitiv ori vremelnic [1, p.29]. Ineficacitatea va putea fi rezultatul voinței părților sau al unui fapt independent de această voință, așa cum poate opera de drept sau numai dacă este pronunțată de justiție.

Privită în *stricto sensu* ineficacitatea se datorează unor cauze autonome, care operează prin ele însele în sensul că actele, deși valide

și inatacabile pentru alte motive (de pildă, pentru neexecutarea obligațiilor), nu produc totuși efecte. Așa, spre exemplu, legatul este ineficace până la decesul testatorului, deși testamentul este, prin ipoteză, perfect valabil.

În această situație cauza de ineficacitate acționează prin ea însăși, independent de existența unui viciu mai grav, care să paralizeze pe cale de consecință și producerea efectelor actelor juridice. Alteori ineficacitatea, privită în *lato sensu*, este doar urmarea necesară a unui viciu mai grav care afectează actul. În așa fel, nulitatea unui act pentru nesocotirea condițiilor de validitate și rezoluțiunea unui contract sinalagmatic pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor de către debitor [2, p.519] implică în mod necesar și ineficacitatea actului, fără de care sancțiunile respective ar fi lipsite de orice eficiență.

Din cele ilustrate mai sus, statuăm cu certitudine că termenul de ineficacitate are două accepțiuni: una largă și alta restrânsă.

În așa fel, *ineficacitatea* în sens larg subsumează toate cauzele care împiedică, restrâng ori tulbură producerea normală a efectelor actelor juridice, fără deosebire între ineficacitatea datorată unor cauze autonome și ineficacitatea derivată din vicii mai grave ale actului. În același timp, *ineficacitatea* în sens restrâns privește însă numai acele situații în care actele, deși valide și inatacabile, nu produc efecte deloc sau nu le produc în mod normal din cauze autonome [1, p.30].

Conceptul de act juridic ineficient sau ineficace este folosit, în accepțiunea sa de *stricto sensu*, în mai multe sisteme de drept dezvoltate pentru a indica situația juridică a unui act care, deși nu este nul (nu este ilegal în vreo privință), este lipsit de un element constitutiv (de regulă, de consimțământul unei persoane anume) pentru a produce efecte juridice. În Germania conceptul este cunoscut ca *schwabende Unwirksamkeit*, în Italia *inefficacita*, DCFR folosește *ineffectiveness*, iar doctrina rusească vorbește despre *сделка чьи правовые последствия находится в состоянии подвешенности*.

Există totuși o tangență între ineficiență și nulitate, ceea ce poate genera mai multe confuzii de interpretare. În așa fel, ceea ce apropie ineficiența de nulitatea absolută, este că ambele, fiind acțiuni în constatare, sunt imprescriptibile. Ceea ce apropie ineficiența de

nulitate relativă este că ambele pot fi remediate prin obținerea consimțământului persoanei corespunzătoare. Însă ineficiența nu poate fi egalată nici cu nulitatea absolută și nici cu cea relativă.

Nu trebuie de omis însă că sunt lovite de nulitate actele juridice săvârșite cu nesocotirea unor condiții legale sau voluntare de validitate. Aceste condiții se pot referi la elementele constitutive sau intrinseci ale actelor (consimțământ, capacitate, obiect, cauză, formă), la caracterele unora dintre aceste elemente (liceitate, moralitate, posibilitate), la cerințe extrinseci actelor (autorizația administrativă) etc. Actele nevalide sau lovite de nulitate sunt implicit ineficace, sancțiunea nulității având drept scop principal tocmai lipsirea actului de efectele sale.

Sunt atacabile, actele juridice care, deși valide, pot fi lovite de *ineficacitate* ca urmare a unei acțiuni în justiție, introdusă de părți sau terți, și întemeiată pe o împrejurare extrinsecă (de regulă) actului juridic, de existența sau inexistența căreia legea condiționează producerea efectelor actului, nu însă și validitatea acestuia. Astfel, sunt atacabile actele susceptibile de rezoluțiune sau reziliere.

Actele atacabile se deosebesc de actele lovite de nulitate prin faptul că îndeplinesc toate condițiile legale sau voluntare de validitate. Ele prezintă o asemănare mai mare cu actele anulabile, întrucât, ca și acestea, produc efecte dacă nu se introduce, se respinge ori se prescrie acțiunea aflată la dispoziția părții interesate.

Actele ineficace în sens restrâns sunt cele care nu produc, în totul sau în parte, efecte, deși sunt valide și inatacabile. Intră în această categorie, în primul rând, actele afectate de termen suspensiv și de condiție suspensivă.

Tot din categoria actelor ineficace, în sens restrâns, fac parte acele acte a căror eficacitate deplină depinde de îndeplinirea anumitor condiții legale, fără ca lipsa acestora să facă acele acte nule, anulabile sau atacabile. Astfel, în cazul vânzării unor bunuri de gen, transferul dreptului de proprietate nu operează înainte de individualizarea bunurilor respective; actul translativ de proprietate este temporar ineficace, sub acest aspect, fără a fi nul, anulabil ori atacabil.

Ineficacitatea *stricto sensu* implică o stare de așteptare, care se consumă sub semnul certitudinii sau al incertitudinii momentului când

va înceta. Actul afectat de un termen suspensiv nu-și produce efectele principale îndată după încheierea sa, dar există certitudine asupra momentului în care ineficacitatea va înceta. Când actul este sub condiție suspensivă, momentul încetării ineficacității este nesigur, întrucât producerea efectelor depinde de un eveniment viitor și incert.

În fond, scoaterea anumitor cauze de nulitate de sub influența instituției nulității și plasarea acestora sub imperiul ineficienței actului juridic civil este o figură juridică oportună, ceea ce nu face decât să sporească eficacitatea circuitului civil și plasarea ca preocupare principală a intenției reale a părților, în vederea producerii de efecte juridice, și nu a celei de suprimare a acestora de fiecare dată, prin sancțiunea dură a nulității.

Referințe:

1. FLORESCU, G. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Hamangiu, 2008.
2. REGHINI, I., DIACONESCU, Ș., VASILESCU, P. *Introducere în dreptul civil*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2008.

**OBLIGAȚIA NEGATIVĂ A STATULUI ÎN MATERIA
PROTECȚIEI PROPRIETĂȚII. INTERPRETAREA
JURISPRUDENȚIALĂ A CURȚII EUROPENE A
DREPTURILOR OMULUI**

Petru LOGHINESCU

În temeiul prevederilor art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege, și de principiile generale ale dreptului internațional. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare reglementării folosirii bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor [1].

Angajamentul ce le revine statelor de a asigura dreptul la respectarea bunurilor, enunțat *supra*, presupune obligații negative și pozitive. Scopul esențial al acestei dispoziții este de a proteja o persoană de ingerințele nejustificate ale statului în exercitarea dreptului la respectarea bunurilor sale: o obligație negativă valabilă în special, în caz de expropriere sau de distrugeri ale bunurilor imobile, în caz de restricții inerente politicilor de amenajare a teritoriului, de confiscare [2, p. 10]. În general, obligațiile negative impun statului obligația să se abțină de preluări forțate, evacuare forțată și control excesiv al utilizării terenului [3].

Obligațiile pozitive de protecție a statului sunt opozabile obligațiilor negative de abținere a statului. Această din urmă funcție este una clasică de protecție a drepturilor omului contra ingerințelor statale. Deși distincția dintre obligațiile pozitive și obligațiile negative se exprimă prin acțiuni active și omisiuni, este clar, de principiu, că în practică aceasta este dificil a fi determinată. Sunt extrem de rare cazurile când ingerința în exercitarea unui drept fundamental este produsă în urma unei acțiuni sau exclusiv în temeiul unei omisiuni, aceasta datorându-se prezenței statale crescânde neîncetat în toate domeniile societății [4, p. 64-65].

Structura internă a obligațiilor pozitive este fundamental diferită de cele ale obligațiilor negative în cel puțin o privință. Obligațiile negative interzic distrugerea, obstrucționarea sau imixtiunea într-un interes legal. Dacă sunt interzise distrugerea sau imixtiunea în interes legal, atunci orice acțiune, care provoacă distrugere sau imixtiune, este interzisă. Dimpotrivă, dacă există o obligație de protecție sau salvare a interesului legal, nu este obligatorie nicio acțiune care să constituie sau să condiționeze protecție sau salvagardare [5].

Întru a exemplifica practic cele menționate *supra*, este relevantă invocarea cauzei *Broniowski c. Poloniei*. Astfel, în urma modificării frontierei poloneze la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, statul polonez s-a angajat să acorde despăgubiri repatriaților polonezi care au fost nevoiți să își abandoneze proprietățile situate peste râul Bug și aflate în prezent pe teritoriul ucrainean, bielarus sau lituanian. Sesizată cu cererea unui resortisant polonez care se plângea că nu a

primit despăgubirile în natură care i se cuveneau, Curtea a constatat că respectiva cerere a revelat o deficiență structurală care privează o întreagă categorie de persoane particulare (aproape 80 000 de persoane) de dreptul lor de proprietate [6]. În această cauză, Curtea a constatat că scopul principal al art. 1 din Protocolul nr. 1 este de a proteja o persoană de imixtiunea nejustificată din partea statului în exercitarea dreptului la protecția proprietății. Cu toate acestea, în virtutea art. 1 al Convenției, fiecare parte contractantă „recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite [în] Convenție”. Realizarea acestei obligații generale poate implica obligații pozitive inerente asigurării exercitării efective a drepturilor garantate de Convenție. În contextul articolului 1 din Protocolul nr. 1, aceste obligații pozitive pot cere statului să ia măsurile necesare pentru a proteja dreptul de proprietate. Totuși, limitele dintre obligațiile pozitive și negative ale statului în conformitate cu articolul 1 din Protocolul nr. 1 al Statelor Unite nu pot fi definite precis. Principiile aplicabile sunt totuși similare. Indiferent dacă cazul este sau nu o situație pozitivă a statului sau criteriile de aplicare a statului de drept. În ambele contexte trebuie să fie echilibrat între interesele concurente ale individului și ale comunității în ansamblu. De asemenea, se consideră că următoarele aspecte pot avea relevanță în contextul aplicării legii. În ambele contexte, statul se bucură de o anumită marjă de apreciere în determinarea respectării convenției.

Legătura reciprocă a presupuselor omisiuni din partea statului și acțiunilor legate de acestea poate fi privită ca „imixtiune” în proprietatea reclamantului și face dificilă încadrarea acestora într-o categorie precisă. În prezenta cauză, Curtea nu a considerat necesar să categorisească strict examinarea cauzei ca ținând de obligațiile pozitive ale statului sau de obligația negativă de a se abține de imixtiunea nejustificată în exercitarea dreptului la protecția bunurilor [7].

Suplimentar, după Loizidou și Cipru, au urmat o serie de hotărâri împotriva Turciei, prin care a fost recunoscută încălcarea dreptului de proprietate prin îngădirea accesului de către forțele armate turcești sau de către autoritățile Republicii Turce a Ciprului de Nord (RTCN)

la casele reclamantilor sau a altor bunuri imobile într-o formă sau alta, circumstanțele generale fiind similare acelorora din spețele precedente, astfel fiind constatată încălcarea art. 1 din Protocolul 1 și ale art. 3 și 8 din CEDO (după caz) în spețele: Andreou Papi; Olymbiou; Strati; Saveriades; Gavriel; Solomonides; Kyriakou; Alexandrou ș.a. Toate spețele enumerate au în comun faptul că Înalta Curte a aplicat criteriul de control general pentru a determina legătura jurisdicțională dintre acțiunile militarilor turci și ai RTCN. Din punct de vedere material, și mai ales în privința art. 1 Protocolul 1, a fost constatată încălcarea obligației negative de a nu aduce atingere dreptului de proprietate [8].

Referințe:

1. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. Intrată în vigoare la 3 septembrie 1953. Publicat : 30.12.1998 în: *Tratate Internaționale* nr. 1, art. nr: 342.
2. GRGIĆ, A., MATAGA, Z., LONGAR, M., VILFAN, A. *Le droit à la propriété dans la Convention européenne des Droits de l'Homme. Un guide sur la mise en œuvre de la Convention européenne des Droits de l'Homme et de ses protocoles*. Conseil de l'Europe, 2007, p. 10.
3. SAMANTHA, B. *Les obligations positives de protection des droits fondamentaux – Un essai en dogmatique comparative*. [Accesat 20.05.2019] Disponibil: <https://core.ac.uk/download/pdf/20656995.pdf>.
4. KLATT, M. *Positive Obligations under the European Convention on Human Rights*. [Accesat 30.05.2019] Disponibil: https://www.zaoerv.-de/71_2011/71_2011_4_a_691_718.pdf.
5. VAN DER MOLEN, P. Property, human rights law and land surveyors. In: *Journal Survey Review Volume 48*, 2016 – Issue 346 [Accesat 20.05.2019] Disponibil: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00396265.2015.1097594>.
6. Hotărârile pilot. Fișă tematică. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Iulie 2013. [Accesat 20.05.2019] Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_ROM.pdf.
7. *Cauza Broniowski c. Poloniei*. Hotărâre [MC] 22.06.2004. [Accesat 20.05.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61828>.
8. POALELUNGI, M. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului: obligații pozitive și negative*. Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală. 2015, pp. 243-244.

**ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND
CONTRACTUL DE LOCAȚIUNE**

Natalia CHIBAC, Marin TURUTA

Contractul este, în întreaga lume, instrumentul exclusiv al circulației averilor și unul dintre mecanismele juridice, esențiale ale activității economice. Încheierea unui contract este liberă și, mai mult, părțile contractante pot stabili conținutul contractului pe baza acordului de voință.

Materia contractelor printre care și contractul de locațiune are ca principale cerințe îmbunătățirile legislative care să răspundă nevoilor concrete ale societății actuale și să asigure un instrument modern de legiferare a relațiilor sociale în continuă dezvoltare.

La etapa actuală, aplicabilitatea și frecvența contractului de locațiune sporesc sfera lui de utilitate. El rămâne a fi o formă de satisfacere a uneia din necesitățile de consum care determină condițiile existenței omului. Este un act juridic civil de administrare care trebuie să fie conceput cu mare grijă și atenție pentru a proteja interesele și drepturile noastre, astfel încât să respecte cadrul legal și normele moralei și nu în fraudarea partenerului.

Astăzi contractul de locațiune a devenit o regulă a existenței noastre, deoarece fără aceste raporturi juridice societatea practic ar fi într-o stare de stagnare sau de regres. Aceasta ne-a și motivat să alegem tema care considerăm că este de o importanță majoră.

Pentru societate importanța contractului de locațiune rezidă în faptul că datorită lui sunt implicate în activități de producție mulți oameni, obținând posibilitatea de a-și întreține familiile, de a-și exercita meseria. Pentru locator locațiunea este o formă rațională și economică de folosire a bunurilor temporar neutilizabile pentru înfăptuirea unei activități gospodărești ori a altei activități, permite acoperirea cheltuielilor de exploatare și a ratelor de amortizare, ba mai mult ca atât, dă posibilitatea de a obține un profit. Pentru locatar permite să practice activitatea de antreprenoriat sau un alt gen de activitate, folosind un bun străin, de asemenea, locațiunea oferă

posibilitatea locatarilor de a obține un venit, de a procura bunurile închiriate în proprietate, de a-și lărgi activitatea economică, de a acumula un capital inițial pentru lansarea unei afaceri personale. Importanța acestui contract pentru locatar sporește în legătură cu faptul că în prezent obiect al locațiunii pot fi și bunurile fixe, a căror închiriere în trecut era interzisă pentru persoanele fizice.

Ultimii ani țin de unele reușite și mai puțin reușite în acest domeniu de activitate. Unele aspecte sunt discutabile, ceea ce înseamnă că raporturile de locațiune nu sunt reglementate ideal, însă este evidentă odată cu modificările noi introduse în Codul civil al Republicii Moldova o îmbunătățire a cadrului legal ce reglementează aceste raporturi.

Codul civil al Republicii Moldova utilizează un nou termen – „contractul de locațiune” pentru legislația națională, în privința noțiunilor de „închiriere a bunurilor” și „arendă”.

Utilitatea practică a acestor norme a demonstrat unele probleme care ne dau temei de a pune la îndoială perfecțiunea lui. Prin analiza literaturii de specialitate și practicii autohtone, am constatat că există imperfecțiuni în aplicarea corectă în practică a termenilor juridici, utilizarea corespunzătoare a normelor de drept material pentru situații reale din practică. Folosirea incorectă a termenilor juridici poate avea ca urmare și aplicarea greșită a normelor de drept, consecințele aplicării cărora pot fi foarte negative în toate cazurile („locațiune” și „arendă”), pentru o parte contractuală și pentru ambele în unele cazuri.

Deseori întâlnim în cadrul unor activități economice desfășurate de persoane fizice/juridice, în unele acte normative naționale și în practica judiciară termenii *arendă* și *locațiune* sunt confundați. La soluționarea litigiilor ce țin de acești termeni este absolut necesar de apreciat de la bun început natura juridică a raporturilor contractuale în care se află părțile litigiului și care necesită o soluționare fie pe cale amiabilă sau pe cale judiciară. Acest lucru este absolut necesar reieșind din faptul că în practică majoritatea cazurilor în contractele civile se utilizează termenul *arendă*, dar în realitate în funcție de obiectul și destinația contractului, în absoluta majoritate de cazuri au loc raporturi de locațiune. Cu părere de rău, aplicarea incorectă are loc până în prezent în unele publicații.

Totodată până în prezent termenul de arendă, în privința bunurilor din patrimoniul statului, este folosit în unele acte normative, care după părerea noastră nu reprezintă un bun agricol sau este predestinat acestei ramuri a economiei.

Astfel, urmează ca termenul general de locațiune să fie folosit ori de câte ori este vorba de închirierea unui bun. O excepție de la această regulă generală terminologică este atunci când obiectul contractului este un teren agricol sau alte bunuri agricole, în acest caz, este necesar a fi utilizat termenul arendă. Respectiv de la începutul trebuie de determinat corect termenul care urmează a fi folosit în fiecare caz concret potrivit criteriilor sus-menționate.

Deseori în practica judiciară întâlnim litigii cu privire la îmbunătățirile efectuate fără acordul locatarului. În special locatarii spațiilor nelocuibile, spațiilor comerciale, birouri, depozit ș.a., efectuează unele lucrări de reparație costisitoare spre exemplu schimbarea faianței din interiorul oficiului. În majoritatea cazurilor în contractele respective de locațiune nu se indică nimic despre aceste lucrări, juridic acestea fiind considerate ca îmbunătățiri efectuate fără acordul locatarului și care nu pot fi separate, iar în cazul încetării raporturilor contractuale consecințele le suportă locatarul. Personal nu sunt de acord cu faptul că locatarul trebuie să suporte unele consecințe prevăzute de legislație, deoarece considerăm că odată ce au fost aduse aceste îmbunătățiri, este evident faptul că valoarea imobiliară a bunului crește și proprietarul în cazul înstrăinării acestuia obține un profit mai mare decât anterior îmbunătățirilor. Totodată, acest aspect urmează a fi prevăzut în contract în momentul încheierii contractului pentru a fi protejate interesele locatarilor.

Îmbunătățirile întotdeauna fac ca bunul să capete o valoare sau o calitate mai superioară, deci toate aceste lucrări – aranjare, reparare, modificare, trebuie prevăzute numaidecât de părți în contract, deoarece la acest capitol legislația îl defavorizează pe locatar.

De asemenea, Codul civil nu face distincție mai explicită în privința închirierii diferitelor tipuri de bunuri, cum ar fi închirierea de bunuri mobile, imobile, închirierea de locuințe etc.

Mai mult decât atât, ar fi meritorie modificarea parțială a cadrului legislativ cu privire la contractul de locațiune și includerea diferențiată a modului de închiriere a diverselor tipuri de bunuri în funcție de categoria acestuia, perioada și destinația de utilizare și alte criterii. În acest sens, stabilirea unor norme specifice pentru relațiile de locațiune, în particular pentru chiria bunurilor imobile, locațiunea lucrurilor mobile, ar îmbunătăți cadrul legislativ și ar duce la o mai bună aplicare a acestui contract.

În urma efectuării unei analize a cadrului legislativ român [1] ce reglementează contractul de locațiune, considerăm necesară consacrarea caracterului de titlu executoriu și în legislația civilă națională, în anumite condiții și situații, pentru executarea obligației de plată a chiriei. Deci este necesară completarea Codului de executare al Republicii Moldova [2] la articolul 11 „Documentele executorii” cu litera n²) cu următorul cuprins: „n²) *Contractele de locațiune încheiate prin înscris și care au fost înregistrate la organele fiscale conform dispoziției art. 90¹ alin (3^d) din Codul fiscal, precum și cele încheiate în formă autentică constituie titluri executorii pentru plata chiriei la termenele și în modalitățile stabilite în contract sau în lipsa acestora, prin lege*”.

Respectiv, încasarea chiriei de către locator nu va mai fi condiționată de apelarea la instanța de judecată, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de locațiune să aibă calitatea de titlu executoriu. În contextul în care contractul de locațiune constituie titlu executoriu, dacă locatarul nu achită chiria, locatorul nu mai trebuie să apeleze la instanța judecătorească pentru obligarea locatarului la plata chiriei, punând în executare contractul, dacă acesta a fost încheiat în condițiile prevăzute de lege, fără chemarea în judecată a locatarului, scutind cheltuieli și mai ales resurse de timp.

Totodată, de ce este necesar, după părerea noastră, consacrarea acestui caracter, care va reprezenta o măsură de protecție a locatorului, iar înregistrarea la organul fiscal trebuie în așa fel reglementată ca să transforme locațiunea încheiată în titlu executoriu pentru plata chiriei. Acest caracter va acorda un beneficiu locatorului, dar în schimb va urmări și scopuri de protejare a bugetului. Locatarul va fi cointerestat

în declararea contractului la autoritățile fiscale, și totodată să cuprindă în contract cuantumul real al chiriei.

La elaborarea unui contract de locațiune, este necesar a ține cont, că structura oricărui contract de locațiune depinde, în primul rând, de raportul juridic de locațiune concret, iar cu cât obiectul acestuia este mai complicat, cu atât mai multe clauze generale și specifice el trebuie să includă. Este bine-venit faptul ca părțile contractante să stabilească personal anumite prevederi mai explicite cu privire la plata chiriei, la modul de efectuare a reparațiilor.

Înainte de semnarea unui contract de locațiune, se recomandă o lectură amănunțită a documentului și, dacă este posibil, sfaturile unui specialist în domeniul juridic, cum ar fi un avocat. Totodată, recomandăm prudență la negocierea și semnarea lui care vă poate asigura liniștea în derularea contractului Dumneavoastră.

Referințe:

1. Codul civil al României. Republicat în temeiul art. 218 din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil. În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, 10 iunie 2011, nr. 409.
2. Codul de executare a Republicii Moldova nr.443 din 24.12.2004 cu modificările ulterioare. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.240-220 din 05.11.2010.

**POSSIBILITATEA ANALIZĂRII CARACTERULUI ABUZIV
AL CLAUZELOR CONTRACTUALE REFERITOARE LA
COMISIOANE ÎN CONTRACTELE DE CREDIT BANCAR**

Mircea GROZAVU

Scopul prezentului articol constă în analiza bazei legale și jurisprudențiale care stabilesc obiectul și limitele controlului jurisdicțional al caracterului abuziv al clauzelor contractuale din contractele de credit bancar ce privesc o parte din obiectul acestor contracte.

Limitele analizei caracterului abuziv al clauzelor contractuale de către instanțele judiciare sunt stabilite de prevederile art. 718 alin. (2) din C. civ., care a preluat în mare măsură prevederile art. 6 alin. (3) din Legea nr. 256 din 09.12.2011 (abrogată începând cu data de

01.03.2019) privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, stabilesc *faptul că evaluarea caracterului abuziv al clauzelor nu pot să se refere la obiectul contractului și nici la caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil. Obiectul contractului și raportul dintre preț și calitate pot fi luate în considerare la evaluarea caracterului abuziv al celorlalte clauze contractuale.*

Având în vedere dispozițiile art. 5 alin. (8) lit. b) din Legea nr. 202 din 12.07.2013 privind contractele de credit pentru consumator, care stabilesc faptul că rata dobânzii, numărul de comisioane, costurile creditului, condițiile rambursării anticipate, valoarea totală de plată sunt caracteristici esențiale ale contractului de credit, putem să considerăm, la o primă vedere, faptul că clauzele privind comisioanele creditelor bancare nu pot fi supuse controlului judiciar privind verificarea caracterului abuziv.

Aceeași concluzie rezultă și din art. 1236 alin. (1) C. civ., care stabilește faptul că este de esența contractului de credit ca în schimbul sumei de bani împrumutate, debitorul să restituie pe lângă suma împrumutată dobânda și alte plăți aferente. Conform art. 1238 din C. civ., în cadrul plăților aferente dobânzii, legiuitorul enumeră și comisioanele pentru serviciile prestate în legătură cu utilizarea creditului.

Legea nu stabilește în mod clar care este sfera de acoperire a noțiunii de comision, în sensul că nu stabilește pentru ce operațiuni sau servicii prestate de către instituția bancară, motiv pentru care în practică pot să fie întâlnite mai multe variante de comision, spre exemplu cum ar fi comisionul de analiză a dosarului de credit, comisionul de întocmire a dosarului de credit, comisionul de gestionare a creditului, comisionul de administrare a creditului etc.

Prin articolele de lege sus-menționate, apreciem că legiuitorul a urmărit să excludă de la controlul caracterului abuziv efectuat de instanță o serie de clauze contractuale exprimate într-un limbaj clar și inteligibil, despre a căror existență și conținut consumatorul a avut

cunoștință și pe care le-a acceptat fără rezerve prin semnarea contractului încheiat cu profesionistul.

În esență, legiuitorul a exclus de la controlul caracterului abuziv al clauzelor contractuale clauzele referitoare la **obiectul principal** al contractului și cele care vizează **raportul preț-servicii**, dacă sunt **exprimate într-un limbaj clar și inteligibil**, având în vedere prezumția legiuitorului că orice consumator diligent trebuie să acorde o atenție sporită acestui tip de clauze, de o importanță covârșitoare în economia contractului, dacă ele sunt exprimate într-un limbaj clar și inteligibil, fiind înjustă atacarea lor ulterioară în instanță câtă vreme consumatorul le-a cunoscut în momentul încheierii contractului și le-a acceptat. Practic, în esență, este vorba de prețul contractului și prestația aferentă, elemente cărora consumatorul trebuie să le acorde maximă atenție, iar în situația în care în fazele premergătoare încheierii contractului de credit au fost indicate în mod concret care sunt comisioanele percepute în derularea contractului de credit, cu respectarea prevederilor art. 6 alin. (3) și (4) din Legea 202 din 12.07.2013, apreciem că nu se poate pune în discuție caracterul clar și inteligibil.

În ceea ce privește includerea comisioanelor **în obiectul principal al contractului**, facem mențiunea că, potrivit considerentelor Curții de Justiție a Uniunii Europene, din cauza Kasler C-26/13, paragr. 49 și 50, clauzele contractuale care se circumscriu noțiunii „*obiectul principal al contractului*”, în sensul acestei dispoziții, „*(...) trebuie înțelese ca fiind cele care stabilesc prestațiile esențiale ale acestui contract și care, ca atare, îl caracterizează*”.

În aceste împrejurări, comisionul pentru administrare credit corespunde unor prestații esențiale efectuate de Bancă în favoarea clientului.

Caracterul de **prestație esențială** în economia contractului rezultă și din **voința părților**, care au privit acest tip de comision, încă de dinaintea acordării creditului, ca fiind **un cost principal ce a determinat semnarea contractului**, reprezentând astfel „*esența însăși a raportului contractual*” [1, paragr. 50]. În acest sens, se poate observa că acest cost se regăsește în contract alături de dobândă, fiind evident că reprezintă un element de cost considerat de părți drept esențial pentru încheierea contractului.

Așadar, atât timp cât clauzele privind comisionul contestat influențează decisiv întinderea obligațiilor împrumutatului, în acord cu decizia Curții, subscrisa consideră că nu se poate admite analiza caracterului abuziv al acestuia, cu ignorarea prevederilor art. 718 alin. (2) din C. civ., cât și prevederile art. 6 alin. (3) din Legea nr. 256 din 09.12.2011 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii.

În concluzie, apreciem că față de baza legală incidentă, voința legiuitorului a fost aceea de a exclude posibilitatea verificării caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind comisionul bancar, atât timp cât acesta este indicat în mod distinct în formalitățile de informare precontractuală a consumatorului și atât timp cât comisioanele în cauză nu sunt interzise în mod expres prin lege.

Referințe:

1. Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene din 30.04.2014, pronunțată în cauza C-26/13 (Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai împotriva OTP Jelzálogbank Zrt), [Accesat 13.09.2019], sursa: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?Docid=151524&doclang=RO>
2. Lege nr. 202 din 12.07.2013, privind contractele de credit pentru consumatori, publicată în: *Monitorul Oficial*, nr. 191-197/619.
3. Lege nr. 256 din 09.12.2011, privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, publicată în: *Monitorul Oficial*, nr. 38-41/115, (abrogată prin LP133 din 15.11.18, MO467-479/14.12.18 art.784; în vigoare 01.03.19).
4. CODUL nr. 1107 din 06.06.2002, Codul civil al Republicii Moldova, publicat în: *Monitorul Oficial*, nr. 82-86/661.

**ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND
CLAUZELE ABUZIVE ÎN CONTRACTELE
DE CREDIT PENTRU CONSUMATORI**

Valentin CAZACU

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Multitudinea de contracte de credit încheiate de consumatori, precum și multitudinea de bănci și organizații de microfinanțare care

acordă aceste credite impun analiza unor anumite aspecte de ordin teoretic și practic privind constatarea caracterului abuziv al unor clauze contractuale, în sensul asigurării unei protecții efective a consumatorului.

Pentru a reține existența unei clauze abuzive, este necesar să fie verificate îndeplinirea următoarelor condiții generale în contractele de credit încheiate de consumatori:

- 1) clauza contractuală în litigiu să nu fi fost negociată;
- 2) prin ea însăși creează un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților;
- 3) dezechilibrul creat este în detrimentul consumatorului, nefiind respectată cerința bunei-credințe.

Toate clauzele contractuale, incluse în contractele de credit încheiate cu consumatorii, urmează a fi examinate sub aspectul legalității lor, prin prisma condițiilor sus-menționate. Instanțele de judecată trebuie să examineze și să constate caracterul abuziv al clauzelor contractuale prin prisma normelor speciale referitoare la protecția consumatorilor [1] și a jurisprudenței relevante în acest domeniu [2], recurgerea la normele de drept comun fiind subsidiară.

Conform art. 1076 C. civil, evaluarea clauzelor contractuale și decizia finală asupra faptului că acestea sunt sau nu recunoscute, ca fiind abuzive, se efectuează de către instanța de judecată, aceasta fiind obligată să invoce nulitatea absolută a acestor clauze, inclusiv *ex-officio*, chiar și în faza de apel a cauzei, în lumina jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) [3].

Jurisprudența CJUE este izvor de drept în UE, inclusiv, în opinia noastră, trebuie să fie izvor de drept și pentru instanțele din R. Moldova, deoarece statul nostru s-a obligat să armonizeze legislația sa națională la actele normative ale UE și la instrumentele internaționale menționate în Acordul de asociere RM–UE în domeniul protecției consumatorilor [4], iar dispozițiile tratatelor internaționale au prioritate față de legislația internă.

În baza jurisprudenței CJUE, instanțele naționale sunt obligate să invoce caracterul abuziv al clauzelor contractuale și în faza de executare silită, inclusiv a executării unei hotărâri arbitrale definitive și irevocabile.

Cele mai multe clauze abuzive pot fi acelea care prevăd plata diferitelor comisioane, care prevăd dobânzi foarte mari, mult peste dobânda legală sau cele care prevăd penalități sau dobânzi de întârziere exagerat de mari sau penalități pentru încetarea anticipată a contractului etc.

Clauzele contractuale cu privire la comisioane sunt clauze abuzive, comisionul de monitorizare și comisionul de administrare, de ex., fiind *de facto* o dobândă camuflată. Astfel, prin stipularea unor astfel de clauze, este mărit artificial costul creditului, disimulând în fapt un procent consistent de dobândă, creând în detrimentul consumatorului un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților, contrar cerințelor bunei-credințe.

În acest sens, trebuie menționat că monitorizarea și administrarea creditelor pe care le oferă profesioniștii, face parte din activitatea nemijlocită a acestora, astfel costurile ce apar în legătură cu monitorizarea și administrarea creditului urmează a fi acoperite prin perceperea dobânzii. În contractele de credit nu este indicat în mod transparent motivele care justifică remunerația corespunzătoare, în condițiile în care profesioniștii trebuie să furnizeze o contraprestație reală, pentru a obține comisioanele menționate, motivația acestor comisioane nefiind detaliată.

În cazul în care consumatorul nu restituie în termen ratele de credit și este acționat în judecată, considerăm că din punct de vedere procedural este în defavoarea consumatorului examinarea cauzei în procedura cererilor cu valoare redusă (art. 276²-276⁴) [5], deoarece consumatorul va avea la dispoziție doar o singură cale de atac, cea a apelului, iar probabilitatea invocării *ex-officio* a nulității clauzelor abuzive de către instanța de judecată este mai mică. În același timp, o eventuală acțiune reconvențională a consumatorului privind constatarea nulității absolute și parțiale a clauzelor abuzive va putea fi, de asemenea, supusă doar căii de atac a apelului, deși instanța de judecată poate dispune judecarea pricinii în procedură ordinară, dacă apreciază acest fapt ca fiind necesar sau dacă admite solicitarea uneia dintre părți de a examina cererea în ședință publică.

Consumatorul are însă și posibilitatea să intenteze separat o acțiune în constatarea nulității absolute a clauzelor contractuale pe care le

consideră abuzive, care, în opinia noastră, ar trebui examinată în procedura ordinară cu citarea participanților la proces.

Acțiunea în constatarea nulității absolute a clauzelor abuzive poate avea un capăt de cerere principal, precum și unul sau mai multe capete de cereri accesorii. Prin cererile accesorii, se solicită obligarea profesionistului să restituie sumele încasate în temeiul clauzelor abuzive, în caz de constatare a caracterului abuziv și al nulității acestora [6, p. 12].

De asemenea, prin cerere accesorie poate fi solicitată și dobândă legală la sumele ce trebuie restituite de profesionist, care ar trebui calculată de la data fiecărei plăți făcută de consumator și până la data restituirii efective [6, p. 12-13], în acest sens considerăm că dobânzile pot fi cerute și trebuie acordate în baza art. 331 alin. (5) C. civil, coroborat cu art. 473, alin. (5) și art. 1993 C. civil.

Un capăt de cerere accesoriu ar putea fi și solicitarea privind obligarea profesionistului să elaboreze un nou grafic de rambursare a ratelor de credit [6, p. 13], însă considerăm că din punct de vedere practic această cerere își are sensul în contractele de credit de durată medie și lungă, întrucât o hotărâre definitivă și irevocabilă nu va putea fi executată în cazul contractelor de scurtă durată, dată fiind probabilitatea încetării acestor contracte prin expirarea termenului acestora.

Acțiunea privind constatarea nulității absolute este imprescriptibilă, astfel că aceasta poate fi înaintată chiar și cu privire la contractele de credit deja încetate.

În lumina jurisprudenței CJUE, instanțele de judecată au numai obligația de a exclude aplicarea unei clauze contractuale abuzive, pentru ca aceasta să nu producă efecte obligatorii, în ceea ce privește consumatorul, fără a avea posibilitatea să modifice conținutul acesteia. Prin urmare, contractul trebuie să continue să existe, în principiu, fără nicio altă modificare decât cea rezultată din eliminarea clauzelor abuzive, în măsura în care, în conformitate cu normele dreptului intern, o astfel de menținere a contractului este posibilă din punct de vedere juridic [7, p. 120-128].

Referințe:

1. Codul civil al R. Moldova, Republicat în: *Monitorul Oficial*, nr.66-75 din 01.03.2019, Cap. V; Legea nr. 202 din 12.07.2013 privind contractele de credit pentru consumatori.

2. Decizia CSJ din 15.03.2017 în cauza civilă nr. 2ra-274/17 disponibilă la: http://jurisprudenta.csj.md/search_case_lawc.php?id=103, consultată la 04.09.2019.
3. PAP, A. *Clauzele abuzive și drepturile consumatorilor în legislația Uniunii Europene. Practică judiciară*. București: Ed. UJ, 2017.
4. Art. 38, 39, 40 ale Acordului de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la 27 iunie 2014, ratificat prin Legea nr. 112 din 02.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 185-199.
5. Codul de procedură civilă al RM, Republicat în temeiul art.VI alin. (4) al Legii nr.17 din 05.04.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 142-148.
6. MIHALI-VIORESCU, L. *Clauzele abuzive în contractele de credit*. Ediția a 2-a, revăzută și adăugită. București: Hamangiu, 2017.
7. VALLE, L. La vessatorietà delle clausole, oltre la nullità parziale. In: *Contratto e impresa*, 2014, no.1, pp. 100-136.

ȘTIINȚE ECONOMICE

ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND TIPOLOGIA SCHIMBĂRILOR ORGANIZAȚIONALE

Natalia STEFANCO

Multitudinea schimbărilor din cadrul unei organizații fac ca managerii contemporani să abordeze acest fenomen ca ceva normal, ceea ce presupune cunoașterea tuturor proceselor de transformare ce se pot produce în viitor și pot fi generate de surse interne și externe. Schimbarea poate fi privită sub mai multe aspecte.

Schimbările care intervin într-o organizație îmbracă multe forme. Tehnologia informațională poate reprezenta o schimbare culturală, în care filozofia, valorile și modul de lucru sunt modificate de către conducere. De exemplu, schimbarea orientării organizației de la producția și vânzarea unor bunuri la operațiunile de piață – ceea ce face ca oferta să fie determinată, în primul rând, de cerințele consumatorilor, – pretinde o nouă abordare organizațională.

Apoi, pot apărea în structura organizațională schimbări capabile să ducă la concedieri sau la crearea unor posturi noi – ceea ce, din nou, îi obligă pe membrii organizației să adopte noi abordări. Putem întâlni, totodată, schimbări ale procedurilor sau strategiilor, care impun informarea și instruirea angajaților.

De exemplu, un interes permanent, începând de la mijlocul anilor '80 și până astăzi, este crearea de medii de lucru în care să nu se fumeze. Angajații nu numai că trebuie să fie conștienți de ceea ce presupune existența unui asemenea mediu; ei trebuie să știe, totodată, ce posibilități li se oferă pentru a se putea conforma noilor dispoziții [4].

Orice organizație trece printre anumite etape ale schimbării. Pentru atingerea performanței strategice, managerii își pot concentra atenția asupra celor patru tipuri de schimbări esențiale în interiorul organizației: produse și servicii, strategia și structura, cultura, tehnologia. Fiecare companie este individuală prin propriile produse, servicii, strategii, structură, cultură și tehnologii care pot fi focusate pentru ocuparea unor noi piețe de desfacere.

Schimbările tehnologice transformă esența muncii; la ele se referă schimbările în procesul de producere, totodată în aptitudinile și cunoștințele angajaților organizației, care le dă posibilitatea să obțină o competență profesională specifică caracteristică doar lor. Scopul acestor schimbări constă în aceea ca producerea să devină mai eficientă și totodată să crească volumul produselor fabricate.

Schimbările de produse și servicii se referă la produsele finite ale organizației sub formă de mărfuri și servicii. Aceste produse noi pot fi obținute prin perfecționarea produselor vechi sau prin crearea unui sortiment de produse inovativ. Produsele noi sunt create, de obicei, pentru creșterea cotei de piață deținută de companie sau penetrarea unor piețe noi prin atragerea unui nou segment de consumatori.

Schimbările în structura organizației se referă la sfera administrativă, legată de control și conducere. Una din finalitățile strategiei o reprezintă structura organizatorică și schimbările ce-i permit adaptarea la dinamicitatea mediului extern. Aici schimbările au loc în structura organizatorică, managementul strategic, sistemul de recompense, relațiile de muncă, controlul și informația, sistemul de raportare financiară și planificare bugetară. Schimbările în structura și strategia organizației de obicei au loc de sus în jos, adică conform indicațiilor conducerii de vârf, pe când schimbările tehnologice și de produs au loc de jos în sus.

Schimbările în cultura organizațională persistă sub forma unor noi idei pentru organizație, modalități de activitate, valori și comportamente, care pot fi generate de două categorii de factori interdependenți: interni, creați și realizați în procesul de autodezvoltare a organizației și externi [2, p. 36].

Schimbările planificate constituie un plan de acțiuni, care permite organizației să stabilească și să realizeze obiective de dezvoltare pentru a mări eficiența firmei, dar care nu elimină, totalmente, schimbările neplanificate în virtutea incertitudinii viitorului. Schimbarea planificată se definește ca o schimbare proactivă pe care membrii unei organizații o inițiază și o implementează deliberat pentru a anticipa sau a răspunde la schimbările din mediu sau pentru a urmări oportunități noi [1, p. 46].

Schimbările neplanificate au loc ca rezultat al activității permanente a membrilor organizației, pe măsură ce aceștia răspund la

probleme și oportunități. Prin intermediul acestui tip de schimbări, organizațiile încearcă să se adapteze la situații neașteptate ale mediului exterior. Acest tip de schimbări are loc independent de voința conducerii. Deși nu pot fi cu adevărat planificate, acestea pot și trebuie avute în vedere când se planifică viitorul organizației. Este posibil să se planifice măsuri de prevenire și eliminare a consecințelor negative ale schimbării evolutive.

Schimbarea impusă: în situațiile de urgență, când schimbarea este inevitabilă, iar discutarea ei îndelungată este imposibilă, din lipsă de timp, se recurge la forțare din partea conducerii. În practică, o mare parte a schimbărilor în cadrul organizațiilor sunt impuse de către conducere. Frecvent, aceasta generează nemulțumire și resentimente, mai ales, dacă oamenii afectați de astfel de schimbări cred că ar fi trebuit să fie consultați sau, cel puțin, informați în prealabil. Impunerea schimbării este oportună, numai dacă liderul este ferm convins că nu există nicio altă alternativă. Liderul schimbării trebuie să facă efortul de a explica de ce a hotărât să impună o schimbare. Se consideră că schimbarea impusă e eficace în situații de criză, personalul fiind puternic dependent de conducere, alte alternative nefiind rezultative [1, p. 48].

În anul 1999, David Nandler și Michael Tushman, într-un articol publicat în „The Academy of Management, Executive Magazine“, au identificat două dimensiuni ale schimbării, și anume: aria schimbării și mediul ambiant. În concepția celor doi autori, în funcție de aria schimbării, se pot identifica:

– **schimbări incrementale** – ca fiind modificări, transformări al căror accent cade pe componentele individuale, având ca obiectiv creșterea adaptabilității;

– **schimbări strategice** – reprezentând o ruptură totală față de situația actuală și reconfigurarea organizației într-o concepție complet nouă [5, p. 5].

Schimbările strategice au fost conceptualizate și ca schimbări continue de către autorul Nica Panaite. Conform opiniei acestui autor: Trecerea de la schimbarea incrementală, în mare măsură impusă, cu fenomene de rezistență a celor care i se opun, la schimbarea continuă, ca mod de gândire și acțiune în tot ceea ce face o organizație, reprezintă

una din cele mai importante mutații ale sistemului de management din companiile performante de astăzi [3, p. 635].

Referințe:

1. ȘENDREA, M. *Managenetul schimbării: Note de curs*. Chișinău: ASEM, 2015.
2. БЛИНОВ, А.О., УГРЮМОВА, Н.В. *Управление изменениями*. Москва: Дашков и К, 2014.
3. PANAITI, Nica, NEȘTIAN, A., EFTIMESCU, A. *Managemntul Organizației – concepte și practici*. Iași: SEDCOM LIBRIS, 2014.
4. *Managementul schimbării și introducerii noului*. <https://andrei.vocila.wordpress.com/2010/05/10/managementul-schimbarii-si-introducerii-noului/> Accesat 8.07.2019.
5. *Schimbarea și dezvoltarea organizațională*. Col.ec. Emil MARE. http://www.armyacademy.ro/reviste/3_2006_ro/a8.pdf. Accesat 8.07.2019.

EFICIENȚA MĂSURILOR DE REFORMĂ FISCALĂ DIN PERIOADA 2018-2019

Nicoleta NEMERENCO, Lucia CASTRAVEȚ

Veniturile Bugetului Public Național sunt direct influențate de politica fiscală aplicată de stat. Politica fiscală reprezintă ansamblul deciziilor de natură fiscală pe care statul le adoptă în vederea asigurării resurselor financiare necesare pentru realizarea atribuțiilor sale. Politica fiscală are ca și pârghii impozitele și taxele. Astfel, dimensionarea bazei impozabile și implicațiile acesteia asupra repartizării sarcinii fiscale asupra subiecților impozabili din economie are o importanță majoră asupra modului de constituire a veniturilor statului [1, p.114-116].

Pe parcursul anului 2018 și în perioada lunii august 2019, politica fiscală aplicată în Republica Moldova a fost marcată de modificări esențiale.

Modificările legislative, aprobate în luna iulie 2018 (Legile nr. 178, 179 și 180 din 26.07.2018 [3, 4, 5], au avut drept unul din scopurile declarate de a reduce nivelul evaziunii fiscale prin micșorarea poverii fiscale.

Una din măsurile esențiale a vizat modificarea modului de impozitare a veniturilor persoanelor fizice, inclusiv fiind stabilit un regim fiscal separat pentru impozitarea plăților salariale în segmentul prestării serviciilor de transport pasageri în regim taxi. Astfel, din 01 octombrie 2018, veniturile persoanelor fizice se impozitează cu o cotă unică de 12%, comparativ cu cotele de 7% – pentru veniturile de până la 33 000 lei și 18% pentru veniturile ce depășesc 33 000 lei. De asemenea, pentru sectorul privat au fost reduse cotele contribuțiilor de asigurare socială obligatorie datorate de angajator, de la 23% la 18%.

Concomitent fiind modificate și scutiile personale de care poate beneficia salariatul, acestea fiind majorate. În august 2019, se mai introduc modificări la modalitatea de impozitare a veniturilor persoanelor fizice, fiind stabilit dreptul de beneficiere de scutirea personală doar în cazul obținerii unui venit anual impozabil mai mic de 360 000 lei [6].

Din aceeași perioadă a fost aprobat un nou regim de impozitare a plăților salariale pentru angajații din segmentul prestării serviciilor de transport de pasageri în regim taxi. Astfel conform noilor reglementări, angajatorii din domeniul transportului rutier de persoane în regim de taxi, care plătesc angajatului-conducător auto ce efectuează transport rutier de persoane în regim de taxi salariu, sunt obligați să calculeze și să achite la buget un impozit pe venit în mărime fixă de 500 de lei lunar per angajat din venitul ce nu depășește 10 000 lei pe lună, iar contribuțiile de asigurări sociale constituie 1/12 din suma fixă¹ (788 lei), iar primele obligatorii de asistență medicală – 1/12 din suma fixă² (338 lei).

Un nou sistem de impozitare, caracterizat prin cotele impozitelor/contribuțiilor mai avantajoase, cât și printr-o formă specifică de impozitare pentru un segment semnificativ predispus riscului achitării salariilor în plic, urmărește în mare parte reducerea pierderilor suportate de Bugetul Public Național, anual din cauza ne(sub) declarării plăților salariale. Datele statistice, care sunt

¹ Suma fixă a contribuției de asigurare socială de stat constituie 9456 lei, conform prevederilor Legii RM nr. 300 din 30.11.2018, Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2019

² Suma fixă a primei de asigurare medicală constituie 4056 lei, conform prevederilor Legii RM nr. 301 din 30.11.2018, Legea fondurilor de asistență medicală pentru anul 2019.

**Conferința științifică națională cu participare internațională
„Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 07-08 noiembrie 2019**

prezentate în tabelul ce urmează cu privire la plățile salariale demonstrează efectul pozitiv al modificărilor în vigoare din luna octombrie 2018.

Tabel

**Evoluția Fondului de Salarizare în perioada
șase luni 2019 în Republica Moldova**

	Indicatori	Perioada de gestiune șase luni 2019						Cumulativ de la începutul anului, 2019	Dinamica în procente, 6 luni 2019/6 luni 2018
		01	02	03	04	05	06		
1	Fondul de salarizare și alte recompense (mln. lei)	4 100	4 118,6	4 305,3	4 368,6	4 561,2	4 881,0	26 335,10	102,79
2	Numărul angajaților, (mii persoane)	704	708	720	715	716	697	710	99,09
3	Suma achitată a impozitului pe venit reținut din plățile salariale, mln lei	282,0	295,10	279,98	291,53	311,13	338,31	1 798,04	101,51
4	Suma achitată a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală (mln lei)	343,4	362,83	358,04	371,4	392,75	411,11	2 239,54	119,53
5	Suma achitată a contribuțiilor de asigurări sociale (mln lei)	946,17	1 057,97	1 012,94	1 064,28	1 112,11	1 175,13	6 368,6	105,4

Sursa: Informația operativă, Serviciul Fiscal de Stat, 2019

Astfel, conform datelor prezentate (comparativ cu perioada similară a anului 2018) se constată o creștere:

- cu 2,8% a fondului de salarizare și alte recompense calculat;
- cu 19,5% a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală;

- cu 5,4% a sumei contribuțiilor de asigurări sociale calculate, în condițiile diminuării cotelor de la 23% la 18%;

- cu 16% a salariului mediu la 6,02 mii lei pentru a. 2019 comparativ cu 5,16 mii lei perioada similară a anului precedent [8].

Prin prisma celor relatate mai sus, modificările efectuate, au avut inclusiv unul dintre obiective de a susține anumite segmente ale economiei naționale, predispușe riscurilor de nedeclarare a veniturilor obținute și respectiv a obligațiilor fiscale. În contextul aceluiași obiectiv, de a echilibra veniturile persoanelor fizice disponibile în societate, continuă și măsurilor fiscale din luna august 2019. Aici, esențiale sunt modificările la modalitatea de estimare indirectă a veniturilor persoanelor fizice, prin excluderea dreptului de utilizare în scopul diminuării veniturilor estimate (legalizării veniturilor), a disponibilului de mijloace bănești declarat la 31 decembrie 2012.

În aceeași ordine de idei, prin Legea nr. 122 din 16.08.2019 a fost revizuit tratamentul fiscal al mărfurilor importate ca urmare a tranzacțiilor comerciale (B²C – de la business la consumator) prin intermediul trimerilor poștale internaționale, cu aplicarea facilităților fiscale și vamale asupra mărfurilor care nu depășesc plafonul valoric de 200 euro și nu au caracter comercial. În așa fel se urmărește ajustarea graduală la practicile UE.

Suplimentar în scopul simplificării administrării fiscale, creșterii gradului de conformare, precum și eliminării ambiguității tratamentului fiscal în aceeași perioadă a fost introdusă impozitarea generală la creșterea de capital (100% pentru persoane juridice, 50% pentru persoane fizice).

Pe lângă multitudinea de factori recunoscuți, de care ar depinde în mod direct nivelul veniturilor la BPN, precum și a nivelului economiei tenebre într-un stat este și eficiența administrării fiscale. Astfel, atribuțiile organului fiscal și eficiența de aplicare a acestora, este o premisă pentru asigurarea faptului că acțiunile de evaziune fiscală vor fi depistate și sancționate corespunzător.

În acest sens, reformele fiscale implementate pe parcursul anilor 2018-2019 investeste Serviciul Fiscal de Stat cu o nouă atribuție – constatarea infracțiunilor. Iar, prin legea nr. 122 din august 2019, a fost anulată amnistia fiscală, fiind permise controalele fiscale

pentru plățile de până în 2018 pentru a spori justiția fiscală și a pedepsi evaziunile fiscale [6].

Așadar, considerăm că în Republica Moldova sunt necesare în continuare eforturi către o redistribuire echitabilă a fiscalității, susținerea unei creșteri economice sustenabile și dezvoltarea unei politici fiscale care să contribuie la diminuarea nivelului economiei informale.

Referințe:

1. ZAI, P.V. Abordări moderne legate de politica bugetară: politica fiscală și politica de cheltuială publică. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 1(34)/2014, pp. 113-124.
2. INCEU, A.M., DAN, T.L. *Impozitul ca principal element al politicii fiscale*. Disponibil pe: [rtsa.ro>index.php>rtsa>article](http://rtsa.ro/index.php>rtsa>article).
3. Legea 178 din 17.08.2018, cu privire la modificarea unor acte legislative, *Monitorul Oficial*, nr. 309-320.
4. Legea 179 din 26.07.2018, cu privire la modificarea unor acte legislative, *Monitorul Oficial*, nr. 309-320.
5. Legea 180 din 26.07.2018, privind declararea voluntară și stimularea fiscală, *Monitorul Oficial*, nr. 309-320.
6. Legea 122 din 16.08.2019, privind modificarea unor acte legislative, *Monitorul Oficial*, nr. 279-280.
7. mf.gov.md/ro/content/o-serie-de-m%C4%83suri-fiscale-propuse-de-ministerul-finan%C8%9Belor-au-fost-aprobate-de-guvern
8. Raportul general al activității de minimizare a practicii de achitare a salariilor în plic și a muncii la negru, realizate de grupele multidisciplinare în perioada 6 luni 2019, disponibil pe <https://www.sfs.md/raportul-general-activitatilor.aspx?file=12831>

**ANALIZA PROCESULUI DE INVESTIȚII ÎN ACTIVE
IMOBILIZATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Angela ȘESTACOVSCAIA

Dezvoltarea durabilă a economiei unei țări presupune, în primul rând, investire de capital. Investirea de capital are ca o consecință următoarele efecte: mai întâi, la nivelul microeconomic. Acesta se reflectă prin dezvoltarea economică a entităților, asigurarea finanțării

afacerilor din surse proprii, acces mai ușor la alte surse de finanțare, creșterea bunăstării proprietarilor – investitorilor și maximizarea valorii de piață a întreprinderilor.

În al doilea rând, agenții economici, investind în dezvoltare, formează locuri de muncă pentru populația țării, asigură venituri celor angajați. Toate acestea contribuie la o stabilitate în societate.

În al treilea rând, activitatea reușită a entităților economice se însoțește de achitarea impozitelor și taxelor la bugetul de stat, de defalcări la fondul social și fondul asigurărilor obligatorii medicale.

În Republica Moldova se finalizează implementarea Strategiei naționale de atragere a investițiilor și promovarea a exporturilor pentru anii 2016-2020, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.511 din 25.04.2016, având drept scop crearea unui mediu investițional atractiv în țară [1].

Studiul indicatorilor macroeconomici a demonstrat că în perioada din ultimii 10 ani au crescut toți indicatorii macroeconomici absoluți. Valoarea PIB-ului a crescut de 2,2 ori; formarea brută a capitalului s-a mărit cu 70,1%. Investițiile în active imobilizate la fel au crescut de 2,5 ori.

Analizând evoluția valorii investițiilor în active imobilizate în perioada anilor 2009-2018, se observă că în anul 2009 acestea au scăzut cu 39% (cu 7,1 mld. lei) față de 2008, ce a fost o consecință a crizei financiare internaționale. Însă din 2010 are loc o creștere a investițiilor, ce a fost permanentă până în 2014. În ultimii 4 ani investițiile sunt în declin, ajungând valoarea sa minimă în 2016 (cu 7% față de 2013-2014). În 2017 valoarea investițiilor a crescut față de 2016 cu 19,2% și cu 1,1% față de 2014-2015.

Totodată, menționăm că ponderea investițiilor în active imobilizate în PIB a fost în creștere în perioada anilor 2008-2014, ajungând o cotă maximă de 26%. Dar începând cu anul 2015 cota aceasta scade brusc în 2017, reducându-se cu 5,8 p.p. față de 2015-2016 și cu 9,3 p.p. față de 2014.

Evident, că aceasta situație nu vorbește despre o dezvoltare reușită în economia Republicii Moldova. În analiza investițiilor în economia națională o mare importanță are examinarea alocării de capital sub aspectul formei de proprietate.

Cercetările sub acest aspect demonstrează că pe parcursul ultimilor 10 ani structura investițiilor în active imobilizate pe forme de proprietate practic este aceeași. Circa o jumătate din activele imobilizate sunt din sectorul proprietății private, a treia parte în proprietatea publică, circa 10% în proprietatea străină și 10% (în anul 2018) a întreprinderilor mixte. Menționăm că ponderea investițiilor în active imobilizate a întreprinderilor mixte (cu capital strain) manifestă o tendință de descreștere, micșorându-se aproape de 2 ori în anul 2018 față de 2009. Considerăm că la fel este un semnal de deteriorare a climatului investițional în economia țării noastre. Problema investirii în dezvoltarea economiei este corelată cu finanțarea.

Analizând informația privind finanțarea investițiilor, putem menționa că principala sursă de finanțare a investițiilor în active imobilizate o reprezintă mijloacele proprii ale întreprinderilor, cărora le revine peste o jumătate din valoarea totală. Concomitent, ponderea surselor proprii mereu crește în ultimii 10 ani, majorându-se de la 51,1% în 2009 până la 65,5% în 2017. În 2018 se observă o scădere a acestei cote cu 4,4 p.p. Finanțările din bugetul de stat au scăzut în unele perioade (2008-2011), apoi au crescut până la 10,8% în 2014, din nou au scăzut în următorii trei ani. Finanțările din bugetele unităților administrativ-teritoriale ocupă o poziție destul de mică, dar totuși acestea au crescut de la 3,2% în 2009 până la 5,5 în 2017-2018.

Atrage atenția tendința reducerii părții finanțării din străinătate. Dacă în 2009 din aceste surse s-au finanțat 1/5 din investiții în active imobilizate, la sfârșitul perioadei examinate sursele din străinătate au finanțat doar în proporție de 5,1%. Sursele din străinătate în 2009 au constituit 2,4 mld. lei, iar în 2018 valoarea acestora s-a redus până la 1,4 mld. lei. Acest fapt iarăși ne vorbește despre înrăutățirea climatului investițional în țară, care pierde din atractivitate în fața investitorilor străini.

Conform datelor Băncii Naționale a Moldovei, fluxul investițiilor străine directe în ultimii trei ani de studiu înregistrează o creștere a investițiilor străine directe cu 86,4% la sfârșitul anului 2018 față de 2016. Totodată, în această perioadă au crescut exporturile din Republica Moldova cu 32,3%. Atrage atenția faptul că în ultimii trei ani ponderea

exporturilor în țările UE a crescut cu 3,65 p.p., atingând o cotă de 68,79% din exporturile totale, pe când ponderea exporturilor în țările CSI s-a redus cu 4,88 p.p. și constituie 15,37% [4].

Prezintă interes analiza investițiilor în active imobilizate sub aspectul domeniilor de activitate economică.

Analiza sectorială a investițiilor în active imobilizate în Republica Moldova în anii 2015-2018 ne arată că mai multe investiții au fost alocate în administrarea publică și apărare, asigurări sociale obligatorii. Cota investițiilor în acest sector a crescut de 6 ori în 2018 față de 2015. În locul doi se află sfera de construcții și industria prelucrătoare, înregistrând o creștere lentă, dar stabilă. În locul trei se află agricultura, silvicultura și pescuitul având circa 10% pe parcursul ultimilor 3 ani.

Nivelul activităților investiționale variază în diferite localități. Studiul problemei a demonstrat că cele mai mari investiții în active imobilizate s-au efectuat în municipiul Chișinău, căruia îi revin cca 65%. În zona Nord – 15,2%, în zona Centrală – 12%, în zona Sud – 6%, UTA Gagauzia – 2%.

Deci, trei pătrimi din suma totală a investițiilor în activele imobilizate s-au realizat în partea centrală a țării [5, p. 252].

Studiul efectuat ne permite să tragem concluzia că nevoia de optimizare a activității investiționale în Republica Moldova rămâne actuală. Climatul investițional trebuie ameliorat, ca să fie atractiv atât pentru investitorii autohtoni, cât și pentru cei din străinătate. În acest sens, un rol important îi revine statului, care prin aplicarea mecanismelor politicii financiare va contribui la formarea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea activității economice în țara noastră.

Referințe:

1. Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020. În: *Monitorul Oficial*, nr. 114-122 din 29.04.2016 (accesat 14.09.2019). Disponibil www.lex.justice.md.
2. Anuarul Statistic al Republicii Moldova pe anii 2010-2018 www.statistica.md (accesat 13.09.2019). Disponibil www.statistica.md.
3. БАТИЩЕВ, Р. Иностранные инвестиции в Молдове. Кто приходит в страну для развития бизнеса? В: *Business Class*, 2019, июнь, с.17.
4. www.ro.wikipedia.org (accesat 13.09.2019).

5. БАЛЫНСКИЙ, А. Проблемы обеспечения инвестиционной привлекательности Республики Молдова в условиях политической рецессии. În: *Conferința științifică internațională „Asigurarea viabilității economico-manageriale pentru dezvoltarea durabilă a economiei regionale în condițiile integrării în UE”*, 04-05 noiembrie 2017. Chișinău: CEP USM, 2017, p. 254.

UN NOU MODEL DE DEZVOLTARE A COMPETITIVITĂȚII ECONOMIEI NAȚIONALE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Margareta BRADU

Din punctul de vedere al cercetărilor și dinamicii modelelor economice, în evoluția dezvoltării științei economice, de mai multe ori se consideră că celebrul *Tablou economic* [5] publicat de François Quesnay în anul 1758, prin care au fost introduse mai multe categorii și concepte economice noi, și mai ales în ceea ce privește „output-urile” economice în coraport cu „input-uri”, și care duc la creșterea produsului net, sau a plusvalorii în agricultură (dar potrivit mai multor abordări conceptuale, anume producerea plusvalorii este un indicator al competitivității economice naționale). Am putea considera că acest model propus de Școala Fisiocrată stă la baza modelelor de dezvoltare a competitivității economice a națiunilor.

Mai târziu, Adam Smith [4] publică lucrarea sa *Avuția Națiunilor*, care se mai numește Modelul Avantajului absolut, ipotezele căruia considerau că o economie este competitivă atunci când produce bunuri mai ieftine, în baza abundenței factorului natural, în temeiul căruia aceasta trebuie să se specializeze. În așa fel, A.Smith consideră că o națiune trebuie să dezvolte domeniile productive în care beneficiază de avantaje absolute, ceea ce înseamnă că aceasta este mai competitivă decât alte națiuni.

Luând în considerație perioada când a fost elaborat acest model, când se părea că resursele naturale nu au caracter epuizabil, și perioada actuală când resursele devin tot mai rare și limitate, am putea evidenția faptul că această teorie pe parcurs își pierde din actualitatea sa [1].

La rândul său D.Ricardo, în *Teoria costurilor competitive și a avantajelor relative reciproce în comerțul internațional* [3], consideră că o țară este competitivă în cazul când câștigul realizat de către o națiune, care produce și vinde la extern bunurile pe care le realizează cu costuri de producție relativ mai mici, cu alte bunuri naționale, iar în schimbul lor procură alte mărfuri a căror realizare la intern se dovedește mai puțin avantajoasă. Această teorie mai poartă denumirea de „Modelul Avantajului comparativ” a lui D.Ricardo. Întreaga analiză pe care o face D.Ricardo are o viziune statică, care pune accentul pe schimbul de mărfuri.

Conform lui Porter (1990), succesul unei economii nu poate fi explicat doar prin recurgerea la teoria clasică a dezvoltării economice bazate pe disponibilitatea și abundența factorilor de producție (munca, natura și capitalul), ci acesta depinde de interacțiunea complexă a unor factori grupați care s-au încadrat în „Diamantul Național”. M.Porter în determinanții factoriali include: resursele umane (numărul, structura pe vârste, calificarea etc.); resurse de capital, aici Porter nu divizează capitalul fizic de cel uman, infrastructura.

Mai târziu (1998), M.Porter publică modelul extins „Diamantul lui Porter”.

La baza acestui model stă interacțiunea dintre patru factori, care, după părerea lui Porter, este expresia rezultatului situației în mediul de afaceri.

Mediul concurențial intern presupune un mediu de afaceri în care evoluează strategiile și rivalitatea dintre firme (influențat de politicile economice, gradul de dezvoltare al concurenței etc.).

Am putea menționa că elementele fundamentale ale modelului „Diamantului” extins al lui M.Porter sunt influențate decisiv și de: climatul internațional; acțiunea guvernamentală; securitatea economică etc.

Așadar, în afară de factorii determinanți ai Diamantului, politica guvernamentală contribuie la cererea și susținerea avantajelor competitive prin: Politica educațională și de instruire profesională; Susținerea cererii agregate; Reglementarea cadrului concurențial; Susținerea mediului de afaceri; etc.

M.Porter afirmă că competitivitatea se dezvoltă „acolo unde diamantul național” este cel mai favorabil [2].

Pe parcurs, acest model a fost completat de Rugman (1991); Dunning (1993); Cho (1994); Brouthershand Brouthers (1997); Moon et al. (1998), căci Porter în modelul său nu introdusese efectele activității multinaționale, aceste efecte au fost introduse de Rugman și alți cercetători în „Modelul dublu”.

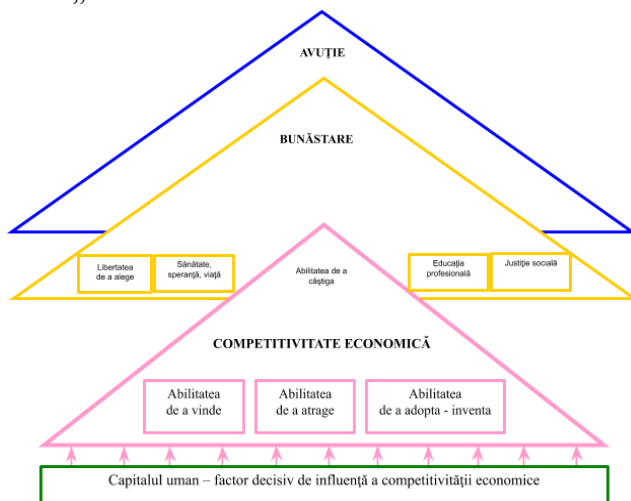

Fig. Modelul competitivității socioeconomice, bazat pe abilitățile capitalului uman

Sursa: Elaborat de autor în baza analizei modelelor de dezvoltare a competitivității economice.

Analizând teoriile și modelele competitivității economice, am putea menționa că competitivitatea este un suport de obținere a avuției, dar și a bunăstării social-economice a populației, dar abilitățile capitalului uman sunt acele forțe motrice care promovează dezvoltarea competitivității economiei naționale.

În urma studiului a mai multor modele de dezvoltare a competitivității economice, am observat că rolul capitalului uman ca factor decisiv de influență în dezvoltarea competitivității în aceste modele nu este apreciat la justa valoare. Considerând că capitalul uman însuși este un Diamant al națiunii și trebuie de introdus în componența avuției naționale, propunem un nou model socioeconomic al competitivității

economiei naționale, fundamentul căruia îl constituie capitalul uman, cu abilități de a inventa, inova, aplica și adopta noi tehnologii și modalități de a produce bunuri noi, competitive atât pe piața internă, cât și pe piața internațională, în urma realizării cărora am câștiga o poziție mai avantajoasă în lume și am ridica nivelul vieții umane și al avuției naționale.

Acest model este propus de autor, ca un model optim pentru R.Moldova, care ar duce la dezvoltarea competitivității, bazat pe abilități, dar acestea trebuie să fie dezvoltate atât în sistemele formale, cât și neformale, la locul de muncă și pe tot parcursul vieții. Și cu cât mai timpuriu se vor depista, evalua și susține abilitățile capitalului uman, cu atât mai competitivi vor deveni membrii societății, agenții economici și economia națională.

Referințe:

1. BRADU, M. Competitivitatea economiei naționale în contextul procesului de globalizare internațională. În: *Materialele conferinței științifico-practică internațională „Competitivitatea economiei naționale în contextul procesului de globalizare internațională”*, USM, Chișinău, 2012, pp. 151-156. ISBN 978-9975-7198-9.
2. PORTER, M.E. *The Competitive Advantage of Nations*. The MacMillan Press, Ltd., London and Basingstoke, 1990.
3. RICARDO, D., 1817. *Principles of Political Economy and Taxation*, published in 1911 by J. Murray, Dent & Sons Press, Ltd. London. [Online] Disponibil la: http://www.amazon.com/gp/product/0486434613?tag=simpledo0c-20#reader_048643461
4. SMITH, A., 1776. *Wealth of Nations, Book IV, Chapter 2*. W. Strahan, London Methuen & Co.Ltd, Press, London. [Online] Disponibil la: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Wealth_of_Nations_title.jpg
5. QUESNAY, François. *Tableau économique*, publicat de în anul 1758. From Wikipedia, the freeencyclopedia[citat03.092019]. Disponibil:https://en.wikipedia.org/wiki/Tableau_%C3%A9conomique

BARIERELE NETARIFARE ȘI INFLUENȚA ASUPRA COMERȚULUI INTERNAȚIONAL

Radu LUPAN

În economia contemporană mereu au existat și vor exista anumite politici comerciale de protecție care necesită acțiuni contrare pentru a reda condiții de concurență echitabile cu un comerț echitabil. În mod clar, motivele care au dus la încetinirea comerțului global sunt multiple. Literatura aferentă urmărește încetinirea până la o reducere temporară a comerțului cu mărfuri datorită unei autosuficiențe mai mari a consumului de energie. De asemenea, schimbarea lanțurilor de valoare globale, cu întreprinderile multinaționale care își reduc noua bază de companii off-shore, ar putea contribui, de asemenea, la încetinirea creșterii comerțului transfrontalier. În timp ce întrebările care forțează și a căror extindere formează dezvoltarea fluxului comercial global în sine este o întrebare importantă și interesantă, accentul acestui studiu este pus pe un aspect foarte particular.

Utilizarea barierelor netarifare este foarte corelată cu nivelul veniturilor unei economii. Țările cu venituri mari par să folosească barierele nontarifare mai des decât țările cu venituri mici sau medii. În ciuda diferenței dintre numărul de bariere netarifare implementate, importanța relativă a barierelor netarifare în comparație cu măsurile tradiționale de apărare a comerțului sau creșterile tarifare variază, de asemenea, de-a lungul nivelului de venit. Punerea în aplicare a barierelor netarifare variază substanțial în funcție de țări. Spre exemplu, Statele Unite au implementat de departe cel mai mare număr de bariere netarifare.

Barierele netarifare reduc semnificativ comerțul. Nu numai că barierele nontarifare au fost aplicate tot mai mult ca măsuri de restricționare a comerțului, dar au avut și un efect semnificativ de reducere a importurilor. În medie, importurile bilaterale scad ca răspuns la implementarea a cel puțin unei bariere netarifare cu 12%. În mod similar, în medie, comerțul bilateral scade cu aproximativ 11%, dacă este implementată cel puțin o măsură de apărare comercială. Cu toate

acestea, barierele nontarifare sunt utilizate mult mai des decât măsurile de apărare comercială, care includ măsuri antidumping, antisubvenții și măsuri de salvagardare.

O constatare de bază este că protecționismul se află în creștere dacă sunt luate în considerare barierele netarifare. Conform datelor GTA, protecționismul a crescut constant începând cu 2009. În total, peste 5.600 de noi politici protecționiste au fost implementate în ianuarie 2009 și iulie 2017. Mai mult de 3.000 dintre aceste politici protecționiste au reprezentat bariere netarifare. Această creștere a aplicării barierele netarifare este o tendință comună de timp observată în alte surse de date.

Din 2009, doar 20% din totalul intervențiilor de protecție implementate pot fi atribuite unei creșteri a tarifelor. În schimb, barierele nontarifare au reprezentat în medie 55% din intervențiile protecționiste implementate. Utilizarea barierele netarifare a crescut constant în raport cu măsurile de apărare comercială. În 2010, doar 54% din toate intervențiile protecționiste au fost bariere netarifare, utilizarea barierele netarifare a crescut la 61% în 2016. Măsurile de apărare comercială au observat un fundal ușor. În 2009, 30% din toate politicile protecționiste aplicate ar putea fi încă atribuite fie drepturilor antidumping, garanțiilor sau drepturilor compensatorii. Acestea au scăzut la doar 21% în 2015, în timp ce au crescut ușor din nou la 24% în 2016 – determinate în principal de numărul tot mai mare de litigii antidumping în industrii cu supracapacități, precum sectorul oțelului sau produsele din panouri solare.

În același timp, economiile mari care au adoptat toate reglementările OMC se confruntă cu posibilități reduse de creștere a tarifelor în cadrul de reglementare. Punerea în aplicare din ce în ce mai mare a barierele netarifare, în ceea ce privește creșterile tarifare, ar putea reflecta modul în care economiile cu venituri mari se substituie altor instrumente de protecție a economiei lor. Pentru țările cu venituri mari, ponderea barierele netarifare ale tuturor protecționiștilor implementate este de aproximativ 50%. Tarifele reprezintă doar o proporție mică din toate politicile protecționiste puse în aplicare. În schimb, țările cu venituri mici tind să folosească tarife mai degrabă decât bariere nontarifare

pentru a-și proteja economiile. Din 2011, mai mult de 80% din toate politicile protecționiste puse în aplicare de țările cu venituri mici au reprezentat creșteri ale tarifelor la import.

Acest lucru se poate explica prin faptul că impunerea de măsuri de apărare comercială este costisitoare, deoarece țara trebuie să depună un proces la OMC și să furnizeze toate documentele necesare. Un model interesant apare în dezvoltarea țărilor cu venituri medii superioare. În 2009, barierele nontarifare și modificările tarifare au fost implementate în mod egal. De atunci, dezvoltarea barierele divergente și nontarifare reprezintă mai mult de 50% din toate politicile protecționiste, în timp ce ponderea modificărilor tarifare a scăzut la aproximativ 10% în 2016.

Revenind la țintele protecționismului, Germania și China sunt cele două economii care sunt cel mai adesea afectate de o barieră nontarifară implementată. Exportatorii germani au fost afectați de 2.000, firmele chineze cu 1.700 de bariere netarifare între 2009 și 2017. Nu este surprinzător faptul că cele mai mari două economii comerciale se situează pe primul loc și pe locul doi. Datele GTA se bazează pe o procedură de estimare a fluxurilor comerciale anterioare pentru a prezice care țări ar putea fi afectate de intervențiile protecționiste recent implementate. Prin urmare, țările care comercializează volume mai mari într-o gamă largă de produse au o probabilitate mult mai mare de a fi afectate decât țările care comercializează doar foarte puține produse la scară mică.

Bazându-se pe unele date publicate recent pe Global Trade Alert, putem identifica și modul în care protecția comerțului sub formă de bariere netarifare a apărut în ultimii ani. Un accent major este pus pe ilustrarea tipului de bariere netarifare care au fost implementate de către factorii de decizie pentru a reduce concurența la import. Mai mult, o contribuție importantă a studiului este evaluarea empirică a impactului barierele netarifare asupra comerțului internațional. Spre deosebire de temerile diferitelor părți interesate, tarifele la import nu au fost utilizate într-o manieră semnificativă pentru a proteja piețele interne de concurența externă încă de la criza financiară din 2008, chiar dacă presiunea politică din multe țări a creat un stimul mare pentru o politică comercială de protecție. Utilizarea barierele netarifare a

crescut constant în raport cu măsurile de apărare comercială. În timp ce în 2010, doar 54% din toate intervențiile protecționiste au fost bariere netarifare, utilizarea barierelor netarifare a crescut la 61% în 2016.

Cu toate acestea, barierele nontarifare sunt utilizate substanțial mai des decât măsurile de apărare comercială. Efectul barierelor netarifare asupra importurilor se dovedește a fi foarte divers în diferite industrii, țări cu niveluri diferite de venit și țări individuale. Un motiv principal pentru această eterogenitate poate fi găsit în variația puternică cu privire la cât de des și ce tip de bariere netarifare sunt puse în aplicare în diferitele grupuri.

Cu aceste rezultate, devine clar că lumea trebuie să ia măsuri decisive pentru a preveni creșterea în continuare a barierelor netarifare. Un pas corect a fost făcut cu acorduri de liber schimb, cum ar fi Parteneriatul transatlantic pentru comerț și investiții sau Parteneriatul trans-Pacific, în care reducerea și armonizarea barierelor netarifare erau un obiectiv major. Reluarea acestor inițiative ar trebui să fie un obiectiv major în viitorul apropiat. În egală măsură, există un mesaj clar pentru sistemul de tranzacționare multilateral. Lumea a avut un mare succes în reglementarea tarifelor la import, dar există noi măsuri protecționiste care necesită coordonare internațională. Aceste provocări conferă OMC o sarcină importantă, și anume reunirea, țărilor membre și obținerea aceluiași succes ca și în cazul tarifelor.

Referințe:

1. LOBANOV, Natalia. *Tranzacții comerciale internaționale: Curs universitar*. Chisinau: ASEM, 2012.
2. *Comert internațional*. Vol.1: Specializarea țărilor și sistemul comercial multilateral, 2013.
3. YALCIN, Erdal, FELBERMAYR, Gabriel, KINZIUS, Luisa. *Hidden Protectionism: Non-tariff barriers and implications for international trade 2017*. [accesat 04.09.2019] Disponibil: https://www.ifo.de/DocDL/ifo-Forschungsberichte_91_2017_Yalcin_etal_Protectionism.pdf.
4. Raport Comisia Europeană 2018. [accesat 04.09.2019] Disponibil: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf.
5. EVENETT, S. J. and FRITZ, J. (2016). FDI Recovers. The 20th Global Trade Alert Report. Technical report, Global Trade Alert Initiative, London. [accesat 04.09.2019] Disponibil: <https://www.globaltrade-alert.org/reports/13>.

DEPĂȘIREA CONTRADICȚIEI DINTRE DEZVOLTAREA ECONOMICĂ MONDIALĂ ȘI POLUAREA MEDIULUI

Alexandru GRIBINCEA

Introducere. Obiectivele majore pe termen lung ale oricărui guvern constau în stimularea dezvoltării economice, sporirea bunăstării populației, menținerea unei stabilități social-economice. Din aceste motive, sunt necesare cunoștințe vizând factorii de stimulare ai creșterii economice și de constrângere, în final consecințele nefaste ale creșterii economice. Procesul de interacțiune umană cu natura este conținutul oricărei producții. Economia reprezintă arta gestionării raționale și eficiente a acestui proces, altfel, după cum denotă experiența, crizele economice și de mediu sunt inevitabile. Presiunea asupra mediului și a ecosistemelor ca urmare a activității antropice pe uscat și pe mare este în creștere. Modificările la schimbările rapide pe planetă, în general, necesită ajustarea politicii și acțiunilor guvernamentale, în special. Dezvoltarea economiei mondiale poate fi susținută în cazul când generațiile de astăzi își pot satisface propriile nevoi fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare de a face acest lucru [2]. Dacă produsele, obținute din fabricație sunt necesare, deșeurile nu mai prezintă interes și sunt aruncate. Cu regret, nu toate sunt degradabile, poluând mediul, afectând sănătatea și oicumena. Acordul de la Kyoto, Rio de Janeiro și altele nu s-au soldat cu succese [7].

Scopul investigației constă în cercetarea contradicției dintre dezvoltarea economiei la scară mondială și căile de depășire a poluării mediului.

Gradul de investigare. Cercetările unor savanți ca T.A. Piscunova denotă că globalizarea economică favorizează accelerarea și aprofundarea problemelor ecologice. Un rol semnificativ în schimbarea vectorului dezvoltării economiei mondiale, economiei regionale spre ecologizare îl joacă antreprenoriatul. Dezvoltarea temei investigate a fost cercetată în cadrul „dezvoltării durabile” de R. Stavins, J. Stiglitz, D. Wheeler, N. Stern, Gro Harlem Brundtland.

Metodologia cercetării. Realizarea obiectivelor trasate a fost soluționată prin identificarea și sistematizarea tendințelor în dezvoltarea economiei mondiale, ținând cont de factorul de mediu. Tehnica

investigației se bazează pe o analiză economică critică a caracteristicilor economiei mondiale în contextul globalizării problemelor de mediu, metodelor istorice, statistice și comparative.

Rezultate și analiză. Dezvoltarea economică este indispensabilă de energie, reprezentând motorul dezvoltării economice și sociale. Activitatea economică și producerea de energie sunt însoțite de deșeuri, frecvent poluante. Țările, în marea majoritate, conștientizează gravitatea problemei poluării mediului. Rapoartele FMI [5], Băncii Mondiale, OCDE, Conferința Națiunilor Unite pentru Mediul Uman (UNEP), Programul de Acțiune pentru protejarea stratului de ozon, Programul Global de Acțiune pentru protecția mediului marin; Rețeaua de acțiune internațională pentru recifele de corali, Comisia pentru Dezvoltare Durabilă a Națiunilor Unite (CSD), Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), Comisia Economică a Națiunilor Unite pentru Europa (UNECE), Direcția Generală Mediu din cadrul Comisiei Europene, Consiliul de Mediu al Uniunii Europene, Agenției Europene pentru Mediu (EEA) etc. Rapoartele acestor structuri oferă proiecții plauzibile globale ale amplitudinii consecințelor economice ale poluării în aer liber, apă, sol, în absența altor acțiuni politice decât cele deja existente (Tab.).

Tabel

Evaluarea țărilor lumii prin indexul eficienței ecologice, 2018 [2, p.20]

Rating	Țara	Index	Rating	Țara	Index
1	Elveția	87,42	11	Islanda	78,57
2	Franța	83,95	12	Spania	78,39
3	Danemarca	81,60	13	Germania	78,37
4	Malta	80,90	19	Israel	75,01
5	Suedia	80,51	20	Japonia	74,12
6	Marea Britanie	79,89	45	România	54,78
7	Luxemburg	79,12	49	Singapore	64,23
8	Austria	78,97	52	Federația Rusă	63,57
9	Irlanda	78,77	60	Coreea de Sud	62,30
10	Finlanda	78,64	112	Rep. Moldova	51,97

Proiecțiile reflectă astfel costurile inacțiunii poluării mediului. Perspectivile OCDE privind mediul până în 2050 oferă date vizând consecințele inacțiunii, care nu au ținut cont de reacțiile provocate de paradigmele mediului și de deficitul de resurse pentru economie.

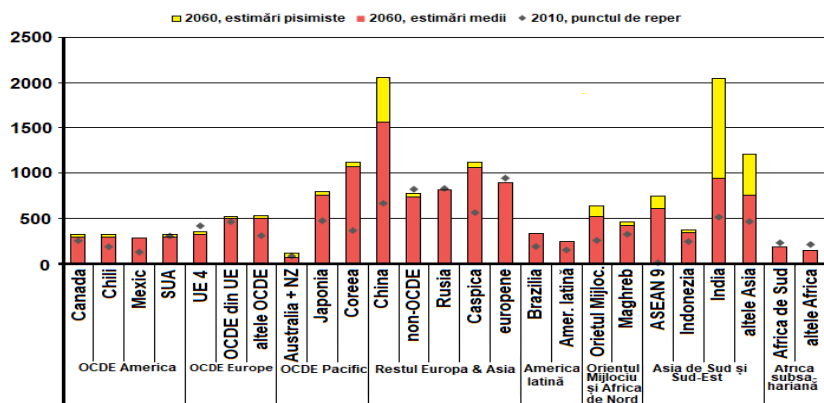

Fig. Decesele premature din cauza expunerii la particule și ozon [9]

Aceste rapoarte încearcă să remedieze decalajul printr-un cadru detaliat de modelare economică care leagă poluarea mediului cu creșterea economică și bunăstarea. Investigațiile autorilor s-au concentrat asupra impactului poluării aerului, apelor și solului, cauzat de concentrațiile mari de pulberi în suspensie (PM2.5), de ozon de la nivelul solului pentru perioada 2015-2060. Creșterea emisiilor, împreună cu alți factori, cum ar fi schimbările climatice, va duce la creșterea concentrațiilor de pulberi în suspensie (PM2,5) și de ozon de la sol. Creșterea concentrațiilor de PM2.5 și a ozonului va conduce la efecte substanțiale asupra sănătății și mediului. În special, decesele premature, cauzate de poluarea aerului, în aer liber în 2010 s-au ridicat la aproximativ 3 mil. de persoane, în timp ce în 2060 se estimează că vor fi 6-9 mil. Numărul estimat de decese cauzate de poluarea aerului în aer liber pe an la un milion de persoane. Impactul pe piață al poluării aerului se preconizează că va conduce la costuri economice globale care cresc treptat până la 20% din PIB la nivel mondial. Costurile legate de cheltuielile suplimentare pentru sănătate și pierderile de productivitate a muncii domină pe termen lung. Comunitatea mondială este alertată de evenimentele din mediu.

Realizarea acestor obiective va contribui la o mai mare convergență între statele membre ale UE și în cadrul societății, și la echilibrarea

diferențelor în întreaga lume. Problemele contradicțiilor dintre dorința de a dezvolta sectorul economic sunt însoțite de un volum tot mai mare de resurse naturale, utilizarea energiei și apariția deșeurilor.

Concluzii. Problemele de mediu au încetat să fie pur ecologice și afectează direct securitatea economică a țărilor. Sub influența globalizării economiei mondiale se acutizează concurența internațională și managementul strategic al CTN, fiind strâns legate de aspecte ecologice. Studiile au arătat că o tendință importantă din ultima perioadă a fost însoțită de o creștere semnificativă a investițiilor în inovarea în domeniul mediului, care sunt o verigă economică importantă a multor state. Analiza efectuată denotă că factorii-cheie ai degradării mediului în țările postsocialiste sunt predominanța industriilor care fac risipă de resurse intensive și poluante din punct de vedere ecologic.

Referințe:

1. Al patrulea raport privind starea Uniunii Energetice. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2019/RO/COM-2019-175-F1-RO-MAIN-PART-1.PDF>
2. BEN-SHAUL, D'vora. Israel Environment & Nature: Environmental Issues. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/environmental-issues-in-israel>
3. BRUNDTLAND, Gro Harlem. Mother of Sustainable Development. *Norsk Biografisk Leksikon, WHO and The Elders. 1987*, 85 p.
4. GRIBINCEA, A., SCORȚESCU, S. Creșterea prețurilor de achiziție a gazelor naturale. În: *Revista Studii Economice*, 2010, an. 4, nr.1-2, pp.155-157.
5. IMF Annual Report 2018. Building a Shared Future. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2018/eng/assets/pdf/imf-annual-report-2018-ru.pdf>
6. STIGLITZ, Joseph E. La concentration du marché menace l'économie américaine. In: *Preject Synducate*, 2019.
7. STROE, C., GRIBINCEA, A., EPURĂȘ, O. Viitorul pieței carburanților. În: *Conferință șt. intern. „Problemele economice ale dezvoltării europene”*. 25 martie 2011. Chișinău: ULIM, 2011, pp.23-33.
8. Surse de poluare. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://xn--80ajgpcpbhks4a4g.xn--p1ai/articles/selskohozyajstvennoezagryaznenie-okruzhayushhejsredy/>.
9. The Economic Consequences of Outdoor Air Pollution. <http://www.oecd.org/environment/the-economic-consequences-of-outdoor-air-pollution-9789264257474-en.htm>

10. The Danube transports annually. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: [https://www.g4media.ro/raport-dunarea-transporta-anual-in-marea - neagra - peste-1-500-tone-de-plastic-pe-an.html](https://www.g4media.ro/raport-dunarea-transporta-anual-in-marea-neagra-pestea-1-500-tone-de-plastic-pe-an.html)
11. Wind Europe. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://www.zfcorporate.ro/zf-ro/energie/eoliene-sustinite-doar-de-vant-17069203>.

DEPĂȘIREA PROBLEMELOR GLOBALE: RESURSELE ENERGETICE ȘI CONSUMUL

*Maxim SANDU, Alexandru GRIBINCEA
Universitatea Liberă Internațională din Moldova*

Introducere. În linii generale, sub noțiunea de „surse energetice” subînțelegem procese tehnologice și materiale, utilizate pentru obținerea diverselor tipuri de energie, necesare societății. Sursele trebuie să fie abundente, ieftine, ușor de utilizat și procesat. Urbanizarea, deficitul de resurse și schimbările climatice: provocările globale stimulează cererea pentru soluții, produse și servicii din ce în ce mai eficiente în producția de energie. Tendințe precum digitalizarea deschid o mulțime de oportunități în afacerile energetice. Actorii din spațiul „energiei verzi” nu dispun de capacități mari pentru a satisface cererea de pe piața Republicii Moldova, fiind capabili să îndeplinească doar unele persoane fizice. Legea [3, 4] permite negocierea prețului, însă este necesar un ajutor metodologic din partea ANRE.

Scopul cercetării constă în investigarea problemei globale energetice, experienței mondiale privind eficientizarea „energiei verzi”, posibilitățile implementării tehnologiilor inovative în economia națională.

Gradul de investigare al temei. Profunzimea și sfera de elaborare a subiectului este limitată de strategii mondiale, regionale și naționale, legile în vigoare. Studiul este limitat de descrierea mecanismelor de securitate energetică din spatele unor organizații internaționale, precum ONU, IEA și OPEC, organizații regionale – Uniunea Europeană (UE), operele unor cercetători ca Edward R. Fried, Philip H. Trezise, Smil Vaclav, William E. Knowland, Thomas Raju G.C., Bennett Ramberg, J. Sylowicz, M. Nillruch, Viorel Bostan, A.Gribincea ș.a.

Rezultate și analiză. Problema *energetică globală* este problema furnizării și asigurării cu energie în prezent și pe viitor (Fig. 1). Principalul motiv pentru apariția unei probleme energetice mondiale este creșterea rapidă a consumului de combustibili fosili în secolul XX.

Către constrângerile de talie globală se atribuie problema:

<i>Nord-Sud</i>	<i>Sărăcie</i>	<i>Alimentară</i>	<i>Energetică</i>
<i>Dezvoltarea oceanelor</i>	<i>Ecologie și dezvoltare durabilă</i>	<i>Demografică</i>	<i>Dezvoltare umană</i>

Fig. 1. Probleme globale contemporane [cercetările autorilor]

Dacă țările dezvoltate soluționează această problemă acum (Orizont 2020, 2030), prin diminuarea creșterii consumului, inclusiv din surse tradiționale. La aceasta se poate adăuga creșterea concurenței pe piața mondială a energiei între țările dezvoltate și noile state industriale (China, India, Brazilia). Toate aceste circumstanțe și instabilitatea militaro-politică, în unele regiuni, pot provoca fluctuații semnificative ale nivelului prețurilor mondiale la resursele energetice. Aceasta poate afecta serios dinamica cererii și ofertei, producția și consumul de produse energetice, creând uneori situații de criză (Fig. 2).

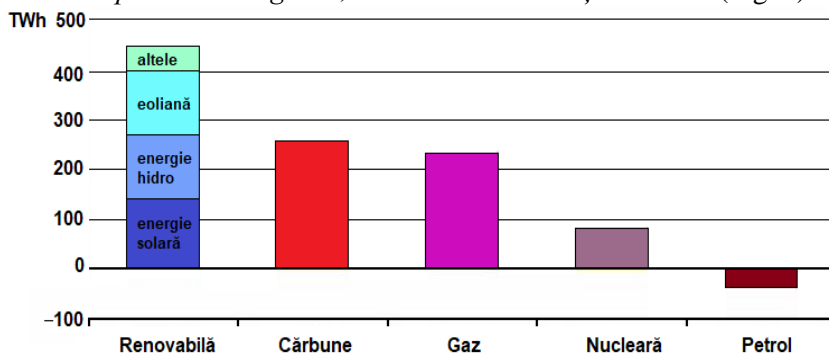

Fig. 2. Variația resurselor pentru obținerea curentului electric, 2017-2018 [5]

Producerea și consumul mondial de energie a sporit cu 2,3% în 2018 (Fig. 3). Cererea sporită este cauzată de economia globală puternică și

necesitățile mai mari de încălzire și răcire, conducând la o creștere cu 1,7% a emisiilor de CO₂ până la un nou maxim de 33 de GT [7].

Mt 400

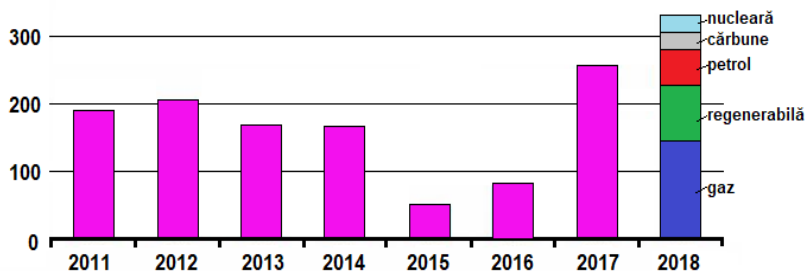

Fig. 3. Variațiile anuale vizând cererea globală pentru energie primară, 2011-18 [5]

Consumul de energie primară este în ritm ascendent. Întâietatea deține gazul natural cu 45%. Dintre țările lideri se evidențiază SUA și China. Cu regret, tot aceste țări dețin topul în emisia gazelor de seră. Îmbucurătoare este situația din Germania, Japonia, Mexic, Franța, Marea Britanie [8]. În ritm de scădere este utilizarea cărbunelui în aceste țări. Cu toate că în Asia, preponderent China, odată cu creșterea consumului de cărbune, au crescut și emisiile nocive. Obținerea energiei electrice în bază de cărbune contribuie la sporirea cu 30% a emisiilor de CO₂. Îmbucurător, pe plan global, este utilizarea cărbunelui în obținerea energiei electrice, care este în diminuare. În anul 2018, emisiile globale de CO₂ au atins cota superioară. După investigațiile autorilor Raportului Agenției Internaționale pentru Energie (AIE) din 2018, acestea au crescut cu 1,7% comparativ cu 2017, însumând 33 mld. de tone. Concomitent, China, India și SUA au demonstrat un avans de 85% a emisiilor. Unele țări – ca Germania, Japonia, Mexic, Franța și Marea Britanie au redus emisiile [1]. Autorii remarcă că există mai multe metode posibile pentru calcularea volumului de CO₂ la fabricarea 1kWh de energie electrică. Conținutul mediu de CO₂ pe kWh pe parcursul anului poate varia de la 40 la 180 g. Refuzul de la utilizarea 1kWh de energie electrică va reduce emisia de carbon cu 400-700 g. Selectarea metodei depinde de obiectivele trasate, de sursa și

instrumentele utilizate. Deoarece diferitele metode sunt complementare, acestea trebuie să fie realizate împreună [2].

Concluzii. Republica Moldova dispune de potențial suficient pentru a-și acoperi consumul de energie electrică din surse eoliene și solare. În principiu, este nevoie de mult efort pentru a obține cel puțin 20-30% din energia electrică din surse regenerabile. Uniunea Europeană a luat ca prioritate în viitorul apropiat o decarbonizare substanțială a sectorului energetic, folosind soluții și tehnologii inovatoare pentru convertirea energiei regenerabile ca bază. În prezent, deja este posibil de a conecta 25-30% din consumatori la surse regenerabile de energie. Moldova, ca țară cu aspirații europene și care, de asemenea, nu are resurse proprii de energie fosilă, ar trebui să urmeze aceeași cale – creșterea ponderii surselor regenerabile de energie. Odată cu creșterea producției de energie electrică din surse regenerabile, importul de electricitate de la Kuciurgan va diminua, aducând numeroase avantaje.

Referințe:

1. Concentrația CO₂ pe Terra. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://energy.hse.ru/co2>
2. GRIBINCEA, A. Innovation Vector: Pros and Cons. În: *Intellectus*, 2019, nr.1, pp.84-95.
3. Legea cu privire la energia electrică nr. 107 din 27.05.2016. Publicat: 08.07.2016 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 193-203, art. 413.
4. Legea privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile nr.10 din 26.02.2016. Publicat: 25.03.2016 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 69-77, art. 117. Data intrării în vigoare: 25.03.2018.
5. Problemele energiei. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://energy.media/2019/04/01/v-mire-rastut-potreblenie-energii-i-vybrosy-parnikovyh-gazov-mea/>.
6. The CIA World Factbook 2018-2019. New York, 2019.
7. World Energy Issues Monitor 2019. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://www.worldenergy.org/wp-content/uploads/2019/02/1.-World-Energy-Issues-Monitor-2019-Interactive-Full-Report.pdf>.
8. World Energy Investment 2019. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://www.iea.org/wei2019/>.

IMPORTANȚA FINANȚĂRII PENTRU DEZVOLTAREA IMM-urilor

Tatiana BULIMAGA, Alexandru SCUTARU

IMM-urile devin din ce în ce mai importante în societatea noastră, ca și furnizori de oportunități de angajare a populației și elemente-cheie pentru bunăstarea comunităților locale și regionale.

Pentru dezvoltarea Republicii Moldova, sectorul IMM-urilor este de o importanță deosebită. În perioada de creare a relațiilor de piață, rolul IMM-urilor era determinat nu doar de structura economiei creată, în care ponderea înaltă o ocupau genurile de activitate, preferate de întreprinderile mici, ci și de existența resurselor umane, rămase în afara câmpului de muncă, a utilajelor neutilizate, materiilor prime secundare, care optim puteau fi utilizate de către micul business [1].

Accesul limitat la o formă adecvată de finanțare constituie un obstacol major pe care îl întâmpină întreprinderile mici și mijlocii. Investitorii și băncile evită adesea să finanțeze IMM-urile nou-înființate sau IMM-urile fără vechime din cauza riscurilor implicate. La rândul lor, întreprinzătorii nu înțeleg în totalitate motivele de îngrijorare ale investitorilor sau ale băncilor, fapt ce le îngreunează găsirea sprijinului financiar necesar [2].

Accesul la finanțare este principala preocupare pentru IMM-urile din Republica Moldova. Potrivit raportului „Costul Reglementării de Stat al Activității de Întreprinzător” [1], 39% din companii consideră accesul la finanțare ca fiind principala constrângere în dezvoltarea afacerilor. În special, potrivit IRI OECD 2020, doar 27% din companiile mici apelează la bănci pentru a-și finanța investițiile, comparativ cu companiile mari care înregistrează 40,3% la acest capitol.

Pentru cea mai mare parte a întreprinderilor mici sau mijlocii, etapele de dezvoltare a ciclului de viață se succed într-o ordine firească și se referă la:

- etapa de formare – reprezentată de intervalul de timp alocat creării/înființării efective a companiei – este o etapă dificilă, riscantă. La început, companiile pot apela la anumite granturi și subsidii acordate

de programe/proiecte naționale/internaționale, economii personale sau împrumuturi de la rude/apropiați, credite, capital străin sau suport de la Business Angels (Îngeri de Business – investitor care investește alături de antreprenorii care încep, de exemplu, proiecte mici, chiar înainte de lansarea pe piață sau care fac deja mici afaceri, dar acestea se afla încă în stadiul inițial de dezvoltare și au nevoie de finanțare);

- etapa de creștere – compania crește, are nevoie de investiții mai importante (echipament, echipă, analize și planificare etc.) și poate utiliza atât surse proprii (*cash flow liber*, dobânzi acumulate, emiterea acțiunilor, obligațiunilor), cât și atrase (credite, *leasing*, capital de risc – capital oferit companiilor cu risc ridicat și potențial de dezvoltare, suport/asistență tehnică/consultativă din partea donatorilor/instituțiilor relevante);

- etapa de maturitate – compania se extinde, accede pe noi piețe, atrage noi clienți, iese la export, diversifică produsele și inovează, și poate apela la capital de risc, poate fi listată la bursă, poate opera pe piețe de capital sau să se finanțeze din dividende, prin diminuarea capitalului social (reducerea acțiunilor), sau vinde businessul.

- etapa de declin – compania poate să decidă restrângerea activității, lichidarea sau reorganizarea prin fuziune cu alte companii, sau achiziții. Totodată, din contul diversificării, compania poate co-finanța produsele de bază [4].

Analizând structura principalelor surse de finanțare pentru IMM, delimităm trei tipuri de surse: primare, secundare și alternative.

Tabelul prezentat *infra* generalizează informația privind caracteristica surselor, avantajele și dezavantajele acestora.

Tabel

Surse de finanțare pentru IMM

Surse primare	Surse secundare	Surse alternative
Autofinanțarea activității curente Profitul întreprinderii, antreprenorului Capital de rezervă	Credite bancare, non-bancare, Leasing Credite comerciale Emiterea Obligațiunilor	Subsidii Fonduri și programe internaționale de asistență

*Conferința științifică națională cu participare internațională
„Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 07-08 noiembrie 2019*

Contribuția de capital a fondatorilor în bunuri/monetară	Factoring, Capital de risc, Business angels	
Avantajul surselor primare:	Avantajul surselor secundare/alternative:	
<ul style="list-style-type: none"> • simplitatea atragerii • capacitatea mare de generare a profitului • asigurarea stabilității financiare 	<ul style="list-style-type: none"> • creșterea potențialului financiar • cost mai mic decât la capitalul propriu • creșterea rentabilității 	
Dezavantajul surselor primare:	Dezavantajul surselor secundare/alternative:	
<ul style="list-style-type: none"> • costul mai mare decât la capitalul împrumutat • posibilitatea neîntrebuințată de creștere a rentabilității 	<ul style="list-style-type: none"> • riscul și pierderea solvabilității • dependența mare de conjunctura pieței • procedura complicată de atragere 	

Pentru a determina posibilitățile de accesare a surselor financiare, este iminentă analiza necesarului fiecărui tip de întreprindere în parte. În acest context, întreprinderile, care, deseori, se limitează la realizarea unor tranzacții monetare pentru cumpărarea utilajelor, a materialelor și vânzarea produselor, cel puțin la începutul activității lor, apelează la resursele proprii ale proprietarului. Pe de altă parte, creditele oferite de bănci sunt prea scumpe, dar și inaccesibile pentru întreprinderile start-up și/sau cele cu operațiuni modeste. În general, elementul-cheie care determină alegerea unei anumite surse de finanțare reprezintă costul capitalului asociat, care depinde de risc. Costul capitalurilor proprii reprezintă rentabilitatea așteptată de investitor pentru o acțiune a întreprinderii. Este de menționat că fondurile proprii ale întreprinderii au, în general, un rol dublu: pe de o parte, finanțează o cotă din valoarea investițiilor, iar pe de altă parte, servesc drept garanție creditorilor întreprinderii care finanțează cealaltă parte a investiției. Majorarea capitalului social reprezintă o decizie financiară necesară pentru realizarea obiectivelor strategice, în condițiile în care capitalurile proprii sunt insuficiente, ori atunci când se urmărește dezvoltarea activităților sau adoptarea unor proiecte noi care vizează o creștere economică în scopul multiplicării rentabilității. Însă, un antreprenor, care tinde să își dezvolte afacerea și are proiecte investiționale ce necesită resurse, apelează la finanțări externe, care

vin să completeze autofinanțarea. În prezent, în majoritatea țărilor în curs de dezvoltare, un sector financiar dominat de stat este incapabil să exercite funcția de catalizator al creșterii. Activitățile IMM sunt riscante, prin urmare, ele au nevoie de capital de risc. Totodată, fondurile cu capital de risc sunt, adeseori, inaccesibile pentru start-up-uri: sumele alocate sunt mult mai mari decât necesitățile IMM, rentabilitatea așteptată depășește indicatorii estimați de IMM etc. Respectiv, întreprinderile clasice nu sunt atractive pentru fondurile de capital de risc, ele fiind obligate să recurgă la finanțarea prin împrumuturi.

În momentul actual, la etapa deficitului de finanțare a businessului, Republica Moldova obține sprijin financiar de la diferite instituții financiare internaționale (IFI), parteneri de dezvoltare și, prin intermediul unor proiecte sau programe de creditare/finanțare, asigură IMM-urilor acces la resurse financiare, utilizând trei scheme de finanțare:

- 1) finanțarea directă a instituțiilor financiare locale, care, la rândul lor acordă credite sectorului IMM-urilor în condițiile generale ale băncii;
- 2) finanțarea „apex”, după principiul „Primul venit – Primul servit”, în cadrul căreia fondurile sunt puse la dispoziția instituțiilor financiare pentru anumite scopuri strict delimitate;
- 3) finanțarea de leasing, care utilizează scheme de finanțare quasi-leasing.

Principalele programe de suport ale sectorului IMM-urilor, finanțate de stat și/sau de partenerii de dezvoltare internaționali, includ:

- Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET);
- Programul-pilot de atragere a remitențelor în economie (PARE 1+1);
- Programul JNPGA de Susținere și Dezvoltare a Sectorului IMM-urilor, finanțat de Guvernul Japoniei;
- Proiectul Ameliorarea competitivității;
- Fondul de garantare a creditelor gestionat de Organizația pentru Dezvoltarea IMM-urilor;
- Proiectul SMERDA pentru Dezvoltarea IMM în localitățile rurale, precum și liniile de creditare ale instituțiilor financiare internaționale sau acordate în cadrul unor programe internaționale: BERD, MCC, BM (IDA) etc.

În vederea îmbunătățirii accesului IMM-urilor la finanțare, considerăm oportună implementarea unor măsuri, precum:

- Dezvoltarea schemelor inovative de finanțare a IMM-urilor.
- Asigurarea eficientizării transferului de remitențe.
- Atragerea liniilor de credit pe termen lung de la instituțiile financiare internaționale.
- Dezvoltarea sistemului de garantare a creditelor pentru IMM-uri.
- Facilitarea accesului întreprinderilor mici și mijlocii la achizițiile publice.

Referințe:

1. Costul Reglementării de Stat a Activității Întreprinderilor. Studiu al Bancii Mondiale. Chișinău, decembrie 2017.
2. Întreprinderile mici au prioritate. Europa este bună pentru IMM-uri, iar IMM-urile sunt bune pentru Europa. Studiu. Comisia Europeană, 2008.
3. Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020.
4. Surse de finanțare pentru business. Minighid. Chișinău, 2018.

**MEDITERANA – ZONĂ DE INTERES
ECONOMIC ȘI TURISTIC**

*Airin NABOLSI
Israel*

Introducere. În Franța, după anul 1860, se pot remarca primele forme de turism modern – turism montan, balneoclimateric, pelerinaj, hanuri și cabane, pensiuni și alte forme de infrastructură turistică în stațiunile de coastă. Datorită lui Napoleon III și soției sale, apar stațiunile de odihnă de pe litoral, ca Biarritz, sau climatice, cum ar fi Pau și, în zonele montane, apar primele localități turistice, hanuri, ghiduri montane și refugii montane. Din 1936, sunt formate asociații de călători și turism, pentru a oferi un nou impuls spa-urilor, care au încetinit prin anii 50 să se dezvolte, stațiuni medical-curative. Ulterior, succesul s-a combinat, primele jocuri olimpice de iarnă, sporturile de iarnă ca o mașină necesită funcționării turismului. Datorită inconve-

nimentelor exploziei infrastructurilor, noile stații, căile de acces și instalațiile, în special imobilele, sunt perceptibile: extinderea locuințelor secundare, degradarea peisajelor, pluriactivitatea sezonieră ...

Autoritățile publice pun în aplicare strategiile de reabilitare a zonelor montane – pentru o dezvoltare mai generoasă și o atenție sporită mediului – decretul din 1975 privind unitățile turistice (UTN) – evaluarea în timp a calității stațiunilor de pe litoral, baruri gigantice rezidențiale sunt construite, complet goale din sezon.

Gradul de investigare. În contextul derulării temei „Turism și dezvoltare durabilă în spațiul mediteranean” se acordă o importanță sporită programului *Plan Bleu*. Acest program se sprijină pe patru componente: estimarea indicatorilor Strategiei mediteraneene pentru dezvoltare durabilă (MSDD); profilul durabilității în anumite destinații turistice mediteraneene; turism, energie și schimbările de mediu: apăsări vizând transportul aerian; iahturi și croaziere: utilaj, echipamente, poluare și deșeuri [3], **viitorul turismului mediteranean** [1], impactul turismului asupra ecologiei în zona Mediteranei [11], zone de interes turistic din regiunea Maghreb [5], efectul presiunii turismului asupra Mediteranei [10] etc.

Scopul cercetării constă în studierea dezvoltării turismului în țările din zona mediterană, estimarea potențialului turistic și economic și evidențierea factorilor de atractivitate turistică, care contribuie la impulsivitatea și dinamizarea dezvoltării turismului.

Metode de investigare. Cel mai important concept pentru activitatea științifică în turism este „teoria”, conceptul turismului. Acumularea cunoștințelor sub forma unor fapte individuale, diversitatea lor în formă fragmentată nu poate oferi cunoștințe adevărate și obiective. Cantitatea de experiență acumulată trebuie să se dezvolte în calitate și să prezinte o imagine unificată, logică, a realității turistice din zona mediterană. Sarcinile stabilite în cadrul cercetării au necesitat utilizarea unor metode, precum metoda statistică, analiza documentelor, metoda de sinteză a datelor practice. Pentru atingerea obiectivelor trasate, autorul apelează la metodele logice generale ca analiza, sinteza, inducția, deducerea, analogia. Și-au găsit reflecție metodele teoretice ca

cele ale cunoașterii empirice, modelării teoretice, idealizarea, formalizarea, ascensiunea, abstracția.

Rezultate și analiză. Începând cu secolul al XX-lea, dezvoltarea turismului a condus la realități fascinante, promovându-se ca unul dintre sectoarele cu cea mai accelerată creștere și extindere în economia mondială, care în prezent constituie o sursă de venituri impresionantă, reducerea șomajului și satisfacerea necesităților oamenilor în recreere. Contribuția directă a turismului la PIB reflectă cheltuielile interne privind călătoriile, excursiile și turismul (cheltuielile totale directe și indirecte: sociale, culturale, recreere, medicale etc.). Contribuția directă a turismului la PIB este calculată în concordanță cu producția, exprimată în contabilitatea națională obținută de la turiști. Contribuția directă a turismului la PIB este calculată din cheltuielile interne totale prin „netting out” și achizițiile realizate de diferitele sectoare de turism: IT, transport, alimentație, agricultură, industrie, sport, educație, știință, servicii tipografice, financiare sau medicale. Veniturile guvernamentale din sectorul turistic pot fi clasificate drept contribuții directe și indirecte [6]. Contribuțiile indirecte derivă din impozitele și taxele pe mărfurile și serviciile furnizate turiștilor, de exemplu taxele pe bilete (sau trecerile la orice zonă protejată), suvenire, alcool, restaurante, hoteluri, servicii de operatori turistici [12]. Adesea, în perioadele cererii de vârf, sectorul turistic din zona mediterană angajează forță de muncă din țară și de peste hotare (inclusiv din Republica Moldova) pentru activitate în domeniul hotelier, transfer, translați, animatori, chelneri ș.a.

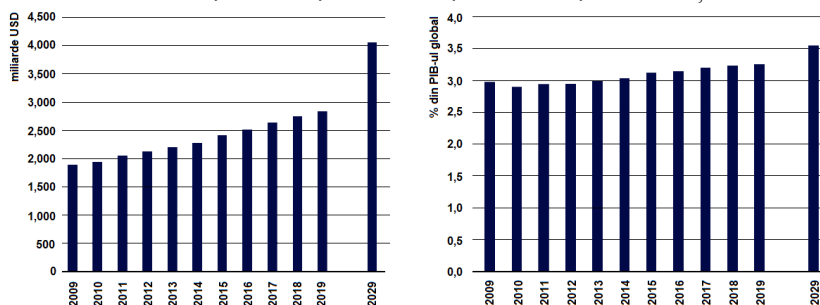

Fig. Contribuția directă a turismului la PIB-ul global [9]

Principalele efecte economice pozitive ale turismului durabil (de litoral) sunt: contribuții la veniturile guvernamentale, câștiguri în valută, generarea de locuri de muncă și oportunități de afaceri. Beneficiile socioculturale rezultă din călătoriile turiștilor, realizându-se, dacă există pace, lipsa de conflicte dintre țări. Călătoria aduce oamenilor contacte, cunoștințe, prieteni noi. Turismul poartă amprenta unei activități durabile, educațional, stimularea înțelegerii dintre oameni cu culturi diferite și poate oferi schimburi culturale între oaspeți și gazde. Acest lucru sporește șansele oamenilor de a dezvolta simpatie reciprocă, toleranță și înțelegere și de a reduce prejudecățile, și de a promova simțul fraternității globale [8]. Turismul durabil de coastă poate contribui la vitalitatea comunităților în diverse modalități. De exemplu, evenimentele și festivitățile comunităților locale, în care participanții sunt și spectatori (corida, Târgul Feria de Abril, Tomatina, Bătălii cu portocale în Italia, Carnavalul măștilor din Veneția, Nița (**Kings of Cinema**, Carnavalul Florilor), Carnavalul de la Fano, Ambrozian, Verona, Carnavalul de la Cadiz, Carnaval, Carnavalul Viareggio, Cento, Sardinian, Mamoiada, Ivrea, Putignano Carnavalul, Castrovillari, Offida, Roman Carnavalul etc.), Carnavalele dulciurilor în Italia.

Concluzii. Turismul este un element-cheie în dezvoltarea țărilor mediteraneene, atât pentru coasta europeană, cât și pentru țărilor africane. Indicatorii socioeconomi reflectă superioritatea țărilor europene față de cele africane, fapt relevat și de indicatorii demografici. Nivelul de dezvoltare a complexului economic din țările studiate este destul de ridicat, ceea ce permite țărilor să ofere un produs turistic profitabil. Țările mediteraneene reprezintă cea mai importantă regiune a activității turistice a omenirii, precum și una dintre cele mai interesante regiuni ale planetei noastre. Prezența bogatelor resurse naturale-recreative atrage un număr mare de turiști din întreaga lume. Toate țările și regiunile menționate mai sus sunt zone excelente, atât de agrement cultural, cât și istoric și educațional. Particularitatea fiecăreia dintre aceste regiuni și expresivitatea lor vie ne permit să concluzionăm că interesul pentru stațiunile europene nu va dispărea mult timp, ceea ce va contribui la dezvoltarea turismului și interpenetrarea legăturilor culturale și economice.

Referințe:

1. AMELUNG, Bas. Mediterranean Tourism: Exploring the Future with the Tourism Climatic Index. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/253920784_Mediterranean_Tourism_Exploring_the_Future_with_the_Tourism_Climatic_Index
2. BRAUDEL, Fernand. *Sur la rive Sud de la Méditerranée, une zone de prospérité à construire*. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://www.senat.fr/rap/r13-108/r13-1081.html>
3. GRIBINCEA, A., GRIBINCEA, C. Aspectele atractivității turistice din Nordul Africii / Matters of North Africa tourist attraction. In: *Relații Internaționale. Plus*, 2016, nr.1, pp. 104-111.
4. IMF. Annual Report 2018. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2018/eng/assets/pdf/imf-annual-report-2018.pdf>
5. La Méditerranée s'interroge sur son tourisme. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://www.lechotouristique.com/article/la-mediterranee-s-interroge-sur-son-tourisme>, 30699.
6. RODRÍGUEZ-MIRELES, Silvia. *Effect of Tourism Pressure on the Mediterranean Diet Pattern*. *Nutrients* 2018, nr.10, pp.1338-1345.
7. SATTÀ, Alessio. Tourism in the Mediterranean: processes and impacts on the coastal environment. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: https://www.academia.edu/1912647/Tourism_in_the_mediterranean_processes_and_impacts_on_the_coastal_environment.
8. SHALKOVSKY, R. *Analysis of factors of tourism development in the Mediterranean*. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/170715/1/211-215.pdf>
9. Travel & Tourism economic impact 2019 World. Economic impact 2019. <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions-2019/world2019.pdf>.

OPORTUNITATEA DEZVOLTĂRII „ECONOMIEI VERZI”

*Corina GRIBINCEA
Institutul Național de Cercetări Economice*

Introducere. Cea mai dinamică tendință din spațiul global actual constă în dezvoltarea unei economii „blânde, verzi” ca fiind una dintre principalele condiții pentru conservarea naturii și a mediului pentru

populația actuală și generațiile viitoare. Omenirea în ultimele secole a exploatat foarte dur natura, după ce a poluat planeta de mulți ani, comunitatea mondială a atins vârful de refacere a procesului ecologic, de urbanizare și regenerare a mediului. Baza de resurse a planetei este epuizată, în timp ce volumele producției de energie ecologică, bazate pe componente naturale regenerabile cresc progresiv. Ne aflăm într-o dilemă: dorim să trăim mai bine (produse, energie), poluăm mediul, dar nu conștientizăm că unele resurse sunt epuizabile și trebuie să cruțăm oicumena.

Gradul de investigare a problemei. Studiile științifice active privind cristalizarea unei baze teoretice și metodologice comune a logisticii și managementului integrat în lanțurile de aprovizionare energetice sunt obiectul preocupărilor unor savanți autohtoni și din străinătate, printre care amintim lucrările: B. Anikina, V. Borisova, D.J. Bowersox, D.J. Klossa, J.F. Shapiro și alții [6].

Autorul și-a pus ca **scop** a investiga dezvoltarea resurselor energetice tradiționale și oportunitățile teoretice și metodologice privind formarea economiei „verzi” pentru dezvoltarea complexului de energie, care presupune implementarea practică în formarea unui mecanism organizațional și funcțional de dezvoltare economică bazat pe principiile unei economii ecologice, fundamentarea și dezvoltarea strategiei de management pe piața energetică.

Metode de cercetare. Piața energetică constituie pilonul de bază al economiei și politicii mondiale. Din aceste motive, este dificil de făcut previziuni vizavi de schimbările de pe piață. Sunt oportune previziunile schimbărilor de pe piața energetică. Care instrumente și metode sunt aplicate în practica mondială? Cât de eficiente sunt metodele utilizate? Pentru cercetare au fost utilizate metodele istorică, statistică, extrapolare, a nivelării exponențiale, comportamentului, imitației, inducției și deducției, supravegherii, dialecticii etc.

Rezultate și analiză. Organizarea eficientă a resurselor energetice, utilizării energiei, fluxurilor de informații, materii prime și energie electrică prin rețeaua de canale de producție, distribuție și consum din structurile industriale în zonele de consum poate fi reprezentată de trei grupe de categorii care caracterizează fluxul, canalul și infrastructura.

1. Partea sa dinamică a fluxului energetic include compoziția și structura, debitul; intensitatea traficului sau viteza, eficiența debitului, timpul petrecut în drum sau durata deplasării (în măsura în care este posibilă evaluarea acestor caracteristici în cadrul complexului de energie electrică); calitatea serviciilor; fluxul de fiabilitate; volumul resurselor.

2. Categoria canalelor sau partea statistică constantă, deoarece scopul și funcțiile canalului din industria energetică sunt relativ stabile (nu se iau în calcul uzarea echipamentului și punerea în funcțiune a instalațiilor de generație nouă), structura canalului fiind sistemele care produc și transmit energie, inclusiv sistemele informatice inteligente, o rețea de canale, având în vedere criteriile extinse geografice și eficiența energetică.

3. Categoriile de infrastructură: resursele și mecanismele financiare care formează sistemul energetic la un nivel – proiectarea și funcționarea sistemelor de logistică la nivel micro-, mezo- și macroeconomic.

Logic ar fi ca investiția în baza tehnologiei tradiționale și de producere să ofere un efect pe termen lung și pare a fi o direcție fără alternative a investițiilor. În același timp, prin intervenția statului, este posibilă stimularea introducerii unei generații alternative, în special în condițiile dezvoltării accelerate a economiei țărilor unor modele de creștere fără sancțiuni. Sprijinul pentru energetică, implementarea de noi tehnologii inteligente sunt extrem de importante, deoarece deschid orizonturi noi pentru viitor. Eficiența utilizării unor resurse inteligente energetice depinde de metodele și mecanismele economice de stimulare a tranziției spre o cale de dezvoltare inovatoare, care creează stimulente pentru îmbunătățirea nivelului științific și tehnic și a competitivității economiilor naționale [1]. *World Energy Council* – Consiliul Mondial al Energiei (WEC) de aproape un secol este principalul actor al investigațiilor din industria energetică, atrăgând atenția comunității mondiale și stimulând acțiuni durabile și estimarea situației echilibrate de pe piața energetică globală. *Economia verde*, după definirea Raportului UNEP (Programului Națiunilor Unite pentru Mediu), are ca obiectiv ameliorarea bunăstării și echității sociale, de rând cu diminuarea semnificativă a riscurilor ecologice. Consiliului Mondial al

Energiei calculează *Indicele Energy Trilemma* prin care clasifică performanța energetică a țărilor pe trei dimensiuni: securitatea energetică, echitatea energetică și durabilitatea mediului, pe baza standardelor globale și datelor naționale [5]. *Sistemele energetice robuste sunt sigure*, echitabile și durabile din punctul de vedere al mediului, indicând o atenție deosebită balanței de gestionare între cele trei dimensiuni [2]. Menținerea acestui echilibru se realizează rapid prin trecerea la sisteme descentralizate, decarbonizate și digitale constituind o provocare: există riscuri pasive, compromisuri între prioritățile importante. Raportul din 2018 *Energy Trilemma Index* arată că multe țări gestionează echilibrul cu succes, iar opt națiuni din top realizând un scor de echilibru al AAA. Conform investigațiilor autorilor *Energia Trilemma* în top se află Danemarca, Elveția și Suedia, recunoscând sistemele de energie echilibrate în aceste țări [4]. Danemarca a realizat cele mai performante rezultate, cel mai mare punctaj pentru Securitatea Energetică, urmată de Slovenia și Canada, toate demonstrând sisteme sigure, diverse și rezistente. Conform energiei echitabile vizând capitalul energetic, clasarea este dominată de țările mai mici, în care conectivitatea este bine gestionată, precum și țările în care energia este accesibilă datorită politicilor guvernamentale: Qatar se află în fruntea listei cu Luxemburg, Bahrain și Olanda. Clasamentul de sustenabilitate a mediului identifică țări cu emisii scăzute de carbon și de energie, ceea ce duce la emisii mai reduse de CO₂: acest lucru evidențiază mai puțin utilizatorii de energie pe cap de locuitor, inclusiv Filipine, Costa Rica și Uruguay.

Concluzii și propuneri. 1. Resursele energetice tradiționale devin tot mai scumpe și poluante. Omenirea caută intensiv surse de substituire a resurselor tradiționale, ineficiente. 2. Energia regenerabilă devine tot mai competitivă în comparație cu energia tradițională. Costul producției sale scade constant, tehnologia fiind îmbunătățită, subvențiile în acest segment energetic scad treptat. 3. Energia regenerabilă contribuie treptat nu numai la securitatea energetică națională a țărilor, ci deplasează în trecut dependența economiei de prețurile instabile la sursele energetice. În sectorul surselor de energie regenerabilă, unde se îmbină armonios interesele IMM. 4. Deoarece la faza incipientă de

implementare pe larg a surselor alternative de energie și din surse regenerabile, sunt necesare măsuri de ajutor din partea statului. 5. Consiliului Mondial al Energiei s-a antrenat în monitorizarea situației de pe piața mondială a energiei cu propuneri pentru ameliorarea situațiilor de pe piețele naționale. Investigațiile denotă că cele mai avansate în acest domeniu sunt țările-membre UE, Republica Moldova plasându-se pe locul 97.6. În avangardă se află UE, care implementează insistent strategia 20:20:20.7. Pentru a reduce sursele energetice fosile, se extinde producerea de automobile hibride și pe curent electric. Despre amploarea procesului denotă practica întrecerilor sportive *Formula E*.

Referințe:

1. GRIBINCEA, C. Aspectele atractivității turistice din nordul Africii. În: Revistă științifico-practică *Relații Internaționale Plus*, 2016, nr. 1 (9), pp.104-112.
2. GRIBINCEA, C. Managementul economiei „verzi” prin prisma ecologică. În: *Materiale ale Conferinței științifico-practice cu part. internațională*, 17 mai 2019/ com. org.: Oleg BALAN [et al.]. Chișinău: AAP, 2019 (CEP USM). 660 p. (pp.482-485).
3. GRIBINCEA, C., GRIBINCEA, A. Minimizarea consumului industrial de resurse energetice ca factor decisiv al dezvoltării durabile a industriei alimentare din Republica Moldova. În: *Euroregiunea „Siret-Prut” – Dezvoltarea economico-socială în cadrul euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere*. Vol. 21. Iași: Ins. Gh ZANE. Tehnopresds. 2014, pp.283-298.
4. GRIBINCEA, C., RADESCU, O. Utilizarea modelării econometrice în argumentarea politicilor comerciale. În: *Conferința Internațională științifico-practică „Integrarea Europeană: aspecte economico-juridice”*. Ed. a 4-a, 21 decembrie, Chișinău, 2018: (Culegere de articole științifice) / com. org.: Lilia ȘARGU; Iurie SEDLEȚCHI. Chișinău: USEM, Lira, 2018 (Tipogr. "Adrilang"). 454 p.
5. The World Energy Council's Energy Trilemma Index. [Accesat 01.08.2019] Disponibil: <https://trilemma.worldenergy.org/>
6. ИВАНОВА, Н.И., ЛЕВЧЕНКО, Л.В. «Зеленая» экономика: сущность, принципы и перспективы. В: *Вестник Омского университета. Серия «Экономика»*, 2017, № 2 (58), сс.19-28.

SINERGIA MĂRII NEGRE: ASPECTE ALE EVOLUȚIEI

Natalia LOBANOV

Academia de Studii Economice a Moldovei

Sinergia Mării Negre este o inițiativă regională a Uniunii Europene care vizează consolidarea cooperării între țările situate în bazinul Mării Negre. Pe 14 mai 2007 miniștrii de Externe a 27 de state membre ale UE, întruniți la Bruxelles, au aprobat proiectul privind o nouă strategie în raport cu țările din zona Mării Negre, înaintată de Comisia Europeană. Inițiativa regională a fost lansată oficial pe 14 februarie 2008, la Kiev, în cadrul unei reuniuni a miniștrilor de Externe ai statelor membre ale UE și ai statelor din regiune participante la Sinergie (Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova, Federația Rusă, Turcia, Ucraina).

În 2008 a fost lansat Forumul ONG-urilor la Marea Neagră, creând un spațiu deschis pentru dezbateri, cunoaștere și înțelegere reciprocă, comunicare și cooperare între reprezentanții societății civile, guvernele și organizațiile internaționale active în regiunea Mării Negre, cu accent pe schimbul de bune practici în diverse domenii de colaborare.

Din 2009, mai multe proiecte coerente cu Sinergia Mării Negre încep să dezvolte o dimensiune regională pentru promovarea turismului în această zonă. Menționăm în acest context proiectul Coridorului rutier pentru Marea Neagră din cadrul Programului de cooperare transfrontalieră la Marea Neagră, finanțat de UE, Proiectul Limen, care și-a propus să contribuie la dezvoltarea turismului cultural în regiunea lărgită a Mării Negre prin crearea „Portului Cultural al Mării Negre”; precum și proiectul privind crearea unei rețele la Marea Neagră pentru dezvoltarea turismului durabil în Bulgaria, România, Ucraina, Republica Moldova și Georgia.

Remarcăm că, în perioada 2009-2014, Uniunea Europeană a fost activă în regiunea Mării Negre în domeniile de cercetare și inovare, în special prin programele-cadru pentru cercetare și inovare FP7 (2007-2013) și Horizon (2014-2020). Republica Moldova și Turcia, cu statut de țări asociate la FP7 și la Horizon 2020, au posibilitatea de a participa

la programele-cadru în aceleași condiții ca și persoanele juridice din statele membre ale UE. Semnarea Acordurilor de asociere cu Ucraina, Georgia și Republica Moldova în 2014 a asigurat o apropiere suplimentară la legislația energetică a UE. Contactele periodice cu Turcia vizează obținerea unui rezultat similar [1, p.5].

Evenimentele din Ucraina din 2014 au avut impact asupra politicilor și programelor UE în regiunea Mării Negre. Proiectele finanțate de UE în Crimeea au fost suspendate, cu excepția celor care susțin societatea civilă și contactele cetățean-cetățean. În plus, Consiliul European din iulie 2014 a invitat Comisia Europeană să reevalueze programele de cooperare UE-FR în vederea luării unei decizii, de la caz la caz, privind suspendarea implementării programului de cooperare bilaterală și regională a UE.

În 2015 inițiativa de cooperare Sinergia Mării Negre și-a propus să concentreze atenția politică la nivel regional și să stimuleze procesele de cooperare în curs. În acest sens, a fost luată în considerare gama de politici și programe aplicabile relațiilor diferențiate ale UE cu țările din regiune. Obiectivul său principal fiind de a continua cooperarea în regiunea Mării Negre și între regiunea în ansamblu și UE. Sinergia este concepută ca un cadru flexibil, care va asigura o mai mare coerență, având în vedere o abordare a dezvoltării proiectelor de jos în sus, bazată pe crearea de produse concrete ce țin de mediu, afaceri maritime, pescuit, transport maritim, energie, educație, societatea civilă, cooperare transfrontalieră, cercetare și alte domenii [1, p.1].

Raportul „Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative – period 2015-2018”, prezentat pe 5 martie 2019, evidențiază ca domeniu de cooperare prioritar *Creșterea albastră*, cu accent special pe politica maritimă integrată, cercetare și inovație marină [2, p.4].

Pornind de la potențialul de creare de locuri de muncă, precum și a posibilității de ameliorare tehnologică și inovare, au fost evidențiate următoarele cinci lanțuri valorice care ar putea genera o creștere economică sustenabilă și locuri de muncă în cadrul economiei albastre: Energia albastră, Acvacultura; Turismul maritim, de coastă și de croazieră; Resursele minerale marine; Biotehnologia albastră. Prin urmare, acestea ar putea beneficia de elaborarea politicilor într-un mod

realist, care să permită sectorului privat să joace un rol important în sprijinirea economiei albastre, în vederea atingerii potențialului de creștere sustenabilă [3].

În general, perioada 2015-2018 a fost marcată de angajamentul țărilor riverane din Marea Neagră și al Republicii Moldova de a stabili cooperarea structurală în domeniul afacerilor maritime, bazată pe inițiative și proiecte sectoriale, nonpolitice, voluntare. Viziunea comună a țărilor cu privire la punerea în aplicare a acestei cooperări s-a dovedit a fi esențială pentru progresele înregistrate în direcția unei agende maritime comune în Marea Neagră [4].

Un recent succes al Sinergiei este susținerea de către miniștrii celor șapte state – Bulgaria, Georgia, Republica Moldova, Federația Rusă, România, Turcia și Ucraina, a Agendei maritime comune pentru regiunea Mării Negre. Evenimentul a avut loc pe 21 mai 2019. Astfel, regiunea Mării Negre se va alătura celorlalte bazine marine ale țărilor Uniunii Europene în implementarea unei inițiative la nivel de bazin, pentru a promova o creștere economică mai activă și, în același timp, mai durabilă.

Agenda maritimă comună este rezultatul unui proces inițiat și susținut de Comisia Europeană. Numai între 2015 și 2018, Uniunea Europeană a alocat peste 13 mil. de euro pentru sprijinirea economiei albastre a regiunii, care acoperă toate activitățile economice legate de oceane, mări și teritorii de coastă [5].

Pe 17 iunie 2019 Consiliul UE și-a reafirmat angajamentul de lungă durată de a promova prosperitatea, stabilitatea și reziliența în zona Mării Negre. Consiliul a subliniat importanța strategică tot mai mare a zonei Mării Negre pentru Uniunea Europeană și a solicitat o implicare mai puternică a UE în cooperarea regională, având la bază inițiativa Sinergia Mării Negre. De asemenea, Consiliul UE a remarcat importanța valorificării noilor oportunități de dezvoltare economică, reziliență și conectivitate în regiune și în afara acesteia [6].

Astfel, putem evidenția următoarele tendințe în evoluția inițiativei de cooperare Sinergia Mării Negre:

- Scopul Sinergiei este de a stimula dezvoltarea democratică și reforma economică și de a contribui la rezolvarea conflictelor din

regiune. În cadrul Sinergiei Mării Negre, se acordă o atenție specială inițiativelor specifice în domeniul transporturilor, energiei, protecției mediului, gestionării resurselor marine, inițiativelor de cooperare culturală și sprijin pentru societatea civilă.

- Comunitatea părților interesate de cooperare în regiunea Mării Negre continuă să se extindă.

- Sprijinul UE are un rol esențial în evoluția cooperării, inclusiv prin corelarea părților interesate, dezvoltarea grupurilor maritime, consolidarea capacității de aplicare a proiectelor și concentrarea pe accesul la finanțare.

- În prezent, regiunea Mării Negre tinde spre un nou tip de strategie de dezvoltare a bazinului marin întemeiat pe proiecte transfrontaliere, având ca obiective majore un ecosistem marin și costier sănătos; economie maritimă competitivă, inovatoare și durabilă; stimularea investițiilor în economia marină.

Referințe:

1. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/sites/maritimeaffairs/files/docs/body/swd_2015_6_en.pdf (accesat 1.09.2019).
2. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2019_100_f1_joint_staff_working_paper_en_v3_p1_1013788-1.pdf (accesat 1.09.2019).
3. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52012DC0494>
4. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2019_100_f1_joint_staff_working_paper_en_v3_p1_1013788-1.pdf (accesat 3.09.2019).
5. Black Sea ministers to endorse Common Maritime Agenda. Press releases. <https://eeas.europa.eu/delegations/moldova/62874> (accesat 4.09.2019).
6. <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/06/17/-black-sea-council-adopts-conclusions/> (accesat 4.09.2019).

CLASIFICAREA SERVICIILOR MEDICALE PRIVATE

Maria BOGOI

Beneficiile vieții pe care le primim ca urmare a funcționării sistemului de asistență medicală sunt exprimate sub formă de servicii, care nu reprezintă un produs material în sensul economic al cuvântului, ci beneficii unice.

Introducere. Nevoile de asistență medicală se schimbă în funcție de schimbările condițiilor tehnice și socioeconomice ale societății. Gestionarea asistenței medicale trebuie realizată ținând cont de relațiile sale cu economia și structura socială a societății.

Sănătatea este un produs care este valoros în sine. Pentru a îmbunătăți sănătatea, folosim un sistem de asistență medicală. Spre deosebire de sănătate, un sistem de sănătate nu este valoros în sine, ci doar ca mijloc de a obține o sănătate mai bună. Prin urmare, este important să cunoaștem cererea de îngrijiri medicale, necesitatea acesteia. Pacienții sunt consumatori de îngrijiri medicale și, prin urmare, fără îndoială, organizarea sistemului de asistență medicală depinde în multe moduri de această. La rândul său, oferta de servicii medicale, adică, comportamentul medicilor depinde de prețul forței de muncă, de utilizarea diferitelor tehnici și tehnologii pentru tratament și diagnostic, de resursele investite și de dezvoltarea relațiilor de piață.

Pobleme și discuții. Potrivit Legii Ocrotirii Sănătății, în RM, pot activa Instituții medico-sanitare private (IMSP). Condițiile de activitate a acestora sunt: includerea în Nomenclatorul IMSP al Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (MSMPS); dispunerea de autorizație sanitară pentru genul de activitate practicat, prestarea serviciilor medicale pentru genul de activitate solicitat trebuie să corespundă Nomenclatorului specializărilor profesionale, aprobate de MSMP; deținerea certificatului de acreditare. Scopul principal al IMSP este profitul. Conform Ordinului Ministerului Sănătății [2], este aprobat Regulamentul-cadrul de organizare și funcționare al prestatorului privat de servicii de sănătate. Sectorul privat poate juca un rol important în furnizarea serviciilor de sănătate și-n transformarea generală a sectorului.

Majoritatea serviciilor medicale, datorită specificului lor, se referă la sfera producției necorporale și se caracterizează prin: intangibilitate (evazivitate) sau imaterialitate; continuitatea furnizării și consumului acestora; eterogenitate sau variabilitate a calității; incapacitatea de a depozita; obiectivarea insuficientă a evaluării calității, eficacității și eficienței, costului serviciilor, durata prestării acestora.

Intangibilitatea (evaziunea), sau natura necorporală a serviciilor medicale, înseamnă că este imposibil să le demonstrezi, să le vezi, să le încerci, să le transporti, să le păstrezi sau să le împachetezi până când nu sunt primite sub formă de măsuri și proceduri medicale de diagnostic și acțiuni de recuperare (reabilitare). În același timp, o parte semnificativă a serviciilor de asigurare medicală, pe lângă manifestarea sa necorporală (efect terapeutic), are o manifestare materială sub forma unui anumit produs specific.

Serviciile materiale includ, în special, instalarea de plombe, coroane și proteze dentare, aparate ortopedice, stimulative cardiace, transplantul de țesuturi, organe etc. Distribuția serviciilor medicale în funcție de gradul lor de tangibilitate (materialitate) este:

Servicii medicale:

- intangibilitate,
- variabilitatea calității,
- incapacitatea de a depozita,
- separabilitatea proceselor de aprovizionare și consum.

Descrierea serviciilor medicale: Distribuția serviciilor medicale în funcție de gradul de tangibilitate (materialitate); Servicii tangibile (materiale); Servicii intangibile (intangibile); Dentar; Ortopedic; Chirurgical (inclusiv cardiochirurgical); Cosmetologie (chirurgie plastică); Transplantologice; Endocrinologice; Terapeutice; Juridic; Fizioterapie și reabilitare medicală; Sanitare și de mediu (inclusiv anti-epidemice); Neuro-psihiatrie

În funcție de gradul de tangibilitate, serviciile medicale pot fi clasificate ținând cont de:

- crearea unui produs nou (proteze dentare, dispozitive și anvelope; produse ortopedice protetice etc.);
- îndepărtarea părților organelor și țesuturilor (și înlocuirea lor);

- modificări ale funcțiilor și formei organelor individuale datorită mișcării sau transplantului acestora;

- evaluarea efectului obținut în funcție de indicatorii obiectivi și senzațiile subiective ale pacientului (profil terapeutic, chirurgical);

- rezultatele planificate ale îngrijirii medicale (în timpul îngrijirii obstetrice, examinarea medico-legală);

- percepția subiectivă a rezultatelor oferite de asistență neurologică, psihiatrică, medicală și de reabilitare, asistență endocrinologică [1].

Datorită intangibilității multor servicii medicale, profilactice și de reabilitare, deseori apar probleme cu evaluarea lor atât de consumatorii acestor servicii (pacienți), cât și de producătorii (vânzătorii) acestora.

De obicei, pacienții sunt nevoiți să se bazeze pe experiența și nivelul de îndemânare al medicului care oferă asistența medicală corespunzătoare. De regulă, pentru consumator este dificil să înțeleagă o situație neobișnuită pentru el și să evalueze serviciul oferit înainte de a achiziționa un anumit serviciu și adesea după primirea acestuia. Deoarece multe tipuri de servicii medicale sunt intangibile, pacientul nu este capabil să anticipeze rezultatele, să își imagineze consecințele viitoarelor intervenții chirurgicale, terapeutice sau preventive. Drept urmare, în mintea pacienților aproape întotdeauna inevitabil există elemente de speranță și încredere în medicul curant. Prezența factorului de intangibilitate face dificilă pentru furnizorii de servicii medicale să-și demonstreze „produsul” potențialilor clienți [3]. Aceștia pot doar să enumere și să le arate unele dintre rezultatele activităților lor, care le diferențiază semnificativ de alți vânzători de servicii similare, oferind clienților dreptul (făcând astfel o obligație) să evalueze consecințele posibile și calitatea serviciilor pe care urmează să le primească.

În RM funcționează 85 de spitale publice și private care au o capacitate de 20 760 de paturi (cu 6% mai puține decât în anul 2015), inclusiv 72 de spitale publice cu o capacitate de 20 419 paturi, vom analiza situația din RM a instituțiilor de medicină private care în momentul actual este foarte dezvoltată. Clasificarea servicii de sănătate este o dimensiune importantă pentru determinarea limitelor sistemului de sănătate. Datorită clasificării serviciilor de sănătate, frontierele îngrijirii sănătății pentru țară au fost identificate și extinse.

În Tabel, sunt prezentate tipurile de clasificare a serviciilor medicale private din RM, care dețin un grad bine modernizat și bine structurat.

Tabel

Repartizarea tipurilor de clasificare
a serviciilor medicale private în RM

Clinici și centre de Diagnostic	Spitale și policlinici	Stomatologii
Servicii psihologice	Farmacii și optici	Saloane și centre de frumusețe
Sanatorii	Laboratoare	Centre de sport și de fitness

Sursa: Elaborat de autor

Aceste *tipuri de domenii ale clasificărilor* le găsim în următoarele instituții medicale private: **Medpark** – *Spital internațional*; **Sancos** – *Instituție medicală multidisciplinară*; **Promed** – *Clinică privată multidisciplinară*; **Ovisus** – *Centru de chirurgie oculară*; **Lacteia** – *Centru Medical Consultativ*; **Extramed** – *Centru medical privat și maternitate*; **Centru Comunitar de Sănătate Mintală (CCSM)**; **Calmed** – *Centru medical – Centru medical*; **Centru de Diagnostic German** – *Laborator medical*; **Medlabteh** – *Laborator medical*; **Vivodent** – *Centru stomatologic*; **CeraDent** – *Clinică stomatologică etc.* Am enumerat câteva centre, laboratoare, instituții, stomatologii, dar sunt mult mai multe, conform datelor din RM și din perspectiva tipurilor de servicii, sectorul privat, în 2018, a fost concentrat în domeniile stomatologic, farmaceutic, diagnostic și fizioterapeutic și de reabilitare, ponderea cea mai mare revenindu-le serviciilor stomatologice.

Concluzii. În urma celor investigate, putem concluziona că sistemul medical privat este absolut important pentru societate, iar necesitatea studierii se impune din mai multe motive:

1) În majoritatea țărilor există, la etapa actuală, o provocare privind îmbunătățirea serviciilor medicale private.

2) Fundamentarea unor noi criterii de clasificare a serviciilor medicale, precum și a instituțiilor medicale private după tipuri de proprietate.

3) Semnificația practică și aplicativă a criteriilor elaborate este înlăturarea controverselor condiționate de diversitatea activității medicinii private, ele oferindu-ne posibilitatea de a compara indicii ce caracterizează diferite componente ale activității medicinii private, cuantificate în unități de măsură incomparabile.

Referințe:

1. World Health Organization. *Medical savings accounts: What is at risk?* Report 2010.
2. Ordinul Ministerului Sănătății cu privire la aprobarea Regulamentelor-cadru de organizare și funcționare ale prestatorilor de servicii de sănătate nr.1086 din 30.12.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 24.03.2017, nr.85-91.
3. A Short History of Medical Insurance. <http://www.mrm.mgu.com/Stop-Loss101/AShortHistoryofMedicalInsurance>

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ: ВЫЗОВЫ ДЛЯ МОЛДОВЫ

Игорь ГУСЕЙНОВ

Введение. На современном этапе социально-экономического развития Республики Молдова, в условиях экономической глобализации и переходного этапа от классической к инновационной или новой экономике, главным фактором является человеческий капитал.

Актуальность обозначенной тематики заключается в том, что в национальных условиях экономической глобализации и внедрении процессов Европейской интеграции, все отчетливей становится появление и развитие новых системообразующих тенденций. Уже не представляется возможным обеспечить качественный и устойчивый экономический рост лишь за счет увеличения традиционных факторов производства (природные ресурсы, человеческие ресурсы, финансовые ресурсы, предпринимательство и информационные ресурсы). В неизбежном развитии новой экономики, направленной на высокотехнологичную продукцию, информационные технологии и финансовые услуги, человеческий фактор играет ключевую роль в процветании

государства. Именно человеческий капитал представляет львиную долю национального богатства Республики Молдова.

Концептуальные аспекты и результаты. На сегодняшний день сформировалась главная парадигма глобальной экономики, отведя центральную роль человеку, его способностями быть источником и генератором инноваций и капитала.

Инновационное развитие является основным катализатором современной экономики, основывающееся на интеллектуальном капитале и применяющее систему новейших сочетаний факторов производства. Но эффективное инновационное развитие без развитого человеческого капитала недостижимо.

Человеческий капитал, как составная часть национального богатства, представляет собой трёхуровневую подсистему, являющейся главным фактором формирования и развития инновационной экономики и экономики знаний (Рис. 1).

Качество человеческого капитала является основным фактором в инновационно – экономическом развитии государства.

Рис. 1. Составные части национального богатства
Источник: разработан автором

Но в современных условиях Молдовы существуют следующие главные негативные моменты, отрицательно сказывающиеся на использовании человеческого капитала:

- демографическое положение;
- дисбаланс между подготовленными специалистами и специализацией производства страны;
- слабая капитализация человеческого потенциала.

Существующая демографическая динамика населения страны представляет собой одну из самых острых проблем: на протяжении последних лет, начиная с '90-х годов, численность населения неумолимо снижается. В 2018 году численность населения составила 3 547,5 тыс. человек. Основная причина демографического кризиса является миграция населения, в основном экономически активной части населения, и старения населения. На протяжении последних 12 лет коэффициент старения населения (число лиц в возрасте 60 лет и старше на 100 жителей) неукоснительно увеличивался. В 2018 году данный коэффициент составил 17,7 пунктов, что на 1 пункт больше 2015 года и на 4,5 пунктов больше показателя 2006 года. По шкале Ж. Боже-Гарнье – Э. Россета, при значении показателя 12 и выше процесс квалифицируется как «демографическая старость».

Ситуация усугубляется и тем, что мигрирует население с огромным человеческим капиталом и потенциалом. В целом мигранты имеют относительно хороший уровень образования. Согласно статистическим данным 49% мигрантов имеют гимназический или лицейский уровень образования, 51% мигрантов имеют среднее специальное или высшее образование [3].

Существующая кризисная демографическая ситуация Молдовы проецируется и на внутренний рынок труда, на качество предлагаемых человеческих ресурсов, развития человеческого капитал и, соответственно, эффективность их использования. Одна из проблем неэффективного использования человеческого капитала заключается в существовании дисбаланса между подготовленными специалистами и специализацией производства страны. Инвестировав в человеческий капитал, в частности со стороны государства, наблюдается трудоустройство населения не по специальности, несоответствие квалификации требованиям рабочих мест и другими аспектами, наблюдается увеличение

числа лиц с избыточной квалификацией среди занятого населения с высшим образованием.

Структура специальностей на университетском этапе в Республике Молдова не кажется серьезной проблемой, уровень вовлечения в область точных и технических наук составляет 19,9% от общего числа студентов. Однако за последнее десятилетие накопилось чрезмерное количество обладателей дипломов в экономической, юридической и лингвистической областях (считающихся престижными), которые не находят применения на рынке труда. Вместе с тем, большинство работодателей постоянно поднимает вопрос о практической непригодности знаний, приобретенных выпускниками, а также о нехватке квалифицированных специалистов в технических и инженерных областях.

Показатели инновационных результатов свидетельствуют о том, что по определенным инновационным аспектам – изобретения, торговые марки, творческие товары, экспорт компьютерных и смежных услуг – Республика Молдова превосходит даже страны Центральной и Восточной Европы. Согласно рейтингу Глобального Индекса Инноваций 2018 Молдова размещена на 48 месте мирового рейтинга и на 32 месте среди стран Европы. Также по индексу эффективности инноваций, Молдова занимает 6 место в мире с количеством баллов 0,89. Это говорит о том, что молдавская экономика и общество располагают потенциалом для создания удовлетворительных инновационных результатов даже в сложных экономических условиях. Таким образом, не являясь мировым лидером в области инноваций, Республика Молдова не является и отстающей. Среди стран со средним уровнем дохода наше государство демонстрирует лучшие результаты, чем можно было бы ожидать по его уровню вклада [2].

Выводы. Несмотря на сложную демографическую ситуацию в динамике количества человеческих ресурсов, в Молдове существует резерв для развития человеческого капитала и использование человеческого потенциала. Совместный вклад (со стороны государства, предприятий и отдельного индивида) в формирование и эффективное использование человеческого

капитала обеспечит успешный переход в инновационную экономику и увеличение национального богатства.

Литература:

1. Статистический ежегодник Республики Молдова 2018. Кишинэу, 2018.
2. Global Innovation Index 2018: Energizing the world with innovation. 11th ed. INSEAD, WIPO, 2018.
3. statistica.gov.md/pageview.php?l=ru&idc=350&id=2570

ЗАТРАТЫ ВСЛЕДСТВИЕ НЕСООТВЕТСТВИЯ КАЧЕСТВУ И ВОПРОСЫ КАЧЕСТВА

Людмила СКАКУНОВА

Основной целью любого производственного предприятия является получение прибыли и соответственно снижение затрат произведенной продукции и/или услуг.

Сокращение затрат стало основной задачей управленческого персонала. Один из вариантов решения – использовать более дешевые материалы, что приведет к снижению себестоимости продукции и/или услуг. Однако при сокращении затрат нужно одновременно думать о поддержании или улучшении качества продукции/услуг, чтобы оставаться конкурентоспособным. Если качество продукции/услуг не соответствует стандартам качества, то предприятие несет затраты, известные как **затраты вследствие несоответствия продукта стандартам качества (cost of non conformance to quality standards – CONC)** [6, с. 369].

Качество – это важнейшая характеристика, обеспечивающая конкурентоспособность любой продукции. Проблема качества остается актуальной абсолютно для всех товаров и услуг.

Примеры развития передовых промышленных стран показывают, что решение проблем качества должно стать национальной идеей, носить всеобщий характер, а это требует массового обучения и профессиональной подготовки всех слоев общества. Наиболее наглядно это можно видеть на примере послевоенного

экономического развития Японии, которая стала признанным лидером в области качества [3, с. 5].

У всех людей разные критерии качества. Поэтому предприятия при выпуске продукции должны их учитывать. Отсюда вытекают два важных фактора:

1. Удовлетворение ожиданий потребителей.
2. Соответствие технических аспектов выпускаемого продукта в соответствии со стандартами производителя.

Глобализация мировой экономики привела к разработке международных стандартов качества. Система международных стандартов качества продукции и технологий – это перечень разнообразных систем стандартизации, главная задача которой заключается в приведении различных национальных стандартов к единому. Кроме того, международные стандарты качества способствуют развитию:

- международной торговли;
- формированию интернациональных систем потребительских гарантий;
- сближение научных сфер на базе унификации технической документации;
- создание общей терминологии и т.д.

В 1987 году Международная организация по стандартизации (International Organization for Standardization – ISO), расположенная в Женеве, Швейцария, разработала серию стандартов ISO 9000 [1, с.103]. Целью этой организации, являлась разработка признанных во всем мире стандартов качества для товаров и услуг. Многие типы организаций заинтересованы в получении сертификации на соответствие этим стандартам, чтобы:

- соответствовать требованиям внешних регулирующих ведомств;
- удовлетворять требования клиентов;
- реализовать программу по улучшению качества с целью обеспечения конкурентоспособности;

Руководящие принципы ISO состоят из пяти стандартов, два из которых содержат общее руководство по управлению качеством

(ISO 9000, ISO 9004), а остальные три – модели системы качества (ISO 9001, ISO 9002, ISO 9003).

Как только фирма взяла на себя обязательство решительно добиваться статуса ISO 9000, она должна выбрать из перечисленных ниже один стандарт.

1. *ISO 9001 "Системы обеспечения качества: модель для обеспечения качества при проектировании и/или разработке, производстве и установке (монтаже)".*

2. *ISO 9002 "Системы обеспечения качества: модель для обеспечения качества при производстве и установке (монтаже)".*

3. *ISO 9003 "Системы обеспечения качества: модель для обеспечения качества при окончательном контроле и испытаниях".*

Как только фирма решила, какому стандарту она собирается следовать, она может предпринять следующие шаги в направлении сертификации по стандартам ISO.

1. *Фирма должна стать организованной, чтобы добиться выполнения стандартов.*

2. *Текущая система управления качеством должна оцениваться.*

3. *Система обеспечения качества должна документироваться.*

4. *Должен осуществляться мониторинг системы обеспечения качества.*

5. *Фирма должна пройти регистрацию на соответствие стандартам ISO 9000. [6].*

Рассмотрим затраты на качество с точки зрения менеджмента. Предприятия несут затраты на процессы, связанные с качеством, такие как обнаружение и исправление внутренних и внешних несоответствий качеству. Наиболее распространенная система классификации затрат на качество включает четыре категории:

- *превентивные затраты;*
- *затраты на оценку качества;*
- *затраты при внутреннем обнаружении качественного несоответствия;*
- *затраты при внешнем обнаружении качественного несоответствия.*

Конечно предотвратить дефекты дешевле, чем выявить и устранить их после того, как они имели место.

Самые большие потери предприятие получит при внешнем обнаружении не качественной продукции, причем не только в денежном выражении, но это и потеря репутации, которые могут выражаться посредством судебных разбирательств, стоимость ремонта по месту эксплуатации, затраты на возврат продукции, выполнение гарантийных обязательств и т.п. А вследствие вышеперечисленного, возможная потеря клиента.

Предприятия Молдовы, которые хотят выйти со своей продукцией / услугами на международный рынок должны позаботиться о соответствии качественных характеристик продукта международным стандартам качества.

В Молдове есть орган по сертификации продукции, услуг и систем менеджмента «Trans-Standard», который аккредитован на международном уровне и имеет полномочия проводить сертификацию [7].

Библиография:

1. ЕФИМОВ, В.В. *Управление качеством: Учебное пособие*. Ульяновск: УлГТУ, 2000. 141 с.
2. КОЛИН, Друри. *Управленческий и производственный учет*. Москва: Юнити, 2012. 735 с.
3. МОЛЧАНОВА, Е.Д. *Управление качеством*. Улан-Удэ: ВСГТУ, 2004. 95 с.
4. НИКОЛАЕВА, С.А. *Управленческий учет*. Москва: ИПБ России ИПБ-БИНФА, 2002. 176 с.
5. ХОРГНГРЕН, Ч.Т., ФОСТЕР, Дж. *Бухгалтерский учет: управленческий аспект*. Пер. с англ. Под ред. Я.В. СОКОЛОВА. М.: Финансы и статистика, 2000. 416 с.
6. ХАРРИНГТОН, Дж.Х. *Управление качеством в американских корпорациях*. М.: Экономика, 1990.
7. АТКИНСОН, Э.А., БАНКЕР, Р.Д., КАПЛАН, Р.С., ЯНГ, С.М. *Управленческий учет*. Пер. с англ. Под ред. А.Д. РАХУБОВСКОГО. Москва, СПб., К.: ООО «И.Д.Вильямс», 2017. 880 с.
8. <https://ava.md/2012/10/03/mezhdunarodnye-standarty-kachestva-v/>

CUPRINS

DREPT INTERNAȚIONAL

<i>Lilia GRIBINCEA</i>	
Practici comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori	3
<i>Valentin ROȘCA</i>	
Rolul Consiliului de Securitate al ONU în menținerea păcii și securității internaționale în condițiile noilor provocări în dreptul internațional contemporan	7
<i>Olga DORUL</i>	
Drepturile statului permanent neutru	11
<i>Natalia ZAMFIR</i>	
International legal framework on transboundary use of rivers and cooperation on adaptation to climate change	16
<i>Oleg BURLACU</i>	
Principiul imprescriptibilității răspunderii pentru comiterea de crime internaționale	20
<i>Radu FOLTEA</i>	
Definirea grupului protejat în sensul Convenției privind prevenirea și reprimarea crimei de genocid (Aspecte definitorii)	22
<i>Carolina CAPAȚÎNA</i>	
Standarde internaționale în materia independenței judecătorilor (Abordări definitorii)	26
<i>Corina ȘIMAN</i>	
Rolul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg în codificarea crimei de genocid	30
<i>Serghei RUSU</i>	
Norme conflictuale privind valorile mobiliare în dreptul internațional privat	33
<i>Dumtiru MELNIC</i>	
O nouă metodă de repatriere a capitalului – redomicilierea persoanei juridice (Cazul Federației Ruse)	38

Елена Лаевская

**Комплексный подход к правовому обеспечению
доступа к генетическим ресурсам на основе
Нагойского протокола**

42

DREPT PUBLIC

Oleg TELEVCA

**Principiul echilibrului bugetar:
între necesitate și posibilitate**

47

Pavel ZAMFIR

**Deficiențe juridice în utilizarea apelor transfrontaliere
(Cauza bazinului Râului Nistru)**

52

Oxana CHISARI-LUNGU

**Rolul instituției procuraturii în implementarea
reformei judecătorești în Basarabia în a II-a
jumătate a secolului al XIX-lea**

56

Victor MOCANU

Raporturile Parlamentului cu Guvernul

59

Alina IORDACHESCU

**Aspecte privind tratamentul libertății
de conștiință în legislația SUA**

64

Natalia CRECIUN

**Verificarea sesizării și cercetarea disciplinară în
contextul răspunderii disciplinare a judecătorilor**

69

Cristina JOSANU

Rolul societății civile în valorificarea reformei justiției

74

Valeriu ZUBCO

**Unele opinii definitorii privind natura
juridică a Curții Constituționale
a Republicii Moldova**

78

Aurel Octavian PASAT

**Dreptul de petiționare și liberul
acces la informații de interes public**

83

Teodor CÂRNAȚ, Alina IORDACHESCU

**Tratamentul libertății de conștiință în legislația
unor state din Uniunea Europeană**

86

DREPT PROCEDURAL

<i>Tatiana VIZDOAGĂ</i>	
Etapele elaborării poziției apărării în cauza penală	91
<i>Sergiu PETRUȘCA</i>	
Valoarea probantă și aprecierea declarațiilor martorului în procesul penal	94
<i>Lilia LUPAȘCO</i>	
Libera apreciere a probelor: între legalitate și propria convingere a judecătorului	99
<i>Igor COBAN, Radu COTOROBAI</i>	
Titlul executoriu în format electronic – un prim pas spre digitalizarea executării silite	103
<i>Veaceslav BOTNARI</i>	
Suspendarea actului administrativ	107
<i>Tatiana CRUGLIȚCHI</i>	
Valorificarea decăderii în procesul civil	111
<i>Dumitru ROMAN</i>	
Particularitățile măsurilor operative: investigația sub acoperire și încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală	115
<i>Dumitru DUMITRAȘCU</i>	
Excepția de ilegalitate în lumina prevederilor Codului administrativ	122
<i>Armen OGANESEAN</i>	
Abordări teoretice ale conceptului interacțiunii în cadrul cercetării cauzelor penale	126
<i>Artiom ENI</i>	
Particularitățile investigației sub acoperire	130

DREPT PENAL

<i>Vitalie STATI</i>	
Are oare calitatea de persoană publică oricare persoană cu funcție de răspundere?	135

<i>Sergiu BRÎNZA</i>	
Înlesnirea sinuciderii ca modalitate normativă a infracțiunii prevăzute la art.150 Cod penal: trăsături definitorii	139
<i>Lilia GÎRLA</i>	
Necesitatea protecției juridico-penale a secretului profesional reproductiv	143
<i>Cristian BRÎNZA</i>	
Semnificația sintagmei „Ce nu i se cuvin” din dispozițiile art.333 și 334 Cod penal	147
<i>Drăgălin PĂDURE</i>	
Aplicarea imediată a legii noi (admiterea efectului obligatoriu imediat al noii norme juridice)	151
<i>Costică MOȚOC</i>	
Conceptul de secret profesional în legea penală a României și a Republicii Moldova (constatări și propuneri)	155
<i>Andrei IOSIP</i>	
Particularitățile aplicării confiscării speciale în procesul contravențional	160
<i>Rodica BERDILO</i>	
Viața persoanei – valoare socială ocrotită de legea penală	163
<i>Nicolae POSTOVANU</i>	
Discuții privind conținutul obiectului juridic generic al infracțiunilor în domeniul transporturilor	167
<i>Stanislav COPEȚCHI</i>	
Unele probleme în delimitarea traficului de copii de proxenetism	171
<i>Adriana EȘANU</i>	
Remedii legislative privind asigurarea previzibilității consecinței infracționale – „Alte urmări grave”	175
<i>Mariana GRAMA</i>	
Politica penală: de la doctrină la finalități practice	179
<i>Igor I. HĀLOPEȚCHI</i>	
Problematica în identificarea momentului de consum infracțiunilor de la art. 320 CP RM și a demarării curgerii termenului de prescripție pentru tragerea la răspundere penală	183

<i>Ludmila NEGRITU</i>	
Cercul de subiecți pasibili de răspundere penală conform alin.(3) art. 197 CP RM	186
<i>Mihaela ANGHELUȚĂ</i>	
Pericolul social al faptei incriminate la art.155 Cod penal	190
<i>Ludmila SPÎNU-DUMNEANU</i>	
Un instrument important privind combaterea și prevenirea infracțiunilor informatice – Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică	194
<i>Tudor BUZDUGAN</i>	
Forme și metode de săvârșire a infracțiunii de evaziune fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor	197
<i>Andrei MUNTEAN</i>	
Imprescriptibilitatea tragerii la răspundere penală pentru săvârșirea infracțiunilor contra păcii și securității omenirii	200
<i>Igor CIOBANU, Artur COTRUȚĂ</i>	
Infracțiunile contra statului în dreptul penal românesc	205
<i>Cristina PÎRȚAC</i>	
Fapte de fals în acte publice privite prin prisma prevederilor Codului penal și Codului contravențional ale Republicii Moldova	211
<i>Gheorghe POPA</i>	
Victima infracțiunii de violare de domiciliu	216
<i>Adrian POPENCO</i>	
Victima infracțiunilor de neglijență în serviciu (art.329 CP RM)	221
<i>Dorin POPESCU</i>	
Problemele aplicării pedepsei penale – amenda persoanei juridice	226
<i>Gheorghe RENIȚĂ</i>	
Obiectul juridic special al infracțiunii de pariuri aranjate	233
<i>Vitalie RACU</i>	
Compatibilitatea instituției confiscării extinse cu prezumția constituțională a caracterului licit al dobândirii averii	237

<i>Daniela ROMAN</i>	
Particularitățile executării pedepselor aplicate minorilor delincvenți în legea penală a României	241
<i>Maria STRULEA</i>	
Principiul egalității și nediscriminării în legea penală prin prisma jurisprudenței constituționale	245
<i>Adrian TĂBÎRȚĂ, Andrei PÎNTEA</i>	
Noțiunea de „Îndeletnicire” în Partea specială a Codului penal	248
<i>Constantin VOZIAN</i>	
Aspecte regulatorii privind sistemele de zbor nepilotate	252
<i>Diana HAMĂC</i>	
Aspecte comparative ale victimelor infracțiunilor de proxenetism și de trafic de ființe umane	256
<i>Carmen-Elena ROȘU</i>	
Principalele tipuri de droguri care fac obiectul traficului ilicit și clasificarea acestora	259
<i>Ion ȘLICARI</i>	
Corelația dintre contradictorialitate și egalitatea armelor în procesul penal	262
<i>Mihaela BOTNARENCO</i>	
Violența împotriva femeilor: evaluarea compatibilității cadrului normativ penal cu prevederile Convenției de la Istanbul	266
<i>Gheorghe SORICI</i>	
Liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională: dimensiuni teoretico-practice	270
<i>Doina CEBOTARI</i>	
Instituția extrădării și a drepturilor omului: în căutarea echilibrului optim	274
<i>Dorin BOTNARENCO</i>	
Unele aspecte privind obiectul imaterial al infracțiunii prevăzute la art. 307 CP RM	278
<i>Vera URSU</i>	
Particularitățile subiectului infracțiunilor legate de insolvabilitate	282

DREPT PRIVAT

<i>Aliona CHISARI-RURAK</i>	287
Reglementări juridice privind planul educațional individualizat	
<i>Viorica STRELCIUC</i>	291
Exercitarea cu bună-credință a obligației de întreținere	
<i>Aliona CARA-RUSNAC</i>	293
Tehnologiile moderne ale contractelor inteligente ('Contratele SMART')	
<i>Elena ARAPU</i>	297
Evoluția conceptului de bună-credință în legislația civilă	
<i>Ion CARAMAN</i>	301
Puterea lucrului judecat prin prisma CEDO	
<i>Felicia CHIFA</i>	305
Clasificarea probelor în procesul civil	
<i>Valentina CEBOTARI</i>	309
Morala și dreptul în raporturile de familie	
<i>Ilie CRECIUN</i>	312
Aspecte calificative ale practicilor concertate	
<i>Tatiana MACOVEI</i>	316
A acțiunile afirmative aplicabile în sfera muncii	
<i>Felicia PĂSCĂLUȚĂ</i>	320
Evoluția reglementărilor în domeniul securității și sănătății în muncă	
<i>Vitalii PISTRIUGA</i>	324
Libertatea contractuală versus modernizarea Codului civil: unele aspecte din practica notarială de autentificare a contractelor	
<i>Nicolae SADOVEI</i>	328
Criteriul de vârstă în cadrul capacității juridice medicale a beneficiarului de servicii de sănătate	
<i>Tatiana TABUNCIC</i>	332
Analiza comparativă a „Statutului” animalelor prin prisma legilor unor state europene și al Codului civil modernizat al Republicii Moldova	

<i>Mariana ȘARGAROVSKI</i>	336
Aspecte distinctive ale nulității și ineficienței actului juridic civil	
<i>Petru LOGHINESCU</i>	339
Obligația negativă a statului în materia protecției proprietății. Interpretarea jurisprudențială a Curții Europene a Drepturilor Omului	
<i>Natalia CHIBAC, Marin TURUTA</i>	343
Aspecte teoretice și practice privind contractul de locațiune	
<i>Mircea GROZAVU</i>	347
Posibilitatea analizării caracterului abuziv al clauzelor contractuale referitoare la comisioane în contractele de credit bancar	
<i>Valentin CAZACU</i>	350
Aspecte teoretice și practice privind clauzele abuzive în contractele de credit pentru consumatori	

ȘTIINȚE ECONOMICE

<i>Natalia STEFANCO</i>	
Abordări conceptuale privind tipologia schimbărilor organizaționale	355
<i>Nicoleta NEMERENCO, Lucia CASTRAVEȚ</i>	
Eficiența măsurilor de reformă fiscală din perioada 2018-2019	358
<i>Angela ȘESTACOVSCAIA</i>	
Analiza procesului de investiții în active imobilizate în Republica Moldova	362
<i>Margareta BRADU</i>	
Un nou model de dezvoltare a competitivității economiei naționale pentru Republica Moldova	366
<i>Radu LUPAN</i>	
Barierile netarifare și influența asupra comerțului internațional	370
<i>Alexandru GRIBINCEA</i>	
Depășirea contradicției dintre dezvoltarea economică mondială și poluarea mediului	374

<i>Maxim SANDU, Alexandru GRIBINCEA</i>	
Depășirea problemelor globale: resursele energetice și consumul	378
<i>Tatiana BULIMAGA, Alexandru SCUTARU</i>	
Importanța finanțării pentru dezvoltarea IMM-urilor	382
<i>Airin NABOLSI</i>	
Mediterrana – zonă de interes economic și turistic	386
<i>Corina GRIBINCEA</i>	
Oportunitatea dezvoltării „Economiei verzi”	390
<i>Natalia LOBANOV</i>	
Sinergia Mării Negre: aspecte ale evoluției	395
<i>Maria BOGOI</i>	
Clasificarea serviciilor medicale private	399
<i>Игорь ГУСЕЙНОВ</i>	
Человеческий капитал: вызовы для Молдовы	403
<i>Людмила СКАКУНОВА</i>	
Затраты вследствие несоответствия качеству и вопросы качества	407

**Conferința științifică
națională cu participare internațională
„Integrare prin cercetare și inovare”
7-8 noiembrie 2019
Rezumate ale comunicărilor
Științe juridice și economice**

Redactori literari:
Antonina Dembițchi
Valentina Mladina

Procesare computerizată: *Tatiana Bulimaga*
Marianna Savva
Violeta Macovei
Margareta Prohin

**"Integrare prin cercetare și inovare", conferință științifică națională cu
participare internațională**

Semnat pentru tipar 10.10.2019

Formatul 60x84 ¹/₁₆.

Coli de tipar 25,2. Coli editoriale 22,1.

Comanda 373. Tirajul 100 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM

str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009